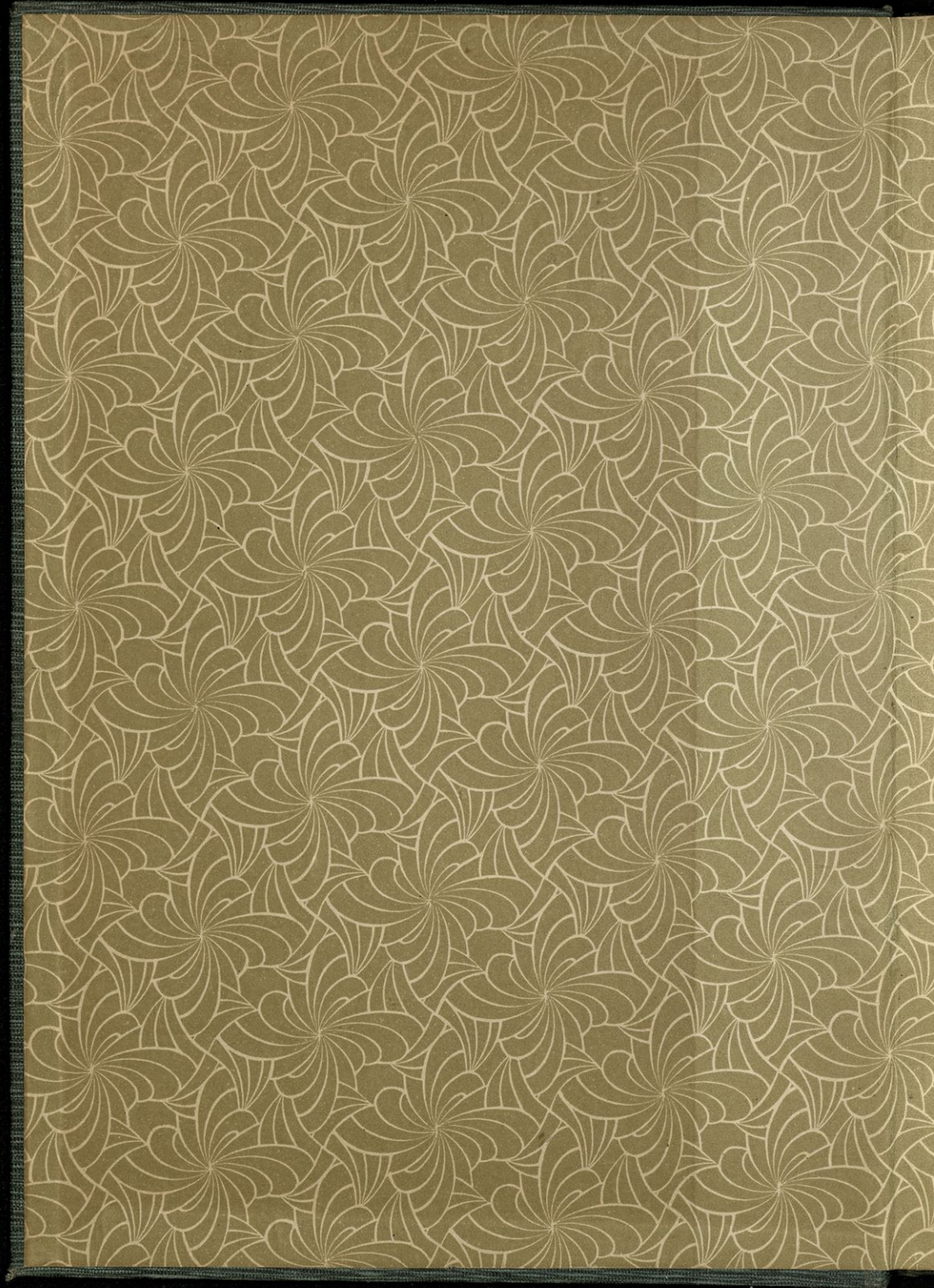
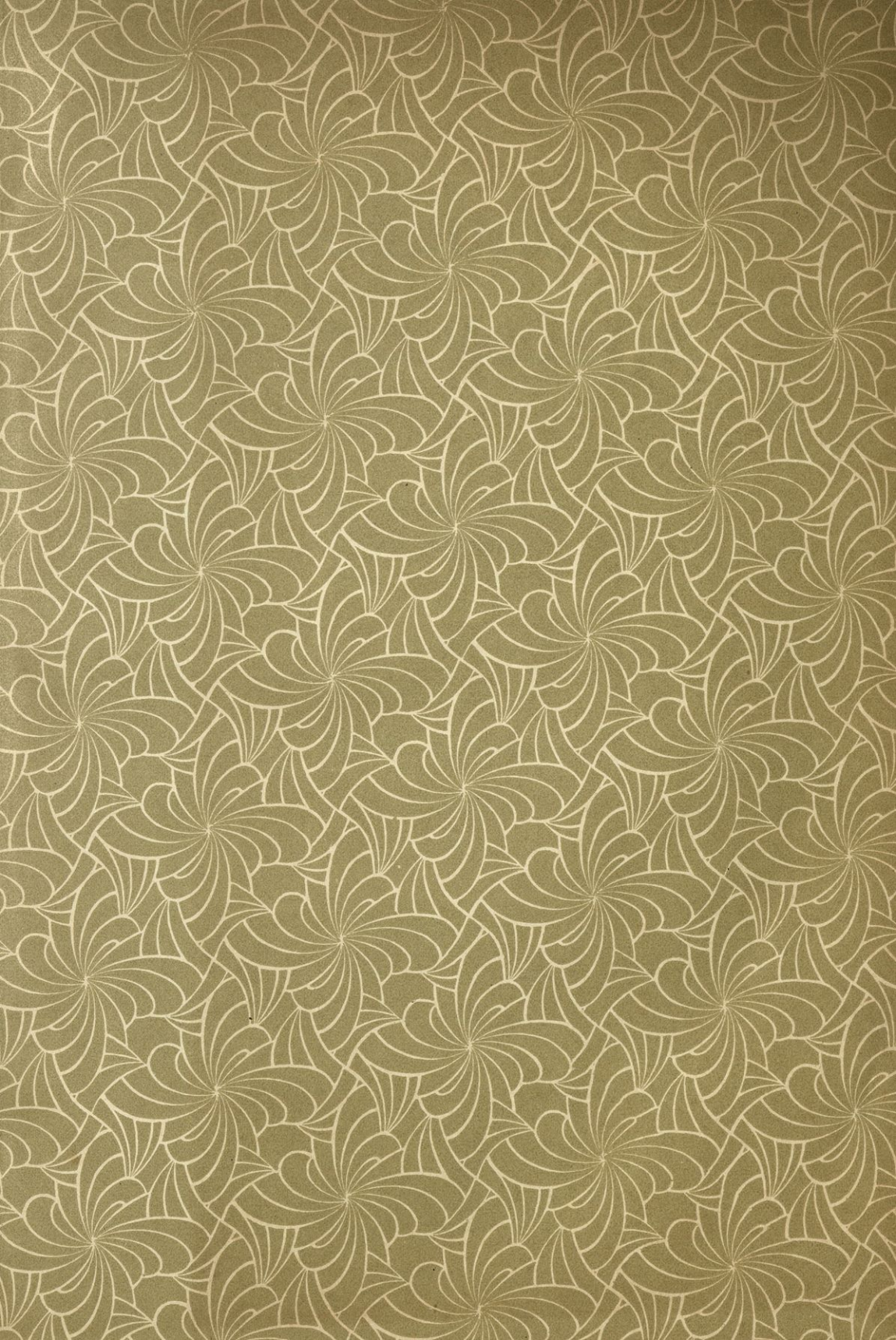

Dr. Josip Somrak
Gospodova
zadnja večerja

1.

Gospodova zadnja večerja.

Spisal

Dr. Josip Somrek,

duhovnik Lavantinske škofije.

(Ponatis iz „Voditelja.“)

Prvi zvezek.

V Mariboru.

1905.

Izdalo in založilo uredništvo »Voditelja.«

Tiskala Cirilova tiskarna v Mariboru.

540401

Z dovoljenjem prečastitega knezoškofijskega ordinarijata lavantinskega
dne 26. majnika 1905 št. 1901.

30. 08. 2005

D 2005/4618

Vsebina I. zvezka.

Predgovor	Stran V
Slovstvo	VII
Uvod	1

Prvi del.

Starozakonske predpodobe Gospodove zadnje večerje	7
1. Mana v puščavi	7
2. Kri zaveze	10
3. Melhizedekova daritev	12
4. Velikonočno jagnje	15
A. Zgodovina njegova	15
B. Čas in način obhajanja	20
5. Pomen velikonočnega jagnjeta	31
A. Kot predpoda Gospodove zadnje večerje	31
B. Zveza velikonočnega jagnjeta z zadnjo večerjo	36
6. Vspored dogodkov pri Gospodovi zadnji večerji	44

Drugi del.

Gospodova zadnja večerja kot zakrament	45
--	----

Prvo poglavje.

Zgodovinsko poročilo o ustanovitvi svetega Rešnjega Telesa	45
A. Jezus obljubi Najsvetejši zakrament	46
B. Kakšna so poročila o ustanovitvi N. Z.	58
C. Svetopisemska poročila Mat., Mark., Luk., I. Kor.	66
D. Kako se poročila vjemajo?	71

Drugo poglavje.

Jezus izpolni obljubo in postavi zakrament sv. Rešnjega Telesa	82
A. Kako se izpolni obljuba	82
B. Razlaga besed, s katerimi se uresničuje obljuba	103
C. Kako so prvi kristjani umevali skrivnost Gospodove zadnje večerje?	110

Tretje poglavje.

Evharistična tvarina	118
A. Kruh je prva evharistična tvarina	118
B. Druga evharistična tvarina je vino vinske trte	125
C. Vinu se primeša nekaj vode	131

Predgovor.

V življenju sv. Tomaža Akvinčana (Bolland. die 7. Martii n. 53) beremo, da se je bal, da ne bi primerno pisal o skrivnostih presvete Gospodove zadnje večerje. Ko so ga pa učenjaki pariškega vseučilišča le silili in prosili, se jim uda. On napiše, gre v cerkev in položi svoj spis na oltar. Z živo vero prosi Jezusa, pričujočega v tabernaklu, naj mu naznani, ali je prav pisal ali ne, da se mu ne zameri.

Tovariši sv. Tomaža opazujejo to njegovo ravnanje in zagledajo nad spisom Jezusa, ki govori Tomažu: »Bene de hoc mei Corporis Sacramento scripsisti et de quaestione tibi proposita bene et veraciter determinasti, sicut ab homine in via potest intelligi et humanitus definiri.«

Zato se držimo zaupno njegovih nauk pri svoji razpravi. Ona združuje verske in npravne nauke o najimenoitnejši skrivnosti naše sv. vere. Ozirati nam se je na napredek današnjih bogoslovskih vêd, posebno na kritiko bibličnih strok. Na nje se nasprotniki te preimenitne verske skrivnosti pred vsem sklicujejo, da spodkopajo jedro vsega krščanstva ter zanikajo zveličavne resnice o Gospodovi zadnji večerji. Še dandanes velja Perronejev izrek: »Increduli recentiores biblici ac rationalistae e converso furiosos novatores aevi nostri imitati, tela omnia huc coniiciunt, ut scilicet suavissimum hoc peregrinationis nostrae solamen nobis eripiant, et qui Incarnationis ac Redemptionis mysterium evertere conati sunt, Eucharistiam, quae velut Incarnationis continuatio et extensio est, ac uberrimos Redemptionis fructus in se continet nobisque communicat, e medio pariter tollere satagunt.«

Zato je hvaležno delo, ako zagovarjamo neizrečeno skrivnost, v kateri je ljubezen božja ves človeški rod tako bogato oblagodarila. Vse nauke vendar izročimo nezmotljivemu presojevanju svete katoliške cerkve in zavračamo, kar zavrača ona.

Vse pa, kar bo pisano o Gospodovi zadnji večerji, naj nam kaže čudovite dokaze ljubezni Jezusove do nas revnih zemeljskih otrok, naj nas spodbuja k nasprotni ljubezni do Zveličarja in vzbuja v nas hrepenenje po združenju z Jezusom v Najsvetejšem Zakramentu in enkrat v večnosti.

Slovstvo o Gospodovi zadnji večerji.

V novejšem času je slovstvo o Gospodovi zadnji večerji zelo naraslo. Posebno imamo mnogo ascetičnih knjig. Tu navajamo le najimenitnejše in bolj znane spise:

Arias, Fr., S. J. Thesaurus inexhaustus bonorum, quae in Christo habemus. Monachii 1652.

Badoire, Das hl. Meßopfer, dargestellt in dogmatischen, historischen und moralischen Predigten. Schaffhausen 1848.

Bellarminus, Rob., Card. S. J., De controversiis fidei adversus huius temporis haereticos. Ingolstadii 1601.

Benedictus XIV., De sacrosancto Missae sacrificio. (Migne, Theol. curs. complet. tom. 23.)

Berning Wilh., Die Einsetzung der heil. Eucharistie. Münster i. W. 1901.

Bonač Janez, Vedno češčenje. Ljubljana 1869.

Bongardt, F. A., Die Eucharistie, der Mittelpunkt des Glaubens etc. 2. Auflage. Paderborn 1882.

Bickell, Dr. Gust., Messe und Pascha. Mainz 1872.

Catechismus Romanus ex decreto Concilii Tridentini 1893.

Chaignon, P., S. J., Der Priester am Altare. 4. Aufl. Mainz 1868.

Cohem Martin, Razlaga sv. maše. Ljubljana 1875.

Commer, E., De Christo Eucharistico. Paderborn 1892.

De Ponte, Lud., S. J. Meditationes de praecipuis fidei nostrae mysteriis. Noerdlingae 1857.

Diepolder, J. N., Das Wesen des euchar. Opfers und die vorzüglichen kathol. Theologen der drei letzten Jahrhunderte. Augsburg 1877.

Dosenbach, P. St., S. J. Besuche des allh. Altarsakramentes. Paderborn 1897.

Einig, P., Tractatus de ss. eucharistiae mysterio. Trier 1888.

Eisenring, K. J., Das hl. Meßopfer. Einsiedeln 1880.

Ermoni, K., L'Eucharistie dans l'église primitive. Paris 1904.

Ernst, J., Die Lehre des hl. Paschasius Radbertus von der Eucharistie. Freiburg 1896.

Ss. Eucharistia, Vestnik »Duhovnikov Častivcev.« Krk. 1902—1905.

Franz, Adolf, Die Messe im deutschen Mittelalter. Freiburg. Herder 1902.

Franz, Dr. Jos. Theod., Die eucharistische Wandlung und die Epiklese der griech. und orient. Liturgien. Würzburg 1880.

Idem, Der eucharistische Consecrationsmoment. Würzburg 1875.

Franzelin, J. B., Card. S. J. Tractatus de ss. Eucharistiae sacramento et sacrificio. Romae. Ed. IV. 1887.

Fèbre, Unsere Pflichten gegen den göttlichen Heiland im allerheiligsten Altarsakrament. Regensburg 1899.

Gühr, Dr. Nik., Das heil. Meßopfer dogmatisch, liturgisch und ascetisch erklärt. Freiburg i. B. 1884. 3. Aufl.

Götzmann, Dr. Wilhelm, Das eucharistische Opfer nach der Lehre der älteren Scholastik. Freiburg 1901.

- Haitz, F., Die kathol. Abendmahlslehre. Mainz 1872.
- Herg, Lavrencij, Venite adoremus! Maribor 1901.
- „ „ Družba vednega češčenja presv. Rešnjega Telesa. Maribor 1904.
- „ „ Molitvena ura v počesčenje presv. R. T. Maribor 1905.
- „ „ Večna molitev na čast presv. R. T. v Lavantinski škofiji. 1905.
- Hergenröther, Dr. Phil., Die Eucharistie als Opfer. Regensburg 1868.
- Hoppe, Dr. Ludw. Aug., Die Epiklesis der griech. und orient. Liturgien und der römische Consecrationskanon. Schaffhausen 1864.
- Jungman, J., Aesthetik. Freiburg 1884.
- Jakob, G., Die Kunst im Dienste der Kirche. Landshut 1880.
- Katschthaler, J. B., De ss. Eucharistia. Ratisbonae 1886.
- Lahousse, H. P., Tractatus dogmatico-moralis de ss. eucharistiae mysterio. Bruxelles 1889.
- Liguori, A., Der Priester am Altare. Regensburg 1856.
- Idem, Sv. Ura ali obiskovanje Najsvetejšega Sakramenta. Gorica 1896.
- Marc, Cl. P., Institutiones morales Alphonsianae. Romae 1886.
- Marković, Dr. Ivan, O Eukaristiji s osobitim obzirom na epiklezu. Zagreb 1893.
- Napotnik, Dr. Mihael, Gesta et Statuta synodi dioec. Marburgi 1897 pag. 276.
- „ „ „ Actiones et Constitutiones syn. dioec. Marburgi 1901 pag. 309.
- „ „ „ Pastirski list z dne 20. prosinca 1895.
- „ „ „ Nagovori in pridige pri otvoritvi razstav cerkvene obleke 1890, 1891, 1892, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899 v Herg, Venite adoremus!
- „ „ „ Ecclesiae Lavantinae Synodus dioeces. 1903. Pag. 287—494.
- Oswald, Dr. J. H., Die dogmatische Lehre von den hl. Sakramenten. 4. Auflage. Münster 1877.
- Ott, Georg, Eucharistie-Buch. Wunderbare Begebenheiten und Erzählungen vom allh. Altarsakramente. Regensburg 1880.
- Pagani, Jan. K., Premišljevanje o presv. Rešnjem Telesu. Celovec 1899.
- Pesch, Chr., Praelectiones dogmaticae. Tom. VI. Freiburg 1896.
- Pölzl, Dr. Fr. X., Kurzgefasster Kommentar zu den vier Evangelien. Graz 1880—1892.
- Prattes, O. Markus, Die Herrlichkeiten des allh. Sakramentes. Regensburg 1888. Predigtcyklus.
- Renz, Dr. Fr. S., Geschichte des Meßopferbegriffes. 1903.
- Röhman, O. Theodor, Zwölf Übungen des Vereines zur beständigen Anbetung des allh. Sakramentes. Wien 1872.
- Schäfer, Dr. Bernh., Altertümer der Bibel. Münster 1891.
- Scheurer, Dr. J. B., Das Große Gebet! Sakramentalische Predigten. Paderborn 1895.
- Segur, Monsig., Die heil. Messe. Mainz 1874.
- Specht, Dr. Thom., Die Wirkungen des euch. Opfers. Augsburg 1876.
- Sporer-Bierbaum, Theologia moralis. Paderbornae 1901.
- Stöckl, Dr. Alb., Das Opfer nach seinem Wesen und nach seiner Geschichte. Mainz 1861.
- Thomae Aquinatis, Summa theologica. Augustae Taurinorum 1894.
- Idem, Catena aurea in 4 evang. Ibid. 1894.
- Idem, De venerabili sacramento Altaris.
- Idem, De ss. Sacramento Eucharistiae ad modum decem praedicamentorum. Ratisbonae 1879.
- Volčič, Sveta ura moliti Jezusa v zakramentu ljubezni božje. Ljubljana.
- Walter, Dr. Jos., Das Allerheiligste Sacrament. Brixen 1893.

Idem, Die heilige Messe. Brixen 1901.

Walser, P. J., Handbuch der ewigen Anbetung. Lindau 1897.

„ „ Večna molitev pred Jezusom v Zakramentu ljubezni. VI. natis priredili ljubljanski bogoslovci. V Ljubljani 1903.

Ziegler, Jos., Eucharistia. Regensburg 1896.

Zupančič, Jan., Kruh nebeški. Ljubljana 1890.

* * *

Izmed najnovejših nekatoliških pisateljev omenjamo:

Brandt, W., Die evangelische Geschichte und der Ursprung des Christentums. Leipzig 1893. St. 283 ff.

Clemen, Das Abendmahl im neuen Testament in »Hefte zur Christlichen Welt.« Leipzig 1898. Nr. 37.

Cremer, Abendmahl in Herzog's Realencyklopädie für protest. Theologie. 3. Aufl. I. S. 31 ff.

Drews, Eucharistie. Ibidem VI. S. 560—572.

Durand, Das Problem der Eucharistie und seine Lösung. Berlin 1898.

Eichhorn, Das Abendmahl im neuen Testament in »Hefte zur Christlichen Welt.« Leipzig 1898. Nr. 30.

Glubokovskij, O pashalnoj večeri Kristovoj. S. Peterburg 1893.

Goetz, K. G., Doppelte Auffassung vom Abendmahl in »Zeitschrift für wissenschaftl. Theologie.« 1898. Heft 1.

„ „ Die Abendmahlsfrage in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Leipzig 1904.

Harnack Adolf, Brot und Wasser, die eucharistischen Elemente bei Justin in »Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchr. Literatur von O. v. Gebhardt und A. Harnack.« Bd. VII. 2. Heft. S. 115—144. Leipzig 1891.

Haupt, Cr., Über die ursprüngliche Form und Bedeutung der Abendmahls Worte. Universitätsprogramm. Halle 1894.

Hiller, G., Die lutherische Abendmahlslehre und ihre modernen Gegner in »Pastoralblätter 1899.« Nr. 10, 11.

Hoffmann, R. A., Die Abendmahlsgedanken Jesu. Königsberg 1896.

Holtzheuer, Das Abendmahl und die neuere Kritik. Berlin 1896.

Joachim, Die Überlieferung über Jesu's letztes Mahl, in Hermes Zeitschrift für klass. Philol. XXX. 1895. S. 39—56.

Josephson, Das heilige Abendmahl und das neue Testament. Gütersloh 1895.

Jülicher, Zur Geschichte der Abendmahlsfeier der ältesten Kirche. Freiburg 1892.

Kattenbusch, Das heilige Abendmahl, in »Christliche Welt.« IX. 1895. Nr. 13—15.

Lichtenstein, Ad., Des Apostels Paulus Überlieferung von der Einsetzung des hl. Abendmahls nach ihrem literarischen und biblisch theolog. Verhältnis zu den synopt. Berichten. Berlin 1899.

Millard, Das Abendmahl des Herrn und die Stellung seiner Jünger dazu. Vortrag. Bonn 1892.

Müller, Abendmahl und Bibelkritik. Duisburg 1895.

Reischle, M., Zur Geschichte der Abendmahlsfeier, in »Christliche Welt.« VII. 1893. S. 194 ff.

Resch, Außerkanonische Paralleltexte zu Lukas, in »Texte und Untersuchungen.« X. 3. Leipzig 1895. S. 648 ff.

Schaefer, Rud., Das Herrenmahl nach Ursprung und Bedeutung mit Rücksicht auf die neuesten Forschungen. Gütersloh 1897.

- Schmiedel, Die neuesten Ansichten über den Ursprung des Abendmahles, in »Protestantische Monatshefte.« III. 4. Berlin 1899. S. 125—153.
- Schulzen, Fr., Das Abendmahl im neuen Testamente. Göttingen 1895.
- Spitta, F., Zur Geschichte und Literatur des Urchristentums. I. Die urchristlichen Traditionen über Ursprung und Sinn des Abendmahls. Göttingen 1893. S. 205 ff.
- Sulze, E., Eine neue Untersuchung über Form und Bedeutung der Abendmahls- worte, in »Protest. Kirchenzeitung.« 1895. S. 697 ff.
- Veil, H., Justinus des Philosophen und Märtyrers Rechtfertigung des Christentums. Straßburg 1894.
- Watson, Das letzte Abendmahl. Autor. Übersetzung aus dem Englischen von W. H. Leipzig 1898.
- Zahn, Theodor, Brot und Wein im Abendmahl der alten Kirche. Erlangen-Leipzig 1892.
- Zittwitz, von, Das christliche Abendmahl im Lichte der Religionsgeschichte. Brieg 1892.
- Zöckler, Moderne Abendmahlskontroversen, in »Evang. Kirchenzeitung.« 1895. Nr. 7—9.

Uvod.

»**K**o so pa večerjali, je vzel Jezus kruh in ga je posvetil in razlomil ter dal svojim učencem in je rekel: Vzemite in jejte; to je moje telo. In je vzel kelih in zahvalil in jim dal rekoč: Pijte vsi iz njega! Zakaj to je moja kri nove zaveze, ki bo za mnoge prelita v odpuščenje grehov¹.«

S temi besedami nam sv. evangelist Matej poroča zgodovinsko dejstvo največje važnosti. Tu je označena skrivnost, ki oživlja ves svet². Ko bi kdo celo svoje življenje žrtvoval le premišljevanju in razmotrivanju te skrivnosti, ne mogel bi ji priti do dna. Vsi angelski jeziki ne zadoščajo, da bi čuda božje vsemogočnosti, modrosti in ljubezni dostojno in popolnoma primerno proslavljali in poveličevali. Katero človeško pero bi si upalo Gospodovo zadnjo večerjo opisati s takim veličastvom, s tako pobožnostjo, ki pristojna njeni vzvišenosti?

A ljubezen se raduje predmeta, h kateremu se nagiblje, ljubezen ga želi opazovati, gleda ga zdaj od te, zdaj od druge strani. Povsod najde nove prednosti, novo hrano, vname se in ljubljene predmeta neče popustiti. Taka ljubezen nas žene in nagiblje k opazovanju skrivnosti vseh skrivnosti. Čudežna neizmernost jo obdaja, kakor gosta megla zakriva njen nebeški svit, a srce človeško ne miruje. Vedno bolj in bolj hrepeni spoznati to odlično skrivnost, ki se je vršila pri zadnji večerji, ko je Zveličar jemal od svojih slovo. Nekak nov svet se odpira človeškemu spoznanju v tej skrivnosti.

Človeška pamet spozna svojo slabost, ako se bliža tej skrivnosti. Sam Bog ji mora priti na pomoč s svojim razodetjem. Pa zemeljsko razodetje še ni popolno. Vse le kaže kakor v ogledalu. Ni še prišel čas neposrednega, prozornega gledanja. Zato se moramo bližati pre-

¹ Mat. 26, 26 s. — ² Ian. 6, 52.

iskovanju vzvišene skrivnosti Gospodove večerje s ponižnim, a vendar s koprnečim in vernim srcem.

Sveti pisatelji so od nekdaj občudovali veličastvo in odličnost te skrivnosti. Z eno besedo je niso mogli izraziti. Rabili so zato več in različnih besed. Včasih jo imenujejo »Eucharistia«, kar pomeni »dobra milost« ali »zahvala«. In po pravici je dobra milost, ker je predpoda večnega življenja, katero imenuje sv. Pavel¹ milost božjo; pa tudi zato, ker ima ta skrivnost v sebi živega Jezusa, ki je prava milost, da celo vir vseh milosti in darin. »Zahvala« pa je ta skrivnost, ker ž njo darujemo Bogu najčistejši dar in ga zahvaljujemo vsak dan za brezštevne dobre, posebno pa za najodličnejšo dobroto te skrivnosti. Zahvala se strinja tudi s tem, kar je storil Kristus pri zadnji večerji. Tudi on je izrekel zahvalo². Duh človeški ne more naenkrat vsega obseči in jezik ne vsega izreči. Zato je iznašel še druga zaznamovanja. Vsa značijo in kažejo naravo in lastnosti največje skrivnosti Gospodove zadnje večerje. Znana so imena: Najsvetejši zakrament, oltarski zakrament, Najsvetejše, sveta hostija, angelski kruh, nebeški kruh, sveta popotnica, zakrament miru in ljubezni, angelska jed, skrivnost vere, sveto obhajilo. Vsa ta imena so opravičena. Nadaljna razprava bo to dovolj pojasnila.

Ako se ozremo 1. na slovo, se imenuje blagoslavljanje ali posvečenje z ozirom na besede sv. Pavla³: »Posvečeni kelih, ki ga posvečujemo, ali ni vdeleženje krvi Kristusove? in kruh, ki ga ločimo, ali ni vdeleženje telesa Gospodovega?« Zakaj mi verujemo, da je Kristus to skrivnost postavil z blagoslavljanjem ali posvečenjem⁴. 2. Z ozirom na žrtev, ki se daruje, se zadnja večerja imenuje hostija, daritev; z ozirom 3. na stvar, ki je v njej, imamo Gospodovo Telo, sveto Rešnje Telo, Kristusovo Telo, kri Kristusovo, Najsvetejše, Skrivnost, najsvetejši zakrament; z ozirom 4. na tvarino, ki se je rabila pri zadnji večerji, pravimo: kruh, kruh nebeški, Gospodov kruh, angelski kruh, kelih odrešenja, kelih življenja; z ozirom 5. na učinke imenujemo: obhajilo, ker pri zavživanju tega zakramenta obhajamo velike skrivnosti Jezusovega trpljenja in smrti in njegovega poveličanja; združenje (communio), ker ta zakrament združuje vernike med seboj in s Kristusom; popotnica, ker najbolj podpira popotnike v nebeško domovino; oziraje se konečno 6. na okoliščine kraja in ustanove, kjer se ta zakrament pripravlja,

¹ Rim. 6, 23. — ² Mat. 26, 27. — ³ I. Kor. 10, 16.

⁴ Sv. Ciril Aleks.: Eulogia sive Benedictio; eulogiae tamen etiam dicebantur partes panis non consecrati, sed a sacerdote per orationes benedicti, et distribui soliti illis, qui impediti erant a sacra communione.

ga imenujemo: mizo Kristusovo, mizo Gospodovo, nebeško jed, sveto večerjo, velikonočno jagnje, novo zavezo, oltarski zakrament¹.

Mnogoštevilna imena že kažejo imenitnost te skrivnosti božjega usmiljenja in ljubezni božje. Sveti cerkveni očetje in pisatelji jo proslavljajo kot središče krščanske vere. Kristjani vseh časov častijo skrivnost zadnje večerje z največjim spoštovanjem, občudujejo s hvaležnim srcem največji čudež božje ljubezni. V tej skrivnosti se nadaljuje včlovečenje Sinu božjega še dandanes za vse kristjane, tu zori sad odrešenja Kristusovega ter nas oživlja in pripravlja za srečno večnost. —

O tem je tudi prepričan slavno vladajoči papež Leon XIII. Ko čuti, da se luč njegovega zemeljskega življenja nagiba k zapadu, v svoji očetovski skrbi vesoljni cerkvi ne ve boljšega sporočila, kakor, da krščanskemu ljudstvu zelo priporoča najsvetejšo Eucharistijo. Ta je najboljši dar božji, ki naravnost prihaja iz dna Odrešenikovega srca ter deli najzlahtnejši sad njegovega odrešenja. Zato se srečnega čuti, da sme v srcu vernikov vzbujati in gojiti čustvo hvaležnega spomina in češčenja do čudežnega zakramenta, v katerem je vsem zaželen mir in zveličanje².

Te želje so popolnoma utemeljene v sklepu božje previdnosti. Stvarnik je v svoji neskončni modrosti že od začetka skrbel za svoje stvari. Po njegovi volji je nastal vidni, tvarni svet. Njega je spopolnil z nravnim svetom, ker je dal človeškemu telesnemu bitju razum in prosto voljo. A nad tem duševnim, nravnim svetom je hotel stvarnik imeti še imenitnejši, nadnaravni, poveljani svet. Človeštvo bi naj bilo nekako deležno božje narave³. V njem bi naj odsevala nebeška, nadnaravna lepota, v njem bi naj klilo nadnaravno, nebeško življenje.

¹ S. Thom. Aqu., Summa theol. III. qu. 73, a 4 omenja ta imena: Hoc sacramentum ut est dominicae passionis commemorativum, sacrificium nominatur: ut vero ecclesiasticam unitatem designat, communio vel synaxis: ut autem beatae et aeternae fruitionis figurativum Eucharistia et viaticum dicitur. — Dicitur etiam in Graeco μετάληψις, id est, assumptio, quia, ut D. mascenus dicit, per hoc Filii Deitatem assumimus.

² Leonis XIII. Ep. encycl. de ss. Eucharistia 28. majn. 1902.: Tamquam perfectionem addamus, ut videlicet christiano populo maiorem in modum commendemus ss. Eucharistiam, quippe donum divinissimum ex intimo plane Corde prolutum eiusdem Redemptoris, desiderio desiderantis singularem huiusmodi cum hominibus conjunctionem, maximeque factum ad saluberrimos fructus redemptionis eius dilargiendos. — Nihil Nobis de vita proxime cessuris optare felicius possumus quam ut liceat excitare in omnium animis atque alere memoris gratiae debitaque religionis affectum erga Sacramentum mirabile, in quo salutis et pacis, sollicitis omnium studiis quaesitae, spem atque efficientiam maxime niti arbitramur. — ³ II. Petr. 1, 4.

Globoko je padlo človeštvo po prvem grehu. Prvi Adam ga je spravil ob nadnaravno življenje. Drugi Adam, sam včlovečeni Sin božji ga je zopet povzdignil, prižgal mu je nebeško luč, priskrbel človeštvu nebeški živež in ga spravil s stvarnikom.

S Kristusom je dobilo človeško življenje novo moč. Dvojno je v človeku življenje. Naravno, vidno je v telesu; nadnaravno, skrito, a vendar najimenitnejše v duši, ki je odrešena po Kristusu. Telo je skupina zemeljskih snovi, ki se ohranjujejo, prenavljajo in poživljajo po zemeljski hrani. Kar telo izgubi svojih moči pri svojem delu in naporu, to mu nadomesti vsakdanja telesna hrana. Ona donaša telesu potrebne soke in snovi, s kratka, daje mu naravno zemeljsko življenje. Brez te hrane, bi telo ne moglo živeti, ne moglo bi se vzdržati, brez telesne hrane bi moralo v kratkem umreti.

Kaj pa naj rečemo o nadnaravnem življenju, katerega je Kristus pridobil naši duši? Ali to življenje tudi potrebuje kake hrane? Da, brez hrane ni življenja. Kakor brez nje poneha telesno življenje, tako tudi nadnaravno v duši človeški. Duša tega življenja nima sama po sebi. Bog ji ga je dal, Bog ga ohranjuje. On je vir tega višjega življenja v človeku. Veja živi, dokler dobiva sok od debla; ko je pa ločena od debla, se posuši. Bog živi dušo kakor deblo veje, brez Boga duša nima nadnaravne hrane in mora umreti.

Kakšno hrano je tedaj Bog priskrbel človeštvu? »Človek ne živi samo od kruha, ampak od vsake besede, ki pride iz božjih ust¹.« Tako odgovarja Sin božji. Človek ne živi le od telesnega kruha. Nadnaravno življenje potrebuje drugačnega. Božja beseda, razodetje božje je tak kruh. Ta kruh je Bog lomil v starem zakonu izraelskemu ljudstvu, tak kruh je dajal Kristus, da je vzbudil novo, nadnaravno življenje. To hrano misli David, ko pravi²: »Kako sladke so tvoje besede mojemu grlu, bolj nego med mojim ustom.«

Toda ne le vsaka beseda božja, ampak tudi vsaka milost, ki jo Bog podeli, je kruh iz nebes ter živi in redi našo dušo. Duša v milosti božji je z Bogom v prijateljstvu in živi božje, skrivnostno, nadnaravno življenje. Človeška duša bi bila s to hrano popolnoma osrečena, ko bi neskončno dobri Zveličar ne obljudil še imenitnejše hrane.

A on pravi³: »Jaz sem kruh življenja. Vaši očetje so jedli mano v puščavi in so umrli. Ta je kruh, kateri je iz nebes prišel, da kdor od njega jé, ne umrje. Jaz sem živi kruh, ki sem prišel iz nebes. Ako kdo jé od tega kruha, bo živel vekomaj; in kruh, ki ga bom jaz

¹ Mat. 4, 4. — ² Ps. 118, 103. — ³ Ian. 6, 56 s.

dal, je moje meso za življenje sveta... Ako ne boste jedli mesa Sinu človekovega in pili njegove krvi ne boste imeli življenja v sebi. Kdor jé moje meso in pije mojo kri, ima večno življenje in jaz ga bom obudil poslednji dan. Zakaj moje meso je res jed in moja kri je res pijača. Kdor jé moje meso in pije mojo kri, ostane v meni in jaz v njem.»

Ne le besede božje, ne le milosti božje, ampak samega sebe obljubi Sin božji v dušno hrano. Kar je pa obljubil, je pri zadnji večerji tudi izvršil. S tem je vse dopolnjeno; nadnaravno dušno življenje je zagotovljeno; ostane le še odkrito gledanje v nebesih tega, kar že v resnici imamo. S tem smo označili zadnjo večerjo kot zakrament. Oglejmo si jo še kot daritev!

V kakem razmerju je človek s svojim stvarnikom? Prvi človek v raju je bil v tesni zvezi z Bogom. A ta vez se je razdrla po nepokorščini, po napuhu. Adamovi otroci so po grehu zapustili svojega stvarnika, izgubili so njegovo prijateljstvo. Občutili so roko božje pravičnosti, izgubili so raj in njegovo srečo, nadnaravno življenje milosti božje je v duši ugasnilo. Človeštvo se je zavedalo, kako potrebno bi bilo spraviti se z Bogom, potolažiti njegovo jezo in popraviti storjeno krivico. Spoznalo je, da zasluži tudi telesno smrt. V tej zavesti svoje velikanske krivde, išče sredstev, da potolaži jezo božjo. Boga hoče zopet častiti kot svojega najvišjega Gospoda. Zato mu prinaša razne darove, zemeljske pridelke in živali. Nje vniči Bogu v čast in v znak lastnega ponižanja. Z daritvami se želi z Bogom zopet sprijazniti in zadostiti njegovi pravici.

Človeštvo spozna nepopolnost teh daritev. Stvarnik je neskončno svet, neskončno pravičen. Z grehom si je nakopal človek neskončno razžaljenje svojega Boga. Vse pa, kar more njemu darovati, ima le omejeno vrednost. Vsi zemeljski darovi s človekom vred ne morejo popolnoma zadostiti neskončnemu razžaljenju in popraviti neizmerne krivice. Treba je popolne daritve, ki bo odvezla Bogu storjeno nečast. Le tak človek, ki ima moč neskončno zasluženje pridobiti, le tak more zadostiti božji pravici. Usmiljenje božje nam ga je dalo v osebi Kristusovi, ki je Bog in človek ob enem. Le če on daruje samega sebe, dobi stvarnik popolno, neskončno daritev in popolno, neskončno zadoščenje. To daritev pa je postavil neskončno usmiljeni Zveličar v ozki zvezi s krvavo daritvijo na križu pri zadnji večerji.

Iz tega se tedaj vidi, kako imenitna je Gospodova poslednja večerja. Opazujemo jo lahko kot zakrament, pa tudi kot daritev. Oboje je v njej združeno. Kot zakrament deli duši nebeško hrano in vzdr-

žuje nadnaravno dušno življenje. Kot daritev je sprava za naše grehe in nagiblje Očeta nebeškega k usmiljenju in prizanesljivosti. Oboje je Bog razodel v starem zakonu v predpodobah in z besedami.

Zato je za našo razpravo popolnoma primerno, da govorimo najpoprej o starozakonskih predpodobah Gospodove zadnje večerje, potem pa v drugem delu razpravljamo o zadnji večerji kot zakramentu in v tretjem delu o zadnji večerji kot daritvi. Dodenemo pa še končno njen pomen v raznih lepih umetnostih.

I. Del.

Starozakonske predpodobe Gospodove zadnje večerje.

Gospodova zadnja večerja ima kot zakrament in kot daritev prelepe predpodobe v starem zakonu¹. V starem zakonu so skriti dogodki novega, v novem zakonu pa so razkriti dogodki starega, ali kakor se izraža sv. Avguštin: In vetere testamento novum latet, in novo vetus patet. Te predpodobe nam v čutni obliki predočujejo znamenite lastnosti Gospodove zadnje večerje.

Teh predpodob je prav mnogo. Bog je hotel visoko skrivnost zadnje večerje v njeni znamenitosti že zgodaj pokazati. Take predpodobe so: drevo življenja v raju in reka, ki je tekla iz kraja veselja; škrinja zaveze in opresni kruhi, ki so bili v svetem šotoru, Elijev podpepelnjak; mana v puščavi in kri zaveze, Melhizedekova daritev in velikonočno jagnje. V posebno tesni zvezi z zadnjo večerjo so zadnje štiri predpodobe. Te nam je treba nekoliko natančneje razmotriti, preden govorimo o zadnji večerji sami.

1. Mana v puščavi.

Izraelci so prišli iz Egipta v puščavo Sin. Lakota jih je trla in so godrnjali zoper Mojzesa in Arona rekoč: Da bi bili pač po Gospodovi roki umrli v egiptovski deželi, ko smo sedeli pri loncih mesa in jedli kruh do sita! Zakaj sta nas peljala v to-le puščavo, da usmrtila vso množico z lakoto? Gospod pa je rekel Mojzesu: »Glej, dežil vam bom kruh z neba: naj pride ljudstvo in nabere, kolikor je dovolj za vsak dan. Šesti dan pa naj naberó, da bodo shranili in naj bo dvakrat toliko, kakor so nabirali vsak dan².«

¹ In sequentia Missae ss. Corporis Christi: In figuris praesignatur, — Cum Isaac immolatur, — Agnus Paschae deputatur, — Datur manna Patribus.

² II. Mojz. 16, 3—5.

Zjutraj je ležala rosa okrog tabora. In ko je pokrila površino zemlje, kazalo se je v puščavi nekaj drobnega in kakor stolčenega, podobno slani na tleh. Ko so Izraelovi sinovi to videli, so rekli drug drugemu: Manhu, kar pomenja: Kaj je to? Niso namreč vedeli, kaj je. Mojzes jim je rekel: To je kruh, ki vam ga je dal Bog jesti. Vsakateri naj tega nabere, kolikor je dovolj za jed: gomor za vsako glavo po številu vaših duš, ki prebivajo v šotoru. Nihče naj ne pušča tega do jutri. Oni pa ga niso slušali, marveč nekaj tega prihranili do jutra in postalo je polno črvov in se je usmradilo. Kar zjutraj niso pobrali za jed, se je stajalo, ko je solnce posijalo.

Brezverni razlagalci sv. pisma so trdili, da je bila mana naravna jed, in sicer nekaj sok, ki kaplja iz tamariskovega grma. Po letu namreč nabode uš vejice tega grma in iz rane se cedi sok, ki se strdi in pade na tla. A ta rastlinska mana je popolnoma nekaj drugega, kakor čudovita mana, katero je Bog dal Izraelcem. Nekaj zrn drevesnega soka naj bi bilo dovolj za blizu dva milijona ljudi? In tudi okus se ne vjema. Božja mana je imela jako prijeten okus in je bila redilna, močna hrana, kakor je naš kruh; drevesna mana pa je užitna samo s kruhom.

Vsakdo zapazi na prvi pogled, da mana ni bila naravna jed, ampak da je Bog dan za dnevom delal čudež. Mojzes je jed napovedal, tudi je naznanil, da je jed od Boga. Mera, vsakdanje nabiranje, ob petkih dvakratna mera, to, da se je skazilo, kar je ostalo nad mero: vse to nam kaže čudež božji. In to jed so uživali Judje ves čas v puščavi, dokler niso jedli sadežev obljubljenе dežele¹.

Sam božji Učenik se je oziral na to predpodobo zadnje večerje. Judje so namreč vprašali Jezusa: »Kateri čudež storiš ti, da vidimo in ti verujemo? Kaj delaš? Naši očetje so jedli mano v puščavi, kakor je pisano: Kruh z nebes jim je dajal jesti. Jezus jim je tedaj rekel: Resnično, resnično vam povem: Mojzes vam ni dajal kruha z nebes, ampak moj Oče vam da pravi kruh z nebes. Jaz sem kruh življenja; kdor k meni pride, ne bo lačen in kdor v mene veruje, ne bo nikoli žejen. Jaz sem kruh življenja. Vaši očetje so jedli mano v puščavi in so umrli. Ta je kruh, kateri iz nebes pride, da kdor od njega jé, ne umrje. Jaz sem živi kruh, ki sem z nebes prišel. Ako kdo jé od tega kruha, bo živel vekomaj, in kruh, katerega bom jaz dal, je moje meso za življenje sveta«².

Kristus je primerjal lastnosti in učinke mane in prave nebeške hrane, kakršno nam je dal pri zadnji večerji. Predpodoba zaostaja daleč za skrivnostjo, v kateri je vresničena. Pa oglejmo si še pred-

¹ Dr. Fr. Lampe: Zgodbe sv. pisma. I. 210. — ² Jan. 6, 30—52.

podobo natančneje, da se o tem prepričamo. Kraljevi pesnik David poje: »In ukazal je oblakom zgoraj in odprl je vrata nebesom; in dežil jim je mano za jed, in dal jim kruha nebeškega. Kruh angelski je jedel človek, živeža jim je dal v obilici¹.« Mana je torej kruh nebeški, ker prihaja iz nebes; imenuje se kruh angelski, ker se je Bog posluževal angelov, da pripravi ljudem kruha.

Bil je čudežen kruh, kateremu ni bilo takrat nič podobnega. Zakaj, kdor je več nabral kakor določeno mero, ni imel več, in kdor je manj nabral, ni imel manj, kakor toliko, da se je vsak nasitil. Tudi okus je imel nekaj posebnega. Mana je imela vsakovrstno slajo, vsakemu je bila okusna in dobra, vsak je imel okus, kakršnega si je ravno želel. Vendar pa je bil velik razloček med tistimi, ki so zavživali ta nebeški kruh z vernim srcem in med onimi, ki so bili brezbrizni in brezbožni.

O prvih pravi sv. pismo²: »Nasproti si pa svoje ljudstvo živil z angelskim jedilom ter si jim kruha brez truda pripravljenega z neba pošiljal, kateri je v sebi imel vse razveseljenje in sladkost vsakršnega okusa. Ta tvoja jed je kazala tvojo dobroto do tvojih otrok in bila je slehernemu po njegovi volji in se je spreobračala v to, kar si je kdo želel.«

Mana je bila bele barve. Podobna je bila koriandrovemu semenu po zunanjem. To seme je okroglo in rumenkasto progasto. Mana pa je bila bela, kakor bdelij, lepo dišeča in prozorna smola na trnjevih palmah v Arabiji. Čudovito je bilo na mani tudi to, da se je na solncu raztalila in je izginila, da je zaspanci in lenuhi niso nič mogli nabrati. V ognju pa se je dala sušiti, ribati in celo skuhati.

Mana je preživela Izraelce celih štirideset let v puščavi. Kakor hitro so prišli v obljubljeno deželo, je prenehala. V škrinji zaveze se je shranjevala posodica mane, da bi se poznejši rodovi hvaležno spominjali hrane, ki so jo njih očetje dobivali na potovanju iz Egipta od Boga samega³.

Izraelci so imenovali mano nebeški kruh. Kruh zadnje večerje je pa pravi nebeški kruh v popolnem pomenu te besede. Mana je prišla iz zračnih višin na zemljo; iz pravih nebes, od tam, kjer nebeški angeli gledajo obličje božjega veličastva, je prišel Sin božji na zemljo. Beseda je meso postala in med nami prebivala. Včlovečena Beseda pa se je še bolj ponižala, da se nam je dala v dar in hrano, kakor mana Izraelcem.

Mana je bila Izraelcem v puščavi edino zanesljiva, trajna in koristna jed. Prepelice so jim sicer tudi služile v živež, a so povzročile

¹ Ps. 77, 24. 25. — ² Modr. 16, 20. 21. — ³ II. Mojz. 16, 17.

pogostokrat bolezen in celo smrt. Prava dušna hrana v puščavi zemeljskega življenja nam je mana Najsvetejšega zakramenta. Kdor si druge hrane želi in mesenosti streže, žanje od mesa trohnobo in pogubljenje. Le brezbožneži so se mane naveličali, pobožnim Izraelcem je bila vedno tečna in prijetna. Tudi mana zadnje večerje je pravim otrokom Kristusove cerkve hrana polna sladkosti in prijetnosti. Ti hrepenijo po njej bolj kakor nekdanji Izraelci po mani. V njej pa tudi najdejo vso moč, milost in zadovoljnost. Še mnogo dobrega imajo kristjani od te hrane: srčnost v obupnosti, razsvetljenje v temoti raznih zmot in skušnjav, moč v slabosti, modrost v zmoti, tolažbo in radost v stiskah in nadlogah. Neutrudljivo išče kristjan te mane, in postane po tej hrani bogat v čednostih in dobrih delih. Brez takega krepila se čuti slabotnega in omahljivega.

Zgodaj, že pred solnčnim vzhodom so morali Izraelci pobirati mano, da je ni solnce vničilo. Tako se morajo tudi goreči kristjani potruditi, da ne zanemarjajo udeležiti se nebeške hrane, katero nam je Zveličar pri zadnji večerji pripravil. Vedno najdejo časa dovolj, ne motijo jih druga manj važna opravila, ne posvetne skrbi. Zaspanci in lenuhi so sami krivi, če jim primanjkuje časa.

Mano so morali razen sobote zbirati vsak dan. Enkratno zbiranje za dalje časa ni zadoščevalo. Brez pogostega prejemanja skrivnosti zadnje večerje tudi ni dušnega življenja, ne napredka, ne zmage. Telo brez hrane oslabi, dušno življenje brez hrane mora tudi hirati. Ko bo prišel pa za nas sobotni dan, dan večnega počitka v nebesih, ne bomo več rabili te hrane.

2. Kri zaveze.

Ko je Bog dal Mojzesu svoje zapovedi, je šel Mojzes k ljudstvu pod Sinaj in mu je povedal vse Gospodove besede in razsodbe: in vse ljudstvo je odgovorilo z enim glasom: Storiti hočemo vse besede Gospodove, katere je govoril. Mojzes je zapisal vse besede Gospodove.

In ko je zjutraj vstal, sezidal je oltar na podnožju gore, in dvanajst znamenj za dvanajstero izraelskih rodov. In je poslal mladeniče izmed Izraelovih sinov in so darovali žgavne daritve, in so zaklali tele za spravno daritev. Mojzes je torej vzel polovico krvi in vlil v sklede, ostali del pa je vlil na oltar. In je vzel knjigo zaveze ter jo bral, da je ljudstvo slišalo, ki je reklo: Vse hočemo storiti, kar je govoril Gospod in pokorni bomo.

On pa je z vzeto krvjo poškropil ljudstvo in rekel: To je kri zaveze, katero je Bog z vami sklenil čez vse te besede.

Potem so šli na goro Mojzes in Aron, Nadab in Abiu in sedemdesetero starejšin Izraelovih: in so videli Gospoda Izraelovega, in pod njegovimi nogami je bilo kakor izdelano iz kamena safira in kakor nebo, kadar je jasno. In Bog ni stegnil roke nad tiste Izraelove sinove, ki so šli daleč proti gori: Videli so Boga in jedli in pili¹.

Preimeniten dogodek nam pripoveduje tu sv. pismo. Mojzes je sklenil zavezo med Bogom in izraelskim ljudstvom. Ko je Mojzes naznanil ljudstvu voljo božjo in je ljudstvo zatrdilo in slovesno obljubilo, da jo hoče izpolnjevati, tedaj je Mojzes najprej postavil Gospodu oltar in postavil dvanajst znamenj, katera so pomenjala dvanajstero rodov; na to je daroval daritev in kri razdelil na dva dela: polovico je vlil na oltar, ki je pomenjal Boga samega, polovico pa je vlil v skledo. In s tem delom je potem poškropil ljudstvo in mu naznanil, da je sedaj storjena nerazrušljiva zaveza med Bogom in njim. Mojzes je bil posrednik te zaveze, ki se imenuje stara zaveza.

Jezus Kristus je pred svojo smrtjo storil nekaj še mnogo bolj pomenljivega. Jezus je vzel kelih, in je zahvalil in jim (apostolom) dal, in so pili iz njega vsi. In jim je rekel: »To je moja kri nove zaveze, katera bo za njih veliko prelita².«

Mojzesova zaveza je bila predpodoba zaveze Kristusove. Prav lepo in natančno nam to razlaga sam sv. Duh po besedah sv. Pavla. O Mojzesu pravi: »Ko je namreč Mojzes vso zapoved vsemu ljudstvu bral, vzel je krvi juncev in kozlov z vodo in škrlatno volno in hizopom in je bukve in ljudstvo poškropil³.« O Kristusu pa piše: »Kristus pa je pristopil kakor veliki duhovnik prihodnjih dobrot ne s krvjo kozlov ali juncev, temveč z lastno krvjo⁴.«

Kristus je torej opravil svojo daritev in je sklenil zavezo v svoji krvi, Mojzes pa v živalski. Ko je sklenjena tesna zveza med Bogom in izraelskim ljudstvom, tedaj hoče Bog prav živo pokazati svojo ljubezen do ljudstva in prelepo edinost, ki je med njim in Izraelci. Po daritvi pijejo in jedó in s tem naznanijo, da so deležni božjih dobrot, če se zvesto držijo sklenjene zaveze. Sam Bog se pokaže kot zagotovilo svoje milosti in svojega usmiljenja, ne sicer od obličja do obličja, ampak v posebni svetlobi.

Kri zaveze je bila Bogu prijetna daritev, kri Kristusova je tudi najprijetnejša daritev nebeškemu Očetu. Kri zaveze je bila darovana le za izraelsko ljudstvo, Kristusova kri pa za vse narode, za vsa ljudstva. Izraelci so se pri uživanju darilnih darov spominjali dobrotljivosti božje. Kristjani pa imamo pri zavživanju darov zadnje večerje

¹ II. Mojz. 23, 1—11. — ² Mark. 14, 23. 24.

³ Hebr. 9, 19. — ⁴ Hebr. 9, 11. 12.

hrano, ki pomiri božjo jezo in pravičnost kot daritev in je ob enem vir vseh dobrot in milosti. Izraelci so uživali le darove božje; kristjani pa pri zadnji večerji uživajo ne le sad najsvetejše daritve, ampak tudi postanejo deležni božanstva samega. Tako se popolnoma z Bogom zedinijo in združijo.

3. Melhizedekova daritev.

Ob času, ko je živel pobožni Abraham, so bili zelo močni Elamljani. Imeli so oblast celo nad Babilonci. Tudi ob Jordanu so že premagali več mest. Trinajsto leto pa se ta mesta upro in hočejo otresti tuji jarem. Zato pride elamljanski kralj Kodorlahamor s svojimi zavezniki nad ta mesta in jih zopet spravi v svojo oblast. Mnogo ljudi odpelje v sužnost in med njimi tudi Lota, sina Abrahamovega brata s celim njegovim premoženjem. Eden izmed tistih, ki se jim je posrečilo zbežati, naznani to Abrahamu, ki je prebival v dolini Mambre.

Ko Abraham to zve, sklene Lota rešiti. Zato je zbral 318 obo-roženih domačih hlapcev in je hitel za sovražniki do Dana. In razdelil je tovariše in planil na sovražnike po noči. In premagal jih je in podil do Hobe, ki je na levi strani Damaska. In peljal je nazaj vse blago in Lota, svojega bratiča ž njegovim blagom, tudi ženske in ljudstvo.

Šel je pa kralj sodomski njemu nasproti, ko se je vračal od zmage nad Kodorlahamorjem in nad kralji, ki so bili ž njim v dolini Save, ki je kraljevska dolina.

Melhizedek pa, kralj salemski, je daroval kruh in vino, bil je namreč duhovnik Boga najvišjega, in ga je blagoslovil in rekel: Blagoslovljen bodi Abram od Boga najvišjega, ki je ustvaril nebo in zemljo, in hvaljen Bog najvišji, ki te je varoval, da so sovražniki v tvoji roki. In Abram mu je dal desetino vsega¹.

Najbolj zanimiva oseba v tem zgodovinskem dogodku je veličastni kralj Melhizedek. Prišel je namreč Abrammu nasproti tudi kralj mesta Salima, ki je poznejše mesto Jeruzalem. Skoraj gotovo je šel Abram mimo Jeruzalema, če mu ni prišel Melhizedek nasproti do jordske planjave. Ta kralj je imel seboj kruha in vina in to je daroval v zahvalo za zmago. Ko je daroval, blagoslovil je slovesno Abrama, potem pa prejel od njega desetino.

Melhizedek je posebnost v sv. zgodbah. Kar hipoma ga zagledamo, ne da bi vedeli, katerega rodu je, kako je živel, kako umrl. To

¹ I. Mojz. 14, 1—20.

vemo, da je bil kralj in duhovnik ob enem. Bil je pa duhovnik pravega Boga, kar omenja sv. pismo še posebej, ker takrat so bili vsi narodi že zašli v malikovalstvo. Prava vera je živela v njem, služil je pravemu Bogu.

Posebno je tudi to, da je daroval kruh in vino. Za trdno smemo reči, da je res daroval, ker to pravi sv. pismo. Prvo duhovnikovo opravilo je, da daruje¹. Tako je bil Melhizedek ne samo kralj in duhovnik, ampak tudi prerok, ker njegova daritev je predpodoba novozakonske daritve; tako je — rekel bi — s svojo daritvijo prerokoval novo daritev². Njegova daritev je prelepa predpodoba daritve Kristusove pri zadnji večerji pod podobama kruha in vina.

Nekatoliški učenjaki so skušali Melhizedekovo daritev utajiti. Ti predstavljajo hebrejski izvirnik tako-le: »In Malkizedek, kralj Salemski je prinesel ven kruha in vina in je bil duhovnik najvišjega Boga.« »Kruh in vino prinese ven iz kraljevega mesta, da pokrepča domu se vračajoče hrabre rešitelje in jih počasti³.« Že Calvin in Kemnicij sta tako tolmačila. A taka razlaga je popolnoma kriva.

Vojščaki niso bili potrebni kake okrepčave, ker so se popolnoma nasitili že iz plena⁴. Melhizedek tedaj ni prinesel vojščakom kruha in vina, da bi jih nasitil in pokrepčal ali da bi zdaj imeli zmagoslavni obed. S tem se ne ujema, da Melhizedek slovesno kliče Boga najvišjega, da blagoslavlja, da sprejema desetino. Slovesne besede sv. pisma, ki popisujejo ta dogodek, pričajo tudi proti temu.

Da imamo tu pravo daritev, nam lepo kaže hebrejski izvirnik. »Prinesel je ven«, je napačna prestava mesto prave: je daroval⁵. Tudi druga mesta sv. pisma to terjajo⁶. Ta proslavljajo duhovništvo in vsled tega tudi daritev Melhizedekovo. Ker se pa nikjer drugod ne pove o daritvi njegovi kakor II. Mojz. 14., zato je prinesel kruh in vino v ta namen, da ju po svoji navadi daruje Bogu. Tudi stari rabinci⁷ so predstavljali: je daroval. Sv. apostol Pavel primerja⁸ daritev Melhizedekovo in Aronovo. Pa o Kristusu pravi, da je po redu

¹ Hebr. 5, 1. — ² Lampe, Zgodbe str. 77.

³ Franz Delitsch, Neuer Commentar über die Genesis. Leipzig. 1887. S. 270.

⁴ I. Mojz. 14, 24.

⁵ Izvirnik ima besede: הוֹצִיאָ לָהֶם לֶחֶם וַיִּין (hifil od הָצִיא); Septuaginta prestavi: (ἐξήνεγκε), Vulgata: proferens. Res je tudi, da je navadni izraz za »darovati« **הָבִיא**, **הָבִישׁ**, **הִקְרִיב** (higiš, hikrib) in ne **הוֹצִיא**, a dostavek »vehu kohen leel eljon« = erat enim sacerdos altissimi, zahteva da tolmačimo הוֹצִיא kot daritev; kakor Judic. 6, 18 et 19.

⁶ Protulit panem et vinum ad sacrificium, quia erat sacerdos, cuius proprium munus est sacrificare« (Cornel. a Lap.).

⁷ Ps. 109, 4; Hebr. 7: Ti si duhovnik na vekomaj po redu Melhizedekovem;

⁸ Galatinus, De Arcanis catholicae veritatis lib. 10. — ⁸ Hebr. 7.

Melhizedekovem duhovnik in ne po Aronovem. Aronovi duhovniki so darovali vsakovrstne živali. Torej Melhizedek ni daroval krvavih daritev, ampak nekrvavo, namreč kruh in vino.

Da je Melhizedek kruh in vino prinesel Bogu v dar in bil v tem oziru predpodoba Kristusa duhovnika, ki je slično oni daritvi daroval pri zadnji večerji svoje telo in svojo kri, in da je to označil David z besedami: Ti si duhovnik po redu Melhizedekovem, stalno in soglasno pričajo cerkveni očetje in učeniki, grški kakor latinski¹.

Po preroških Davidovih besedah²: »Ti si duhovnik vekomaj po redu Melhizedekovem«, duhovništvo Kristusovo ne sme biti nadaljevanje Aronovega. To mora biti ločeno od njega, od Boga določeno, kakor je bilo Melhizedekovo duhovništvo ločeno povsem od Aronovega. Večno duhovništvo Kristusovo ima biti na dvojen način podobno Melhizedekovemu: po neposredni ustanovitvi in po načinu daritve same. Ker je Melhizedek daroval kruh in vino, mora tudi Kristus postaviti daritev kruha in vina. Seveda bo Melhizedekovo daritev v imenitnosti presegala daritev Kristusova. Saj je predpodoba le senca svoje dopolnitve. Toliko bo imenitnejša, kolikor presega duhovništvo kralja vseh kraljev in Sinu božjega, duhovnika Melhizedeka, kralja Salemskega, po časti in svetosti.

Kako bo Kristus mogel to storiti, da bo kakor Melhizedek daroval kruh in vino, in vendar bo njegova daritev neizmerno imenitnejša, neskončno svetejša? Kristus namerava darovati kruh, ki bo pa več nego kruh — njegovo lastno telo. Kristus meni darovati vino, ki bo pijača in vendar njegova božja kri. Kaj dragocenejšega Kristus ni mogel darovati, kakor svoje telo in svojo kri. Pa za ljudi tudi ni imel primernejših podob kakor kruh in vino. Človek prejme zemeljske čutne darove kruha in vina, Bog pa mu v svoji vsemogočni ljubezni daje nebeške darove.

Zadnji trenutek svojega požrtvovalnega življenja je izvolil Kristus, da je dopolnil predpodobo Melhizedekovo. Pri zadnji večerji je daroval Bogu najvišjemu svoje meso in svojo kri v podobah kruha in vina. Miza zadnje večerje je bila prvi oltar najimenitnejše daritve novega zakona. Na križu je daritev podobna krvavim daritvam Aronovim, pri zadnji večerji pa Melhizedekovi daritvi. Na križu je bila krvava, pri zadnji večerji pa nekrvava.

¹ Sacerdotem Melchisedech panem et vinum obtulisse Deo in sacrificium, atque in ea re typum gessisse Christi sacerdotis, qui ad illius sacrificii similitudinem obtulerit in coena corpus suum et sanguinem, idque significatum esse verbis Davidicis: Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedech, asseveranter et magno consensu tradunt Patres atque Ecclesiae Doctores, tam graeci quam latini. Estius, Com. in Hebr. 7, 17. — ² Ps. 109, 4.

Melhizedek je najprej daroval Bogu kruh in vino tako, da je del kruha sežgal, del vina izlil in je zahvalil za Abramovo zmago. Potem še le je ostanke kruha in vina razdelil med navzoče, kakor je bila to navada pri takih zahvalnih daritvah. Tako je tudi Kristus daroval pri zadnji večerji kruh in vino, je oboje blagoslovil ter spremenil v evharistično daritev in jo potem delil apostolom. Ukazal jim je pa tudi, naj sami slično delajo, da se izpolnijo besede preroka Malakija: »Od solnčnega vzhoda do zahoda je namreč moje ime veliko med narodi, in po vseh krajih se daruje, in čista daritev se opravlja mojemu imenu saj je moje ime veliko med narodi, pravi Gospod vojnih čet¹.«

4. Velikonočno jagnje.

Med vsemi predpodobami zavzema velikonočno jagnje najodličnejše mesto. Na praznovanje velikonočnega jagnjeta se naslanja praznovanje Gospodove zadnje večerje. Zадnjega bi ne umevali popolno brez prvega. Velikonočno jagnje je pa tudi skrivnost (zakrament), katero so Izraelci obhajali s slovesnimi obredi. Razen tega je pa ob enem tudi daritev, katero so Izraelci Bogu darovali.

Zaradi tesne zgodovinske zveze z zadnjo večerjo, kakor tudi zaradi skrivnostnega in daritvenega značaja zasluži ta predpoda, da jo vsestransko pregledamo. Zato hočemo podati najprej zgodovino, potem način in čas obhajanja in končno pomen velikonočnega jagnjeta glede na Gospodovo zadnjo večerjo.

A. Zgodovina velikonočnega jagnjeta.

Obhajanje velikonočnega jagnjeta ima svoj početek v Egiptu, kjer je bilo izraelsko ljudstvo v sužnosti. Zgodovinski pregled nam daje sveto pismo samo². »Rekel je tudi Gospod Mojzesu in Aronu v egiptovski deželi: Ta mesec vam bo začetek mesecev; prvi bo med meseci leta. Govorita vsej trumi Izraelovih sinov in recita jim: Deseti dan tega meseca vzemi vsakdo jagnje po družinah in svojih hišah. Če je pa število manjše, kakor da bi moglo zadostovati, da pojedó jagnje, naj vzame svojega soseda, ki je združen z njegovo hišo po številu duš, ki so dovolj, da povzijejo jagnje.

Jagnje pa bodi brez madeža, samec, leto staro; po tem načinu vzamete tudi kozliča. In hranili bode te jagnje do štirinajstega dneva tega meseca, in darovala ga bo vsa množica Izraelovih sinov proti večeru. In vzeli bodo od njegove krvi in bodo namazali oba podboja in naddurje tistih hiš, v katerih ga bode te jedli. In bodo jedli ono

¹ Mal. 1, 10. — ² II. Mojz. 12, 1—51.

noč meso, pečeno na ognju, in opresne kruhe s poljskimi zelišči. Ne boste jedli od njega nič surovega, tudi ne kuhanega na vodi, ampak samo pečeno na ognju: glavo ž njegovimi nogami in z drobovjem boste jedli. In naj od njega nič ne ostane do jutra; če bo kaj ostalo, sežgite na ognju.

Pa tako-le ga boste jedli: Svoja ledja opašite in imejte obučeno na nogah, palice držite v rokah in jejte urno, zakaj Pasha (to je mimohod) Gospodova je. In šel bom ono noč skozi egiptovsko deželo in udaril vse prvorojeno v egiptovski deželi od človeka do živali, in nad vsemi egiptovskimi bogovi bom storil sodbo; jaz sem Gospod. Kri pa vam bo v znamenje na hišah, v katerih boste; in videl bom kri in šel mimo vas; in med vami ne bo pokončavanja, kadar bom udaril egiptovsko deželo.

Ta dan pa boste imeli v spomin, in praznovali ga boste s slovesnostjo Gospodovo v svojih rodovih z večnim češčenjem. Sedem dni boste jedli opresne kruhe; od prvega dne ne bo kvasu v vaših hišah; kdorkoli bo jedel okvašeno, njegova duša bo iztrebljena iz Izraela, od prvega do sedmega dneva. Prvi dan vam bo svet in slovesen, in sedmi dan boste praznovali z enako slovesnostjo; nobenega dela ne boste ta čas delali, razen tega, kar je treba za živež. In praznovali boste opresnike; zakaj ravno tisti dan bom izpeljal vaše čete iz egiptovske dežele, in oni dan boste praznovali v svojih rodovih z večnim češčenjem.

Prvi mesec, štirinajsti dan meseca proti večeru boste jedli opresnike do dvajsetega in prvega istega meseca proti večeru. Sedem dni naj ne bo kvasu v vaših hišah; kdor bo jedel okvašeno, iztrebljena bo njegova duša iz Izraela, kakor izmed ptujcev, tako izmed domačinov dežele. Nič okvašenega ne boste jedli; v vseh svojih hišah boste jedli opresno.

Mojzes pa je poklical vse starejšine Izraelovih sinov in jim je rekel: Idite, vsaka družina naj vzame žival in darujte Pasho. Snopič hisopa pomočite v kri, ki je na pragu, in poškopite ž njo naddurje in oba podboja; nihče izmed vas naj ne gre ven skozi hišna vrata do jutra. Gospod namreč bo šel mimo in udaril Egipčane; in ko bo videl kri na naddurju in na obeh podbojih, šel bo mimo hišnih vrat in ne bo pustil, da bi šel morilec v vaše hiše in pokončal. Drži se te besede, kakor zapovedi svoje in svojih sinov vekomaj.

In ko boš prišel v deželo, katero vam hoče dati Gospod, kakor je obljubil, držali se boste teh obredov. In ko vam porekó vaši sinovi: Kaj so ti obredi? porečete jim: To je daritev mimohoda Gospodovega, ko je šel mimo hiš Izraelovih sinov v Egiptu, ko je udaril Egipčane in rešil naše hiše. In ljudstvo se je priklonilo in je molilo.

In Izraelovi sinovi so šli in storili, kakor je bil ukazal Gospod Mojzesu in Aronu.

Sredi noči pa je Gospod udaril vse prvorojeno v egiptovski deželi, od prvorojenca Faraonovega, ki je sedel na njegovem prestolu, do prvorojenca jetnice, ki je bila v ječi, in vse prvorojene živali. In vstal je po noči Faraon in vsi njegovi služabniki in ves Egipt, in vstalo je veliko vpitje po Egiptu, zakaj ni bilo hiše, v kateri bi ne bil ležal mrlič. In Faraon je po noči poklical Mojzesa in Arona in je rekel: Vstanite in pojdite od mojega ljudstva vidva in Izraelovi sinovi: idite in darujte Gospodu, kakor pravite: svoje ovce in goveda vzemite s seboj, kakor sta pravila, in ko odhajate, blagoslovite me!

In Egipčani so ljudstvo silili, naj hitro odide iz dežele rekoč: Vsi pomrjemo. Ljudstvo je torej vzelo testo, predno se je skvasilo, in zavezalo v plašče in djalo na svoje rame. In Izraelovi sinovi so storili, kakor je bil zapovedal Mojzes: in so prosili Egipčane srebrnih in zlatih posod in veliko oblačil. Gospod pa je dal ljudstvu milost pred Egipčani, da so jim dali: in oplenili so Egipčane.

In Izraelovi sinovi so šli od Ramesa do Sokota, skoro šest sto tisoč pešcev mož, brez otrok. Pa tudi mešano ljudstvo je šlo z njimi brez števila, ovce in goveda in jako mnogo živali razne vrste. In spekli so testo, katero so bili poprej prinesli iz Egipta: in so si naredili opresne pepelnjake, niso se namreč mogli skvasiti, ker so jih Egipčani silili in jim niso dali nič odloga; tudi si niso mogli narediti nič prikuhe.

In Gospod je rekel Mojzesu in Aronu: To je obred Pashe: noben ptujec naj ne je od njega; vsak kupljen suženj pa se naj obreže in tako je. Ptujec in dninar naj ne jesta od njega. V vsaki hiši ga bodo jedli; nič njegovega mesa ne bode te nesli ven, tudi njegove kosti ne smete zlomiti.

In Gospod je še Mojzesu govoril rekoč: Posveti mi vse prvorojeno med Izraelovimi sinovi, kakor od ljudi, tako od živali, zakaj moje je vse. In Mojzes je rekel ljudstvu: Spominjajte se tega dneva, ko ste šli iz Egipta in iz hiše sužnosti, ker v močni roki vas je Gospod izpeljal iz tega kraja: da ne bode te jedli okvašenega kruha. Danes bode te izšli, v mesecu novine.

In to bo kakor znamenje v tvoji roki in kakor spomin pred tvojimi očmi: in kakor Gospodova postava bodi vedno v tvojih ustih, zakaj z močno roko nas je izpeljal Gospod iz Egipta. To šego boš izpolnjeval ob določenem času od leta do leta. In ko te bo pripeljal Gospod v deželo Kanaancev, kakor je prisegel tebi in tvojim očetom, in ti jo bo dal: odločil boš za Gospoda vse kar je prvorojeno od žene, in kar je prvorojeno v tvojih čredah; karkoli boš imel moškega spola,

posvetil boš Gospodu. Prvorojeno od osla boš zamenil z ovco; če ne boš zamenil, boš usmrtil; vse prvorojeno človeško od svojih sinov boš odkupil za plačilo.

In ko te bo tvoj sin jutri vprašal, rekoč: Kaj je to? odgovoril mu boš: Z močno roko nas je Gospod izpeljal iz egiptovske dežele, iz hiše sužnosti. Zakaj, ko se je bil Faraon vtrdil in ni hotel izpustiti nas, umoril je Bog vse prvorojeno v egiptovski deželi, od prvorojenca človeškega do prvorojene živali; zato darujem Gospodu vse, kar je prvorojeno moškega spola, in vse svoje prvorojene sinove odkupim za plačilo. To bo torej kakor znamenje na tvoji roki, kakor bi bilo za spomin obešeno med tvojima očesoma, zato, ker nas je z močno roko Gospod izpeljal iz Egipta.

Ko je torej Faraon izpustil ljudstvo, ni jih peljal Gospod po poti do filistejske dežele, ki je sosedna, zaradi tega ne, da se vzdigujejo vojske zoper nje, in bi se ne povrnilo v Egipt; marveč vodil je ljudstvo po puščavi, ki je ob Rdečem morju; in oboroženi so šli sinovi Izraelovi iz egiptovske dežele.

Mojzes je vzel seboj tudi Jožefove kosti zato, ker je bil s prisego zavezal Izraelove otroke, rekoč: Bog vas bo obiskal; odnesite od tukaj seboj moje kosti.

In šli so od Sokota in taborili v Etamu, na kraju puščave. Gospod je pa šel pred njimi, da jim je kazal pot, po dnevu v oblačnem stebru, po noči pa v ognjenem stebru, da je bil vodnik na potu v obeh časih. Nikoli ni izostal oblačni steber po dnevu, tudi ne ognjeni steber po noči pred ljudstvom.

Tako poročajo Mojzesove bukve o zapovedi in o prvotnem obhajanju velikonočnega jagnjeta pred izhodom iz Egipta. Bilo je treba v to poročilo sprejeti tudi vse dogodke, ki so z velikonočnim jagnjetom v tesni zvezi.

Obhajanje Pashe je torej ukazano v spomin, da je Bog prizanesel prvorojencem Izraelovim, da jih je rešil egiptovske sužnosti; ob enem se je takrat praznoval začetek žetve. V Egiptu se je ta praznik drugače obhajal, kakor pozneje, ko so bili Izraelci v Palestini.

Kakor prvotno v Egiptu so jedli velikonočno jagnje tudi v puščavi. V obljubljeni deželi pa se je razvila precejšnja sprememba. V Egiptu je Pasha trajala samo en večer, ker so Izraelci še tisto noč zapustili deželo¹. Pozneje pa je praznik trajal sedem dni; prvi in zadnji dan so počivali², drugi dnevi so bili soprazniki³. V celem času niso smeli jesti kvašenega kruha⁴, še v hiši ga niso smeli imeti⁵. Zato

¹ II. Mojz. 12, 30 s. — ² III. Mojz. 23, 7 s. IV. Mojz. 28, 18. 25.

³ Talmud: מועד קטן (mali praznik). — ⁴ II. Mojz. 12, 15.

⁵ II. Mojz. 12, 19.

so se Izraelci tako najprej pripravljali na praznik, da so v noči od 13. do 14. nizana z oljnato svetilko preiskali po hiši vse kote in so kvašeni kruh proti poldne 14. nizana slovesno sežgali. Poprej pa so že spekli opresne kruhe. Od poldne 14. nizana ni smel nihče več kvašenih kruhov uživati. Zvečer k velikonočnemu jagnjetu so jedli (14. nizana) že opresni kruh.

Jagnjeta odslej niso več smeli zaklati in jesti po hišah, ampak v skupnem svetišču¹. V preddvoru so ga zaklali. Vsak levitsko čist Izraelec je smel to storiti, leviti so navadno pomagali. Krvi niso več mazali na podboje, ampak so ž njo poškopili oltar, ali pa so jo pri vzhodu njegovem izlili². Maščobo so sežgali na oltarju. Kdor ni bil levitsko čist, ni smel jesti jagnjeta, pač pa je smel čez mesec dni to storiti³.

Da bi pri veliki množici romarjev, ki so o veliki noči prišli k templju, ne bilo zmešnjave, so duhovniki pripustili ljudstvo z jagnjeti na hrbtu le v treh skupinah vsakokrat stopiti v predvor. Duhovniki so sodelovali v toliko, da so v dveh vrstah postavljeni kri zaklanih jagnjetov zajemali, od rok do rok spravili do oltarja ter jo izlili. Leviti so med tem piskali na pozaune in peli Hallel (Ps. 113—118). Drobno so darovali na oltarju, ostalo pa so ljudje vzeli seboj v kako hišo za pojedino. Tuji romarji so darovali hišnemu gospodarju, pri katerem so velikonočno jagnje jedli, kožo zaklanega jagnjeta.

Izraelci so morali biti samo prvi dan pri templju, potem so smeli iti romarji domu. V templju pa so se nadaljevale daritve vseh sedem dni. Darovali so dva vola, ovna, sedem enoletnih jagnjet, jedi in pijače, kar je bila žgavna daritev. Spravna daritev pa je bil kozel⁴. Drugi dan se je darovalo prvotno žito, snop ječmena, enoletno jagnje in jedila, kakor tudi pijače. S to daritvijo se je pričela žetev, in pred njo ni smel nihče od zrelega novega žita kaj zavžiti⁵.

Z velikonočnim praznikom je bil v ozki zvezi praznik opresnih kruhov. Kakor rešitev izraelskega ljudstva ni bila končana s tem, da angel ni pomoril prvorojencev, ampak šele po izhodu iz dežele in prehodu skozi Rdeče morje, tako tudi najdemo v tesni zvezi velikonočni praznik in praznik opresnih kruhov, ki spominjata na različne dogodke in se morata razločevati. V novem zakonu se natanko ne razločujeta⁶, vendar je pa razvidno iz starega zakona⁷, da sta različna praznika. Pasha je bila dne 14. nizana, velikonočni praznik 15. nizana, praznik opresnih kruhov pa traja od 15.—21. nizana. S tem prazni-

¹ V. Mojz. 16, 5 s. — ² Misch. Pesach. 5, 6. — ³ IV. Mojz. 9, 6—12.

⁴ IV. Mojz. 28, 22 s. — ⁵ III. Mojz. 23, 10 s.

⁶ Mat. 26, 17; Luk. 22, 1. — ⁷ III. Mojz. 23, 5, 6; IV. Mojz. 28, 26. 17.

kom se je izraelsko ljudstvo veselilo, da ga je Bog rešil in izvolil za ljudstvo božje. Začetek žetve ima le podrejen pomen.

Po razdejanju jeruzalemskega mesta je pri Judih prenehalo starozakonsko duhovništvo, ob enem so pa prenehale tudi daritve. Zato velikonočnega jagnjeta nimajo več v pravem pomenu niti tisti Judje, ki prebivajo v Palestini. Dandanes imajo le nekaj spomin. Ostalo jim je berilo o darovanju jagnjeta. Tem besedam pripisujejo tisto moč, kakor če bi jagnje v resnici zaklali in darovali. Razven tega skuhamo v žrvnici eno jajce, ki je znamenje žalovanja in daritve. Od pravega jagnjeta spečejo le kos jagnjetove noge na ognju. Temu še priložijo tri kruhe (mazot). Poleg treh splošnih spečejo še posebej obvezne kruhe, katerih po tri en večer zavžijejo. Vsak hleb ima svoje ime¹.

B. Kdaj in kako so obhajali velikonočno jagnje?

Mojzesova postava je določila, da se ima velikonočno jagnje zaklati in jesti zvečer dne 14. nizana. Zaklati se je moralo pred solničnim zahodom² ali med obema večeroma³. Zadnjo določbo nekateri⁴ različno tolmačijo, pa večinoma je prišlo v navado, da so po dokončani popoldanski daritvi okoli treh popoldne⁵ začeli klati. Začetek so Izraelci naznanili s trobentnim glasom. Takrat so se začeli pripravljati tudi na velikonočni praznik, ki je bil dne 15. nizana. Ko so jagnjeta bila zaklana pri templju, so nesli po daritvi meso domu in so ga v mraku morali že peči⁶. Da bi bili Izraelci velikonočno jagnje kak drug dan jedli, ne najdemo nikjer zanesljivih podatkov. Držali so se postavnega časa, dneva 14. nizana tudi še ob Kristusovem času.

Način obhajanja v Egiptu in v puščavi je razviden iz podanega zgodovinskega pregleda⁷. Nekateri obredi pa so se tekom časa po naselitvi v obljubljeni deželi spremenili. Podbojev niso več s krvjo mazali, niso bili opravljeni kakor za odhod, ni jim bilo treba ostati v obednici do jutra, jagnje so klali pri templju.

Ob Kristusovem času najdemo tudi mnogo pomenljivih obredov, katerih Mojzesova postava ni terjala. Naravnostnih poročil iz tega časa sicer nimamo, pa iz rabinskih spisov lahko dobimo sliko, kako so Judje

¹ כהן duhovnik, לוי Levi, ישראל Israel. Schröder, Satzungen und Gebräuche des talmudisch-rabbinischen Judenthums. Bremen. 1851. S. 189. Hottinger, Iuris Hebraeorum leges CCLXI. Tiguri 1655. P. 17.

² II. Mojz. 12, 6; V. Mojz. 16, 6. — ³ IV. Mojz. 9, 3. 11.

⁴ Haneberg 9, 623; Keil k II. Mojz. 12, 6.

⁵ Mischna, Pesachim 5, 1; Joseph. Flav. I. B. VI. 9, 3.

⁶ Mischna, Pesach 5, 10: Si tenebrae oborirentur, exhibant et assabant pascha suum. — ⁷ Glej zgor. A.

jedli velikonočno jagnje v času, ko je živel naš Odrešenik. Ker so vsi Izraelci hvaležno in vestno obhajali spomin rešitve iz Egipta in so zato Boga hvalili v molitvah in psalmih, zato ni bilo treba strogih predpisov, ki bi malomarne opominjevali. Zato tudi posameznih obredov do 10. stoletja ne najdemo zapisanih. Še le v 10. stoletju najdemo natančne obredne predpise za obhajanje velikonočnega jagnjeta. Imenujejo se Velikonočna Hagadah¹.

Vsega, kar poroča Hagadah, tudi ne smemo pripisovati že Kristusovi dobi. Mnogo izrekov se ozira na prenehanje daritev v templju, ki je bil pod Titom porušen. Nahajajo se v obredih tudi prošnje, naj jim Bog zopet vrne daritve v templju. To kaže na čas po Kristusu. A glavne poteze teh obredov najdemo že v Mischni, ki je nastala v drugem stoletju po Kristusu. V njej pa so poročila najodličnejših rabincev prvega stoletja pred Kristusom in tudi po njem.

Za nas je torej Mischna tem važnejša, ker nam Jožef Flavij in Philo le prav malo poročata, novi zakon pa le nejasno omenja judovske obrede velikonočnega jagnjeta.

Izmed jedil so bila nekatera določena že v Mojzesovi postavi. 1. Bistveni del večerje je bilo jagnje. Zaklano je moralo biti dne 14. nizana, kri se je izlila pod oltar, drobovina se je darovala na oltarju, drugo je bilo odločeno za večerjo. Nobena kost se mu ni smela streti. Po razdjanju jeruzalemskega templja ga Judje niso več darovali. Mesto njega imajo dandanes le še kost, na kateri je nekaj mesa², kakor smo že omenili³.

2. Važna jed so bili opresni kruhi⁴. Zvečer dne 14. nizana so začeli ta kruh jesti in so smeli le takega uživati celo osmino velikonočnega praznika. Vse kvašeno se je moralo iz hiš odstraniti⁵. K jagnjetu so jedli torej le opresen kruh. Pečen je bil večinoma iz pšenične moke. Bil je tenek, okrogel hlebček. Drugače so temu kruhu tudi pravili: nekvašeni kruhi (ἄζυμος)⁶, ker ni bilo primešanega nobenega kvasa, ali kruhi siromaštva⁷, ker bi se naj jedli v spo-

¹ חַגְדָּה znači pouk, ki ga je imel za mlajše hišni gospodar pri večerji velikonočnega jagnjeta. Hagadah je torej le del slovesnosti. Gospodar je razlagal nastanek praznovanja pri izhodu iz Egipta. To je bil torej važen del celega praznovanja. Od njega je potem dobila skupina vseh obredov svoje ime. Prim. Schürer, Gesch. d. jüd. Volkes. II. 338; Bickell, Messe und Pascha, S. 39.

² Judje ji pravijo: כֹּרֶסֶת in njenemu mesu בֵּוֹת.

³ Glej str. 20.

⁴ מַצּוֹת (mazzot), čisti kruhi = panes puri seu mundi.

⁵ Kvašeno = חָמֵץ (hamez); II. Mojz. 12, 15—20; 13, 6—8.

⁶ Sestavljeno iz ἄ privativum in ζύμη — fermentum, kvas.

⁷ V. Mojz. 16, 3.

min siromaštva in stiske pri naglem izhodu iz Egipta in v spomin poprejšnje sužnosti¹.

3. Grenka zelišča², sestavljena iz zelenjave petero vrst, naj bi ne služila le z mesom v jed (kot solata), ampak bi naj spominjala Izraelce na bridkost egipčanskega življenja³, ob enem pa tudi na grenkobo življenja na tem pregrešnem svetu. Izraelci so jo zaradi pregreh morali mnogokrat okušati; pa ponavljanje velikonočne večerje bi jo naj slajšalo po mesu jagnjeta, ki je bilo za njih grehe darovano⁴.

4. Skledica octa ali solnate vode je bila tudi pripravljena za zamakanje grenkih zelišč. Maimonid tega sicer ne omenja, pa bilo je že zgodaj v navadi⁵.

5. Harozet⁶ je bil nekak kompot, pripravljen iz raznega sadja (datlov, smokev, mandlov itd.) in zmešan z vinom, octom in cimetom. Rdeča, opeki podobna barva bi naj Izraelce opominjala teškega dela v egiptovskih opekarnah in sedanjega veselega življenja. V Haroset so namakali opresne kruhe in grenka zelišča. Keil meni, da je bila ta jed prvotno bolj čista. Še le pozneje so narejali bolj trdo in zato so rabili tudi skledico z octom⁷.

6. Za pijačo je služilo vino. Ubogim ga je kupila občina⁸. Vsak, kdor se je vdeležil večerje, je moral piti iz štirih kupic. Zakaj so se ravno štiri terjale, rabinci različno tolmačijo⁹. V kupicah so imeli navadno rdeče vino. Skraja ni bilo naravnost zapovedano, da bi se moralo primešati vode. A polagoma je bilo povsod v navadi, tako da takega vina niso smeli blagoslovljati pri mizi, ako mu ni bila voda primešana¹⁰. Še le tedaj, ko je bilo vino v kozarcu, se je primešala voda in sicer tako, da je prišel na štiri dele vina en del vode¹¹. Štirje kozarci so bili strogo zapovedani, peti pa je bil le dovoljen. Nihče

¹ II. Mojz. 12, 39. — ² מֵרֹרִים (merorim).

³ II. Mojz. 1, 14; 12, 8. — ⁴ Berning, S. 226.

⁵ Talmud Babyl. Tr. Pesachim. fol. 114 a. — ⁶ הָרוֹזֵט (haroset)

⁷ Rabbi Obadja di Bartenora (15. stoletje) razlaga Mischna, Pesachim 2, 87. haroset takole: Est id, quod constat aceto et aqua ad immergendum in eo carnem. Pesach 10, 2 pa piše: Charoseth, pulmentum, quod conficitur ex ficibus, avellanis, pistaciis, amygdalis aliisque fructibus, quibus adiciunt poma, quae omnia in mortario contundunt et miscent cum aceto, cui adiciunt condimenta, ut aromata, cinnamomum, in forma fasciae filatae oblongae, in memoriam paleae. — ⁸ Pesachim 10, 1.

⁹ Talmud Ier. Pesachim fol. 37 b: Quidam pro numero quattuor verborum adhibitorum in historia redemptionis Israelis ex Aegypto (וְהוֹצֵאתִי, חֹלְצִי, מוֹצֵאתִי, לְקַחְתִּי) [to so sinonimni izrazi za rešitev II. Mojz. 6, 6 s], quidam pro numero recitationis vocis כּוֹם in Gen. 11, 11. 13; quidam pro numero poculorum vindictae, quibus Deus potaturus est gentes (Ier. 25, 15; 51, 7; Ps. 11, 4; 75, 8) et pro numero quattuor poculorum, quibus potaturus est Deus Israellem (Ps. 23, 5; 16, 5; 116, 13).

¹⁰ Talmud Bab. fol. 50 b. — ¹¹ Langen, 193.

ni imel dolžnosti še petega piti. Če so ga pili, so morali med tem psalme prepevati (veliki halel). Da bi bil peti kozarec ob Kristusovem času v navadi, se ne da dokazati. O njem ne poroča ne talmud, ne današnji velikonočni obrednik¹.

Obrede med večerjo velikonočnega jagnjeta nam popisuje velikonočni obrednik (Haggada). Te določbe segajo po bistvenih delih v čase Kristusove². Po postavi je morala vsaka družina jesti velikonočno jagnje. Če je pa imela premalo udov, ki bi mogli jagnje zavžiti, bi naj drugo obitelj povabili³. Pozneje je prišlo v navado, da jih ni smelo biti manj kakor deset in ne več kakor dvajset⁴. Le Judje in taki ptujci, ki so po obrezi postali njih vere, so smeli jesti velikonočno jagnje. O ženah postava ničesar ne ukazuje, Jožef Flavij pa tako govori⁵, da se lahko sklepa o njih navzočnosti pri večerji. Mischna pa naravnost pove, da so se žene tudi vdeleževale velikonočnega jagnjeta⁶. Tudi siromaki so smeli tačas biti pri večerji v spomin prostosti, ki so jo dosegli po izhodu iz Egipta. Razven iz Haggade in Mischne spoznamo judovske velikonočne obrede tudi iz jeruzalemske in babilonske Gemare, ki sta nastali v 4., oziroma v 5. stoletju.

Obrede pri večerji velikonočnega jagnjeta delimo lahko v štiri dele.

Prvi del.

Najprej so si vsi umili roke, potem so si nalili prvi kozarec vina in mu primešali vode. Hišni gospodar ga je blagoslovil rekoč: »Hvaljen bodi, Gospod, naš Bog, kralj sveta, ki si ustvaril sad vinske trte«. Potem je Boga hvalil za praznike sploh, posebno pa, da je Judom dal ta praznik velikonočnega jagnjeta. Ta molitev se imenuje Kiduš, in so jo molili tudi pred drugimi prazniki. Če je prišel 14. nizan na soboto, so to v obredu posebno povdarjali in pred molitvijo še brali: I. Mojz. 2, 1—3⁷. Drugi blagoslov izreka hvaležnost, da jim je Bog dal ta čas dočakati in ta praznik doživeti.

Gospodar je vzel potem kozarec, je sam pil in je dal vsem navzočim prvi kozarec. Ni še pa rešeno vprašanje, ali je že ob Kristusovem času dal gospodar svoj kozarec vsem, ali je ponudil vsakemu

¹ Bickell, S. 52: Die älteste mir bekannte Autorität, welche etwas von dieser Gewohnheit weiß, ist der berühmte Saadia, den der Tur Orach Chajjim gelegentlich einer Kontroverse über den fünften Becher citiert. — ² Haneberg, 630; Bickell 38.

³ II. Mojz. 12, 3. 4. 21. — ⁴ Jož. Flavij, B. J. VI. 9, 3.

⁵ Bel. Jud. VI. 9, 3. — ⁶ Pesachim, 8, 1.

⁷ Ker Mischna (Pesachim 10, 2) omenja kontroverzo med šolama Hillel in Šamai v obliki kiduš-molitve, spoznamo lahko, da je zelo stara.

njemu posebno odločen kozarec, kakor je bilo to pozneje v navadi¹. Gospodar si zdaj sam umije roke, ne da bi kaj govoril. Zdaj prinesó jedi na mizo²: jagnje, meso od popoldanske daritve³, grenka zelišča, zelenjavo, charoset, skledico s kisom ali slano vodo. Gospodar blagoslovi jedila: »Hvaljen bodi Gospod, naš Bog, kralj sveta, ki si ustvaril sadove zemeljske!« Nato vzame grenko zelišče, ga pomoči v kis ali v harozet, je in da tudi navzočim.

Po današnjih obredih prelomi gospodar srednji hleb od treh prinesenih oprešnikov. Polovico prihrani kot afkoman, da ima koncem večerje mesto koščeka jagnjetovega mesa nekaj djati v usta. V prejšnjih časih pa niso rabili treh hlebov, ampak samo dva. Lomljenje kruha je zdaj praktičnega pomena, da imajo nekaj po obedu, a nekaj jih je spominjalo uboštva in siromaštva v Egiptu. Tudi se je kruh lomil šele po drugem kozarcu. Ko lomijo kruh, molijo dandanes: »Glej, kruh siromaštva, katerega so jedli naši očetje v egiptovski deželi. Vsak, ki je potreben, naj pride in je velikonočno jagnje; danes tukaj, prihodnje leto v Izraelovi deželi, zdaj kot hlapci, k letu kot prosti sinovi.« Ta aramejska molitev je nastala, kakor je razvidno iz vsebine še le po razdjanju Jruzelema. Mischna o tej molitvi nič ne poroča. Tudi jezik kaže na poznejši nastanek, ker je Haggadah pisana drugače v hebrejščini.

Drugi del.

Ta del se prične z nalivanjem in mešanjem drugega kozarca. Najmlajši pri mizi vpraša: »Zakaj se ta noč odlikuje od drugih? Zakaj v vseh drugih jémo kvašeno in opresno⁴, v tej noči pa samo opresno. V vseh nočeh jémo vsakovrstna zelišča, to noč pa grenka; v vseh nočeh jémo pečeno, praženo, kuhano, to noč pa samo pečeno; v vseh nočeh ne pomakamo ne enkrat, nocoj pa dvakrat; v vseh drugih nočeh jémo, sedé ali ležé«⁵.

Zdaj pouči gospodar vprašujočega v takozvani velikonočni »haggadah« o nastanku praznika pri izhodu iz Egipta. Zato pripoveduje do-

¹ Langen, 150. Bickell, 82: Miscent poculum unicuique (Maimonides).

² Mischnah, Pesachim 10, 3: Adducunt ei azymum, lactucam et pulmentum et duas cocturas, etsiamsi pulmentum non sit praeceptum . . . , et in sanctuario (t. j. ob času templja) adducebant ei corpus paschatis.

³ Dne 14. nizana so popoldne darovali zahvalno daritev. Od teh daritev so uživali meso הַגִּיגָה (hagigah) in so je jedli pred קֶרְבֵּן פֶּסַח. Po razdjanju jeruzalemskega templja so nehale daritve, in zato tudi niso imeli več jagnjeta, ne hagigah.

⁴ חֲמֵץ in מַצָּה. — ⁵ Te besede razven zadnjih najdemo v Mischni (Pesach. 10, 4) in so stareje od templjovega razdjanja.

tično zgodbo. Ta obred predpisuje postava Mojzesova¹; zato je bil tudi vedno v navadi. Vendar so rabinci celo predavanje po izrekih Mischne in Gemare zelo razširili. Glavni del hagade pripoveduje glavne dogodke pred izhodom in vpleta poučna premišljevanja. V začetku se naglaša žalost in sramota, koncem pa veselje in hvala božja. Omenja se malikovanje Abrahamovih prednikov, zveza med Bogom in med očaki in rešitev Izraelcev iz rok raznih preganjalcev. Potem se tolmači poročilo sv. pisma².

Ali se je gospodar ravnal po določenih besedah ali je pripovedoval prosto, se ne da z gotovostjo povedati. Razlage v hagadi so sedaj posnete iz rabinskih spisov. Mischna ukazuje³, naj gospodar razlaga tako, da ga bode sin razumel, ne da bi določila besede. Zato je verjetno, da je oče prosto pripovedoval veliko prednost Izraelskega ljudstva in njegovo rešitev po božji vsemogočnosti, oziraje se na poročilo sv. pisma.

Potem je razložil pomen jagnjeta, opresnikov in grenkih zelišč z ozirom na izhod iz Egipta in rešitve iz stisk in nadlog. Uvodne besede najdemo v Mischni⁴. Tudi naslednji dve molitvici: »V vsakem rodu naj se smatra človek tako, kakor bi bil sam šel iz Egipta« itd. in »Zato smo dolžni zahvaljevati, čislati, hvaliti, slaviti, povzdigovati, poveličevati, blagoslavljati, povikševati in praznovati tega, ki je za naše očete in za nas storil vse te reči; on nas je peljal iz sužnosti k slobodi, iz stiske k veselju, iz žalosti k prazniku, iz teme k veliki luči in izpod jarma k odrešenju; zato mu prepevajmo novo pesem, halleluja⁵!«

Verjetno je, da sta ti molitvici že ob Kristusovem času imeli to besedilo in da sta tvorili prehod k naslednjima psalmoma⁶, ki so jih peli. Ta psalma se imenujeta egiptovski Halel, da ju razločujemo od velikega Halela. Pri važnih dogodkih so povzdignili kozarec in ga zopet djali na mizo.

V današnjem obredu molijo po Halelu molitev, v kateri zahvalijo Boga za odrešenje in za praznovanje. Ob enem prosijo, da bi zopet pozidal sveto mesto in jim vrnil daritve s sklepnimi besedami: »Hvaljen bodi Ti, Gospod, ki si rešil Izrael!« Zadnji del s prošnjo je dostavil rabi Akiba⁷ v prvem stoletju po Kr. Prvi del je po mnenju nekaterih⁸ zelo star, kar pa ni verjetno.

¹ II. Mojz. 12, 26; 13, 8; V. Mojz. 6, 20.

² V. Mojz. 26, 5—9. — ³ Iuxta capacitatem filii.

⁴ Pesachim 10, 5: Rabban Gamaliel dicebat: Quicunque non dixerit haec tria tempore Paschatis, non satisfecit debito suo, suntque haec Pascha, azymum et amaritudo.

⁵ Bickel, 45. — ⁶ Ps. 112 Laudate pueri in ps. 113. 1—8. In exitu Israel. Hebr. 113. in 114. — ⁷ Mischnah, Pesachim 10, 6. — ⁸ Bickell 61.

Po navadnem vinskem blagoslovu: »Hvaljen bodi Gospod, naš Bog, kralj sveta, stvarnik sadu vinske trte!« se pije drugi kozarec. Temu pravijo »kozarec Haggade«, ker so ga pili po hagadi, t. j. po pripovedovanju zgodovinskih dogodkov pri izhodu iz Egipta.

Tretji del.

Vse dosedanje molitve in hvalnice so le uvod in priprava k pravi večerji, ki se sedaj začne. Zato si vsi od omizja še enkrat umijejo roke in med tem molijo: Hvaljen bodi Ti, Gospod, naš Bog, kralj sveta, ki nas je posvetil po svojih zapovedih in nam je ukazal umivati si roke. Gospodar vzame oba nekvašena kruha, zlomi enega, položi tega pod celega in reče blagoslov nad kruhom: Hvaljen bodi Ti, Gospod... ki daš kruh iz zemlje¹. Potem vzame kruh z grenkimi zelišči, hvali zapoved, da morajo opresnike jesti, in namaka kruh in zelišča v hazoret. Oboje skupaj zavžije. Ako je posamezne jedi, mora še nad grenkim zeliščem izreči poseben blagoslov.

Po današnjem obredu vzamejo tri kruhe. Zlomili so jih že pred Hagado. Blagoslovijo jih in jedo od zgornjega celega hleba in spodnjega prelomljenega po en košček ob enem. Ko blagoslovijo grenka zelišča in jih jedó, vzamejo še nekaj od sladkih zelišč in prigriznejo tretjega hleba, ki je najbolj spodaj. A ta navada, da rabijo tri hlebe, je nastala še le po razdjanju jeruzalemskega svetišča. Že iz smotra tega obreda je razvidno, da je takrat nastala, kar priča tudi Maimonid².

Potem so večerjo nadaljevali, ne da bi bili kaki obredi predpisani. Vsak je jedel in pil, kar se mu je ljubilo. Vino, ki se je zdaj pilo, pa ni pripadalo štirim obrednim kozarcem. Jedli so najprej meso od daritev, ki so bile dne 14. nizana pred tretjo uro popoldan (Hagigah). Hagiga-daritev ni bila strogo zapovedana. Vendar je bila zelo v navadi, da so imeli v velikih obiteljih za večerjo dovolj mesa, ker bi jim jagnje samo ne zadostovalo. Zato so navadno pred jagnjetom to meso vživali, potem še le jagnje, pa brez posebnih obredov. Koncem večerje je moral še vsak grizljaj jagnjeta (velik kakor oljčin sad) zavžiti, potem pa niso smeli celi večer ničesar več jesti³. Mesto tega grizljeja so po prenehanju daritev v svetišču prihranili polovico opresnega kruha, ki so ga bili pred hagado prelomili; to je bil afikoman⁴.

¹ Benedictus sit ille, qui producit panem e terra. Pölzl, IV. 59.

² Bickel, S. 46: Aus dem Zwecke dieser Ceremonie ergibt sich schon, daß sie erst nach der Zerstörung des Tempels aufgekommen sein kann, was auch Maimonides bezeugt.

³ Pač pa so še pili tretji in četrti kozarec, včasih tudi še petega, ki pa ni bil zapovedan.

⁴ Različne razlage אֶפִיקֹמָן glej Levy, Neuhebr. Wörterbuch I. 142 b.

Četrty del.

Zopet si vsi umijejo roke, tretji kozarec vina se natoči. Med tem molijo v zahvalo za užite jedi. En odstavek moli gospodar, drugega navzoči in tako se menjujejo. V dveh naslednjih molitvah zahvaljujejo Boga za jedi, katere daje vsemu človeštvu in za milostno rešitev iz Egipta, za zavezo, postavo in druge darove. Potem še prosijo usmiljenja Gospodovega Izraelu, Jeruzalemu, Sionu, hiši Davidovi, templju itd. Zahvalijo tudi Boga za soboto in ga prosijo, da zopet pozida sveto mesto, naj se spomni izraelskega ljudstva, pradedov, mesija in naj se jih usmili. Daljši odstavek, čigar posamezni deli se začnejo z besedami: »Vsegausmiljeni naj nas naredi vredne mesija in življenja v prihodnjem svetu«¹, slavi Boga, prosi blagoslova Izraelu, rešitve iz rok preganjalcev, mesijanske dobe, večnega življenja in miru celemu Izraelu.

Zdaj se po navadi izreče blagoslov nad vinom in pije se tretji kozarec². Besede tega blagoslova so označene že v Mischni, jeruzalemska Gemara jih razširi. Sporočena zahvalna molitev za zavžite jedi se je še le polagoma razvila in zapisala. Ob Kristusovem času je bilo še najbrž gospodarju prepuščeno, katere besede hoče rabiti za blagoslov.

Zdaj so odprli vrata, so izrekli nekaj vrst sv. pisma, v katerih so izrazili sovraštvo proti sovražnikom božjim in prosili, naj Bog nevernike kaznuje. Med popevanjem drugega dela Halela³ so mešali četrty kozarec in so petje še potem nadaljevali. Po hvalni molitvi so še peli veliki Halel, h kateremu gotovo spada Ps. 136⁴. Četrty kozarec se imenuje tudi Halelov kozarec.

Halelovi psalmi so bili skoraj gotovo za velikonočne obrede zloženi. Vsaj se iz njih vidi, da kažejo na te obrede⁵. Talmud omenja na to dolgo hvalno in zahvalno molitev: »Duša vsega živega hvali Tvoje ime, Gospod, naš Bog in duh vsega mesa slavi in povzdiguje vedno tvoj spomin, naš kralj itd.« Ker pa se iz nje spozna sovraštvo do krščanstva, vidimo, da je pozneje nastala. Potem se poje blagoslov: »Vekomaj bodi češčeno tvoje ime, naš kralj, Bog velik in svet kralj v nebesih in na zemlji; zakaj tebi, Gospod, naš Bog in Bog na-

¹ Haneberg, 633. — ² Zaradi posebnega blagoslova ga rabinci imenujejo: **כוס הברכה** = Segensbecher.

³ Ps. 113, 9—117; ali hebr. Ps. 115—118.

⁴ Včasih so peli tudi Ps. 134—136. Schulz Alf. De psalmis gradualibus, 1897. p. 61. pride do zaključka, da je veliki Halel bil iz 15 gradualnih psalmov in dveh predstoječih in sledečih psalmov.

⁵ Halelov kozarec v ps. 116, 13; velikonočna daritev Ps. 118, 27. Zeitschrift für kath. Theol. (Innsbruck) 1880. S. 91.

ših očetov, se spodobi petje in hvala, češčenje in pesem, moč in oblast, slava, velikost, moč, poveličevanje in veličastje, posvečevanje in kraljestvo, blagoslavljanje in zahvale od zdaj do vekomaj. Hvaljen bodi, Gospod, Bog, kralj, velik po hvalnicah, Bog zahvalnic, Gospod čudežev, kateremu ugajajo popevane pesmi, kralj, večno živeči Bog.« Pozneje so še dodjali nekatere velikonočne pesmi, v katerih božjo vse-mogočnost hvalijo in Boga prosijo, da zopet podeli narodno samostalnost Izraelu.

Potem se izreče blagoslov nad vinom, in pijejo četrti kozarec. Konečno molijo zadnji blagoslov: »Hvaljen bodi, Gospod..., za vinsko trto in za sad vinske trte in za poljske pridelke, za prijazno, dobro, prostorno deželo, ki si jo dal za delež našim očetom, da uživajo njene sadove in se nasitijo njenih dobrot. Usmili se, Gospod, naš Bog, svojega ljudstva Izraelovega, Jeruzalema, svojega mesta, Siona bivališča svoje časti, svojega oltarja in svoje palače.« Sledeče besede so pozneje nastale, ker govorijo o zopetnem pozidanju jeruzalemskega mesta.

S tem so bili ob Kristusovem času obredi končani. Zakaj pesmi in molitve, ki jih še današnja Hagadah omenja, izvirajo večinoma še le iz 15. stoletja, gotovo pa iz dobe po razdjanju jeruzalemskega svetišča.

Je-li tudi Kristus pred svojo smrtjo obhajal po tej judovski šegi velikonočno jagnje? Vprašanje je zelo важно zaradi obhajanja Gospodove zadnje večerje. Rešili ga bomo lahko, ker najdemo v novozakonskih knjigah dovolj podatkov.

Sv. evangelist Matej piše¹: »Veste, da bo čez dva dni velika noč (Pascha²) in Sin človekov bo izdan, da bo križan.« Te Jezusove besede določijo čas naslednjih dogodkov. Velika noč, Pasha, je obhajanje velikonočnega jagnjeta na postavni dan 14. nizana. Isti čas označuje sv. Marko³: »Čez dva dni pa je bila velika noč (Pascha) in praznik opresnikov«. Pasha je tu v zvezi s praznikom opresnikov, ki je imel svojo osmino. Pasha v ožjem pomenu je jed velikonočnega jagnjeta dne 14. nizana, praznik opresnikov je pa sledeč praznik z osmino. Vsled tesne zveze teh dveh različnih praznikov in vsled skupnega

¹ Mat. 26, 2: Οἴδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.

² Πάσχα (hb. פֶּסַח, aram. פֶּסַחָא) = mimohod (II. Mojz. 12, 13. 27); potem pomeni darovano jagnje (θύειν τὸ πάσχα Ex. 12. 3.; φαγεῖν τ. π.), večerjo, pri kateri se je jagnje jedlo, in končno praznik.

³ Mark. 14, 1: Ἦν δὲ τὸ πάσχα καὶ τὸ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας. Τὰ ἄζυμα (צֶמֶת פֶּסַח) = praznik opresnikov.

zgodovinskega pomena, rešitve iz Egipta, je ime Pasha prešlo na celo osmino velikonočnega praznika.

»Prvi dan opresnikov pa so pristopili učenci k Jezusu in so mu rekli: Kje hočeš, da ti pripravimo jesti velikonočno jagnje? Jezus pa je rekel: Pojdite v mestu k onemu (čigar služabnik vas bo z vrčem vode srečal) in recite mu: Učenik pravi: Moj čas je blizu, pri tebi hočem imeti Pasha s svojimi učenci. In učenci so storili, kar jim je Jezus ukazal in so pripravili velikonočno jagnje«¹.

Iz teh besed se vidi, da učenci ne povprašujejo po kakem navadnem obedu, ampak po večerji velikonočnega jagnjeta. Po postavi so ga jedli prvi večer prvega velikonočnega dne t. j. zvečer dne 14. nizana. Ker pa nikjer ne najdemo starih sporočil, da bi Judje preložili svoj praznik morda od petka do sobote, zato moramo trditi, da so Judje tudi v letu Jezusove smrti obhajali postavni čas. Sveti evangelisti Matej, Luka in Marko to potrjujejo². Že celi način, kako učenci Kristusa poprašujejo, kje bo jedel velikonočno jagnje, kaže jasno, da imajo v mislih določeno Pasho, ki se ima zvečer 14. nizana vršiti. Zato pripomni Binaeus³: Da učenci Jezusa vprašajo, kje naj pripravijo jagnje velikonočno, to storijo sami od sebe prostovoljno. Niso tedaj kaj novega mislili, ampak na domač obred in na vzgled celega ljudstva se ozirajo.

Jezusa so učenci vprašali, kje bo jedel jagnje »prvi dan opresnih kruhov«. Prvi dan opresnih kruhov je 15. nizan⁴, včasih pa tudi 14. nizan⁵. Ker že od poldne 14. nizana niso smeli več kvasnikov jesti in so ta dan morali kvas odstraniti in speči opresnike, se ta dan lahko imenuje prvi dan opresnikov. Prvi trije evangelisti⁶ menijo tudi ta dan, ne pa 13. ali 15. nizan. Učenci so morali Jezusa vprašati že zjutraj ali vsaj dopoldne, ker ob treh popoldne so se že jagnjeta klala. Učenci pa so morali poprej najti obednico in pripraviti vse potrebno. Da bi bil Jezus že 13. nizana jedel jagnje, se ne more trditi, ker manjka zgodovinskih dokazov.

¹ Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἁζύμων προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες· Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; ... Καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.

² Mat. 26, 19; Mark. 14, 16; Luk. 22, 13.

³ De morte Iesu Christi, I. 1. 19—32: Quod Iesum rogant discipuli, ubi Pascha parari vellet, id ultro faciunt ac sua sponte. Non cogitarunt itaque aliquid novi, sed ritum patrium spectant et totius gentis exemplum.

⁴ III. Mojz. 23, 6. — ⁵ II. Mojz. 12, 5 s.

⁶ Imenujejo se tudi sinoptiki, ker se v mnogem strinjajo in ločijo od evang. sv. Janeza.

Da je Jezus z Judi vred obhajal ob postavnem času velikonočno jagnje, nam povesta dve zanesljivi priči, sv. Lukež in Marko. »In prvi dan opresnih kruhov, ko so velikonočno jagnje klali, mu rečejo učenci: Kam hočeš, da gremo in ti pripravimo, da boš jedel velikonočno jagnje? In pošlje dva svojih učencev in jima reče: Pojdita v mesto, in vaju bo srečal človek, kateri ponese vrč vode, idita za njim; in kjer noter pojde, recita hišnemu gospodarju, da Učenik reče: Kje je moja obednica, kjer bom jedel velikonočno jagnje s svojimi učenci? In on vama bo pokazal veliko obednico, pogrnjeno; ondi nam pripravita. In njegova učenca sta šla in prišla v mesto: in našla sta, kakor jima je bil povedal in sta pripravila velikonočno jagnje (Pasha). Ko se je pa zvečerilo, je prišel z dvanajsterimi«¹.

Sv. Marko naravnost razločno pove, da sta šla dva učenca za Jezusa pripravljat velikonočno jagnje tisti dan, ko so Judje klali velikonočno jagnje. Potem še pristavi, kdaj ga je prišel z dvanajsterimi apostoli jest, namreč zvečer, kakor je bila pri Judih navada.

Slično poroča tudi sv. Lukež: »Prišel je pa dan opresnih kruhov, ob katerem se je moralo klati velikonočno jagnje. In je poslal Petra in Janeza rekoč: Pojdita in pripravita nam velikonočno jagnje, da jemo. Ona sta pa rekla: Kje hočeš, da pripraviva? In jima je rekel: Glejta, kadar prideta v mesto, vaju bo srečal človek, ki nese vrč vode; pojdita za njim v hišo, v katero gre in recita hišnemu gospodarju: Učenik ti reče: Kje je gostilna, kjer naj jem velikonočno jagnje s svojimi učenci? In vama bo pokazal veliko obednico pogrnjeno, in tam pripravita. Ko sta pa šla, sta našla, kakor jima je povedal in sta pripravila velikonočno jagnje. In kadar je ura prišla, je šel k jedi in dvanajsteri apostoli ž njim. In jim je rekel: Srčno sem želel to velikonočno jagnje jesti z vami, predno trpim. Zakaj povem vam, da ga od zdaj ne bom več jedel, dokler se ne dopolni v kraljestvu božjem«².

Sv. Lukež povdarja izrečno, da je Jezus takrat dal pripraviti velikonočno jagnje, ko se je po judovski postavi moralo jesti, torej dne 14. nizana. Kristus se je držal celo ure. Željno ga je pričakoval, ker bo zadnje pred smrtjo njegovo. Bolj jasno nam skoraj Lukež ni mogel popisati, da je Zveličar izpolnil pred svojim trpljenjem Mojzesovo postavo. Vsako drugo mnenje, da bi bil Jezus poprej jedel velikonočno jagnje³, ali da bi Judje takrat bili Pasho preložili na drugi dan⁴, na-

¹ Mark. 14, 12—17. — ² Luk. 22, 7—18.

³ Movers, Zeitschrift für Philos. u. kath. Theol. 1833. H. 7. Zastopniki: Sepp, Aberle, Delitsch, Schanz, Cornely, Belser itd.

⁴ Maldonat (Comm. ad Math. 26, 2), Hanéberg (R. A. d. B. S. 637), Jožef Grimm (Die Einheit der vier Evang., Regensburg 1868) i. dr. jemljejo »die Verle-

ravnost nasprotuje jasnim besedam Markovega in Lukeževega evangelija.

Ako hočemo določiti, kateri dan v tednu je Kristus jedel velikonočno jagnje, najdemo tudi v sv. evangelijih dovolj pojasnila. Po poročilu vseh evangelijev¹ je Kristus jedel velikonočno jagnje tisti večer pred dnevom svojega trpljenja. Trpel pa je in je tudi umrl v petek. Marko n. pr. imenuje dan Kristusove smrti dan pred soboto², slično pove Lukež, da je bil Jezus ta dan pokopan³, torej v petek. Iz tega sledi popolnoma gotovo, da je Kristus jedel z apostoli velikonočno jagnje v četrtek zvečer velikega tedna.

S tem smo dokazali ne le, da je Jezus Kristus v resnici jedel velikonočno jagnje, kakor je bilo pri Judih v navadi, ampak, da ga je jedel prav v tistem času, kakor drugi Izraelci. Razne ugovore slabo utrjenih podmen tu lahko prezremo, ker se ne dajo vzdržati, stvar in celoten pregled pa bolj zmedejo, kakor pojasnijo.

5. Pomen velikonočnega jagnjeta.

Nobene predpodobe ne omenjajo sv. cerkveni očetje tolikokrat, kakor velikonočno jagnje. To storijo po pravici. Saj se ozira na preteklost, na sedanost in prihodnost. Je pa tudi zaradi tega posebno imenitno, ker je v najtesnejši zgodovinski zvezi z Gospodovo zadnjo večerjo. Zato hočemo prevdarjati najprej, kakega pomena je velikonočno jagnje kot predpodoba, potem pa posebej, v kaki zvezi je obhajanje zadnjega velikonočnega jagnjeta pred Kristusovo smrtjo z Gospodovo zadnjo večerjo.

A. Velikonočno jagnje je predpodoba Gospodove zadnje večerje.

Obhajanje velikonočnega jagnjeta z raznimi slovesnostmi je bilo sredotočje verskega življenja pri Izraelcih. Saj je bilo gledé na preteklost začetek slobode, rešitve in povsem novega življenja. Zgodovinski pomen izraelskega ljudstva, njegove zapovedi, njegova narodna samostalnost in verska odličnost, vse to se naslanja na važni začetek velikonočnega jagnjeta v Egiptu. To jagnje je Izraelce spominjalo, da bi bili v Egiptu morali poginiti, ako bi jim Bog ne bil prizanesel, jih izvolil za svoje ljudstvo, jih rešil in s čudežno, mogočno roko ne bil vodil v obljubljeno deželo.

gungs-Hypothese» na pomoč. Leta Jezusove smrti je bil 15. nizan petek. Judje so takrat preložili velikonočni praznik na soboto in tudi jagnje so še le 15. nizana jedli. Jezus pa se je ravnal po postavi in je že 14. nizana jedel jagnje. To je pa neutemeljeno. — ¹ Mat. 26, 20; Mark. 14, 17; Luk. 22, 14; Jan. 13, 1 s.

² Mark. 15, 42: παρασκευή, ὃ ἐστὶν προσέβρατον. — ³ Luk. 23, 54.

Bog sam razodene to Mojzesu rekoč: »Jaz sem Gospod, ki sem se prikazal Abrahamu, Izaku in Jakobu, kakor vsemogočni Bog; svojega imena Adonai pa jim nisem razodel. Storil sem tudi svojo zavezo ž njimi, da jim dam kanaansko deželo, deželo njih potovanja, v kateri so bili ptujci. Jaz sem slišal vzdihovanje Izraelovih otrok, kako jih Egipčani stiskajo in sem se spomnil svoje zaveze. Zatorej reci Izraelovim otrokom: Jaz sem Gospod, ki vas bom peljal iz ječe egiptovske in vas potegnili iz njih sužnosti in vas rešil z vzdignjeno roko in z velikimi sodbami. In vas bom vzel za svoje ljudstvo in vam bom vaš Bog; in spoznali boste, da sem jaz Gospod vaš Bog, ki sem vas peljal iz ječe egiptovske. In vas bom pripeljal v deželo, nad katero sem vzdignil svojo roko, jo dati Abrahamu, Izaku in Jakobu, in jo bom dal vam v posest, jaz Gospod«¹.

V spomin tu obljubljenih dobrot so pili Izraelci štiri kozarce vina pri jedi velikonočnega jagnjeta². Jagnjetu niso smeli zlomiti nobene kosti, da bi se spominjali, da so enotno ljudstvo božje in da so postali deležni popolnega blagoslova božjega kot njegovo izvoljeno ljudstvo³. Nekvašene kruhe so morali pri velikonočnem praznovanju odpraviti, ker kvas znači nravno pokvarjenost. Uživanje čistih, opresnih kruhov bi jih naj spominjalo, da so po izhodu iz Egipta z Mojzeso postavo postali nov, svet narod. Zato mora tudi vsak posameznik, ki uživa opresnike biti prost vse pokvarjenosti in s čistim srcem služiti svojemu Bogu⁴. Bridka zelišča naj ohranjujejo spomin na egiptovske bridke dneve. Obhajanje velikonočnega jagnjeta pa naj Izraelcem odjema vso vsakdanjo bridkost, kakor vživanje jagnjetovega mesa odvzame bridkost zavžitim zeliščem. Tako je večerja velikonočnega jagnjeta bila pomenljiv spomin na to, kar so Izraelci doživeli v preteklosti.

Uživanje velikonočnega jagnjeta ni bilo Izraelcem le v spomin, ampak tudi vedna obnovitev poprejšnje zaveze z Bogom in večkratna zahvala za prejete dobrote. Značaj Bogu posvečenega ljudstva bi naj Izraelci vsako leto znovič pokazali. Naj bi odpravljali kvas dušne pokvarjenosti in bili čisti in sveti. Vedno naj bi se obnavljala enotnost ljudstva samega in ozka vez z Bogom. Zato se je moral vsakdo udeležiti velikonočnega praznovanja. Kdor bi tega ne storil, se je izključil od izvoljenega ljudstva. Zato tudi ni smel noben tujec jesti od jagnjeta, ako ni po obrezi bil sprejet med izvoljeno ljudstvo. Priprava in neomadeževana celota jagnjetova naj bi spodbujala k enoti in narodni

¹ II. Mojz. 6, 2–8.

² Dr. Schäfer, *Alterthümer der Bibel*, 196. II. Mojz. 6, 6. 7.

³ Ioa. 19, 31. — ⁴ I. Kor. 5, 7. 8.

celokupni zavesti. Zato se jagnje ni smelo devati v vodo, da bi se razkuhalo; ni se smelo nič za drugi dan prihraniti ali kam drugam odnesti.

Še večjega pomena je velikonočno jagnje gledé na prihodnost, v kolikor je namreč predpoda Jezusa Kristusa, velikonočnega jagnjeta novega zakona. Sv. apostol Pavel ga imenuje tako, ko pravi: »Naše velikonočno jagnje Kristus je darovano«¹. Dasi je imela zadnja večerja Gospodova veliko predpoda, njena najimenitnejša predpoda je velikonočno jagnje, katero jo predstavlja v vsakem oziru. Troje lahko premišljujemo v skrivnosti zadnje večerje Gospodove: prvič to, da je zakrament kruha in vina, drugič, da je tudi pravo telo Kristusovo, tretjič to, kar povzroči.

V kolikor je samo zakrament, ima najboljšo predpoda v Melchizedekovi daritvi, ki je daroval kruh in vino. V kolikor pa ima ta zakrament v sebi Kristusa, ki je trpel, ga najlepše predpadbljajo vse starozakonske daritve, posebno pravna daritev, pri kateri sta se darovala dva ovna v žgavni dar, tele za duhovnika in kozel za grehe celega ljudstva². Z ozirom na učinek pa ima zadnja večerja najlepšo predpoda v mani, ki je imela v sebi prijetnost vsakršnega okusa³. Tako tudi milost tega zakramenta v vsakem oziru poživi našo dušo.

Velikonočno jagnje pa združuje prednosti vseh treh predpoda. Z ozirom na podobe zakramenta, ker pri večerji velikonočnega jagnjeta sta se nahajala kruh in vino; z ozirom na daritev je bilo jagnje neomadežano darovano za vse Izraelce, kakor se je Kristus daroval za vse ljudi; uživanje velikonočnega jagnjeta je rešilo Izraelce smrti in sužnosti. Velikonočno jagnje Kristus pa je otel celo človeštvo smrti večnega pogubljenja, sužnosti greha in satana⁴. Tako je v vsakem oziru najlepša predpoda.

¹ I. Kor. 5, 17. — ² III. Mojz. 16. — ³ Modr. 16, 20.

⁴ Thom. Aqu., Summa theol. P. III. qu. 83, a. 6.: *Quamquam multis figuris fuisset Eucharistiae sacramentum praefiguratum, praecipua tamen eius figura fuit agnus Paschalis, cum secundum omnia ipsum representaverit. In hoc sacramento tria considerare possumus: scilicet id, quod est sacramentum tantum, quod est panis et vinum; et id quod est res et sacramentum, scilicet corpus Christi verum; et quod est res tantum, scilicet effectus huius sacramenti. Quantum igitur ad id, quod est sacramentum tantum, potissima figura fuit huius sacramenti oblatio Melchisedech, qui obtulit panem et vinum. Quantum autem ad ipsum Christum passum, qui continetur in hoc sacramento, figurae eius fuerunt omnia sacrificia veteris Testamenti, praecipue sacrificium expiationis, quod erat solemnissimum. Quantum autem ad effectum, fuit praecipua eius figura manna, quod habebat in se omnis saporis suavitatem (Sap. 16, 20), sicut et gratia huius sacramenti quantum ad omnia reficit mentem.*

Sed agnus Paschalis quantum ad haec tria praefigurabat hoc sacramentum: quantum enim ad primum, quia manducabatur cum panibus azymis ...;

Velikonočno jagnje je bilo prava daritev, saj so izlili njegovo kri pod oltar, meso so deloma na oltarju darovali, deloma zavžili, kakor je bila navada pri drugih daritvah. Sam Mojzes imenuje to jagnje velikonočno daritev¹. Na drugem mestu² sv. pisma imenuje Bog to jagnje »mojo daritev« in omenja »kri moje daritve«. Tudi Jožef Flavij³ nazivlje judovsko velikonočno jagnje »obed daritve«. Klanje velikonočnega jagnjeta imenuje tudi novi zakon darovanje⁴. Izlivanje krvi pomeni spravo z Bogom, večerja tega jagnjeta pa izraža idejo blaženega združenja z Bogom⁵.

Kristus je bil tudi prava daritev. Od vekomaj je bil izvoljen za spravno daritev celemu človeštvu. Preroki so ga napovedali kot jagnje spravne daritve. »Darovan je, ker je sam hotel in ne odpre svojih ust; kakor ovca je peljan v zaklanje in kakor jagnje, ki molči pred njim, ki ga striže, in ne odpre svojih ust... Zavoljo greha svojega ljudstva sem ga udaril«⁶. »Jaz sem bil kakor krotko jagnje, katero peljejo v mesnico in nisem vedel, da so zoper mene naklepe delali«⁷. Celi svet je rešil s svojo daritvijo in ga osrečil.

Velikonočno jagnje so Izraelci darovali v začetku spomladi, ko so dnevi postajali daljši in so premagovali nočno temo. Kristus je s svojo daritvijo premagal senco greha, smrti in teme. Zemlja se razcvita v nizanu, v aprilu, in se pomladi k novemu življenju, ko so zaklali in jedli velikonočno jagnje. Novo življenje se še dandanes razvija, kjer se vdeležujejo pravega velikonočnega jagnjeta.

»Veste, da niste s strohljivimi rečmi, z zlatom ali srebrom rešeni svojega nečimernega vedenja po očetovskem izročilu, ampak z drago krvjo Kristusa, kakor neomadežanega in nedolžnega Jagnjeta«⁸, nas opominja sv. Peter. Sv. Janez pa nam kliče: »Oprali so svoja oblačila in obelili v krvi Jagnjetovi⁹; blagor njim, kateri operejo svoja oblačila v krvi Jagnjetovi¹⁰. Le tistim hišam v Egiptu je prizanesla smrt, ki so bile zaznamovane s krvjo jagnjetovo. Le tisti bodo, kakor Kristus odšli večni smrti in šli v življenje, kateri postanejo deležni Kristusove rešilne krvi. »Ko je Kristus zavžil starozakonsko jagnje,

quantum vero ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudo filiorum Israel; ... quantum vero ad effectum, quia per sanguinem agni Paschalis protecti sunt filia Israel a devastante angelo et educti de Aegyptiaca servitute; et quantum ad hoc ponitur praecipua figura huius sacramenti agnus Paschalis, quia secundum omnia ipsum representat.

¹ II. Mojz. 12, 27: זֶבַח פֶּסַח (zebach pesach) = Paschaopfer.

² II. Mojz. 23, 18; 34, 25. — ³ Jos. Flav. B. I. VI. 9, 3. — ⁴ Mark. 14, 12.

⁵ Thalhoffer, Das Opfer des Alten und Neuen Bundes, S. 82.

⁶ Izai 53, 7. 8. — ⁷ Jerem. 11, 19. — ⁸ I. Petr. 1, 18. 19.

⁹ Skr. razod. 7, 14. — ¹⁰ Skr. razod. 22, 14.

se je sam postavil za novo jagnje, ki bi ga naj cerkev po duhovnikih z vidnimi obredi darovala v spomin, da je šel iz tega sveta k Očetu, ko nas je s svojo krvjo odrešil, nas oprostil temnih oblasti in nas je presadil v svoje kraljestvo«¹.

Cela družina je v lepi edinosti obhajala velikonočno jagnje. Tudi znance je gospodar povabil. Tudi naš Gospod Jezus Kristus nam je pripravil tako slovesnost. Prvokrat jo je obhajal zvečer pred svojim trpljenjem, katoliška cerkev jo še obhaja, ko deli meso in kri včlovečenega Sinu božjega. Cela cerkev je združena v edinosti po tej skrivnosti in milosti.

Izraelci so smeli jagnje jesti le z opresnimi kruhi in z grenkimi zelišči. Kvas je podoba greha, nekvašeno pa podoba čistega mišljenja. Grenko zelišče naj spominja na zatajevanje in na solze prave pokore. »S kakim srčnim kesanjem, s kolikimi solzami, s kako spoštolvalnim trepetom, s kako čistim in nedolžnim mišljenjem moramo obhajati, moj Gospod in Bog, tisto skrivnost, pri kateri zavživamo resnično tvoje meso in tvojo kri, kjer se najvišje z najnižjim, božje s človeškim zedini, kjer nas razveseljuje navzočnost angeljska, kjer si Ti duhovnik, in daritev, čudovit in neizrekljiv!«² »Malo kvasu okiše vse testo. Postrgajte stari kvas, da boste novo testo, kakor ste opresni. Zakaj naše velikonočno jagnje Kristus je darovano. Obhajajmo torej veliko noč, ne v starem kvasu, tudi ne v kvasu hudobije in malopridnosti, ampak v opresnih kruhih čistosti in resnice«³.

V Egiptu in v puščavi so Izraelci jedli velikonočno jagnje opasani, obuti s palico v roki in naglo, vedno pripravljeni na odhod. Tako naj bo pripravljen tudi kristjan, ki hoče stopiti k mizi Gospodove večerje. Srce naj ne bo navezano na pozemeljske dobrote, ne na veselje umrljivega življenja, ker tu nima človek stalnega bivališča in pokoja. Saj vsi potujemo v nebeško obljubljeno deželo. »Kdor hoče uživati krščansko velikonočno jagnje, naj opase svoja ledja, naj kroti hudo poželenje in varuje meso greha in nečistosti. Naj se obuje s tem, da se ozira na življenje Kristusovo in svetnikov, jih posnema in varuje svoje stopinje pred hudim. V svoji roki naj drži palico t. j. naj skrbi kakor pastir za tiste, ki mu jih je Bog izročil. Naj naglo uživa t. j. naj hrepeni po radostih nebeške domovine in bodi vedno pripravljen, nastopiti pot v večnost!«⁴

Izraelci so jagnje jedli po noči, ko se ni brez luči nič videlo. Mi tudi Kristusa v podobah zadnje večerje ne vidimo s telesnimi očmi. Potrebujemo luči sv. vere. Ta nam razsveti temno noč in nam pokaže

¹ Trident. Sess. 22. Cap. 1. — ² St. Ambrosius. — ³ I. Kor. 5, 7.

⁴ Sv. Gregor Veliki.

v podobah kruha in vina živega Boga in človeka ob enem. Jezus je tistim, ki ga prejmejo, tudi sam luč. On nam razsveti temo pregrešnosti in nas vodi k luči veselega dneva ob vstajenju in proslavljenju.

Veličastna je bila večerja velikonočnega jagnjeta v starem zakonu. Še veličastnejša je Gospodova večerja. Prva je bila razširjena po vseh izraelskih obiteljih. Zadnja pa se raztega po vseh delih sveta in pri vseh narodih. Po cerkvah se pripravlja ta večerja, od oltarjev doni vabilo: »Pridite k meni vsi, kateri se trudite in ste obteženi in jaz vas bom poživil«¹. »Ako ne boste jedli mesa Sinu človekovega in pili njegove krvi, ne boste imeli življenja v sebi«².

Glejte torej jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta³. S tem bodo kristjani zmagali proti vsem svojim sovražnikom. »Ti se bodo bojevali z Jagnjetom in Jagnje jih bo premagalo, ker je Gospod gospodov, Kralj kraljev, in kateri so z njim, so poklicani, izvoljeni in verni«⁴. Ti bodo s stanovitnimi boji prišli v mesto, ki »ne potrebuje ne solnca, ne lune, da bi svetila v njem; zakaj veličastvo božje ga razsvetljuje, in njegovo svetilo je Jagnje. In narodi bodo v njegovi svetlobi hodili, in kralji zemlje bodo prinašali vanj svoje veličastvo in svojo čast... Nič omadežanega ne pojde vanj, tudi nič, kar dela gnjusobo in laž, ampak le tisti, ki so zapisani v Jagnjetovih bukvah življenja«⁵.

B. Zveza velikonočnega jagnjeta z Gospodovo zadnjo večerjo.

Dan pred svojo smrtjo je Zveličar zadnjikrat jedel po judovski šegi velikonočno jagnje. Bilo je na veliki četrtek zvečer⁶. Ali se je popolnoma ravnal po obredih, katere so imeli Judje v njegovem času, sicer ne moremo dokazati, ker nam novozakonski pisatelji o tem le malo poročajo. Vendar je gotovo, da je Jezus ukazal, naj mu pripravijo velikonočno jagnje, ne da bi ob enem izrazil željo, naj bi se razločevalo od postavnega in med Judi navadnega⁷. Da celo verjetno je, da se je ravnal po postavnih obredih. Kajti nekatere dogodke omenjajo evangelisti, iz katerih se da sklepati, da se naslanjajo na judovske obrede.

Jezus je večer pred svojo smrtjo postavil presveto zadnjo večerjo ali najsvetejšo večerjo novega zakona. Je-li ta presveta poslednja večerja z obhajanjem starozakonskega velikonočnega jagnjeta zvečer pred smrtjo Kristusovo v kaki zvezi? Ne manjka pisateljev⁸, ki to

¹ Mat. 11, 28. — ² Jan. 6, 54. — ³ Jan. 1, 29. — ⁴ Skr. razod. 17, 14.

⁵ Skr. razod. 21, 23—27. — ⁶ Glej zgoraj str. 398 in 399.

⁷ Mat. 26, 17 s; Mark. 14, 12 s; Luk. 22, 7 s.

⁸ Spitta, Haupt, W. Brandt, Jülicher, Grafe, Hoffmann, Clemen v svojih monografijah o zadnji večerji. Lobstein v Theol. Litt. Zeitung 1896. Nr. 21. Njih trditve ovrže Hehn. S. 92 ff.

tajijo. A katoliški učenjaki zagovarjajo zgodovinsko in notranjo zvezo obojnega dejstva.

Jezus je postavil presveto poslednjo večerjo, ko so še bili pri mizi¹. Sv. Pavel in sv. Lukež pravita, da je Jezus vzel kelih po večerji². Večerjali so pa velikonočno jagnje. Večerja pa lahko obsega tudi vse jedi in pijače, ki so bile pri judovski šegi takrat v navadi. Gotovo je tedaj, da je Jezus postavil Najsvetejši zakrament še le po zauživanju velikonočnega jagnjeta, ki je bilo poglavitna jed in predpoda. Potem še le, ko je bila predpoda zavžita in starozakonska daritev končana, je Kristus daroval svoje telo in svojo kri in je tudi oboje dal v hrano. To je bila najsvetejša večerja. Pri njej se je tudi pokazal Kristus kot duhovnik po redu Melhizedekovem.

Moral je pa presveto večerjo obhajati še le po jedi velikonočnega starozakonskega jagnjeta, da se je zvezala predpoda z resnico, in ker je bil ta zakrament postavljen v znak Kristusove smrti in v spomin njegove ljubezni. Zato se je moral postaviti takrat, ko je bila smrt blizu in ko se je moral ločiti od svojih. Spomin je moral takrat zapustiti, ker je imel že oditi po navadi prijateljev, ki se ločijo, da bi s tem tudi v odsotnosti spoznali njegovo ljubezen in hrepeneli po njem³.

Izraz po večerji nam torej pove, da je bilo jagnje že zavžito in s tem poglavitni, tretji del večerje končan, in sta bila torej prva dva kozarca že izpita. Zato je gotovo izključeno, da bi bil Jezus prvi ali drugi kozarec obrednega vina posvetil in spremenil v svojo kri, kakor nekateri trdijo⁴. Da pa je Jezus enega izmed obrednih kozarcev blagoslovil in spremenil, je skoraj gotovo. V tem se najlepše kaže notranja zveza predpode in njenega vresničenja in prehod od starozakonske do krščanske večerje. Kateri izmed postavno določenih kozarcev je pa bil evharističen ali od Jezusa spremenjen? O tem so

¹ Mat. 26, 26: Ἐσθίωντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον — Coenantibus autem eis accepit Iesus panem. Ἐσθίωντων = med jedjo = ko so bili pri mizi: non actus coenandi, sed tempus indicatur, quo sumpto iam cibo suavis se colloquiis reficiunt convivae (Ians.). Particip se torej ne sme vzeti v zmislu: cum ipsi edissent.

² Luk. 22, 20; I. Kor. 11, 25: μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι = postquam coenavit. Christus ss. Eucharistiam instituit, cum coena paschali rite peracta adhuc acumberet mensae cum apostolis (Knabenbauer).

³ Ians. apud Knabenbauer, Comment. in Math. 26, 26 pag. 425: Debuit autem post coenam paschalem institui, tum quia suo typo veritas coniungenda erat, tum quia hoc sacramentum in mortis Christi symbolum et memoriale dilectionis eius instituendum erat; unde tunc institui debebat, quando proxime mors imminabat et a suis auferendus erat. Memoriale erat tum relinquendum, cum iamiam abiturus esset, pro more amicorum discedentium, quo et absentis dilectionem agnosceremus et in eius desiderium excitaremur. — ⁴ Spitta, Urchristentum. I. S. 248.

različna mnenja, nekateri imenujejo tretji¹, nekateri četrti², nekateri celo peti³ kozarec kot evharističen.

Poglejmo si najprej dokaz onih, ki menijo, da je Kristus posvetil in spremenil tretji kozarec ali kelih. Prvič se sklicujejo na besede: po večerji. Ker je bila pa večerja z jagnjetom bistveno pri kraju, in so potem pili tretji kozarec, torej je tretji od Kristusa spremenjen. Drugič se opirajo na besede sv. Pavla: »Kelih blagoslavljanja, ki ga blagoslovljamo, ali ni obhajilo krvi Kristusove«⁴. Apostol govori o obhajilu med kristjani v Korintu. On zaznamuje evharističen kelih kot kelih blagoslavljanja. Judje so pri svoji veliko-nočni večerji imenovali tako tretji kozarec zaradi raznih blagoslovnih molitvic⁵. Enakost imen znači enakost predmeta. Torej je Kristus tretji kozarec spremenil in ne kakega drugega. Kot tretji dokaz navajajo dejstvo, da se iz dogmatičnih ozirov mora izpolniti predpoda neposredno po končani starozakonski večerji⁶.

A ti dokazi so preslabi. Prvič, res je, da je bila starozakonska večerja po zavžitem jagnjetu kot bistvenem delu že končana. A besede »po večerji« nas zaradi tega ne silijo, da bi morali tretji kozarec sprejeti kot evharističen. Saj so pili tudi četrti in peti kozarec po večerji. Ker so se še pri tretjem zahvaljevali za zavžite jedi, je tretji še pripadal nekako h glavnemu delu večerje. In tako izraz »po večerji« bolj kaže na četrti, kakor na tretji kozarec.

Drugič je res, da sv. Pavel govori o kelihu blagoslavljanja⁷. Pa Pavel tega izraza ni povzel iz judovskih obredov, ker so še le rabinci ta kozarec tako imenovali. Nikjer pa ni dokazano, da je bil že ob Kristusovem času tudi pri Judih ta izraz v navadi. Enakost izraza

¹ To mnenje zastopajo: Haneberg, Schegg, Horae hebr. et Talm. p. 479, Schanz (Komm. zum Evang. d. Math. S. 514), Pölzl (Leidens- und Verklärungsgesch. S. 78), Zahn (Brot und Wein im Abendm. d. alt. Kirche. S. 18) in drugi.

² Bickell, S. 80; Kraus, Realencycl. d. christl. Alt. II. 309 f.; B. Schäfer; Ibar, Das neue Test. I. Evang. nach Math. 1873. S. 147.; Grimm, Leben Jesu. VI. S. 104; Holzammer, Biblische Gesch. 351; Scaliger, De emendat. temp. I. VI., Buxtorf, Lex. Tolm. Bynaeus (I. 8, 17) smatra četrtega za mogočega, daje pa bolj tretjemu prednost.

³ Langen, 170; Friedlieb, Archäol. 61; Laurent, Das heil. Evang. 208 in 484; Bisping, Math. 26, 28 meni, da je mogoče.

⁴ Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν; — Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?

⁵ Prim. Četrti del obredov opomb. 2. str. 397. כַּדִּישׁ דִּבְרֵי = ποτήριον εὐλογίας.

⁶ Tako dokazuje Pölzl, IV. S. 78: Ich glaube aus exegetischen Gründen und dogmatischen Erwägungen die Meinung vertreten zu sollen, daß der eucharistische Kelch an die Stelle des dritten Kelches beim jüdischen Paschamahl getreten ist.

⁷ I. Kor. 10, 16.

je slučajna¹. Izraz pri Pavlu je popolnoma opravičen, ker ga je Kristus tudi poprej blagoslovil, in ker so se poprej tudi razne blagoslovne in zahvalne molitve opravljale, predno se je zgodila sprememba.

Tudi tretji dokaz nas ne more prepričati. Stari zakon in gotovo tudi velikonočno jagnje ima tipičen ali predpodoben pomen, kakor smo se že prepričali. Kristus je pravo velikonočno jagnje², saj ga že Janez Krstnik tako imenuje³. Iz tega pa nikakor ne sledi, da je Jezus moral takoj po jedi velikonočnega jagnjeta dati resnično velikonočno jagnje pod podobama kruha in vina⁴. To je ravno tako lahko storil po dokončani obredni zahvalni molitvi, med katero so pili tretji kozarec, in posvetil četrti kozarec.

Nekateri novejši razlagalci sv. pisma pa so mnenja, da je Jezus posvetil in spremenil peti obredni kozarec. To dokazujejo tako: Predpoda je morala biti po vseh bistvenih delih končana, predno se je vresničila. Ker pa je bil tretji in četrti kozarec po obredu strogo zapovedan je Kristus mogel še le peti kozarec posvetiti. Drugi dokaz: Kristus je rekel: Pijte iz njega vsi⁵. Ker so bili navzoči vsled postave dolžni piti vsi iz štirih kozarcev, ne pa iz petega, zato sledi iz besed Jezusovih, da jih opominja piti peti kozarec, ki ni bil vsem zapovedan. Pri drugih kozarcih bi bil tak opomin brez pomena.

Pa tudi ta dva dokaza sta slabo podprta. Prvič Kristus vsled svoje vsemogočnosti nikakor ni bil navezan čakati izvršitve zadnjega predpodobnega predpisa, ker je prišel postavo in preroke popolnoma izpopolnit in vresničit. Kjer se prikaže resnica in luč, izgine predpoda in senca. Zato je lahko posvetil tudi četrti kozarec. Drugi dokaz iz besed: pijte iz njega vsi, tudi ni trden. Povdarek ni na

¹ Längen, Die letzten Lebenstage Jesu. S. 154: Die Gleichheit der Namen für beide Kelche hat wohl diesen äußern, wenn wir so sagen wollen, liturgischen Grund, daß über beide ein Segen gesprochen ward.

² I. Kor. 5, 7. — ³ Ioa. 1, 29.

⁴ Pölzl IV. 79: Aus diesem engen Zusammenhang zwischen dem jüdischen und christlichen Pascha darf man mit voller Sicherheit schließen, daß die antitypische Verwirklichung sich unmittelbar an den Abschluß der typischen Handlung an gereiht hat, d. h. daß an die Beendigung des jüdischen Paschaessens sich sofort die Opferung Christi, des wahren Osterlammes und der Genuß des vollendeten Paschamahles angeschlossen hat. Die typische Bedeutung des jüdischen Paschalammes und des Paschaessens, sowie die Thatsache, daß die Juden den dritten rituellen Kelch, den Kelch der Segnung nannten, sind nach meiner Meinung maßgebende Momente für die Annahme, daß die Abendmahlsfeier sich sofort an den Abschluß des Paschaessens anreihete.

⁵ Πίετε ἕξ αὐτοῦ πάντες. Mat. 26, 27.

besedi: vsi¹. Te besede veljajo ravno tako dobro četrtemu kozarcu zaradi preimenitne vsebine. Potem pa je tudi zelo dvomljivo, ako je bil peti kozarec že v Kristusovi dobi v navadi. Kajti Mischna in Talmud ga še nič ne omenjata. Še le v desetem stoletju po Kristusu pišejo o njem rabinci².

Ker torej Kristus ni spremenil ne tretjega ne petega kozarca, nam preostaja samo četrti kozarec kot evharističen. To trditev lahko dokažemo tudi z zanesljivimi razlogi.

Prvi dokaz zajemamo iz očitvidne sličnosti predglasja ali prefacije v apostolski liturgiji in med Halelom v drugem delu (Ps. 115—118). Apostolska liturgija je namreč posnela svoje hvalne in zahvalne molitve, ki jih rabi pred spremembo kruha in vina pri sv. daritvi po starozakonskih molitvah, kakor so bile v navadi po tretjem kozarcu in pred četrtem. Posebno Ps. 118 je dal predglasju s sledečim Sanctus, sanctus, sanctus in Benedictus obliko in vsebino³. Iz tega tedaj sledi da Kristus ni posvetil tretjega kozarca; ampak četrti je bil evharističen.

Drugi dokaz: Najboljše nam vspešne zadnje večerje popisuje evangelist Lukež. Od njega bomo torej najlažje zvedeli, kateri kelih je posvetil Kristus. Lukež piše: 14. Kadar je ura prišla, je šel k jedi in dvanajsteri apostoli ž njim. 15. In jim je rekel: Iz srca sem želel to velikonočno jagnje jesti z vami, predno trpim. 16. Zakaj povem vam, da od zdaj ga ne bom več jedel, dokler ne bo dopolnjeno v božjem kraljestvu. 17. In je vzel kelih ter je zahvalil in rekel: Vzemite in razdelite med seboj. 18. Zakaj povem vam, da ne bom pil od trtinega sadu, dokler ne pride božje kraljestvo. 19. In je vzel kruh ter je zahvalil in zlomil in jim dal rekoč: To je moje telo 20. Ravno tako tudi kelih po večerji rekoč: Ta kelih je moja zaveza v moji krvi, ki bo za vas prelita⁴.

Iz vrste 16. sledi, da je Jezus že zavžil kos velikonočnega jagnjeta, ker pravi, da ga od zdaj zanaprej ne bo več jedel. Te besede je izrekel kazaje na jagnje, ki je bilo na mizi. Predno pa so jagnje začeli jesti, so bili že spili prva dva obredna kozarca. Kakor je razvidno iz vrste 17., ponudi Jezus navzočim kozarec, naj pijejo iz njega.

¹ Pözl IV. 80: Die Behauptung, das gerade auf dem Pronomen »alle« der Nachdruck liege, kann auf keine größere Beachtung Anspruch machen, als auf die einer subjectiven Meinung. Die Worte können auch sehr gut auf den dritten Paschkelch bezogen werden; Christus fordert, daß alle Apostel aus diesem Kelche trinken, weil der eucharistische Kelch nur einmal herungereicht und sein Inhalt nicht erneuert ward: ut in orbem omnes ex eodem calice bibant. — ² Bickell, S. 52.

³ To obširno dokazuje Bickell, S. 105; in Zeitschrift für kathol. Theol. 1880. S. 94. — ⁴ Luk. 14—20.

Ta še ni evharističen, ker o tem govori še le vrsta 20. Sv. Lukež ga pa omenja, ker je zadnji, iz katerega pije Jezus, da dopolni staro predpodo¹, kakor je to storil po vrsti 16. z jagnjetom. Zakaj v kraljestvu božjem novega zakona se ne bo več jedlo jagnje, ne bo se več pilo samo vino kakor pri Judih.

Lukež pa v 20. vrsti govori o drugem kelihu, kateri je bil napolnjen s krvjo nove zaveze. Poprejšnjega ni tako posvetil in spremenil njegove vsebine. Iz tega nam postane jasno, da govori Lukež v 17. vrsti o tretjem obrednem kozarcu, v 20. vrsti pa o četrtem. Ta ima kri Jezusovo, s katero je potrjen novi zakon. S tem se je spolnila predpodo²ba judovske večerje, kar je hotel Lukež zgodovinsko dokazati. Kristus je torej posvetil in spremenil četrti obredni kozarec ali kelih.

Judje so pili pri svojih obredih četrti kozarec po dokončanih psalmih velikega Halela, po petem blagoslovu in po navadnem blagoslovu, ki so ga izrekli nad vinom³. Za nas pa je pred vsem važno, da vemo natančneje, kedaj je Kristus ta kelih posvetil in spremenil.

Sv. Matevž⁴ in Marko⁵ poročata, da so Jezusovi učenci zapeli slavospev⁶, predno so šli iz obednice na Oljsko goro. Ker pa tudi pravita, da je bil blagoslov⁷ pred konsekracijo Jezusovo, sledi iz teh okoliščin, da je Zveličar posvetil četrti kelih med hvalnicami, ki so bile po judovskih obredih v navadi.

Ako nadalje primerjamo te hvalnice s krščanskimi obredi v osmi knjigi apostolskih konstitucij, s katero se vjemajo tudi druge stare liturgije, najdemo, da je predglasje posneto po 118. psalmu. Potem so Judje peli psalm 136. Tudi njegove misli posname krščanski mašni kanon večkrat celo dobesedno. Zadnji dve vrsti tega psalma: 25. »Kateri daje živež vsemu mesu; kajti vekomaj traja njegova dobrota. 26. Hvalite nebeškega Boga! kajti vekomaj traja njegova dobrota« pa so v kanonu parafrazirane po konsekraciji. Zato smemo trditi: Kristus je posvetil in spremenil vino četrtega keliha po 24. vrsti ps. 136 v noči, ko je bil izdan. Potem so navzoči peli psalm do konca s sledečim blagoslovom, kakor ga omenjajo judovski obredniki.

Kdaj je posvetil in spremenil kruh? Po judovski šegi se je že koj v prvem delu obredov kruh lomil. Pa to lomljenje je prišlo

¹ Beda Venerabilis, Comm. in Luc.: Et hic calix ad vetus illud pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinebat. Quo accepto gratias egit ab hoc nimirum, quia vetera transitura et ventura fuerant omnia nova.

² Prim. zgoraj str. 71. — ³ Mat. 26, 30. — ⁴ Mark. 14, 26.

⁵ Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον. — ⁶ εὐχαριστεῖν. Mat. 26, 27; Mark. 14, 23.

še le po razdjanju Jeruzalemovem v navado. Lomljenje in posvečenje se mora vzeti, kakor nam to popisuje sv. evangelij. Na zgoraj omenjenem mestu sv. Lukeža pa beremo: v. 19. In je vzel kruh ter je zahvalil in zlomil in jim dal rekoč: To je moje telo. Lomljenje je bilo torej pred konsekracijo. Liturgiji pa je lastno, da posamezne dele cele konsekracije razvrsti in okinča z obredi in molitvami. Njena glavna naloga ni, podati zgodovinsko poročilo, ki nam ga pa daje sv. evangelij. V tem so skoraj vsi razlagalci sv. pisma edini, da je Jezus kruh posvetil po končani jedi velikonočnega jagnjeta¹, neposredno pred konsekracijo vina, kakor je iz Lukeževih besed popolnoma jasno. Saj pravi, da je Jezus posvetil kruh med tretjim in četrtnim kozarcem, torej tudi med hvalnicami a vendar pred vinom.

S tem je določeno, v kaki zvezi je glavni del Gospodove zadnje večerje, posvečenje kruha in vina in nju sprememba z obredi starozakonske velikonočne večerje. Da še bolje razumemo Gospodovo zadnjo večerjo z vsemi okoliščinami, nam je še omeniti nekaterih dogodkov, ki so se takrat izvršili n. pr. Jezus umiva učencem noge, opominja k ponižnosti, moli za Petra, napove, da ga bo eden izmed njih izdal, da ga bo Peter zatajil, trpljenje apostolov med svetom.

Nekateri trdijo, da je Jezus apostolom umival noge potem, ko so že zavžili presveto Telo in Kri. Pa tako bi umivanje bilo brez pomena. To ni morda samo zunanje snaženje, ampak ima višji pomen. Kristus je hotel apostolom podati lastni vzgled ponižnosti in ljubezni. Hotel jih je pa tudi z zunanjim očiščevanjem opozoriti na čistost srca, ki je potrebna tistim, ki hočejo njegovo presveto Telo in Kri vredno prejeti. Že vsled tega pomena bi umivanje po sprejemu Najsvetejšega ne bilo umestno.

Da je pa Jezus res poprej umival učencem noge, je razvidno iz evangelija sv. Janeza². Jezus je namreč vstal med tem, ko so jedli velikonočno jagnje³, od mize, in je umival učencem noge. Pri tretjem delu večerje niso bili Judje navezani na posebne obrede, kakor pri drugih delih. Zato se je tu umivanje nog najlažje izvršilo. Zveličar je imel med tem dokazom svoje ljubezni in ponižnosti tudi najlepšo priliko, da je priporočal učencem ponižnost, ker so se prepirali, kdo izmed njih je večji⁴. Ko jih je spodbujal k skromnosti, vzbuja jim

¹ Mat. 26, 26; Mark. 14, 22: Ἐσθιόντων αὐτῶν λαβὼν ἄρτον. Μὴτὰ τὸ δεῖπνῆσαι in sicer ὡσαύτως = ravno tako vino kakor kruh po jedi velikonočnega jagnjeta.

² Jan. 13, 4: Ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου — 13, 12: ὅτε ἐνίψεν τοὺς πόδας αὐτῶν . . . ἀνέπεσεν πάλιν.

³ δείπνου γινουμένου Jan. 13, 2; δ. γενομένου ni pravo besedilo in se le v malo rokopisih nahaja. — ⁴ Luk. 22, 23—30.

upanje, da bodo deležni tudi njegovega kraljestva. Poprej pa še bodo prestali mnogo bridkosti in skušnjav. V teh se mora pokazati njih glavar, sv. Peter, kot skala cerkve. Zanj posebej moli, da ostane trden v veri, ker on ima potrditi svoje sobrate¹.

V ozki zvezi s temi dogodki je tudi napoved Judeževega izdajstva. Sv. Matevž pripoveduje: »In kadar so jedli, je rekel: Resnično vam povem, da eden izmed vas me bo izdal. In silno žalostni so začeli sleherni reči: Gospod, ali sem jaz? On pa je odgovoril in rekel: Kateri pomaka z menoj roko v skledo, ta me bo izdal. Sin človekov sicer gre, kakor je pisano o njem; toda gorje tistemu človeku, po katerem bo Sin človekov izdan! Bolje bi mu bilo, da bi ne bil rojen tisti človek«². Ko je Judež grizljaj zavžil, je šel satan v njega. In Jezus mu reče: Kar misliš storiti, stori hitro³. Judež odide iz obednice⁴.

Kakor poročata Matej in Marko, je Jezus še med jedjo velikonočnega jagnjeta Juda zaznamoval kot izdajico. Dal mu je grizljaj velikonočnega jagnjeta. Ni mu dal evharističnega kruha, kakor so nekateri menili⁵, ker Juda je že poprej odšel, predno ga je Jezus posvetil in spremenil⁶. Zveličar je apostolom tudi naznanil, da ga bo Peter zatajil⁷, da bodo apostoli veliko med svetom trpeli, se nad njim pohujšali⁸. Toda vse te besede je govoril hitro po dokončani presveti večerji ali na potu proti Oljski gori. S tem smo tedaj označili najvažnejše dogodke Gospodove zadnje večerje in jih tudi razvrstili med obrede velikonočnega jagnjeta. Zaradi boljšega pregleda še podamo: Vspored dogodkov pri Kristusovi zadnji večerji.

¹ Luk. 22, 31. 32.

² Mat. 26, 21—25; Mark. 14, 18—21; Luk. 22, 21. 22; Jan. 13, 23—30.

³ Jan. 13, 27. — ⁴ Jan. 13, 30.

⁵ Grimm, Op. cit. S. 138; Pözl, IV. 107.

⁶ Knabenbauer in Mat. II. 439: Si asserimus Iudam non interfuisse, huic sententiae praeterea neque antiquitatis neque auctoritatis suffragium deest. Innocentius III. (De s. altaris mysterio 4, 13): Quid ergo est tenendum? illud forte sine praeiudicio aliorum, quod Ioannes insinuat, quia cum Iudas accepisset buccellam panis, exiit continuo. Christus autem post alios cibos tradidit Eucharistiam.

Sv. Tomaž Akvinski zagovarja mnenje, da je bil Juda pri sv. obhajilu: ne Judam occultum peccatorem sine accusatore et evidenti probatione ab aliorum communione separaret nec per hoc daretur exemplum praelatis Ecclesiae similia faciendi et ipse Iudas exasperatus inde sumeret occasionem peccandi. Pomislimo pa nasprotni razlog: Non esse medici sapientis medicinam praebere aegroto, quam sciret ei esse mortiferam; cum Christus potuisset impedire, ne manducans indigne novam contraheret condemnationem, decuisse ut id faceret (Salmeron).

⁷ Mat. 26, 31; Mark. 14, 27; Luk. 22, 33; Jan. 13, 36.

⁸ Luk. 22, 35—38.

Vspored dogodkov pri Gospodovi zadnji večerji.

Del	Jed velikonočnega jagnjeta pri Judih.	Presveta poslednja večerja Gospodova.	Svetopisemski podatki.
Prvi del.	1. Vsi si umijejo roke in gredo k mizi. 2. Mešajo in blagoslovijo prvi kozarec. 3. Mojiho Kiduš. 4. Pijejo prvi kozarec. 5. Velikonočne jedi prinese na mizo. 6. Gospodar si umije roke. 7. Jedó grenka zelišča in se zahvalijo.	Ko se je zvečerilo, je šel Jezus k mizi z dvanaajster. Prepir o prvenstvu	Mat. 26, 20. Luk. 22, 24.
Drugi del.	1. Mešajo drugi kozarec. 2. Haggada t. j. razlaga zgodovinskega pomena velikonoč. jagnjeta. 3. Pojo psalme 112—113 (h. 113—114). 4. Pijejo drugi kozarec (k. hagade).		
Tretji (glavni) del.	1. Vsi si umijejo roke. 2. Gospodar lomi kruhe in jih blagoslovi. 3. Zavžije kruh in grenka zelišča. 4. Brez obredov jedó in pijejo. 5. Jedó hagгах in velikonočno jagnje. 6. Zavžijejo zadnji grizljaj jagnjeta. 7. Nehajo jesti.	Jezus pravi: Srčno sem želel jesti to jagnje . . . „ vstane od mize in umiva učencem noge. . . „ opominja z ozirom na prvenstvo k ponižnosti . „ moli za Petra . . . „ napove, da ga bo eden izmed učencev izdal . „ poda Judežu grizljaj jagnjeta, ko ga je pomočil „ juda odide	Luk. 22, 15, 16. Jan. 13, 3—12. Jan. 13, 13—17; Luk. 22, 25—30. Luk. 22, 31, 32. Mat. 26, 21; Mark. 14, 18, Luk. 22, 21; Jan. 13, 18. Jan. 13, 26—30; Mat. 26, 23, 25. Mark. 14, 20—21; Luk. 22, 21—22.
Četrti del.	1. Vsi si umijejo roke. 2. Mešajo tretji kozarec. 3. Zahvala za užite jedi. 4. Pijejo tretji kozarec (k. blagoslova). 5. Mešajo četrty kozarec, pojejo vmes drugi del Halela (Ps. 113, 9—117), (h. 115—118). 6. Veliki Halel (Ps. 135), (h. 136). 7. Pijejo četrty kozarec. 8. Pojejo zahvalne pesmi.	Jezus ponudi vsem tretji kozarec Jezus poje ps. 135, 24. posveti in spremeni kruh v svoje telo ter da učencem . . . Jezus posveti kelih, spremeni vino v svojo kri in da učencem Jezus reče: To storite v moj spomin Ko so odpeli zahvalno pesem, so šli na Olsko goro	Luk. 22, 17; Mat. 26, 29; Mark. 14, 25. Mat. 26, 26—28; Mark. 14, 22—24. Luk. 22, 19, 20; 1. Kor. 11, 23—25. Mat. 26, 30; Mark. 14, 26.

II. Del.

Gospodova zadnja večerja kot zakrament.

Bilo je veliki četrtek večer. Božji Zveličar uživa z apostoli veliko nočno jagnje. V duhu gleda trpljenje in zasluženje prihodnjega dne. Srce gori Jezusu ljubezni do človeštva. Po nagibu iskrene ljubezni hoče podeliti človeštvu milost odrešenja, ki se ima dovršiti veliki petek. Pa še dalje sega Kristusova ljubezen. Podariti hoče človeštvu vir vseh milosti, samega sebe po božji in poveljani človeški naravi v vidnem znamenju, v podobah kruha in vina. Zunanja znamenja naj ljudje vidijo, njega samega pa kot Boga in človeka naj še tukaj ne vidijo v pravi luči. Telesne oči ne vidijo neskončne milosti, ki pride v dušo in jo ima posvečevati in storiti Bogu podobno. Vsi ljudje do konca sveta naj postanejo deležni božjih skrivnosti. V tem je pomen Gospodove zadnje večerje, če jo premišljujemo kot zakrament.

Kdo bi ne sprejel tega dokaza ljubezni Zveličarjeve? Misliš si, da zemlja nima takih nehvaležnežev; a vendar so. Njih nevera se skriva pod plašč znanosti in učenosti. Ž njo ne zanikuje le čudodelnih nebeških skrivnosti Gospodove zadnje večerje, temveč spodkopava temelj zgodovinskega dejstva najimenitnejšega dogodka. Novozakonska poročila o zadnji večerji so ta temelj, katerega je treba pred vsem varovati, da se ne poruši cela zgradba nebeških nauk o najsvetejšem zakramentu.

Prvo poglavje.

Zgodovinsko poročilo o ustanovitvi svetega Rešnjega Telesa.

Od prve krščanske dobe apostolskih in cerkvenih očetov pa do dandanes se naslanja nauk in vsaka razprava o Gospodovi zadnji večerji kot zakramentu na sv. pismo. Zato se nekatoliški pisatelji z vso silo trudijo, s samovoljnim racionalizmom in kriticizmom razdreti sveto-

pisemski temelj. Kdor hoče torej znanstveno obravnavati Gospodovo zadnjo večerjo, je primoran pred vsem utrjevati in braniti temelj z orožjem, ki ga podaje napredek bibličnih ved novejšega časa.

Na tem stališču hočemo obravnavati zgodovinska poročila sv. pisma o Kristusovi obljubi kakor tudi o njeni izpolnitvi pri ustanavljanju zakramenta sv. Rešnjega Telesa.

A. Jezus obljubi Najsvetejši zakrament.

1. Leto pred zadnjim velikonočnim praznikom je Jezus oznanjeval svoje zveličavne nauke po Galileji. Tu je razen drugih čudežev storil dva, ki sta v ozki zvezi z naukom, ki ga je Jezus isto leto imel v shodnici¹ mesta Kafarnaumskega. Pet tisoč ljudi je nasitil s peterimi kruhi in dvema ribama. Kruh je Jezus blagoslovil (εὐλόγησεν)², blagoslov je kruh pomnožil. Nadalje se je Zveličar zahvalil (εὐχαριστήσας)³. Ko so se ljudje nasitili, je bilo ostankov še dvanajst jerbasov⁴.

S tem čudežem je hotel Kristus svoje učence in Jude prepričati, da ima moč stvarniško in vsestransko. Ob enem pa jih je hotel pripraviti na vzvišene nauke prihodnjega dneva⁵, da ima namreč tudi moč, dati jim pravi nebeški kruh.

Po solnčnem zahodu istega dne, ko je Jezus množice nasitil, gredo učenci na ladijo, da se peljejo čez galilejsko morje (genezareško jezero) v Kafarnaum, katero mesto je bilo proti severo-zahodu genezareškega jezera. Huda tema je nastala, razsajal je močen vihar. Proti jutru⁶ pa zapazijo, da Jezus hodi po morju, kakor bi bil na suhem⁷.

Tudi ta čudež je za učence poučljiv. Ker so ga videli po vodi hoditi, kakor bi bil na suhi zemlji, bi se naj prepričali, da Kristusovo telo, dasi ima popolnoma človeško naravo, ni navezano na naravne zakone in lastnosti drugih teles. Če je torej drugi dan razlagal nauk, katerega resničnost je tirjala neodvisnost od telesnih pogojev, so lahko priznali njegovo resničnost⁸.

¹ Sinagoge ali shodnice so bile Judom najbrž že od babilonske sužnosti zbirališča bogoslužnih vaj. Ob sobotah in praznikih, pozneje tudi ob delavnikih (ponedeljek, četrtek) so se v njih shajali, da so poslušali branje in razlago sv. pisma, da so molili in peli pobožne psalme. Vsaka pokrajina je imela svojo shodnico. Jeruzalem sam jih je imel razen templja 460. — ² Cf. Luk. 9, 16. — ³ Jan. 6, 11.

⁴ Mat. 14, 21; Mark. 6, 34–44; Luk. 9, 10–17; Jan. 6, 1–13.

⁵ Jan. 6, 6. 26. — ⁶ Mat. 14, 25; Mark. 6, 48.

⁷ Jan. 6, 16–21; Mat. 14, 22–33; Mark. 6, 45–52.

⁸ Pesch. Chr., Praelectiones dog. VI. pag. 246: Iesus ostenderit se mereri fidem magnis miraculis, iisque non qualibuscumque sed quae cum re, quam docturus erat, intime cohaerent eiusque typus quidam essent. Potentiam enim creatricem

Oba čudeža Jezusova, pomnoženje kruhov in hoja po morji naj bi učence prepričala, kar jim drugi dan obljubi v obširnem govoru. Ker je govor zelo važen, ga podamo v prestavi. Zapisal ga je samo evangelist Janez (6, 22—71).

22. Drugi dan je videla množica, ki je stala onkraj morja, da ni bilo drugega čolna tam, kakor le eden, in da Jezus ni šel s svojimi učenci v čoln, temveč da so se bili njegovi učenci sami odpeljali.

23. Drugi čolni pa so prišli od Tiberijade blizu kraja, kjer so jedli kruh, ko je bil Gospod zahvalil.

24. Ko je tedaj množica videla, da Jezusa ni tam, ne njegovih učencev, so oni stopili v čolne in so prišli v Kafarnaum iskaje Jezusa.

25. In ko so ga našli onkraj morja, so mu rekli: Učenik! kedaj si semkaj prišel?

26. Jezus jim je odgovoril in rekel: Resnično, resnično vam povem: iščete me, ne ker ste videli znamenja, ampak ker ste jedli od kruhov in ste se nasitili.

27. Delajte ne za jed, ki mine, ampak za jed, ki ostane v večno življenje, katero vam bo dal Sin človekov; kajti tega je zaznamoval Bog Oče.

28. Tedaj so mu rekli: Kaj naj storimo, da delamo božja dela?

29. Jezus je odgovoril in jim rekel: To je delo božje, da verujete v njega, ki ga je on poslal.

30. Tedaj so mu rekli: Katero znamenje torej storiš, da vidimo in ti verujemo? Kaj delaš?

31. Naši očetje so jedli mano v puščavi, kakor je pisano: Kruh iz neba jim je dal jesti.

32. Jezus jim je tedaj rekel: Resnično, resnično vam povem: Mojzes vam ni dal kruha iz neba, ampak moj Oče vam daje pravi kruh iz neba.

33. Kajti kruh božji je, ki je prišel iz neba in daje življenje svetu.

34. Tedaj so mu rekli: Gospod vselej nam dajaj ta kruh.

35. Jezus jim je pa rekel: Jaz sem kruh življenja; kdor pride k meni, ne bo lačen, in kdor veruje v mene, ne bo nikoli žejen.

36. A rekel sem vam, da ste me videli, pa ne verujete.

37. Vse, kar mi da Oče, bo prišlo k meni, in kdor pride k meni, ga ne bom izvrigel.

et absolutam ostenderat creando cibum corporalem; eo vero quod super mare ambulabat, evidenter monstrabat se non necessario secundum humanam suam naturam ceterorum corporum dispositionibus et legibus subiacere. Unde si postea docturus erat aliquid, quod summam eius potentiam et a rerum corporearum condicionibus independentiam supponebat, merito fidem etiam talis rei postulare poterat (cf. P. Keppler, *Komposition des Johannes-Evangeliums* p. 47 sq.).

38. Ker sem prišel iz neba, ne da delam svojo voljo, ampak voljo tega, ki me je poslal.

39. To pa je volja Očeta, ki me je poslal, da od vsega, kar mi je dal nič ne izgubim, ampak je obudim poslednji dan.

40. To pa volja Očeta, ki me je poslal, da ima vsak, ki vidi Sina in vanj veruje, večno življenje, in jaz ga bom obudil poslednji dan.

41. Judje so tedaj nad njim godrnjali, ker je rekel: Jaz sem kruh, ki je prišel iz neba.

42. In so rekli: Ni-li ta Jezus Jožefov sin, čegar očeta in mater mi poznamo? Kako tedaj ta pravi: Iz neba sem prišel?

43. Tedaj je Jezus odgovoril in jim rekel: Ne godrnajte med seboj!

44. Nikdo ne more priti k meni, ako ga ne vleče Oče, ki me je poslal, in jaz ga bom obudil poslednji dan.

45. Pisano je v prerokih: In vsi bodo učenci božji; vsak, ki je od Očeta slišal in se učil, pride k meni.

46. Ne da bi bil kdo videl Očeta, razen tisti, ki je od Boga, ta je videl Očeta.

47. Resnično, resnično vam povem: Kdor veruje v mene, ima večno življenje.

48. Jaz sem kruh življenja.

49. Vaši očetje so jedli mano v puščavi in so umrli.

50. Ta je kruh, ki pride iz nebes, da, kdor od njega jé, ne umrje.

51. Jaz sem živi kruh, ki sem prišel iz nebes; kdor jé od tega kruha, bo živel vekomaj; in pa kruh, ki ga bom jaz dal, je moje meso za življenje sveta.

52. Tedaj so se Judje prepirali med seboj rekoč: Kako nam to more dati svoje meso jesti?

53. Jezus jim je tedaj rekel: Resnično, resnično vam povem, če ne boste jedli mesa Sinu človekovega in pili njegove krvi, nimate življenja v sebi.

54. Kdor jé moje meso in pije mojo kri, ima večno življenje, in jaz ga bom obudil poslednji dan.

55. Kajti moje meso je res jed, in moja kri je res pijača.

56. Kdor jé moje meso in pije mojo kri, ostane v meni in jaz v njem.

57. Kakor me je poslal živi Oče in jaz živim zaradi Očeta, tako bo tudi tisti, ki uživa mene, živel zaradi mene.

58. Ta je kruh, ki je prišel iz nebes, ne kakor so vaši očetje jedli mano in so umrli; kdor jé ta kruh, bo živel vekomaj.

59. To je govoril v shodnici, ko je učil v Kafarnaumu.

60. Tedaj je mnogo izmed njegovih učencev, ki so poslušali, reklo: Trdo je to govorjenje, kdo ga more poslušati?

61. Ker je pa Jezus sam pri sebi vedel, da njegovi učenci čez to godrnjajo, jim je rekel: Nad tem se spodtikate?

62. Kaj tedaj, ko bodele videli Sina človekovega gori iti, kjer je bil poprej?

63. Duh je, ki oživlja, meso nič ne koristi. Besede, katere sem vam govoril, so duh in so življenje.

64. So pa nekateri izmed vas, ki ne verujejo. Kajti Jezus je od začetka vedel, kateri so, ki ne verujejo in kdo je, ki ga bo izdal.

65. In je rekel: Zato sem vam rekel, da nihče ne more priti k meni, ako mu ni dano od mojega Očeta.

66. Potem je mnogo njegovih učencev odstopilo in niso več z njim hodili.

67. Tedaj je Jezus rekel dvanajsterim: Hočete-li tudi vi oditi?

68. Simon Peter mu je odgovoril: Gospod, h komu pojdemo? Besede večnega življenja imaš.

69. In mi smo verovali in spoznali, da si ti Kristus, Sin božji.

70. Jezus jim je odgovoril: Ali nisem jaz vas dvanajst izvolil? In eden izmed vas je hudič.

71. Imenoval je pa Juda Simonovega, Iškarijota; kajti ta ga je imel izdati, dasi je bil eden izmed dvanajsterih.

2. Če si ogledamo razdelitev tega poročila sv. evangelista od vrste 22—71., zapazimo pred vsem tri dele. V prvem (v. 22—25) pove evangelist povod Jezusovemu govoru v Kafarnaumu; v drugem delu (v. 26.—59.) obljubi Jezus hrano, ki ostane za večno življenje; v tretjem delu (60.—71. v.) poroča sv. Janez o naslednjih Jezusovega govora.

Drugi del je za nas največje važnosti. Vsaka vrsta nam razodene lepe misli Jezusove obljube.

Vrsta 26. Judje želijo od Jezusa zvedeti, kdaj je prišel v shodnico (v. 25). Jezus jim ne odgovori na njihovo vprašanje, ampak jim razodene posveten nagib, zakaj ga iščejo. Judje še vedno mislijo na kruh, s katerim so bili nasičeni, ne pomislijo pa vzvišenega pomena istega čudeža (σημεία)¹.

V. 27. Zato jim vzbuja hrepenenje² po drugem živežu, čegar podoba je bilo pomnoženje kruhov. Opozarja jih na hrano, ki ne mine, ampak ostane za večno življenje. To hrano jim namerava dati Sin

¹ ἰδεῖν = mente videre i. e. intelligere, cognoscere, ne pa: gledati s telesnimi očmi.

² ἐργάζεσθαι = s trudem si pridobiti, z zatajevanjem in vero.

božji¹. Njega je Bog Oče sam zaznamoval² kot takega, ki more dati pravo hrano večnega življenja. Saj mu je dal moč delati čudeže, ki so jih poslušalci ravnokar videli.

V. 28. Judje res poželijo pravo hrano življenja in želijo zvedeti pomočke, dobra dela, katere bi naj izvrševali³, da postanejo deležni te hrane.

V. 29. Jezus jim pove, da je vera v Jezusa, poslanca božjega, ta pomoček. To vero Bog terja⁴.

V. 30. 31. Judje so pripravljeni v njega verovati, pa zvedeti hočejo od Jezusa dokaz, da je res od Boga poslan, da jim poda živež nebeški. Čudež poprejšnjega dne, pomnoženje kruhov se jim ne zdi zadosten dokaz. Saj je Mojzes po njihovem mnenju še večji čudež storil, ko je dal Izraelcem mano v puščavi⁵. Od Jezusa pričakujejo torej zdaj še večji čudež. Takrat so pripravljeni verovati vanj.

V. 32. Jezus pravi, da jim Mojzes ni dal pravega kruha⁶, ampak le njegovo predpodobo. Le Bog Oče jim daje pravi kruh nebeški.

V. 33. Kajti le tisti je pravi kruh božji, ki je prišel⁷ iz nebes, namreč Sin božji. On je božje narave, t. j. iste, kakor Bog Oče. Kaj takega se o mani ne more trditi. Sin božji tudi oživlja ves svet, mana pa je le nekaj časa telesno redila in živila Izraelce.

V. 34. Poslušalci spoznajo, da se obljubljeni novozakonska hrana odlikuje pred starozakonsko mano. Zato želijo vedno imeti ta kruh⁸.

V. 35. Ko je Jezus (v. 33.) v obče določil, da je le tisti pravi kruh, ki je prišel iz nebes in oživlja celo človeštvo, pove zdaj natančneje, da je On sam kruh življenja, t. j. kruh, ki oživlja svet. Da se ljudje udeležijo te hrane, morajo priti k njemu, t. j. prostovoljno se mu morajo približati in se ga okleniti z živo vero. Potem ne bodo več lačni, ne žejni, t. j. njih duša bo v vsakem oziru poživiljena in pokrepčana.

¹ Augustinus (Tract. 25, 11): Quæritis me propter aliud, quærite me propter me. Seipsum enim insinuat istum cibum, quod in consequentibus illucescit.

² Σφραγίζειν = signare, zapečatiti, zaznamovati. Jans. po Jan. Kriz.: Sigillavit h. e. veluti sigillo suo apposito, voce sua coelesti et miraculis confirmavit et declaravit auctoritatem eius ostendens, quis sit et quod possit dare cibum hunc permanentem.

³ Rokopisi A B L . . . imajo ποιῶμεν — faciamus, Vulgata faciemus.

⁴ Τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ = delo božje; Jans. s.: Opus Dei in proposito non dicitur ob id, quod fides Dei sit donum, sed quia illud Deus exigit et illi gratum est.

⁵ II. Mojz. 16, 14; Ps. 77, 24; Modr. 16, 20.

⁶ Maldonat: Panis ille, quem dedit vobis Moses, non erat veritas, sed figura; hic, quem Pater vobis dat, veritas est, quæ per figuram illam adumbrabatur.

⁷ Καταβαίνων, ki je prišel; Jans. i.: Qui non solum ut manna mittitur aliena auctoritate, sed qui ipsemet sua voluntate descendit.

⁸ Judje se tu vedejo, kakor Samaričanka proti Jezusu (Jan. 4, 15).

V. 36. Vero Kristus terja kot neizogiben pomoček, da bodo deležni nebeške hrane (πιστεύειν v. 35). Judje pa te vere v Kristusa nimajo, ker niso verovali njegovim čudežem (v. 26), s katerimi se je spričal kot poslanca božjega¹.

V. 37. Jezus nadalje razlaga, da je vera le tam mogoča, kjer se opira na milost božjo. Oče nebeški namreč tako daje² ljudi Jezusu, da jih z milostjo k njemu vleče³ ali nagiblje. Človek se temu nagibu seveda lahko tudi ustavlja⁴, ako pa sodeluje, pride gotovo k Jezusu. Le tisti ljudje verujejo v Jezusa, ki sodelujejo z milostjo božjo. Kristus takih nikdar ne izvrže iz občestva svetnikov.

V. 38. Kateri se milosti božji ne ustavljajo, jih Kristus z veseljem sprejme, jih ne zavrže (v. 37), ker je njegova naloga, da izpolnjuje voljo nebeškega Očeta, ki ga je poslal.

V. 39. Volja nebeškega Očeta⁵ nagiblje Jezusa, da nič ne izgubi, da pa tudi vse, ki so sprejeli božjo milost obudi telesno na sodnji dan. S tem še le dovrši odrešenje izročnega mu človeštva.

V. 40. Kakor pa je volja nebeškega Očeta, da Jezus odrešenje dovrši (na duši — večno življenje, na telesu — vstajenje), tako je tudi volja božja, da se bodo le tisti odrešenja vdeležili, ki Kristusa spoznajo⁶ kot poslanca božjega in vanj verujejo.

V. 41. Judje so zasledovali dosedanje Jezusove besede (v. 33. 35. 38.) in jih posnamejo po zmislu: Jaz sem kruh⁷, ki je prišel iz neba. Nad tem godrnjajo⁸ in so nevoljni.

V. 42. Menijo namreč, da si Jezus sam nasprotuje, ko pravi, da je prišel iz nebes, ko je vendar v obče znano, da je Marija njegova mati, Jožef pa oče. Zato Judom Jezusove besede ne ugajajo.

V. 43. 44. Jezus jim ne pojasni navideznega nasprotja, ampak pokaže, da je njih nevera kriva, zakaj si ga ne znajo raztolmačiti. Ko bi verovali v Jezusa, bi tudi spoznali, da je Bog in človek ob enem.

¹ ἑωράκατέ με = videli ste me, t. j. moje delo, nauke in čudeže, s katerimi sem se spričal kot božji poslanec; με je v mnogih rokopisih (B D . . .), manjka pa v N A; zato ga je Tischendorf izpustil.

² Ians. s.: Quemcumque pater mihi tamquam homini hominumque mediatori salvandum tradidit.

³ V. 44. ἐλκύσῃ αὐτόν. — ⁴ Jan. 5, 40.

⁵ Nekateri rokopisi N A B C . . . nimajo besede πατρός, zato jo je Tischendorf izpustil.

⁶ Cornel. a Lap. ad loc.: Considerans et contemplans filium, eumque videns oculis non corporis sed mentis, hoc est, in eum credens illique obediens.

⁷ Vulgata ima panis vivus, živi kruh, v grščini pa te besede ni.

⁸ γογγύζειν = murmurare = mrmrati, godrnjati. Vox serioris graecitatis pro τὸν θρόνον ad designandam vocem nativam columbarum. Hinc dicitur II. de iis, qui indignabundi conqueruntur.

Njihovo godrnjanje torej ni opravičeno. Verovati pa ne morejo, ker nečejo sodelovati z božjo milostjo, ki jih vodi h Kristusu. Krivda je torej na njihovi strani.

V. 45. Človek pride le z božjo milostjo k veri v Kristusa. To resnico uči že preroški izrek: Vsi bodo poučeni¹ od Boga². Kdor pa neče biti učenec razsvetljujoče milosti božje, tudi ne more verovati v Kristusa. Le kdor Očeta posluša, pride k meni.

V. 46. Ker pa Očeta nikdo ni videl, kakor le Sin božji, zato moremo le po njem priti do pravega spoznanja božjega³.

V. 47. Zato z nova povdarja potrebo vere v Kristusa⁴. Le kdor to vero ima, prejme večno življenje.

V. 48. Zakaj Kristus je kruh življenja. Ta kruh pa da večno življenje (v. 27).

V. 49. Ta kruh je odličnejši od starozakonske mane, ki je le za nekaj časa ohranila telesno življenje, smrti pa ni mogla zabraniti.

V. 50. Nasprotno pa je kruh, ki ga obeta Kristus, prišel iz nebes in ima moč zabraniti vsakemu dušno smrt in telesno vstajenje zagotoviti, tako da je telesna smrt le mimogredoč prehod.

V. 51. Da bi poslušalci v nobenem oziru ne dvomili, Jezus še enkrat skupno pove, kje je kruh življenja, kakšen je po svoji naravi, po svojem izvoru in po učinku. Kristus sam je ta kruh, saj pravi: »Jaz sem«. On pa je po svoji naravi živi kruh, njegovo bistvo je življenje, zato je ljudem kruh življenja (v. 48). Živi kruh pa je, ker je prišel iz nebes. Tam je njegov izvor. Uživanje tega kruha povzroči večno življenje⁵.

V. 51 b. In Jezus hrano še bolj določi, ker pravi, da je ta kruh nebeški njegovo lastno meso, ki ga daje za življenje sveta, t. j. vseh ljudi⁶.

¹ διδακτοὶ θεοῦ; θεοῦ je genit. auctoris.

² Prosto po Izai. 54, 13; pa tudi drugi preroki imajo slične misli: Jerem. 31, 33; Ezech. 11, 19; Joel. 2, 28.

³ Tischendorf ima po rokopisih $\aleph$ D, 5 rokopisih latinskih na zadnje θεόν mesto πατέρα.

⁴ εἰς ἐμέ = v mene ni sicer v rokopisih $\aleph$ B L ... pač pa v vseh Itala- in Vulgatarokopisih.

⁵ Vulgata pričenja z besedami: si quis manducaverit 52. vrsto. Vsled tega ima v latinščini poglavje 6. 72 vrst. Grška izdaja Tisch. VIII. pa združi vulgatini 51. in 52. v. v eno, namreč 51 z ozirom na Stephanovo izdajo l. 1555.

⁶ Zadnji stavek 51. vrste ima v grških rokopisih tri oblike:

- a) Καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς (B C D L ... , spisi cerkvenih očetov, vulgata, kateri pa manjka δέ).
- b) Καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ($\aleph$, m [rokopis Itale iz VIII. stoletja], Tert.).

V. 52. Judom se je zdelo nemogoče, da bi jedli Jezusovo meso, ker so to vzeli v vsakdanjem zmislu. Jezus jim še ni povedal, da bodo dobili povečano telo v zavžitnih podobah. Zato so se prepirali med seboj¹.

V. 53. Jezus jim ne odgovori naravnost, kako bo to mogoče, ker pozna njihovo nevero in ker bi naj to še le pozneje spoznali. Pač pa povdarja z nova, da je potreba uživati njegovo meso in njegovo kri, ker drugače ne bodo imeli življenja v sebi².

V. 54. Uživanje Jezusovega telesa in njegove krvi ima iste učinke, kakršne je že poprej (v. 27. 40. 44.) pripisoval nebeški hrani, katero je samo bolj splošno oznanil in obljubil. Ta hrana daje večno življenje³ in telesno vstajenje.

V. 55. Vzrok temu učinku je, ker je njegovo meso res⁴ jed, in njegova kri res pijača⁵.

V. 56. Kdor to uživa ima zagotovljeno večno življenje in telesno vstajenje, ker stopi v najozžjo zvezo z Jezusom, ki je povečan in ob enem Bog in človek.

V. 57. Ta zveza povzroči, da kdor se evharistično z Jezusom združi, živi zaradi njega, kakor ima Jezus svoj početek od Očeta in živi po njem in zaradi njega.

V. 58. Euharistična hrana mesa in krvi se torej odlikuje od starozakonske mane⁶, ker je resnično prišla iz nebes, in ker premaga smrt

c) Καὶ ὁ ἄρτος δὲ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς (Recepta). Zadnje besede kažejo na smrt na križu in so pozneje pridjane, kar je razvidno iz ΓΔ..., minuskel, 3 rokop. Itale. Cod. Brix. ima: Panis enim hic, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro huius mundi vita. — σὰρξ stoji v tem stavku kakor Jan. 1, 14 za celo človeško naravo Kristusovo po duši in telesu. Caro, quae pro mundi vita in mortem danda est, haec ipsa est panis, quem ego dabo (De la Haye); dabo veram carnem meam in cruce, quasi frumentum in molendino, molendam et pinsendam, ut ex ea fiat panis Eucharistiae.

¹ αὐτοῦ po σὰρξα imajo B T..., Tischendorf pa je izpustil vsled $\aleph$ C D; pa tudi brez tega zaimka je samostalni po členu dovolj določen.

² Tournely: Verba continent necessitatem praecepti obstringentis tantum eos, qui talis praecepti sunt capaces, nempe solos adultos, quos Christus alloquitur. — ἔχετε, vulgata pa ima habebitis po večini rokop., praes. je tudi zmislu primeren.

³ Zato imenuje sv. Ignacij (Ephes. 20, 2) evharistijo φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν.

⁴ $\aleph$ D... imajo ἀληθῶς = vere (Vulg.); B C... pa imajo ἀληθῆς = verus.

⁵ Propria cibi et potus natura est vitam manducantibus et bibentibus dare; itaque quidquid manducatum et bibitum vere vitam tribuit, id vere cibus et potus est (Maldonat).

⁶ ὁ μὲν τὸ μάννα (Rec., Vulg. vestri manna) je Tischendorf izpustil po $\aleph$ B C.

ne le za kratek čas kakor mana, ampak za večno. S tem je končal Jezus svoj pouk in svojo obljubo.

V. 59. Evangelist pripomni, da je Jezus ta govor imel v shodnici kafarnaumski¹.

3. Jezusov govor v kafarnaumski shodnici, kakor ga beremo v evangeliju sv. Janeza (26.—59. v.), je bil predmet najrazličnejših razlag.

Velika večina protestantskih razlagalcev ne sprejme Jezusovega govora v dobesednem pomenu, ampak trdi, da se ima tolmačiti v prenesenem pomenu (*sensu figurativo*) o duhovnem zavživanju po veri. Jesti meso in piti kri Kristusovo se torej po tej metaforični razlagi pravi: »verovati v Kristusov nauk in ga sprejeti kot dušno hrano«; ali »posnemati Kristusovo umrljivo življenje«; ali »se ne spodtikati nad krvavo smrtjo Kristusovo, ampak njen sad na-se obračati in sprejeti in se tako vnemati k ljubezni do Kristusa in k posnemanju«².

Le nekateri najnovejši protestantski učenjaki priznavajo, da od v. 51 b. Jezus obljubi najsvetejši zakrament. Tem prištevamo sledeče: Olshausen, Koestlin, Delitsch, Kahnis, Stier, Keil, Scheibel, Tholuck, Taylor i. dr.

Pa tudi katoliški učenjaki se v razlagi celotnega govora povsem ne strinjajo. Cerkveni očetje precej soglasno učijo, da je Kristus s tem govorom obljubil najsvetejši zakrament. Za časa tridentinskega zbora so bili mnogi tako prepričani o resničnosti te razlage, da so želeli avtentično odločbo. A ustavljal se je škof Granaški. Skliceval se je na nekatere katoliške razlagalce³, ki so govor Zveličarjev metaforično tolmačili ter trdili, da Jezus tam ne govori o zakramentalnem in resničnem uživanju mesa in krvi, ampak o duhovnem uživanju po veri. S tem so namreč hoteli zavrniti dokaze Wiklefa, Luterja, Kalvina in drugih, kateri so iz besed (Jan. 6, 53): »Če ne boste jedli mesa Sinu človekovega in pili njegove krvi, ne boste imeli življenja v sebi«, sklepali, da moramo pri obhajilu prejemati Jezusa pod obema podobama.

Tridentinski zbor radi tega ni hotel avtentično določiti zmisla Zveličarjevega govora, ampak je dodal samo besede: »Utrumque iuxta varias sanctorum Patrum et doctorum interpretationes intelligatur« — kakor se po raznih razlagah svetih očetov in učenjakov umeva. To pa ne ovira, da bi pravega zmisla Jezusovega govora ne mogli znanstveno določiti⁴.

¹ D in nekateri lat. rokopisi dostavijo po docens ali koncem vrste »sabbato«. Jezus je torej v soboto govoril v shodnici.

² Lahouse, H. P. De s. Eucharist. myster. pag. 9.

³ Concil. Trident. Sess. XXI. c. 1. Cf. Pallavic., Hist. conc. Trid. l. 27, c. 11.

⁴ C. Franzelin, De Euch. t. III.: Hoc tamen non impedit, quominus sensus droprius verborum in illo sermone Christi theologice demonstrari possit, et ipsum

Vsled tega imamo te-le razlage: a) Nekateri novejši¹ delijo Jezusov govor v tri oddelke: I. Jezus govori o nebeškem kruhu splošno (v. 26—34). II. On imenuje sebe, svoj nauk kruh nebeški in uči, da njegova pridobitev z vero povzroči večno življenje in vstajenje (v. 35—51 gr.). III. On uči posebno, da je njegovo meso in kri tudi kruh nebeški.

Po tej razlagi obljubi Jezus kruh nebeški. A ta kruh nebeški je enkrat on, drugokrat njegov nauk, tretjokrat njegovo meso in kri. Kristus torej ne govori izključno o sv. Rešnjem Telesu, ampak tudi o sebi, in o svojem nauku. In tako obljubi od v. 26—59 tri reči.

b) Drugi razločujejo v govoru dva dela. Nekateri pričenjajo drugi del pri v. 48, drugi pri v. 50 ali v. 51 b, tako da spada v I. del v. 26—48 [50, 51 b], v drugi del v. 48 (50, 51 b)—59. V prvem delu govori Jezus o veri v Sina božjega, ki je kruh življenja v kolikor je predmet naši veri in početnik nadnaravnega večnega življenja (uživanje v metaforičnem zmislu); v drugem delu govori Jezus o Kristusu, v kolikor se po mesu in krvi daje resnično uživati (uživanje v zakramentalnem zmislu)².

c) Tretje mnenje, ki se nam zdi iz eksegetičnega, kakor tudi iz dogmatičnega stališča najbolj utemeljeno, uči, da ni le v drugem delu Jezusovega govora (v. 48—59), ampak že tudi v prvem delu (27—48 v.) obljubljen najsvetejši zakrament. Radi tega nam ni kaj drugega obljubljen v prvem, kakor v drugem delu. Govor je enoten, ima enoten predmet včlovečenega Sinu božjega, ki se obljubi svetu kot hrano večnega življenja. Le v toliko se da razločevati napredek v mislih Jezusovega nauka, da Zveličar koncem 51. vrste v nadaljevanju svojega govora: καὶ ὁ ἄρτος δέ — in kruh pa, natančneje označi, na kak način se bo dal uživati. Pove namreč, da bo njegovo meso, t. j. njegovo telo hrana za večno življenje. In le v tem zmislu se pokaže nasprotje (δέ) s poprejšnjo bolj splošno obljubo.

Razlogi, ki nas nagibajo k temu naziranju, so ti-le: 1. Kristus govori v vrsti 27., kakor tudi v 51. o prihodnjem času. Obljubi na

Concilium hunc sensum verum esse satis indicaverit, tam sess. XIII. c. 2, quam XXI. c. 1.

¹ Dr. Fr. X. Pölzl, Kurzgef. Comment z. Joh. Graz 1897, S. 163: »Jesus spricht a) vom Himmelsbrode überhaupt (V. 26—34); b) er nennt sich selbst, seine Lehre, dieses Himmelsbrod, und lehrt, daß die Aneignung desselben mittelst des Glaubens das ewige Leben und die Auferstehung bewirke (V. 35—52); er lehrt speciell, daß sein Fleisch und Blut ein Himmelsbrod sei (V. 52 [letzter Absatz] bis 60 [griech. 51—59]).

² Cyrillus Alex. in Ioa. 6, 27; Toletus in cap. 6. Ioa.; Knabenbauer, Comment. in Ioa. p. 233.

obeh mestih hrano, ki jo bo Sin božji dal (v. 27. hrano ..., katero vam bo dal Sin človekov — v. 51: kruh, katerega vam bom jaz dal).

2. Kdo je ta kruh, pove Kristus ravno tako v prvem delu (v. 35: Jaz sem kruh življenja [prim. že v. 33: Kruh božji je, ki je iz nebes prišel]; v. 41: Jaz sem živi kruh), kakor v drugem (v. 48: Jaz sem kruh življenja; v. 51: Jaz sem kruh živi; v. 58: Kdor mene uživa; v. 59: ta je kruh, ki je prišel iz nebes).

3. Kruh v prvem delu svojega govora primerja mani, ki so jo dobivali Hebrejci v puščavi (v. 32), v drugem tudi (v. 49 in 59).

4. Uživanje kruha, ki ga obljubi Kristus v prvem delu svojega govora (v. 27: ostane za večno življenje; v. 33: da svetu življenje; v. 35: ne bo lačen ..., ne žejen; v. 39: ga ne bom pogubil, ampak obudil na sodnji dan; v. 40: ima večno življenje, in jaz ga bom obudil; v. 44: jaz ga bom obudil; v. 47: ima večno življenje) ima iste učinke kakor uživanje kruha, obljubljenega v drugem delu (v. 48: kruh življenja; v. 50: kdorkoli ga je, ne umrje; v. 51: bo živel vekomaj; v. 55: ima večno življenje, in jaz ga bom obudil poslednji dan; v. 58: bo živel zaradi mene; v. 59: bo živel vekomaj). Če so pa učinki v drugem delu govora popolnoma isti, kakor v prvem, mora biti tudi isti vzrok. V obojnem delu je torej obljubljena ista hrana: zakrament sv. Rešnjega Telesa.

5. Nauki niso predmet Kristusove obljube, saj je že dve leti učil, kajti ta govor je imel eno leto pred smrtjo. Tudi vera ni predmet njegove obljube. Kristus le vero terja kot neizogiben pogoj, ako hočejo postati deležni njegove nebeške hrane. Vera je iz poslušanja njegovih nauk in iz milosti nebeškega Očeta (v. 44). Le po veri Kristusovi se najde pot do te nebeške hrane, katero Kristus poslušalcem obeta.

Presveto Rešnje Telo je torej predmet celega govora Jezusovega. Seveda govori skraja o tem predmetu bolj splošno, konečno ga pa vedno bolj in bolj označi ter jasno in razločno razvija, kar je skraja bolj skrivnostno razodel¹. Priznati celo moramo, da ko bi se nam bila ohranila samo prva polovica Jezusovega govora, bi iz nje same ne mogli s popolno gotovostjo sklepati, da tam obeta Najsvetejši zakrament. Ker so pa besede od v. 51b. naprej do v. 59 tako jasne, da izključujejo razlago v prenesenem pomenu, je Jezus v tem govoru obljubil ta zakrament.

6. Kristus namreč obljubi, da bo dal pravo svoje meso in pravo svojo kri za resnično hrano. Teh besed ni mogoče umeti v prenesenem pomenu. Prvič manjka k temu zadostnih razlogov.

¹ Perrone I., Praelectiones theol. VIII. pag. 108 nota 1.

Nekateri namreč pravijo: Judje niso mogli Jezusovih besed umeti v besednem pomenu. In izrazi, katere rabi Zveličar o nebeški hrani, se ne vjemajo z načinom govorjenja Kristusovega pri ustanovitvi Najsve-tejše skrivnosti¹.

A oba razloga nista utemeljena. Kajti Judom bi prenesen pomen Jezusovih besed bil mnogo bolj nejasen, da, naravnost nezmisl. »Je-sti moje meso« ima pri Judih ta edini prenesen pomen: »me zelo so-vražiti«. V tem pomenu se nahaja na mnogih mestih sv. pisma², n. pr.: »Ako se mi hudobni bližajo, da bi moje meso jedli« (Ps. 26, 2); ali: »Zakaj me preganjate in se z mojim mesom nasitujete« (Job. 19, 22)? t. j. zakaj se ne morete nasititi z obrekovanjem moje osebe in zasramovanjem? ali še nimate dovolj³? Prenesen pomen je torej: koga stiskati (Mih. 3, 3), ga objedati z besedami (Gal. 5, 15), zasramovati (Dan. 3, 8, 6, 24). Tako se tudi izraz »piti mojo kri« ne rabi prene-seno, kakor da se zaznamuje najhujša kazen, kakor je razvidno iz Izai. 49, 26 in Skriv. Raz. 16, 6.

Če Kristus tukaj rabi izraz meso (σάρξ), pri ustanovitvi pa telo (σῶμα), v tem ni bistvene razlike. Zakaj v novozakonskih spisih se telesna narava Kristusova mnogokrat imenuje meso⁴. Zato je popol-noma vse eno, ako pravi Kristus: hrana je moje telo ali: hrana je moje meso. Kajti umevati moramo živo meso, torej celo telo Kristu-sovo. Ko je verniki uživajo, jedo meso in pijejo kri. Razlaga v pre-nesenem pomenu je v drugem delu Jezusovega govora izključena.

Drugič potrjuje tudi način, kako so poslušalci Jezusove besede sprejeli. Poslušalci še seveda niso nič slutili, da bodo uživali obljub-ljeno hrano v zakramentalnih podobah kruha in vina. Zato so ume-vali besede Kristusove dobesedno in so se nad obljubo spodtikali (v. 53 in 61). Tako so bili nekateri učenci nevoljni, da so Jezusa zapu-stili in ž njim pretrgali vsako občevanje (v. 67). Ko bi bili besede tolmačili v prenesenem pomenu, bi kaj takega gotovo ne bili storili.

Nasproti pa je Kristus dobro vedel, da so ga prav razumeli. Zato ni popravljaj svojih izrekov, ampak jih je slovesno ponovil (v. 54) in rekel: Moje meso je res jed in moja kri je res pijača (v. 56). Ako bi bil pa govoril v prenesenem pomenu, bi ne bilo treba razločevati med jedjo in pijačo, ker bi oboje isto pomenilo. Kristus je tudi zavživanje mesa in krvi zapovedal pod kaznijo večnega pogubljenja (v. 54). Zapo-

¹ Dr. H. A. W. Meyer, Comment. Evg. Ioa. 6, 51.

² Prid. 4, 5; Iob. 31, 31; 14, 10; Mih. 3, 3; Gal. 5, 15; Dan. 3, 8; 6, 24.

³ Tudi v sosedni arabščini se v istem zmislu najde v Koranu, Sura XI. IX, 12; v latinščini pri Horacu, Ep. lib. 2, c. I. v. 160; Sat. lib. I. v. 81.

⁴ Jan. 1, 14; I. Petr. 3, 18; Ef. 2, 14; Hebr. 10, 20.

vedi ali postave pa vsak moder postavodajalec daje v kolikor mogoče razumljivi obliki, z besedami, ki se v navadnem pomenu rabijo.

Kristus je imel tudi navado, svoje poslušalce poučiti, če so besede krivo umevali¹. Pri tej obljubi pa raje pusti učence oditi in se pogubiti, ker nečejo sprejeti dobesedne obljube. Kristusova ljubezen do neumrjočih duš bi gotovo v takem trenutku poslušalcev ne zapustila, ako bi jim bilo treba razložiti kako obljubo z metaforičnim pomenom.

Razen tega je Kristus tudi poglobitna dejstva svojega odrešilnega delovanja vsikdar napovedal. Tako n. pr. sv. krst², svojo mučeniško smrt³, svoje vstajenje in svoj vnebohod⁴, prvenstvo sv. Petra⁵, da bo poslal sv. Duha⁶ in druge reči. Že a priori se da torej trditi, da je Kristus gotovo največjo skrivnost svoje ljubezni kje napovedal. A razven v govoru kafarnaumskem nikjer ne najdemo take napovedi. Ni tudi mogoče misliti, da bi sv. Janez, ljubljene Jezusov popolnoma izpustil največji dokaz ljubezni, ki ga je mogel dati človeštvu v svoji zadnji večerji. Pač pa smemo trditi: Kristus je obljubil v svojem govoru, da bo postavil zakrament sv. Rešnjega Telesa za vse, ki bodo vanj verovali.

B. Kakšna so poročila o ustanovitvi najsvetejšega zakramenta?

Štirje pisatelji novega zakona poročajo, da je Jezus ustanovil najsvetejši zakrament. Ta poročila pa niso dobesedno enaka, ampak različna, vendar pa se bistveno vjemajo.

1. Verodostojnost poročevalcev. Da se prepričamo, ali smemo poročevalcem o Gospodovi zadnji večerji verjeti, moramo vedeti, kdo so ti poročevalci, kdaj so živeli, ali so mogli in hoteli resnico poročati.

Prvi, ki nam poroča ustanovitev zadnje večerje, je sv. Matej. On je bil eden izmed dvanajstarih apostolov⁷. Predno je postal Jezusov učenec, je bil cestni uradnik⁸ (cestninar) v Kafarnavmu ob Genezareškem jezeru. Rodom je bil Jud iz Galileje. Njegov oče je bil Alfej, njemu samemu je pa bilo ime Levi. Še le tedaj, ko ga je Jezus izvolil apostolom, je dobil ime Matej. Od tedaj je zvesto spremljal svojega Gospoda, je bil priča njegovih nauk, je bil navzoč pri zadnji večerji v četrtek pred Kristusovim trpljenjem⁹, ga je videl iti v nebesa in je prejel z drugimi apostoli sv. Duha¹⁰ na binkoštno nedeljo. Kle-

¹ Jan. 3, 3—5; 4, 32—34; Mat. 16, 6; 19, 24—26. — ² Jan. 3, 1 s.

³ Mat. 16, 21. — ⁴ Jan. 6, 63; 16, 16. — ⁵ Mat. 16, 17. — ⁶ Jan. 14, 16.

⁷ Mark. 3, 10; Luk. 6, 15; Mat. 10, 3. — ⁸ ὁ τελώνης, portitor.

⁹ Luk. 22, 14. — ¹⁰ Dejan. ap. 1, 13.

ment Aleksandrijski poroča o njem, da je bil strog ascet, ki ni nikdar mesa užival. Po Kristusovem vnebohodu je še petnajst let učil Jude v Palestini Jezusov nauk, pozneje je to storil še pri drugih narodih, posebno Etijopcih. Rimska in grška cerkev ga častita kot mučenika.

Da je Matej spisal evangelij in sicer najprej v Palestini v sirsko-kaldejskem jeziku, priča mnogo starih pisateljev, posebno sloveči zgodovinar Evsebij¹. Apostolski cerkveni očetje², kakor tudi apologetje iz drugega stoletja³ se pogosto sklicujejo na njegov evangelij, kot del svetega pisma. Pa tudi notranji razlogi (način pisave, popisovanje judovskih krajevnih in časovnih razmer, vsebina in smoter) jasno kažejo, da je prvi evangelij spisal apostol Matej. Kdo ga je prestavil v grščino (Jakob ml., evangelist Janez, Marko ali on sam), še ni dognano. Gotovo sega grški prevod v apostolske čase, ker sta Klement Rimski in Ignacij že rabila po njem grško besedilo.

Sv. Matej je spisal svoj evangelij med leti 40—50 po Kr. r. za kristjane v Palestini. Evangelij pa ni le njim bil namenjen, ampak tudi še nespreebrnjenim Izraelcem. Njim hoče Matej dokazati, da so se v Jezusu izpolnila vsa starozakonska prerokovanja, vse starozakonske predpodobe. Jezus je res obljubljeni Mesija. Zato se tudi pri svojem poročilu o ustanovitvi Najsvetejše skrivnosti naslanja na najvažnejšo predpodobo velikonočnega jagnjeta⁴.

Zgodovinsko poročilo o Gospodovi zadnji večerji v evangeliju sv. Mateja je torej za nas odlične važnosti. Matej je slišal in videl, kaj se je godilo pri zadnji večerji. On je Kristusa povsod spremljal, je kot Jud umeval obrede in šege izraelskega naroda. Bil je pa tudi razsvitljen od sv. Duha, da je resnico spoznal in jo lahko poročal. On je tudi resnico hotel in moral poročati, ker je takrat še mnogo takih živelo, ki so bili priče Jezusovih dejanj in besed. Ko bi bil kaj neresničnega zapisal, gotovo bi mu ugovarjali, v besedi in pismu, še živeli apostoli. Njegova pobožnost in svetost pa vsako zavijanje resnice naravnost izključuje. Zato je sv. Matej za nas popolnoma verodostojna priča o dogodkih Gospodove zadnje večerje.

Drugi poročevalec o Gospodovi zadnji večerji je učenec in so-trudnik najodličnejših apostolov. Imenuje se Marko, ali Janez Marko⁵. Rojen je bil v Jeruzalemu, kamor je prišla njegova mati Marija iz otoka

¹ Eusebius, H. E. III. 24: Μαθηταῖος πρότερον Ἑβραίοις κηρύξας, ὡς ἐμελλεν καὶ ἐφ' ἑτέροισι ἰέναι, πατρίῳ γλώττῃ γραφῇ παραδοὺς τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον, τὸ λείπον τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ τοῦτοις, ἀφ' ὧν ἐστέλλετο, διὰ τῆς γραφῆς ἀπεπλήρου.

² Barnaba, Klement Rim., Ignacij, Polikarp. — ³ Atenagora, Teofil Antiohenski.

⁴ Cf. Mat. 26, 17 s. in 26, 26 s. — ⁵ Djan. 12, 12. 15; 15, 37.

Ciprskega. V Jeruzalemu je imela Markova mati hišo, v kateri so se shajali prvi kristjani. Tje je prišel tudi apostol Peter, ko ga je po noči rešil angel iz ječe¹. Peter imenuje v duhovnem pomenu Marka svojega sina², ker ga je on krstil in ga tako prerodil za Kristusa.

Leta 43. je našel Marko v Jeruzalemu apostola Pavla in svojega sorodnika Barnaba in je šel potem ž njim v Antijohijo³. Nekaj časa je spremljal Marko sv. Pavla na prvem misijonskem potovanju. V mestu Perge pa ga zapusti in se vrne v Jeruzalem⁴. Potem je šel z Barnabom v Ciper. Pozneje najdemo Marka v Rimu, kamor je prišel z apostolom Petrom. Ko je bil apostol Pavel v ječi (l. 62 - 64) v Rimu, ga obišče tudi Marko⁵. Kratko pred smrtjo ga sv. Pavel zopet pokliče v Rim⁶.

Marko je bil posebno v ozki zvezi s Petrom. Bil je njegov učenec (Irenej), mnogoleten spremljevalec (Klem. Aleks.), in tolmač⁷ (Papija, Irenej, Tertulijan). On je slišal pridige Petrove v Rimu, ker je bil mnogo časa tamkaj s sv. Petrom. Tudi je bil nekaj časa škof v Aleksandriji, kjer je umrl kot mučenik.

Kot zvest učenec sv. Petra si je zapomnil njegove govore in jih je zapisal. Tako je nastal evangelij sv. Marka. O tej stvari poroča Papija, kakor je slišal od apostola Janeza: »Marko, tolmač Petrov, je vse, kar je omenil (sv. Peter), Kristusove besede in dejanja, natančno zapisal, dasi ne po vrsti. Sam namreč Gospoda ni slišal in tudi ne za njim hodil, ampak kakor sem omenil, Petra (je slišal), ki je po potrebi (poslušalcev) učil, nikakor pa, da celo vrsto Gospodovih govorov dopolni. Zato se nikakor ni pregrešil Marko, ki je marsikaj tako spisal, kakor je bil (Peter) pripovedoval; kajti samo na to je strogo pazil, da ni nič od tega, kar je slišal, izpustil ali v tem popačil«⁸.

Eusebij poroča tudi, da se je Peter veselil gorečnosti čitateljev tega evangelija. On ga je tudi potrdil, da so ga smeli po cerkvah splošno rabiti⁹. Sv. Marko je torej evangelij spisal za rimske kristjane. Po vsebini pa je sv. apostol Peter početnik tega evangelija, ker je sv.

¹ Djan. 12, 12. — ² I. Petr. 5, 13. — ³ Djan. 12, 25. — ⁴ Djan. 15, 15.

⁵ Kol. 4, 10; Fil. 24. — ⁶ 2. Tim. 4, 11. — ⁷ Ἑρμηνευτῆς Πέτρου.

⁸ Papias pri Euseb. H. E. 3, 39: Marcus interpres Petri, quorumcumque meminuit (memoravit, ὅσα ἐμνημόνευσεν), accurate perscripsit, non tamen ordine (ὁ τάξις), Christi dicta et facta; neque enim ipse Dominum audiverat neque secutus fuerat, sed postea, ut dixi, Petrum, qui pro necessitate (audientium) doctrinam tradidit, minime vero, ut sermonum Domini seriem completam contexeret. Quare nullo modo peccavit Marcus, qui nonnulla (ἔντα) ita scripsit, prout (Petrus) narraverat (recordatus est, ὡς ἀπεμνημόνευσεν); ad id unum enim attente invigilavit, ne quid eorum, quae audierat, praetermitteret neve in iis falleret.

⁹ Clem. Alex. apud Euseb. H. E. 2, 15; 6, 14, 6; Hieron., De vir. illustr. 8.

Marko le to zapisal, kar je od sv. Petra slišal. Sv. Peter se je posebno trudil v svojih govorih Rimljane prepričati s čudežnimi zgodovinskimi dogodki, katere je sam z drugimi apostoli doživel, da je Jezus res Sin božji. To je tudi namen drugega evangelija po sv. Marku, ki ga je spisal med leti 42—50, vendar pozneje, kakor sv. Matej. Prvoten jezik Markovega evangelija je grščina.

Če torej sv. Marko poroča o Gospodovi zadnji večerji¹, se natančno resničnost njegovega poročila pred vsem na sv. Petra. To je gotovo, da se je sv. Marko natančno (ἀκριβῶς) ravnal po izjavah sv. Petra. Ta pa je dobro iz lastne skušnje poznal vse dogodke zadnje večerje. Saj je sv. Petru naročil Kristus sam, naj gre pripravljat to večerjo². Bil je tudi z drugimi ednajsterimi apostoli pri večerji³. Kristus umiva sv. Petru noge pri zadnji večerji⁴. Ko Kristus reče, da ga bo eden izmed apostolov izdal, vpraša Peter Janeza: Kdo je, o katerem govori⁵? In še druge okoliščine⁶ kažejo, da se je apostol udeleževal najvažnejših dogodkov pri Gospodovi zadnji večerji. Če torej sv. Marko to poroča, kar je slišal od Petra apostola, ki je vse videl in slišal pri zadnji večerji, mu moramo verovati. Sv. Marko poroča torej tako in z istimi besedami, kakor je slišal govoriti sv. Petra. Tako poročilo je za nas gotovo zelo važno.

Tretjič zvemo dogodke Gospodove zadnje večerje od sv. evangelista Luke. Imel je paganske stariše⁷. Po smrti sv. Štefana je bil najbrž v Antijohiji krščen. Ker je z Judi večkrat občeval, so mu bile njihove navade dobro znane. Pozneje se je v Antijohiji pridružil sv. apostolu Pavlu in mu je zvesto pomagal razširjati Kristusovo vero⁸. Po svojem poklicu je bil zdravnik⁹. Luka je spremljal sv. Pavla na drugem misijonskem potovanju od Troje do Filip v Macedoniji¹⁰. Kakih sedem let pozneje ga sv. Pavel na tretjem misijonskem potovanju zopet vzame seboj, ko gre iz Filip v Jeruzalem¹¹. Od tedaj ostane Luka stalno pri sv. Pavlu. Spremlja ga v ječo v Cezareji¹² in v Rim, kjer je pri njem v prvem in drugem jetništvu¹³.

Po mnenju sv. Epifanija († 402) je bil Luka eden izmed dvainšedeset učencev Jezusovih, sv. Gregor pa meni, da je bil eden od dveh učencev, ki sta Jezusa spremljala v Emavs. Vendar pa je verjetnejše, da Luka ni videl Kristusa. Oznanjeval pa je sv. evangelij po Dalmaciji, Macedoniji, Galiji (Epifanij) in v Egiptu (Nicefor). Umrl

¹ Mark. 24, 22—25. — ² Luk. 22, 8. — ³ Luk. 22, 14. — ⁴ Jan. 13, 6.

⁵ Jan. 13, 24. — ⁶ Mark. 14, 29; Luk. 22, 31; Jan. 13, 36.

⁷ Kol. 4, 11 s.; Dejan. 1, 19 s. — ⁸ Kol. 4, 14; Fil. 24.

⁹ Kol. 4, 14: ὁ ἰατρός ὁ ἀγαπητός. — ¹⁰ Dejan. 16, 8. 10. — ¹¹ Dejan. 20, 5 s.

¹² Dejan. 24, 23 s. — ¹³ Dejan. 27, 1 s.; Fil. 24; II. Tim. 4, 11; Kol. 4, 14.

je v Ahaji, od koder so prenesli njegove ostanke (357. l.) v Carigrad. Od četrtega stoletja ga vzhodna kakor zapadna cerkev čestita kot mučenika.

Da je spisal tretji evangelij, pričajo najstarejši cerkveni pisatelji. V *Fragm. Mur.* beremo¹: »Tretjo evangelijsko knjigo po Luki je spisal on zdravnik Luka po Kristusovem vnebohodu v svojem imenu po sporočilu, ko ga je Pavel vzel za spremljevalca. Gospoda vendar sam ni videl v mesu; in tako nam tisti začne poročati od Janezovega rojstva, kolikor je mogel poizvedeti.«

Celi značaj tega evangelija priča, da je bil Luka izobražen Grk. Zato ima tudi med vsemi evangelisti najlepšo grško pisavo². Vsebina in izrazi pa kažejo, da se je kot učenec ravnal po naukih sv. Pavla. Zato najdemo veliko sličnost med pisavo sv. Luka in sv. Pavla. Celi stavki in izreki se vjemajo. Evangelij je namenjen pred vsem kristjanom, katere je sv. Pavel iz paganstva spreobrnil h krščanstvu v Mali Aziji, Macedoniji in Ahaji. Njim hoče po natančni zgodovinski preiskavi poročati vse, kar je Jezus delal in učil do svojega vnebohoda in posebno dokazati, da je po Jezusu odrešen ves človeški rod, pagani in Judje. Vsem je Jezus od Boga poslani Odrešenik. Kdor vanj veruje, le-ta bo deležen odrešenja³.

Ker sv. Luka vsega, kar je v svojem evangeliju (okoli l. 63 po Kr. r.) zapisal, ni sam doživel, nastane važno vprašanje: odkod je zajemal svoja poročila? V začetku svojega evangelija sam označi, katere vire je rabil. On pove, da je evangelijske dogodke od začetka pridno poizvedoval⁴, da je dobil podatke od tistih, ki so bili priče Jezusovega življenja in delovanja (Pavel, Jakob, škof jeruzalemski in drugi apostoli)⁵. Konečno omenja pa tudi take, ki so že pred njim spisali evangelijske zgodbe⁶.

¹ *Fragmentum Muratorium* je latinski rokopis iz sredine II. stoletja po Kr. Našel je ta rokopis knjižničar L. A. Muratorius († 1750) v Milanu in ga je izdal l. 1740. V tem beremo: *Tertium evangelii librum secundum Lucam*, Lucas iste medicus post ascensum Christi, cum eum Paulus adsumsisset, nomine suo ex opinione conscripsit. Dominum tamen nec ipse vidit in carne, et idem, prout assequi potuit, ita et a nativitate Iohannis incipit dicere.

² Hieron. ad Dam.: Lucas inter omnes evangelistas graeci sermonis eruditissimus fuit quippe ut medicus.

³ Cf. Rom. 1, 16: *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.*

⁴ Luk. 1, 3: ... *assecutus omnia a principio diligenter.*

⁵ Luk. 1, 2: *Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis.* Luka je lahko zvedel vse potrebno od sv. Pavla, v Cezareji od Filipa, v Antiohiji od sv. Petra. Po I. Kor. 15, 16. je takrat tudi živelo še več učencev Jezusovih.

⁶ Med njimi sv. Marko in Matej in drugi, ker pravi (1, 1): *Multi conati sunt ordinare narrationem, quae in nobis completae sunt rerum.*

Iz teh virov je zajemal torej Luka tudi poročilo o Jezusovi zadnji večerji. Glavni vir pa mu je bilo oznanjevanje sv. Pavla¹. To se vidi posebno iz sličnosti s poročilom sv. Pavla². Da bi bil Luka rabil Pavlove liste, se ne da dokazati. Nekateri³ ravno nasprotno trdijo. Viri pa, katere je rabil Luka z veliko natančnostjo, posebno, če upoštevamo spise prvih dveh evangelistov⁴ in pričevanje onih, ki so živeli s Kristusom, vsi ti viri so nam porok, da je poročilo sv. Luka o zadnji večerji Jezusovi⁵ popolnoma verjetno.

O sv. Pavlu pa, ki mu je bil glavni vir, moramo še posebej govoriti, ker tudi on v listu do Korinčanov (I. Kor. 11, 23 s.) piše o Gospodovi zadnji večerji.

Savel, po spreobrnjenju prokonzula Sergija Pavla, Pavel imenovan, je bil sin nekega farizeja iz rodu Benjaminovega⁶. Rojen je bil v Tarzu po bogastvu in znanostih slovečem mestu Male Azije (l. 3. po K. r.) Rodbina je imela pravico rimskega državljanstva⁷. Ko so sv. Štefana kamnjali, je Savel stražil njegovo obleko⁸.

Vzgoja v očetovi hiši je bila strogo farizejska⁹. Že takrat se je učil grščine in njenega slovstva. Priučil se je tudi rokodelstva¹⁰, da bi se lažje preživil. Starši so želeli, naj bi njih sin postal judovski rabi (učenik postave). Zato so ga že v dvanajstem letu poslali v Jeruzalem¹¹, kjer je stanoval pri omoženi sestri¹². Imel je slovečega učenika Gamaliela, ki je daleč slovel po znanju judovskih postav. Ta ga je tudi učil prebirati spise grških modrijanov. Predno je Jezus javno začel učiti, se je Pavel vrnil v rojstno mesto Tarz.

Kmalu po Jezusovi smrti pa zopet pride v Jeruzalem. Kot pristaš zagrizene farizejske stranke je hudo sovražil vse kristjane. Kjerkoli so judovske oblasti preganjale kristjane, je rad tudi Savel sodeloval¹³. Ker so mnogi zbežali v Damask, dobi od velikega duhovnika dovoljenje, da sme tamošnje kristjane vjeti in v Jeruzalem spraviti¹⁴. Med potom v Damask, ga obsveti nebeška luč. Od strahu pade na tla in sliši glas: Savel, Savel, zakaj me preganjaš. »Kdo si, Gospod«? vpraša Pavel. In zdaj sliši glas: »Jaz sem Jezus, katerega ti preganjaš«. S tresočim glasom vpraša Pavel: »Gospod, kaj hočeš, da naj storim«? Go-

¹ Cf. Spitta, Urchristentum. I. S. 229. — ² Cf. I. Kor. 11, 23 s.

³ Zahn, Einleitung II. S. 408 ff. meni, vzajemnost obojnega poročila se da tako razlagati, da je bil Luka takrat v antijohijski cerkvi, ko je Pavel tamkaj učil.

⁴ O. Wernle, Die synoptische Frage. Freiburg 1899. S. 3–80.

⁵ Luk. 22, 19–20. — ⁶ Fil. 3, 5; Rim. 11, 1.

⁷ Dejan. 16, 37 s.; 22, 25 s. — ⁸ Dejan. 7, 57.

⁹ Dejan. 23, 6. — ¹⁰ Dejan. 18, 3: σκηνοποιός = tkalec ali krojač, usnjar, rokodelc šotorjev. — ¹¹ Dejan. 22, 3. — ¹² Dejan. 23, 16.

¹³ Dejan. 7, 57; 8, 3; 22, 4; 26, 9–11; Gal. 1, 13. — ¹⁴ Dejan. 8, 1; 9, 2.

spod mu reče: »Vstani, in pojdi v mesto, tam se ti bo povedalo, kaj moraš storiti«¹. Zdaj je oslepel, spremljevalci so ga spravili v Damask. Ko se tri dni posti, in mu Ananija roke poklada, zopet spregleda. Od Ananije krščen začne takoj oznanjevati po shodnicah Jezusov evangelij. Vsi nad tem strmijo. To je bilo okoli l. 34. po Kr. r.

Od tega apostola, ki je bil poprej največji nasprotnik krščanstva in je postal njegov zmagoslaven razširjatelj, imamo zadnje sveto pismensko poročilo o zadnji večerji. Ker sam ni bil s Kristusom pri ustanovitvi najsvetejšega zakramenta, je moral zajemati iz drugih virov.

Pavel izvaja svojo poročilo naravnost od Kristusa. Pravi namreč: »Kajti jaz sem prejel od Gospoda, kar sem vam tudi izročil« (I. Kor. 11, 23)². Kako je te besede umevati? Dvojno je mogoče. Kristus je sv. Pavla naravnost poučil o zadnji večerji po razodetju ali viziji ali na kak drug način³. Ali pa je sv. Pavel prejel poročilo posredno po apostolih, ki so bili navzoči pri zadnji večerji⁴.

Zagovorniki posrednjega poročila se sklicujejo na pomen predloga *ἀπό*, ki pomenja posreden izvor, *παρά* pa neposreden. A ta trditev je ovržena⁵. Kajti v novozakonskih spisih se rabi predlog *ἀπό* ravno tako za neposreden, kakor za posreden izvir⁶. Tudi na *παρά* v glagolu *παράλαμβάνειν* se je ozirati, in to kaže na neposreden sprejem. In če bi bil sv. Pavel hotel Korinčanom poročati, kar je od drugih prič slišal, bi ne mogel tako povdarjati ἐγώ — jaz sem prejel. V tem zmislu bi se ne mogel staviti v nasprotje s Korinčani ali drugimi, ki so tudi od drugih zvedeli o zadnji večerji⁷.

Korinčani dotičnih besed niso mogli drugače umeti, kakor da je Pavel prejel naravnost od Kristusa, kar poroča. Nekateri menijo, da je Pavel naslednje poročilo od besede do besede prejel od Kristusa⁸. To pa ni verjetno, ker rabi sv. Matej, ki je besede slišal, drugo besedilo. Drugi⁹ menijo, da je Pavel bil poučen po Gospodu le o pomenu in vzvišenosti Gospodove zadnje večerje. Pa to bi

¹ Dejan. 9, 3—8; 22, 6—16; 26, 12—18.

² I. Kor. 11, 23: Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου.

³ Thom. Aqu., Lyran., Estius, Cornelius a Lap., Bisping, Rambaud, Cornely; — Bengel, Godet, Ossiander, Lichtenstein, Watterich . . .

⁴ Ad. Maier, Hehn (kat.) — Beza, Schnederman, Goebel, Neander, Henrici, Haupt, Schaefer . . .

⁵ Bröse, Stud. u. Krit. 1898. S. 352: Winer (Grammatik des neutest. Sprachidioms, Leipzig 1867.) hat sich aber in der Behandlung der Praeposition *ἀπό* nicht von Übertreibungen ferngehalten.

⁶ Cf. Mat. 17, 25; Mark. 8, 11; Mat. 12, 38; Jan. 13, 3; I. Kor. 4, 5; Gal. 3, 2.

⁷ Henrici in Meyer's kritisch-exeg. Komment. N. T. I. Cor. Göttingen 1888.

⁸ Grimm, Leben Jesu. VI. Mainz 1894. S. 110.

⁹ Schaefer, Herrenmahl. S. 205; Haupt, Abendmahlsworte. S. 12.

bilo premalo. Nauk o najsvetejši skrivnosti zadnje večerje in njegova utemeljitev sta bila ravno tako predmet Pavlovega evangelija, ki se ima povsod oznanjevati, kakor njegova smrt in njegovo vstajenje. Svojega evangelija pa Pavel ni dobil od kakega človeka, ampak po razodetju Jezusa Kristusa¹. Zato mu je bilo tudi razodeto, da je Gospod vzel kruh, da je zahvalil in kruh proglasil za svoje telo, vino v kelihu za svojo kri z ozirom na novo zavezo, in da je učencem zapovedal, naj to ponavljajo. Dejstva torej, na katera se naslanja nauk in pomen evharistije, je Pavel zvedel od poveličanega Kristusa.

Kdaj ravno je sv. Pavel prejel božje razodetje o zadnji večerji, se ne da natanko določiti; morda na potu v Damask, ko je milost božja razsvetila temoto njegovega spoznanja, ali v arabski puščavi ali ob drugi priložnosti. Sv. pismo omenja v njegovem življenju mnogo božjih razodetij in vizij, v katerih je gledal morda tudi vse okoliščine zadnje večerje².

Dasi zaradi tega ni rabil od drugih prič kakega pojasnila z ozirom na najpotrebnejše verske skrivnosti, med katere spada gotovo Jezusova zadnja večerja, vendar ni misliti, da bi o tej reči ne bil nikdar govoril z drugimi apostoli in učenci Jezusovimi³. Saj je bil mnogokrat v Jeruzalemu, bil je tudi na zborovanju vseh apostolov⁴. Posebno je obiskal sv. Petra in Jakoba. Razen tega je bila takrat v Palestini že navada udomačena, da so ponavljali slovesnost zadnje Jezusove večerje⁵. Iz liturgije je lahko torej zvedel sv. Pavel mnogo okoliščin in dejstev. Občeval je pa tudi s takimi, ki so bili poprej v neposredni dotiki s prvotnimi apostoli, kakor n. pr. z Barnabom⁶.

Vsi štirje poročevalci so torej popolnoma zanesljivi. Sv. Matej je bil osebno navzoč pri Gospodovi zadnji večerji, sv. Pavel je vse

¹ Gal. 1, 12: *ὅτι ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ*.

² Dejan. 9, 12; 22, 17 s; 23, 11; 26, 15; Gal. 1, 12; 2, 2; I. Kor. 15, 3. II. Kor. 12, 1. Ef. 3, 3.

³ Nösgen, Offenbarungsgesch. I. S. 22: Die Gewissheit von der Selbständigkeit seines Evangeliums (Gal. 1, 11. 12.) konnte ihn nicht davon abhalten, bei den eigentlichsten Augenzeugen des Lebens Jesu nach dem nicht pharisäisch entstellten Bilde eben des zu forschen, dessen Leben aus dem Tode und Sitzen zur Rechten seines Vaters samt seinem Willen, die Sünder selig zu machen, ihm unmittelbar gewiß geworden war (I. Tim. 1, 5; Gal. 1, 15. 16.).

⁴ *Κάνονες ἐκκλησιαστικοὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων* poročajo, da se je na tem zborovanju govorilo o Gospodovi zadnji večerji. A podlaga teh kanonov je po Harnacku še le koncem 2. stoletja nastala. Zato niso zanesljivi. Cf. Funk »Kirchengesch. Abhandl. u. Unters. II. S. 249. — ⁶ Dejan. 2, 42.

⁵ Hehn, S. 35: Das Bindeglied, das Paulus mit der Urkirche auch äusserlich verknüpfte, ist sein Begleiter Barnabas. Cf. Spitta, Urchristentum I. S. 229.

Somrek, Gospodova zadnja večerja.

zvedel od Jezusa samega, Marko in Luka pa sta bila vestna in verna učenca sv. Petra in Pavla in sta zapisala, kar sta iz njune pridige vedela.

C. Svetopisemska poročila o Gospodovi zadnji večerji.

Posebnost teh poročil je, da pisatelji isti dogodek poročajo z različnimi besedami. Različnost bi znala na prvi pogled vzbuditi razne dvome. Ti pa izginejo, ako se premislijo in uvažujejo razmere in nameni pisateljev.

Poročilo sv. Mateja v 26. poglavju.

V. 17. Prvi dan opresnikov pa so prišli učenci k Jezusu rekoč: Kje hočeš, da ti pripravimo jesti velikonočno jagnje?

18. On pa je rekel: Pojdite v mesto k onemu in recite mu: Učenik pravi: Moj čas je blizu, pri tebi jem velikonočno jagnje s svojimi učenci.

19. In učenci so storili, kakor jim je bil Jezus ukazal in so pripravili velikonočno jagnje.

20. Ko se je pa zvečerilo, je šel k mizi z dvanajsterimi učenci.

21. In ko so jedli, je rekel: Resnično povem vam, da me bo eden izmed vas izdal.

22. In zelo žalostni so mu začeli sleherni praviti: Sem-li jaz, Gospod?

23. On pa je odgovoril in rekel: Kateri pomaka z menoj roko v skledo, ta me bo izdal.

24. Sin človekov sicer gre, kakor je pisano o njem; a gorje tistemu človeku, po katerem se Sin človekov izda! Bolje bi mu bilo, če bi ne bil rojen tisti človek.

25. Juda pa njegov izdajalec je odgovoril: Sem-li jaz, učenik? Reče mu: Ti si rekel.

26. Ko so pa večerjali, je vzel Jezus kruh in ga je posvetil in razlomil ter dal učencem in je rekel: Vzemite, jejte! to je moje telo.

27. In je vzel kelih in zahvalil in jim dal rekoč: Pijte iz njega vsi!

28. Zakaj to je moja kri nove zaveze, prelita za mnoge v odpustčanje grehov.

29. A povem vam: Posihmal ne bom pil od tega sadu vinske trte do tistega dne, ko ga pijem z vami novega v kraljestvu svojega Očeta.

30. In ko so izpeli zahvalnico, so šli na Oljsko goro.

Besedilo sv. Mateja se najde v grških rokopisih najstarejših časov v isti obliki, le v nebistvenih besedah kažejo nekateri poznejši

rokopisi razliko. Tako n. pr. imajo v v. 18 $\delta \delta \epsilon$ = on pa, drugi: Jezus pa; v. 22 nekateri izpustijo $\alpha \delta \tau \omega$ pri $\lambda \acute{\epsilon} \gamma \epsilon \iota \nu$; v. 26 določni člen pred $\acute{\alpha} \rho \tau \omega \nu$ ni v $\aleph$ B C D; ravno tako izpusti Tischendorf določni člen pred $\pi \omega \tau \acute{\eta} \rho \iota \omega \nu$ v. 27, ker ga ni v $\aleph$ B, dasi je v A C D. Določnega člena pred $\delta \iota \alpha \theta \acute{\eta} \chi \eta \varsigma$ v. 28 ni v $\aleph$ B D. Bolj važna je besedica $\kappa \alpha \iota \nu \eta \varsigma$ = novega v. 28. Te ni v rokopisih $\aleph$ B L Z 33. 102. Cyr., kjer stoji samo $\tau \eta \varsigma$ $\delta \iota \alpha \theta \acute{\eta} \chi \eta \varsigma$ = zaveze; nasprotno pa stoji v A C D Γ II, v Itali, Vulgati, v sirski, koptični, etiopski prestavi, v spisih cerkvenih očetov (Ireneju, Origenu, Ciprianu, Krizostomu) $\tau \eta \varsigma$ $\kappa \alpha \iota \nu \eta \varsigma$ $\delta \iota \alpha \theta \acute{\eta} \chi \eta \varsigma$ = nove zaveze. Tischendorf in Westcott-Hort izpustita $\kappa \alpha \iota \nu \eta \varsigma$, ker smatrata prvo vrsto rokopisov za starejšo. Obojna pisava ima vendar isti celotni zmisel.

Poročilo sv. Marka v 14. poglavju.

V. 12. In prvi dan opresnikov, ko so klali velikonočno jagnje, mu rečejo njegovi učenci: Kam hočeš, da gremo in pripravimo, da boš jedel velikonočno jagnje?

13. In pošlje dva svojih učencev in jima reče: Pojdita v mesto, in srečal vaju bo človek, ki nese vrč vode; idita za njim,

14. In kjer gre noter, recita hišnemu gospodarju, da učenik pravi: Kje je moja gostilna, kjer naj jem velikonočno jagnje s svojimi učenci?

15. In on vama bo pokazal veliko obednico, pogrnjeno, pripravno in tam nam pripravita.

16. In njegova učenca sta odšla in prišla v mesto in sta našla, kakor jima je bil povedal in sta pripravila velikonočno jagnje.

17. In ko se je zvečerilo, pride z dvanajsterimi.

18. In ko so bili pri mizi in so jedli, je rekel Jezus: Resnično, povem vam, da me bo eden izmed vas izdal, ki je z menoj.

19. Oni pa so se jeli žalostiti in mu drug za drugim praviti: Ali jaz?

20. On pa jim je rekel: Eden izmed dvanajsterih, ki pomaka z menoj roko v skledo.

21. Sin človekov sicer odhaja, kakor je pisano o njem; a gorje tistemu človeku, po katerem se Sin človekov izda; bolje bi mu bilo, če bi ne bil rojen tisti človek.

22. In ko so večerjali, je vzel Jezus kruh, je posvetil in razlomil ter jim dal in je rekel: Vzemite! to je moje telo.

23. In je vzel kelih, je zahvalil in jim dal, in pili so iz njega vsi.

24. In jim je rekel: To je moja kri nove zaveze, prelita za mnoge.

25. Resnično, povem vam, da ne bom nič več pil od sadu vinske trte do tistega dne, ko ga bom novega pil v kraljestvu božjem.

26. In ko so izpeli zahvalnico, so šli na Oljsko goro.

Tudi Markovo poročilo je v vseh najstarejših rokopisih jednako. Spremembe so le tu pa tam, kakor pri Mateju, nebitvene. Tako n. pr. opustijo nekateri rokopisi (D a c) αὐτοῖς po μαθηταί v. 12 = mesto njegovi učenci, stoji: učenci. V 15. v. izpustijo nekateri rokopisi ἔτοιμον = pripravno, kar je res po poprejšnji besedi »pogrnjeno« nepotrebno. V 24. vrsti stavijo nekateri ἐκχυνόμενον = prelita pred πολλῶν = mnoge, drugi po tej besedi, kakor ima Matej. Mesto ὅπερ pa pišejo nekateri περί, kakor ima Matej (26, 28). Καὶ νῦν = nove manjka v nekaterih dobrih rokopisih, zato je morda vzeto iz Luk. ali I. Kor. Kakor vsakdo lahko spozna, ostane pomen celotnega poročila vsled teh postranskih razlik popolnoma nespremenjen.

Poročilo sv. Luke v 22. poglavju.

V. 7. Prišel pa je dan opresnikov, ob katerem se je moralo klati velikonočno jagnje.

8. In je poslal Petra in Janeza rekoč: Pojdita in pripravita nam velikonočno jagnje, da jemo.

9. Ona pa sta mu rekla: Kje hočeš, da pripraviva?

10. On pa jima je rekel: Glejta, ko prideta v mesto, vaju bo srečal človek, ki nese vrč vode; pojdita za njim v hišo, v katero gre.

11. In recita hišnemu gospodarju: Učenik ti pravi: Kje je gostilnica, kjer naj jem s svojimi učenci velikonočno jagnje?

14. In ko je prišla ura, je šel k mizi, in dvanajsteri apostoli z njim.

15. In je rekel proti njim: Srčno sem želel jesti to velikonočno jagnje z vami, predno trpim.

16. Kajti povem vam, da ga ne bom nič več jedel, dokler se ne dopolni v kraljestvu božjem.

17. In je vzel kelih, je zahvalil in rekel: Vzemite to in razdelite si med seboj!

18. Kajti povem vam, da ne bom pil od sadu vinske trte, dokler ne pride kraljestvo božje.

10. In je vzel kruh, je zahvalil in razlomil ter jim dal rekoč: To je moje telo, dano za vas; to delajte v moj spomin!

20. Ravno tako tudi kelih po večerji rekoč: Ta kelih je nova zaveza v moji krvi, prelita za vas.

21. Vendar glej! roka mojega izdajice je z menoj na mizi.

Večjo težavo kakor prva dva evangelija nam povzroča poročilo sv. Luke o Gospodovi zadnji večerji. Tu ni dvomljiva ta ali druga besedica, ampak o dveh vrstah trdijo novejši kritiki, da niso prvotne,

ampak pozneje vrinjene. Westcott in Hort¹ sta djala besede od Luk. 22, 19 τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον (dano za vas) do Luk. 22, 20 ἐκχυνόμενον (preliti za vas) v oklepaj. Kakor ta angleška učenjaka, so dvomili še mnogi drugi² o pristnosti teh dveh vrstic (v. 19 in 20).

Da spoznamo, koliko je tako ravnanje opravičeno, moramo pogledati raznovrstne rokopise. Tu najdemo res razliko v vrstah 15—20 (pogl. 22). Majuskuli³ razen D in večina minuskolov in prestav imajo besedilo, kakor je na našem mestu (Luk. 22, 15—20). Syrus Sinaiticus ima sicer v. 19 in 20, a v zmedenem redu. Po vv. 15 in 16 sledi v. 19; po uvodnih besedah 20. vrste pa 17. vrsta. Poleg tega je oblika 19. in 20. vrste še skrajšana⁴.

D (Codex Cantabrigiensis) in mnogo latinskih rokopisov (a ff² i l) izpusti v. 19^b (od τὸ ὑπὲρ ὑμῶν) in v. 20. Dva latinska rokopisa b (Veron.) in e (Palat. Vind.) ravno tako izpustita v. 19^b in 20, a deneta v. 17 in 18 na njuno mesto. Curetonov Syrus (Syr^c) pa ima ta red: V. 15. 16. 19. (brez διδόμενον) 17. 18. 21. V. 20 pa je popolnoma izpuščena. Sirski predstavljatelj je menil, da je Jezus posvetil kelih, o katerem govori v. 17 in 18 zato je postavil ti vrsti za devetnajsto. Po takem bi bil Kristus najprej posvetil kelih in še le po tem kruh.

Ako torej pregledamo te rokopise, zapazimo dve glavni skupini. Prva ima popolno vse vrste od 15—20., druga pa je skrajšana in v sirskih rokopisih še tudi spremenjena. Krajše besedilo imajo torej D, italini rokopisi a ff² i l, Syrsin Syrc^c in b e. Katero poročilo sv. Luke je prvotno in pristno, daljše ali skrajšano? Vsi majuskuli (razen D) imajo seveda daljše besedilo, a v mnogih slučajih novega zakona se kritika poprime besedila rokopisa D in minuskulov, ker ga smatra za prvotno.

Mi se odločimo za pristnost prve skupine, v katero spadajo rokopisi * (Synaiticus Petropol iz 4. stol.), B (Vatikan. Rimsk.) i. dr. Oba Sirska imata skupen vir, v katerem je bilo krajše besedilo. Obema se je zdelo potrebno, da je popravita deloma po ostalih evangelijskih,

¹ Westcott and Hort, The new Testament in the original Greek. Cambridge and London 1882.

² Haupt, W. Brandt, Grafe; Titius: Die neutestamentliche Lehre von der Seligkeit und ihre Bedeutung für die Gegenwart. Freiburg, 1895.

³ Majuskuli so rokopisi z grškimi velikimi črkami, minuskuli pa z malimi.

⁴ Red: V. 15; 16; 19: Καὶ ἔλαβεν ἄρτον καὶ εὐχαρίστησεν ἐπ' αὐτῷ καὶ ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν· τοῦτο ἐστὶν τὸ σῶμά μου ὁ ὑπὲρ ὑμῶν δίδωμι. οὕτως ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. 20^a καὶ μετὰ τὸ δειπνῆσαι — 17. δεξιόμενος ποτήριον εὐχαριστήσας ἐπ' αὐτῷ εἶπεν· λάβετε τοῦτο, διαμερίσατε εἰς ἑαυτοὺς, — 20^b τοῦτο ἐστὶν τὸ αἶμα μου ἡ καινὴ διαθήκη — 18; 21.

deloma po I. Kor.¹ Glede na krajše poročilo v D in minuskulih se je mnogo pisalo in dokazovalo². Za naš namen zadošča, da povemo: Iz razlogov znanstvene kritike, iz vrednosti in ogleda posameznih rokopisov se besedilu v D ne mora dati prednost. Pač pa smelo trdimo z ozirom na zmisel in zvezo kakor tudi na znamenite stare rokopise, da sta vrsti 19^b in 20 spisani od Luke samega³.

Tega mnenja so vsi, ki so natančneje preiskovali to vprašanje n. pr. Spitta, Schultzen, Hoffmann, Holzheuer, R. Schaefer, Graefe, Cremer, Resch, Lichtenstein, Hehn, Schmiedel in Protestant. Monatshefte 1899 S. 125.

Poročilo sv. apostola Pavla v I. Kor. v 11. poglavju.

V. 23. Jaz sem namreč prejel od Gospoda, kar sem vam tudi izročil, da je Gospod Jezus v noči, v kateri je bil izdan, vzel kruh

24. in je zahvalil ter razlomil in rekel: Vzemite, jejte! to je moje telo, za vas zlomljeno; to delajte v moj spomin!

25. Ravno tako tudi kelih po večerji rekoč: Ta kelih je nova zaveza v moji krvi; to delajte, kolikorkrat pijete, v moj spomin!

26. Kajti kolikorkrat ta kruh jeste in kelih pijete, oznanujete smrt Gospopovo, dokler ne pride.

27. Kdorkoli torej jé kruh ali pije kelih Gospodov nevredno, bo kriv telesa in krvi Gospodove.

28. Presodi pa naj človek samega sebe in tako jé od kruha in pije od keliha!

29. Kajti kdor jé in pije nevredno, si sodbo jé in pije, ker ne razločuje telesa Gospodovega.

30. Zato je med vami mnogo bolnih in slabotnih, in dosti jih spi.

31. Če bi pa sami sebe presodili, bi ne bili sojeni.

Besedilo tega poročila je pri vseh starih rokopisih enako. Le v 24. vrsti najdemo dva izraza različno označena: a) λάβετε φάγετε —

¹ Zahn, Einleitung. II. S. 358: Daß die Syrer an dieser Stelle vielfach herumgebessert haben, beweist schon die Thatsache, daß γέννημα (v. 18) von Syrsin, Syrcur und Peschito durch drei verschiedene Wörter wiedergegeben ist.

² Glej: Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristl. Literatur von O. Gebhardt und A. Harnack. X. 1. Leipzig. 1893. — Graefe in Theol. Stud. und Krit. 1898. S. 116. — Schulzen, Das Abendmahl in N. T. S. 5—15. — Holtzheuer, Das Abendmahl und die neuere Kritik. S. 27. — Spitta, Zur Geschichte und Literatur des Urchristentums. I. 297.

³ Schultzen, S. 17: Durch den Zusammenhang werden also die Verse 19^b und 20 notwendig gefordert, so daß dem gegenüber kaum in Betracht kommen kann, was durch rein formale textkritische Argumente als das wahrscheinlichere zu erweisen ist. Cf. Hoffmann, Abendmahlsgedanken Jesu Christi. S. 19.

vzemite, jejte; b) pristavke k τὸ ὑπὲρ ὑμῶν — za vas κλώμενον ali θρυπτόμενον ali διδόμενον.

Kar se tiče prvega izraza pri a) λάβετε φάγετε, je le v rokopisih C³ K L P i. dr., v nekaterih latinskih prestavah (Vulg.) in v spisih nekaterih cerkvenih očetov po besedici εἶπεν — rekel. V veliki večini starih rokopisov tega izraza ne najdemo. Zato mnogi menijo, da je pristavljen iz Matejevega evangelija. Da bi ga imenitni rokopisi nalašč izpustili, je zelo neverjetno.

V drugi varijanti pri b) imajo nekateri stari rokopisi (Σ^{*} A B C^{*}), nekateri minuskuli in cerkveni očetje samo: τὸ ὑπὲρ ὑμῶν — za vas. Velika večina svetopisemskih rokopisov (Σ^c C³ Dbc E F G K L P, d e [quod frangitur] g [quod frangetur], Syr., očetje) pa dodenejo κλώμενον — zlomljeno. Drugi rokopisi imajo διδόμενον — dano kot pristavek in sicer večinoma prestave (sah., kopt., arm. f in Vulg. [quod tradetur]; sam D^{*} ima pridjano θρυπτόμενον, kar pomenja tudi: zlomljen. Septuaginta rabi ta izraz mnogokrat o kruhu¹.

Pri vseh teh razlikah, ki pa celotnega zmisla Pavlovega poročila nikakor ne spremenijo, je najverjetnejše, da je bila prvotno samo oblika τὸ ὑπὲρ ὑμῶν. Tisti pa, ki so prepisavali, so po zmislu iz poprejšnjega ἐκλασεν pridjali κλώμενον ali διδόμενον ali θρυπτόμενον. Pomen pa pri vseh teh izrazih bistveno ni spremenjen.

D. Kako se vjemajo svetopisemska poročila o Gospodovi zadnji večerji?

V štirih poročilih, po Mateju, Marku, Lukežu in Pavlu, najdemo nekatere razlike in mnogo soglasja. Pred vsem zapazimo med poročilom sv. Mateja in Marka na eni strani, med poročilom sv. Luke in Pavla na drugi strani veliko sličnost, v vsaki skupini pa nekatere posebnosti. Primera naj to bolj pojasni!

- { Mat. 26, 26 s.: Ko so pa večerjali, je vzel Jezus kruh in ga je po-
- { Mark. 14, 22 s.: In ko so večerjali, je vzel Jezus kruh, je po-
- { Mat.: svetil in razlomil ter dal učencem in je rekel:
- { Mark.: svetil in razlomil ter jim dal in je rekel:
- { Mat.: Vzemite, jejte! to je moje telo. In je vzel kelih in
- { Mark.: Vzemite! to je moje telo. In je vzel kelih, je
- { Mat.: zahvalil in jim dal rekoč: Pijte iz njega vsi! Zakaj to
- { Mark.: zahvalil in jim dal, in pili so iz njega vsi. In jim je rekel: To
- { Mat.: je moja kri nove zaveze, prelita za mnoge v odpuščenje
- { grehov.
- { Mark.: je moja kri nove zaveze, prelita za mnoge.

¹ III. Mojz. 2, 6; Izai. 58, 7.

Zdaj pa pogledjmo poročilo sv. Luke in Pavla!

- { Luk. 22, 19 s.: In je vzel kruh, je zahvalil in razlomil ter
- { I. Kor. 11, 23 s.: (Jezus je) vzel kruh in je zahvalil ter razlomil in
- { Luk.: jim dal rekoč: To je moje telo, dano za vas;
- { I. Kor.: in rekel: Vzemite, jejte! to je moje telo, zlomljeno za vas;
- { Luk.: to delajte v moj spomin! Ravno tako tudi kelih
- { I. Kor.: to delajte v moj spomin! Ravno tako tudi kelih
- { Luk.: po večerji rekoč: Ta kelih je nova zaveza v moji
- { I. Kor.: po večerji rekoč: Ta kelih je nova zaveza v moji
- { Luk.: krvi, prelita za vas.
- { I. Kor.: krvi; to delajte, kolikorkrat pijete, v moj spomin!

V Matej-Markovi skupini beremo: ko so večerjali, v Luka-Pavlovi pa: po večerji; v drugi najdemo po posvečenju kruha opomin: to delajte v moj spomin! v prvi skupini pa manjka; v drugi skupini oba poročevalca pričneta posvečenje kelihovo z »Ravno tako tudi kelih«, v prvi skupini pa rečeta poročevalca: In je vzel kelih. Že z ozirom na ta dejstva se ne da tajiti, da je razdelitev četverih poročil v dve skupini popolnoma opravičena. Matej-Markovo skupino bomo nazivali Petrovo obliko, ker se opira vsaj po Marku na sv. Petra. Luka-Pavlovo skupino pa imenujemo obliko Pavlovo, ker se Lukov evangelij in tudi njegovo poročilo o zadnji večerji nanašanja na sv. Pavla.

Na troje nam je treba v Petrovi in Pavlovi obliki obrniti svojo pozornost: prvič na okolnosti, drugič na posvetitev in tretjič na ustanovitev za prihodnost. Med okolnostmi pride v poštev najprej čas, ob katerem se je vršila večerja. Vsi trije evangelisti omenjajo zvezo z velikonočnim jagnjetom¹ in tudi iz Pavlovih besed² se da isto sklepati. V natančnejem določilu časa pa pravi Petrova oblika: ἐσθιόντων αὐτῶν — ko so večerjali, je vzel Jezus kruh, Pavlova oblika pa: μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι — po večerji je vzel Jezus kelih. V tej časovni določbi so mnogi iskali nasprotja ali pa so jo tako tolmačili, da je Jezus še med večerjo starozakonskega jagnjeta posvetil kruh, kelih z vinom pa še le po končani obredni starozakonski večerji³. Zopet druge sta ta izraza: ko so večerjali — po večerji privedla do mnenja, da je več časa preteklo med obojno konsekracijo⁴.

¹ Mat. 26, 2; 26, 17—20; Mark. 14, 12—16; Luk. 22, 1 s.

² I. Kor. 11, 23: ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδετο — dvakrat ponovljeno (II, 24. 25.): εἰς τῇν ἐμὴν ἀνάμνησιν; cf. II. Mojz. 12, 14. — τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας (I. Kor. 10, 16). Prim. Zahn, Einl. II. 167.

³ Thom, Aq. Coment in Pauli ep. Aug. Turin. 1896. I. p. 342.

⁴ Schanz, Godet.

Druga razlika je v tem, da beremo v Petrovi obliki εὐλογίας — posvetil, v Pavlovi pa εὐχαριστίας — zahvalil pri konsekraciji kruha. Ta izraza sta tudi pri nekaterih pisateljih vzbudila misel, da si obojna oblika nasprotuje ali se vsaj ne vjema.

Tretja okolnost, v kateri najdejo nekateri učenjaki nasprotje Petrove in Pavlove oblike, so Jezusove besede (Mat. 26, 29.): A povem vam: Posihmal ne bom pil tega sadu vinske trte do tistega dne, ko ga pijem z vami novega v kraljestvu svojega Očeta.« Petrova oblika ima namreč te besede še le po konsekraciji keliha, Pavlova oblika pa pred konsekracijo, ker kelih, ki ga omenja Luka (22, 17) ni isti, ki ga Jezus posveti. Zato menijo nekateri¹, da ima v tej zadevi gotovo Petrova oblika prav, Pavlova pa je skazila zgodovinski red.

Razlike pa se ne nahajajo le med okolnostmi zadnje večerje, ampak tudi pri besedah, s katerimi je Jezus postavil najsvetejši zakrament. V Pavlovi obliki je pridjano besedam Jezusovim »To je moje telo«: dano (zlomljeno) za vas. Kako da Petrova oblika tega nima? Te besede so velike važnosti, ker izražajo pomen daritve. Ravno tako manjkajo v Petrovi obliki besede: To delajte v moj spomin! Tudi te so velikega pomena, ker izražajo, da Jezus naredi ustanovo za vse prihodnje čase. In vendar ne najdemo teh besed v Petrovi obliki!

Posvečenje keliha poročata obe obliki različno. Petrova oblika pravi: to je moja kri nove zaveze; Pavlova pa: Ta kelih je nova zaveza v moji krvi. Tudi osebe, katere naj postanejo deležne sadu in milosti Jezusove krvi, so različno označene. Petrova oblika pravi, da je prelita: za mnoge; Pavlova pa, da je prelita: za vas t. j. apostole. Ali ni to nasprotje?

Vkljub tem razlikam obojne skupine, ni stvarnega nasprotja ne med Petrovo in Pavlovo obliko, pa tudi ne med poročevalcema v vsaki teh skupin ali oblik. Razlike so le formalne in se dajo najlepše raztolmačiti, če se oziramo na okoliščine, v katerih so poročevalci pisali in pa na njihov namen. Zato homo iz naslednje razlage videli, da med poročili ni le nasprotja, ampak da je najlepše soglasje v stvari sami, dasi je oblika tu pa tam drugačna. Pogledati hočemo zopet omenjene okolnosti, obliko posvetitve ali konsekracije in ustanovo za prihodnost. Poprej pa se hočemo ozreti na splošne razloge, ki opravičujejo manjše razlike, ne da bi v stvari sami nastalo kako nasprotje.

Dokler je božji Zveličar občeval z apostoli, kateri so bili kot ribiči brez višje jezikovne izobrazbe, se je ravnal v svojem govorjenju po njih, da bi ga mogli umevati. Ker je živel sredi izraelskega ljud-

¹ Jülicher, Abendmahlsfeier. S. 239. Cf. Haupt, Abendmahlsworte. S. 10 s.

stva, se je ravnal po njegovih šegah, posebno, če so bile v Mojzesovi postavi utemeljene, govoril pa je tudi pri svojih naukih v njih jeziku, v govorici, kakor jim je bila v vsakdanjem občeivanju v navadi. Že od tretjega stoletja pred Kristusom je hebrejščina vedno bolj in bolj zginjevala kot občeivalni jezik, ker je od vzhoda prišla aramejščina, katero so govorili tudi v Palestini.

Ob Kristusovem času je bila hebrejščina najbrž že mrtev jezik, kakor pri nas latinščina, in se je rabila le še kot obredni jezik¹. V novem zakonu najdemo mnogo posameznih besed², ki kažejo, kateri jezik so takrat rabili. Imamo tudi uradne spise iz prvega stoletja po Kristusu. Izvirajo pa od Gamaliela, vnuka slavnega Pavlovega učitelja³. Razen tega spoznamo Jezusovo govorico iz nekaterih aramejskih odstavkov v hebrejskem sv. pismu⁴ in iz Targumima, ki sta ga spisala v aramejščini Onkelos in Jonathan in še iz drugih spisov iz prvega stoletja po Kr.

V Palestini se je aramejščina po raznih pokrajinah delila v razna narečja. Najimenitnejša sta bila galilejsko in judejsko narečje⁵. Da bi bil Jezus govoril galilejsko narečje, dasi je s svojimi apostoli vzrastel v Galileji, ni ravno gotovo. Judejci bi se bili iz tega norčevali, kar pa novi zakon nikjer ne omenja⁶. A gotovo je, da je govoril v jeziku, kakršen je bil po deželi v navadi, da ga je ljudstvo lahko razumelo, in ta jezik je bila aramejščina.

Pri zadnji večerji je tudi Jezus govoril v tem jeziku, drugače bi ga manj izobraženi apostoli ne mogli razumeti. Dokler so bili apostoli skupaj v Jeruzalemu, so gotovo tudi v svoji materinščini ponavljali skrivnost zadnje večerje. Ko so se pa pozneje razšli v razne dežele, so se tudi poprijeli dotičnega jezika. Sv. Duh jih je na Binkošti še posebno k temu usposobil. Tudi obhajanje skrivnosti zadnje večerje v drugem, kakor v aramejskem jeziku, ima neizogibno posledico, da so nastale razne manjše besedne razlike, kakor se vidijo v četverih grških poročilih novega zakona. In tu imamo prvi važen razlog, zakaj niso vse besede do pičice enake ali iste.

Nadalje je treba pomniti, da si novozakonski poročevalci niso stavili naloge, vse, kar so slišali od Jezusa, njegova dejanja in njegove besede, do pičice tako, kakor se je zgodilo in govorilo, popisati in čitateljem sporočiti. Evangelisti so gledali bolj na to, da so jedro in vse-

¹ Kautsch, Gram. d. Bibl. Aram. Leipzig 1884. S. 4 ff. Dalman, die Worte Jesu I. Leipzig 1898. S. 1. Arn. Meyer, Jesu Muttersprache, Freiburg 1896.

² Kautsch, Op. cit. p. 8 ff. — ³ Nahaja se v Jerus. Sanhedrin. I. 18 d.

⁴ Mat. 26, 73; Mark. 14, 70; Luk. 22, 59; cf. Dalman, Worte Jesu S. 64.

⁵ Dalman, Op. cit. S. 65.

bino dejanj in besed poročali. Povedati kritično natančno besedilo, to ni njih namen¹.

Pisali so tudi le z ozirom na posebne potrebe in okoliščine. Da so tu dosegli svoj namen, so vzeli iz govorov ali dejanj Jezusovih pred vsem to, kar se jim je zdelo najprimernejše. Zato eden pisatelj povdarja ene vrste besede in dogodke, drugi pa zopet druge, kakor jih pač bolj rabi za svoj pouk.

Novozakonski spisi nimajo le zgodovinskih poročil, katere so pisatelji sestavili, ampak so tudi apologetičnega pomena, da dokažejo Judom Jezusa kot obljubljenega Mesija, v katerem se izpolnijo vsa starozakonska prerokovanja in razne predpodobe. Paganom pa in tudi novokrščencem naj kažejo na Jezusovih čudežih in nebeških naukih, da je res Sin božji prišel na svet, da bi vsi narodi po Kristusu dosegli zveličanje. Novozakonski spisi naj bi vernike tudi poučevali in spodbujali k bogoljubnemu življenju in jim kazali vzgled najsvetejšega življenja Jezusovega. Vsled različnih čitateljev, katerim je bil kak spis namenjen, vsled različnih smotrov, katere je hotel pisatelj doseči, je rabil eden ta, drugi drugačen dokaz, drugačno besedo, drugačen dogodek iz Jezusovega življenja. Da, isti dogodek so morali pisatelji vsled različnega stališča in različnih okoliščin popisati v različni obliki. Vsled tega se ni čuditi, če je en pisatelj kaj izpustil kot manj važno za njegov smoter, kar se je drugemu zdelo potrebno povdarjati, ker je pisal za drug smoter.

Pomisli je pa tudi treba, da v istem času, ko so novozakonski pisatelji pisali, prvi kristjani niso potrebovali natančnih in zgodovinsko popolnih poročil. Saj so iz lastne skušnje bili dobro poučeni o posameznostih obhajanja skrivnosti zadnje večerje, ker so se je pogosto udeleževali. So pa še tudi drugi razlogi, katere naj pojasni podrobna razlaga, da nam bo jasno, od kod izvirajo navidezna nasprotja v poročilih.

Kar se tiče izrazov ἐσθίουτων αὐτῶν — ko so večerjali v Petrovi obliki in μετὰ τὸ δεῖνῃσαι — po večerji v Pavlovi obliki, tako v tem ni nikakega nasprotja, ako se izrazi prav tolmačijo. Prvi izraz pomenja splošno ves čas od trenutka, ko se je Jezus vsedel s svojimi učenci, do tistega, ko so vstali od mize in šli na Oljsko goro. Drugi izraz pa označi čas bolj natančno, ker pravi, da je bila posvetitev po starozakonski večerji t. j. vsaj po poglavitnem delu, ko je bilo jagnje že zavžito.

Razen tega tudi ni nobenega nasprotja med obema izrazoma, ker je obojno dejanje zvezano z ὥσώτως (ravno tako), kateri izraz ne pri-

¹ Knabenbauer, Comment. in Luc. Paris 1896. p. 575.

pada samo k τὸ ποτήριον (kelih), ampak tudi h glagolu δειπνῆσαι (večerjati). Kajti Luka pravi: καὶ τὸ ποτήριον ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνῆσαι (in kelih ravno tako po večerji). Ko bi bilo nasprotje, bi moralo v grščini tudi stati μετὰ δὲ τὸ δειπνῆσαι (po večerji pa). Iz tega sledi, da je bila posvetitev kruha in vina po jedi starozakonskega jagnjeta in sicer neposredno druga za drugo. Tega mnenja so sloveči razlagalci Estij, Maldonat, Bickell, Bisping, Cornely, Pölzl, Hehn in drugi¹.

Da ima Petrova oblika εὐλογίας (posvetil), Pavlova pa εὐχαριστήσας (zahvalil), tudi ni pravega nasprotja pri konsekraciji kruha. Kajti ta izraza se rabita v novozakonskih spisih za eno in isto dejanje. Sv. Pavel n. pr. imenuje v I. Kor. 14, 16 isto dejanje enkrat εὐλογῆς in še v istem stavku zopet εὐχαριστία v pomenu blagoslavljanja; Matej in Marko rabita pri kruhu εὐλογίας, pri kelihu pa εὐχαριστήσας, akoravno se gre za ravno tako dejanje, namreč posvečenje. Obojna izraza se še drugod rabita brez razločka za isto dejanje n. pr. Mat. 15, 36 rabi pri sedmerih kruhih in dveh ribah, katere je Jezus v puščavi pomnožil: εὐχαριστήσας; Marko 8, 6 pa pri kruhih εὐχαριστήσας, pri ribah εὐλογίας. Mat. 14, 19; Mark. 6, 41; Luk. 9, 16 pravijo pri peterih kruhih: εὐλόγησεν, Jan. 6. 11 pa εὐχαριστήσας.

Oba glagola sta dobila tekom časa določen pomen; εὐλογεῖν po blagoslavljanju, posvečevanju, hvaliti², εὐχαριστεῖν pa pomeni zahvaljevati zaradi kake dobrote. Stari krščanski pisatelji rabijo izraza εὐλογία in εὐχαριστία za Najsvetejši zakrament³. Ker pa novozakonski pisatelji pišejo oba izraza brez razločka za isto dejanje, sta morala biti oba pomena v dejanju združena, kakor v hebrejski besedi: בָּרֵךְ (berek). Zato v poročilih o zadnji večerji radi teh dveh izrazov ni stvarnega razločka, še manj pa nasprotja. Jezus je v eni molitvi blagoslavljal in zahvalil nebeškega Očeta.

Kje pa stojijo besede: »Posihmal ne bom pil tega sadu vinske trte do tistega dne, ko ga pijem z vami novega v kraljestvu svojega Očeta« na pravem mestu, v Petrovi ali v Pavlovi obliki? Omenjajo

¹ Langen, Die letzten Lebensstage Jesu. Freiburg 1864. S. 180 omenja, zakaj sv. Pavel, po katerem se ravna sv. Luka, še le pri kelihu pove čas μετὰ τὸ δειπνῆσαι: Der Apostel hat hier die Zeitbestimmung nachgeholt, die er bei der Erwähnung des eucharistischen Brotes hinzuzusetzen unterließ; aber nicht einmal vergaß, — sondern durch Zufügung einer andern Zeitbestimmung beizusetzen verhindert wurde. Kajti pri prvem delu ima časovno določilo ἐν τῇ νυκτί, ἣ παρεδίδοτο.

² Heine, G., Synonymik des neutestam. Griechisch. Leipzig, 1898. S. 79: εὐλογεῖν = benedeien, von dankender, lobpreisender Erhebung Gottes sowohl in der Form der Anbetung wie Verkündigung. Schanz v. Katholik. 1896. II. S. 8: εὐλογεῖν bezeichnet mehr die Form, εὐχαριστεῖν den Inhalt der Danksagung.

³ Schmitt V., Die Verheißung der Eucharistie bei den Vätern. S. 111. Dr. Al. Scheiwiller, Die Elemente der Eucharistie. Mainz 1903. S. 8, 37.

jih s sličnimi izrazi vsi trije evangelisti. A ker stojijo v Petrovi obliki po konsekraciji, jih naobračajo nekateri razlagalci na Najsvetejše, drugi pa oziraje se na Luka, ki jih omenja po tretjem kozarcu, na ta neposvečeni obredni kozarec. Ne bo se nam težko odločiti, katera razlaga je prava, ako prevdarimo sledeče:

Matej in Marko ne vzdržujeta v svojem evangeliju povsod zgodovinsko-časovnega reda. Luka pa pove v začetku svojega evangelija, da hoče vse v tem redu poročati. Zato gre Luki v takih slučajih, kjer se gre samo za zgodovinski vspeled na vsak način prednost pred Matejem in Markom. Ta poročata tudi o zadnji večerji le poglobitve trenutke. Ker sta pa smatrala tudi omenjene Gospodove besede za pomenljive, jih omenita po poglobitvem dogodku, po konsekraciji. Luka pa jih je moral omeniti tam, kjer jih je Jezus ravno govoril, saj je njegovo poročilo tudi najbolj obširno. On nam poda najlepši pregled o posameznih dogodkih zadnje večerje.

Ko bi Jezus bil dotične besede res govoril po konsekraciji keliha, bi jih bil sv. Pavel gotovo omenil; saj poroča konec zadnje večerje. Tudi celoten stik tirja bolj red, kakor ga ima sv. Luka. Luk. 22, 15—20 ima tri lepe vspeledne skupine. Jagnjetovemu zavživanju v vrsti 15. odgovarja pitje keliha v vrsti 17. Besede v vrsti 16. pa tirjajo slične po kelihi, kakor jih najdemo v vrsti 18.

Kristus je moral tudi sam piti iz kozarca, ker drugače bi ne mogel reči: »Posihmal ne bom pil« itd. Kot hišni gospodar pri jedi velikonočnega jagnjeta je to gotovo tudi storil. Če pa bi bile Jezusove besede po posvečenju kelihovem (Mat. Mark.) na pravem mestu, bi bil moral Jezus piti iz keliha svojo lastno kri v podobi vina¹. To pa je neverjetno in iz dogmatičnih razlogov nedopustljivo. Po svojem namenu

¹ Sv. Tomaž Akv. meni, da je Jezus pri zadnji večerji obhajal samega sebe. Razlogi pa, katere za to navaja, ne dajo trditvi verjetnosti, še manj pa gotovosti. Piše namreč (Summa theol. III. qu. 81 a. 1.): Respondeo dicendum quod quidam dixerunt quod Christus in coena corpus et sanguinem suum discipulis suis tradidit, non tamen ipse sumpsit. Sed hoc non videtur convenienter dici, quia Christus ea, quae ab aliis observanda instituit, ipse primitus observavit. Unde et ipse prius baptizari voluit quam aliis baptismum imponeret, secundum illud Act. 1, 1: Coepit Iesus facere et docere. Unde et primo ipse corpus suum et sanguinem sumpsit, et postea discipulis sumendum tradidit. Et hoc est quod Ruth cap. 3 super illud: Cumque commedisset et bibisset etc., dicit Glossa ord., quod Christus comedit et bibit in coena, cum corporis et sanguinis sui sacramentum discipulis tradidit. Unde quia pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse participavit eisdem. — Komentatorji dodevajo še drugi razlog, quod si ipse non sumpsisset corpus et sanguinem suum, periculum fuisset, ne discipuli scandalizarentur, sicut Capharnaitae (Ioa. 6). — Cf. Suarez, III. disp. 75 sect. 2.

in po svojem bistvu je Najsvetejši zakrament tak, da si ga Jezus ni mogel sam podeliti¹.

Kajti vse, kar je Kristus učil o Najsvetejšem zakramentu, kaže, da mu ga ni bilo treba prejeti. Ta zakrament podeli življenje in sicer večno življenje, ž njim ostanemo v Kristusu in Kristus v nas in živimo v Kristusu. Po njem postanemo deležni sadu Kristusovega. Iz takih učinkov Najsvetejšega zakramenta spoznamo njegovo naravo. Zato bi bilo proti njegovi naravi, če bi ga bil Kristus sam prejel. Tudi vsi, ki so nasprotnega mnenja v tem vprašanju, priznavajo, da Kristus ni dobil učinkov tega zakramenta. Pač pa trdijo, da ga je prejel radi vzgleda ali da bi zakrament imel večjo veljavo. Pa takega vzgleda ni bilo potreba, ker apostoli so slišali njegovo strogo zapoved o zavživanju. Zapoved Kristusova in ogromne milosti so bili zadostni nagibi apostolom, da so radi prejeli ta zakrament.

Jezusove besede: »Posihmal ne bom več pil...«, se torej morajo umevati v čisto zgodovinskem zmislu, kakor ga podaje sv. Luka, da od sedaj ne bo več pil iz obrednih kozarcev, da ima starozakonska večerja zdaj za vselej prenehati, ker stopi na njeno mesto najsvetejša skrivnost novozakonske večerje, kot izpolnitev starozakonske predpode.

Ko smo tako spoznali, da v okolnostih zadnje večerje ni najti stvarnega nasprotja, obrnimo se k najvažnejšim besedam, s katerimi je Kristus postavil največjo skrivnost svoje ljubezni.

V teh besedah, s katerimi je Jezus posvetil in spremenil kruh in vino pri zadnji večerji, se posebno v treh točkah razločuje Petrova in Pavlova oblika. Pavlova oblika pridene Jezusovim besedam: »To je moje telo« še besede: dano (Luk.) (zlomljeno P.) za vas (a). Petrova oblika izraža posvečenje keliha: »To je moja kri nove zaveze«, Pavlova oblika pa: »Ta kelih je nova zaveza v moji krvi« (b). Petrova oblika pravi o krvi, da je prelita »za mnoge«, Pavlova oblika pa, da je prelita »za vas« (c).

Razen te razlike med Petrovo in Pavlovo obliko še ima vsak pisatelj nekaj posebnega. Sv. Matej pravi, da je kri prelita: v odpustčanje grehov (d). Teh besed nimajo drugi poročevalci. Matej pravi pri kelihu: »Pijte iz njega vsi!« (Poziv.) Marko pa: In pili so iz njega vsi (dejstvo); sv. Luka in Pavel teh besed ne omenita (e).

Kako si naj tolmačimo te razlike? Ali ne povzročajo stvarne razlike med posameznimi poročili? Da na to vprašanje prav odgovorimo, moramo pred vsem pogledati, komu so spisi namenjeni. Sv. Pavel

¹ Schegg, Die hl. Evang. III. München 1856. S. 358. Knabenbauer, Comment. in Mat. 26, 26. Pg. 438.

piše Korinčanom in graja v 11. poglavju svojega lista razne nerednosti, ki so se vdomačile pri službi božji v njihovem mestu. Posledica teh nerednosti so bili prepiri posebno pri obrednih pojedinah, takozvanih agapah, pri katerih bi se naj posebno kazala krščanska ljubezen, ker so bile agape v zvezi z zavživanjem telesa in krvi Jezusa Kristusa. Korinčani so prav obhajali novozakonsko sv. večerjo, njena oblika jim je bila dovolj znana, zaradi tega jim tudi ničesar ne očita. A pomena najsvetejšega zakramenta niso prav cenili in ne spoznali njegovega vzvišenega značaja. Zato na kratko ponovi, kar je Jezus storil pri zadnji večerji, označi bistvo jedi, znak daritve in ustanove nove zaveze ter ponavljanje teh skrivnosti v prihodnosti, dokler Kristus zopet ne pride.

Zato sv. Pavlu ni ravno na tem ležeče, Korinčanom natančno ponoviti besede, ki jih je Jezus govoril pri zadnji večerji, saj so bile Korinčanom iz službe božje dovolj znane, ampak on hoče posebno poudarjati nekatere imenitne misli, ki se razodevajo iz Jezusovih besed, da bi Korinčane zopet spravil na pravo pot krščanske ljubezni in bi odpravil razno strankarstvo. Zato rabi pri posvečenju kruha besede: telo, zlomljeno (dano) za vas (a). Tu se kaže velika korist te skrivnosti, nesebična ljubezen Jezusova, katere bi naj bila prepirljivim Korinčanom v posnemo. Sv. Luka se ravna po sv. Pavlu in ima tudi te besede, drugi poročili jih nimata, kar pa na stvari nič ne spremeni.

Sv. Pavel poudarja tudi bolj zavezo, ki jo je sklenil Kristus s prelivanjem svoje krvi. Petrova oblika pa poudarja bolj kri, s katero se je zaveza sklenila, Pavlova oblika piše za to: »Ta kelih je nova zaveza v moji krvi«. V obojni obliki, v Petrovi in Pavlovi je kri Jezusovo sredstvo, s katerim se je sklenila zaveza. V obojni je izražena ista misel. A sv. Pavel in po njem sv. Luka poudarja bolj Jezusovo zavezo z ljudmi novega zakona, da bi jih bolj vnel k složnosti in ljubezni, katero predočuje nova zaveza, katero je Jezus sklenil s svojimi verniki. Zato je v Pavlovi obliki nekoliko drugačno besedilo (b).

Če se pa vprašamo, ali je Jezus posvetil kelih z besedilom Petrove ali z besedilom Pavlove oblike, se moramo odločiti za prvo¹. To terja sličnost posvečenja pri kruhu: To je moje telo, torej tudi: To je moja kri nove zaveze. Tu je izraženo bistvo kruha in vina kot telo in kri Jezusa Kristusa. V besedilu: Ta kelih je nova zaveza pa še le posredno isto kaže, in nova zaveza ni pijača. Kristus

¹ Langen, Letzte Tage Jesu. S. 181; Spitta, S. 304; Graefe, Stud. und Kritik. 1893. 134.

se tudi ozira na izraze starega zakona (II. Mojz. 24, 8), in je torej rabil slično besedilo, kakor ga najdemo tamkaj: Kri zaveze (*αἷμα τῆς διαθήκης*). Tudi učenci so Petrovo obliko, ker jih spominja starega zakona, mnogo lažje razumeli.

Zaveza, katero je sklenil Jezus, ni le bila za izvoljeno ljudstvo, ampak za vse ljudi brez razločka. Med temi so bili gotovo tudi apostoli, ki so v prvi vrsti poklicani, da bi naj razširjali Jezusovo zavezo po celem svetu. Zato so se morali tudi sami najprej udeležiti milosti te zaveze. Dasi so vsi poklicani k tej zavezi, bodo prejeli njene blagosodne milosti le tisti, ki verujejo v Kristusa in izpolnjujejo njegove zapovedi. To so pogoji njegove zaveze.

Ker pa Pavlova oblika piše, da je kri Jezusova prelita: za vas, t. j. za apostole, ali niso na ta način po Pavlovem mnenju drugi (*πολλοί* — mnogi) izključeni? Pavel tega ne meni, ker ravno on naroča: To delajte, kolikorkrat pijete, v moj spomin! S tem, da to od apostolov terja, pove, da Jezus svoje krvi ni prelił le za apostole, ampak tudi za druge. Zato dobijo apostoli posebno oblast, da s ponavljanjem presvete večerje tudi drugim naklanjajo zasluženje Jezusove zavezine krvi. Pavlova oblika torej izraža isto misel kakor Petrova (c).

Matej dodene besedam o preliti krvi še, da je prelita: v odpuščenje grehov. Sv. Marko teh besed nima¹. Matej piše svoj evangelij Judom, ki so se pokristjanili. Njim dokazuje, da so se v Jezusu dopolnile prerokbe in predpodobe starega zakona, da je Jezus resnično obljubljeni Mesija. Starozakonske daritve so izražale odpuščenje grehov. Matej pa zdaj pri novozakonski daritvi, pri krvi Jezusovi, ki je prelita za vse, pripomni, da daje odpuščenje grehov, da se v tej daritvi vresničujejo starozakonske predpodobe. Zato zelo primerno izraža še enkrat isto misel z besedami: v odpuščenje grehov (d), ki jo povedo že besede: prelita za mnoge. Poročilo Matejevo lahko tudi poroča resnične besede Jezusove, Marko pa jih izpusti, ker ne izražajo nove misli, in ker je v svojem poročilu sploh bolj kratek.

Ako piše Matej pri kelihu: Pijte iz njega, Marko pa: Pili so iz njega, tako je poročilo stvarno enako, ker prvi poroča poziv, naj pijejo, drugi pa izvršitev tega poziva, da so pili. Jezus pa je rabil Matejevo besedilo². Kajti tudi pri kruhu pravi: Vzemite, jejte! v obliki poziva. Kakor jih je opominjal, naj jedo njegovo Telo, tako jih

¹ Der Theologe Markus streicht diese Worte, die ja die göttliche Gnade nur negativ beschreiben, und begnügt sich mit der positiven Aussage des ὑπέρ, als dem Hinweis auf das positive Gut, welches den Christen durch den Tod Jesu zukommt, der Gemeinschaft mit Christus, der Gerechtigkeit, Rom. 3, 21—28; I. Cor. 10, 16. Hadorn, Entstehung des Mk. Evg. Gütersloh 1898. S. 136.

² Spitta, Urchristenthum I. S. 278. Cf. Hoffmann, Abendmahlsgedanken. S. 114.

opozarja, naj pijejo njegovo kri. Sv. Pavel in po njem sv. Luka tega opomina pri kelihu ne ponovita, ker pravita, da je Jezus pri kelihu ravno tako storil, kakor pri kruhu. Pri kruhu pa je rekel: Vzemite, jejte! Torej je tudi pri kelihu ravno tako rekel: Pijte (e)!

Ko je Jezus posvetil kruh in vino in je tako postavil novozakonsko sv. večerjo, je še dodjal besede: To delajte v moj spomin! — *Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*. Vsi krščanski narodi vidijo v teh besedah Kristusovih izraženo ustanovo za prihodnost. Ker pa teh ustanovnih besed v poročilu sv. Mateja in Marka ne najdemo, so v novejšem času nekateri kritiki to izkoriščevali ter trdili, da Gospodova zadnja večerja ni ustanova za prihodnost¹.

Kako si naj to razlagamo, da sta sv. Matej in Marko v svojih evangelijih izpustila besede: To delajte v moj spomin! in jih najdemo le v Pavlovi obliki? Nekateri razlagalci menijo, da so učence strašni dogodki po noči velikega četrtega, vsled katerih so se morali ločiti od svojega ljubljene Učenika, tako pretresli, da apostoli niso vseh besed Jezusovih uvaževali, in nekatere zapomnili, druge pa kmalu pozabili. Tako se je tudi zgodilo z besedami: To storite v moj spomin! Nekateri so jih ohranili v spominu in jih sporočili sv. Pavlu, drugi pa so jih pozabili in od teh ima Petrova oblika svoje poročilo.

Pa taki razlogi so neutemeljeni. Kajti pri obhajanju zadnje večerje še apostolov ni nič motilo. Dobro so se zavedali svojega položaja in se pogovarjali o prvenstvu. Kako so pač poslušali imenitne besede: To je moje telo, to je moja kri! In ko jim Gospod še da oblast, da smejo to večerjo ponavljati, da bodo tudi znanprej združeni z njim, jim je šlo to globoko v srce in v spomin. Saj so s tem dobili važne pravice, pa tudi vzvišeno dolžnost. Tega niso mogli pozabiti. Po vstajenju so se z Jezusom zopet pogovarjali o nebeških skrivnostih in brezdvomno tudi o pomenu tako imenitne ustanove, kakor je bila zadnja večerja. Sv. Pavel je ravno od sv. Petra, s katerim je bil večkrat skupaj, zvedel natančno naročilo Gospodovo: To storite v moj spomin. In sv. Marko, učenec Petrov je gotovo vedel za te besede.

Zakaj pa jih Marko in tudi Matej ne poročata? O zadnji večerji poročata najbolj natanko sv. Janez Jezusove govore in sv. Luka celi vspored. Matej in Marko pripovedujeta samo o Judovem izdajstvu² in o ustanovitvi Najsvetejšega zakramenta. Ta dva hočeta le kratko opisati dopolnitev starozakonske večerje, važen dokaz Jezusove ljubezni.

¹ David Strauß, *Leben Jesu* 1. Aufl. 1855; Weizsäcker, *Apost. Zeitalter* 2. Aufl. S. 574; Jülicher, S. 217; Spitta, S. 228; Grafl, *Zeitschr. f. Theol. und Kirche* 1895. S. 118, 136; Titius, *Jesu Lehre vom Reiche Gottes*. I. Freiburg. 1895. S. 135. — ² Mat. 26, 21—25; Mark. 14, 18—21.

Le poglavitne trenutke omenjata, da je Jezus dal apostolom svoje telo in svojo kri v hrano, in da je s krvjo napravljena nova zaveza. Ponovitve teh skrivnosti ne omenjata, ker so bili takratni kristjani iz verskega pouka in iz obhajanja in ponavljanja te večerje zadostno poučeni o posameznih besedah, kakor tudi o njih celokupni zvezi in cellem obrednem vspredu. Ravno ponavljanje teh skrivnosti je bilo najlepši dokaz, da je Jezus naročil: To delajte v moj spomin. Ker je bilo to prepričanje splošno, se Mateju in Marku ni zdelo potrebno dodjati one besede. To pa tem bolj, ker je v njunih besedah, da je svojo kri pretil za mnoge, kar je napravil novo zavezo, s tem tudi označen pomen za prihodnost. Saj se zaveza ne sklepa za en trenutek, ampak za poznejši čas.

Matej in Marko sta tudi zato lahko izpustila po konsekraciji besede: To delajte v moj spomin, ker poročata tu Jezusove besede: »Posihmal ne bom več pil tega sadu vinske trte do tistega dne, ko ga pijem z vami novega v kraljestvu svojega Očeta«. S tem nadomestita isto misel, ki jo najdemo v Pavlovi obliki: »To delajte v moj spomin!« Kajti Jezus pravi, da ne bo več pil iz obrednega kozarca starozakonske večerje; ta bo prenehala. Na njeno mesto stopi namreč od zdaj druga pijača in sicer za vso prihodnost. To je njegova rešnja kri v podobi vina. Na ta način sta označila sv. Matej in Marko, kakega pomena je za prihodnost novozakonska večerja. Te pa ne bi mogli obhajati, ako bi jim Kristus ne dal oblasti rekoč: »To delajte v moj spomin!« Tako se da opravičiti, zakaj sta sv. Matej in Marko izpustila te Jezusove besede. In zopet vidimo, da si Petrova in Pavlova oblika ne nasprotujeta stvarno, ampak le navidezno.

Drugo poglavje.

Jezus izpolni obljubo in postavi zakrament svetega Rešnjega Telesa.

1. Kako se izpolni obljuba?

Iz štirih poročil je razvidno, da je Jezus izpolnil, kar je leto poprej rekel: »Kruh, ki ga bom jaz dal, je moje meso za življenje sveta. ... Če ne boste jedli mesa Sinu človekovega in pili njegove krvi, nimate življenja v sebi. Kdor je moje meso in pije mojo kri, ima večno življenje, in jaz ga bom obudil poslednji dan. Kajti moje meso je res jed, in moja kri je res pijača.« (Jan. 6, 51 s.)

Po jedi velikonočnega jagnjeta se je približal oni blaženi trenutek, ko preneha predpoda in se izpolni obljuba. Prišla je ura, ko se ima Zveličar ločiti od svojih ljubljenih apostolov ter se s trpljenjem pripraviti na odhod k Očetu (Jan. 13, 1). A svojih neče zapustiti na

svetu brez pomoči (Jan. 14, 8), še kot človek hoče bivati med njimi vse dni do konca sveta (Mat. 28, 19). Vse dni bo slovela noč, v kateri se je v neizmerni ljubezni do revnega človeštva izpolnila obljuba Zveličarjeva.

Ko so dokončali jed velikonočnega jagnjeta (μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι — postquam coenatum est), ter so sedeli pri mizi (ἐσθιόντων αὐτῶν — manducantibus illis), je vzel Jezus opresni kruh (ἔλαβεν ἄρτον), ga blagoslovi, se zahvali (εὐλογήσας εὐχαριστήσας — gratias agens benedixit) ga razlomi in da svojim učencem rekoč: Vzemite, jejte: **To je moje telo**; dano za vas in mnoge.

Ravno tako je vzel tudi kelih, ga blagoslovi, se zahvali in da svojim učencem rekoč: Pijte iz njega vsi: **To je moja kri** nove zaveze, prelita za vas in mnoge. To storite v moj spomin!

Tako kratko in priprosto nam poročajo svetopisemski pisatelji ustanovitev najsvetejšega zakramenta, neizrekljivo skrivnost naše sv. vere. Zdaj je dal Zveličar apostolom svoje Telo, svoje resnično meso in svojo kri v hrano pod podobama kruha in vina. Lastnoročno da Kristus samega sebe v dušno hrano. Kajti pod podobo kruha, ki se je spremenil v telo Kristusovo, je bilo njegovo dragoceno telo, ob enem tudi njegova kri, duša in oseba božje Besede in torej celi Kristus. Ravno tako dobé apostoli pod podebo vina, ki se je spremenilo v živo kri Jezusovo, celega, živega Kristusa po božji in človeški naravi.

Ko so leto poprej učenci poslušali obljubo Jezusovo, so rekli nekateri: »Trdo je to govorjenje«. Obljubljena hrana se jim je zdela nemogoča. Zato so zapustili Zveličarja, ker niso imeli dovolj trdne vere. Ko bi mu bili pa tedaj verjeli, bi se bili po ustanovitvi lahko prepričali, kak način je vsemogočna ljubezen Jezusova iznašla, da dobiva človeštvo nebeško hrano, Jezusovo meso in kri. Ta hrana ne mine, ampak ostane za večno življenje. Brez vere te hrane ni mogoče prejeti. Le kdor veruje Jezusovim besedam: To je moje telo, to je moja kri, vé, da je ta hrana čudežna, bolj imenitna, kakor mana v puščavi.

Kruh, ki ga Jezus na ta čudežni način daje vernikom, ni sad tega sveta, ampak je prišel iz nebes. Kristus sam je ta kruh. Prišel je iz nebes, da oživilja ves svet. K njemu morajo ljudje priti, da se poživijo. Nesrečni Judje, ki niso spoznali te milosti! Trdovratni so bili in niso postali deležni hrane nebeške. Kdor se pa ne ustavlja, ga Jezus z veseljem sprejme in poživi. On je po svoji naravi življenje, zato je kruh življenja. Uživanje tega kruha, povzroči večno življenje.

V zavžitnih podobah kruha in vina prejmejo verniki Jezusovo meso in njegovo kri. Zato je njegovo meso res jed, njegova kri je

res pijača. Kdor to hrano uživa, stopi v zvezo z Jezusom, ki je Bog in človek. Ž njim nam je zagotovljeno vstajenje in večno življenje. Ta hrana odpravi smrt, mana jo je le nekaj časa zabranjevala; ta hrana da večno življenje, mana le časno. Kako lepo se v besedah zadnje večerje izpolnjujejo besede, ki jih je leto poprej govoril Kristus v kafarnaumski shodnici!

Kruh in vino spremenjena v Jezusovo telo in kri sta vidno znamenje nevidne milosti, katero dobé verniki v hrano svoje duše. Kristus sam je postavil to vidno znamenje svojega telesa in svoje krvi. S tem je pa ustanovil najsvetejši zakrament novega zakona. Zakrament namreč imenujemo vidno in podelilno znamenje nevidne milosti, postavljeno od Jezusa Kristusa v naše posvečenje.

Vse te reči najdemo pri skrivnosti zadnje večerje. Vidno in podelilno znamenje sta kruh in vino, kadar sta posvečena. Kajti takrat postaneta podobi kruha in vina resnično telo in kri Jezusova in značita ter podelita posvečujočo milost. Čutnost je v podobah, nebeška lastnost in moč pa je v tem, da imata podobi v sebi resnično telo in kri Kristusovo. Nevidna milost je združenje z Bogom samim, in to poživi dušo in jo ozaljša z milostjo, kakor noben drug zakrament. Tako moč je mogel dati temu zakramentu le Jezus Kristus, ki ga je postavil v naše posvečenje.

Besede, s katerimi je Kristus postavil ta zakrament, so zunanji vzrok, da postane zakrament. Zato ne pripadajo k njegovemu notranjemu bistvu, ampak so le njegov predpogoj. Posvečevalne besede zginejo po dokončani konsekraciji, zakrament pa ne neha, ampak traja naprej. Posvečevalne besede se morejo le v tem zmislu imenovati slovilo (forma) najsvetejšega zakramenta, da so zunanje in prehajajoče slovilo. Drugi zakramenti pa imajo notranjo in prehajajočo stvarino in ravno tako slovilo¹.

Dasi najsvetejši zakrament obsega dvojno podobo kruha in vina, je vendar le v svoji celoti enoten zakrament. Podobi kruha in vina namreč značita telo in kri Kristusovo po načinu jedi in pijače. Zato je podoba podobi podrejena, da skupno kažeta popolno in nerazdeljeno dušno hrano, kakor obed, ki tirja k svoji enotnosti, da obsega jed in pijačo ob enem. Vendar je vsaka podoba za-se tudi zakrament, ker ima Kristusa in deli milost.

¹ Sporer, Theol. mor. II. P. II. 96: Forma verbalis seu consecrationis non est de essentia intrinseca huius sacramenti, sed ratio causalis extrinseca necessario praerequisita.

Po posvečevalnih besedah se spremeni kruh v telo, vino pa v kri Kristusovo. Na ta način se razlikuje vsled besedila¹ dvojen zakrament, ker kruh znači in obsega telo, vino pa kri. Vendar pa živo telo ni brez krvi, in živa kri ni brez telesa. V obojni podobi je celi Kristus. Kdor tedaj prejme najsvetejši zakrament le pod eno podobo, prejme bistveno celi zakrament, ker ima samo ena podoba kruha in vina celo bistvo pravega zakramenta, obsega celega Kristusa in da iste milosti, kakršne prejme, kdor zavžije obojno podobo.

Z ozirom na podobe kruha in vina se da razločevati več kakor eden zakrament. V tem zmislu imamo tolmačiti izreke: *Sub diversis speciebus, signis tantum et non rebus, latent res eximiae*²; *quem pura et sancta refecerunt Sacramenta*³, kar duhovnik vsak dan moli. Pa tudi pod podobo iste vrste, n. pr. več posvečenih hostij, je več zakramentov. To velja, če so skupaj ali ločene, če jih eden sprejme ali pa mnogo. Kajti vsaka hostija ali vsaka podoba za se znači celotno zakrament, obsega celega Kristusa, povzroča milost neodvisno od druge podobe ali hostije.

Kdor pa ob enem zavžije več hostij ali koscev, prejme le en zakrament, ker se one hostije, dasi so ločene vsaka zase zakrament, skupno zavžite zedinijo v eno zakramentalno znamenje in značijo enega in istega Kristusa in eno posvečujočo milost kot enotna hrana.

Tako uči tudi sv. Tomaž Akvinčan⁴: »Eno imenujemo ne le kar ni razdeljeno ali nepretrgano, ampak tudi, kar je popolno, kakor pravimo: ena hiša, en človek. Eno po popolnosti je to, kar združuje k svoji dovršenosti vse, kar zahteva njegov namen. Tako je človek popolen, če ima vse ude, ki so potrebni k duševnemu delovanju, in

¹ Pesch Chr., *Praelect. dog. t. VI. n. 785*: *Species eucharistiae per se non significant id, quod continent, i. e. Christum, nisi inquantum ad hanc significationem determinatae sunt per verba. Neque enim intelligimus has species esse consecratas et significare Christum, nisi quatenus scimus circa eas prolata esse verba.*

² Pod raznimi podobami, ki so le znamenja in ne reči, so skrite odlične reči.

³ Katerega so okrepčali čisti in sveti zakramenti.

⁴ *Summa theol. III. qu. 73, a. 2*: *Unum dicitur, non solum, quod est indivisibile, vel quod est continuum, sed etiam, quod est perfectum, sicut dicitur una domus et unus homo. Est autem unum perfectione, ad cuius integritatem concurrunt omnia, quae requiruntur ad finem eiusdem; sicut homo integratur ex omnibus membris necessariis ad operationem animae, et domus integratur ex omnibus partibus, quae sunt necessariae ad inhabitandum. Et sic hoc sacramentum dicitur unum: ordinatur enim ad spiritualem refectionem, quae corporali confirmatur. — Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, scilicet cibus, qui est alimentum siccum, et potus, qui est alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem huius sacramenti duo concurrunt, scilicet spiritualis cibus et spiritualis potus, secundum illud Ioa. VI. 56: Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Ergo hoc sacramentum multa quidem est materialiter, sed unum formaliter et perfecte.*

hiša je popolna, če ima vse dele, ki so potrebni za stanovanje. In tako se ta zakrament imenuje eden. Kajti odrejen je za dušno hrano, ki je slična telesni.

K telesni hrani pa je dvojno potrebno, namreč jed, ki je suh živež, in pijača, ki je moker živež. In zato se k popolnosti tega zakramenta tudi dvoje združuje, namreč dušna hrana in dušna pijača po besedah sv. Janeza VI, 56: »Moje meso je res jed, moja kri je res pijača«. Zato je ta zakrament po tvarini sicer mnogoštevilen, a po obliki in popolnosti eden ali enoten.«

Ko smo s tem bolj splošno označili izpolnitev Kristusove obljube in ustanovitev najsvetejšega zakramenta, si moramo še natančneje odgovoriti na tri vprašanja: a) Katere besede je rabil Kristus pri ustanovitvi tega zakramenta? b) Kaj je bistvenega v teh besedah? c) Kako mora duhovnik dandanes posvetiti kruh in vino?

a) Štiri novozakonska poročila se po vsebini popolnoma vjemajo, vsa poročajo bistveno isto dejstvo. V nebistvenih opombah pa so ta poročila toliko različna, da smo lahko razločevali Petrovo in Pavlovo obliko. Iz teh poročil je razvidno, ne le na kak način so v apostolski dobi opravljali v spomin najsvetejše ustanovitve, ampak tudi, da ta način obhajanja najsvetejše skrivnosti izvira od Kristusa samega. Vendar do pičice vseh besed Zveličarjevih in vseh posameznih izrazov ni mogoče s popolno gotovostjo določiti¹.

Seveda so pisatelji², ki to zanikujejo ter priredijo po grških poročilih kaldejsko besedilo, ki ga je baje rabil Kristus pri ustanovitvi najsvetejšega zakramenta. Pri svojih eksegetičnih preiskavah doženejo to, da se ima prvotno poročilo glásiti:

Ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο λαβὼν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας (εὐλογήσας) ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς εἰπὼν ·

Λάβετε φάγετε · τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν διδόμενον.

Ὁσαύτως μετὰ τὸ δειπνῆσαι λαβὼν καὶ τὸ ποτήριον (κεκραμένον ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος) καὶ εὐχαριστήσας (εὐλογήσας) ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς · εἰπὼν ·

a) V noči, v kateri je bil izdan, je vzel Jezus Kristus kruh in je zahvalil (blagoslovil) ter razlomil in dal učencem rekoč:

b) Vzemite, jejte: To je moje telo, dano za vas in mnoge.

c) Ravno tako je vzel po večerji tudi kelih (mešan iz vina in vode) in je zahvalil (blagoslovil) ter dal učencem rekoč:

¹ Cf. Schaefer, Herrenmahl. S. 225. Oswald, Sakramentlehre I. 5. Aufl. S. 455. Herzog's Realencycl. f. prot. Theol. 3. Aufl. I. S. 33.

² Berning, Op. cit. S. 186; Spitta, Urchristentum. I. S. 317

Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες · τοῦτό ἐστιν
τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ ὑπὲρ
ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον.

Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν.

d) Pijte iz njega vsi: to je moja kri zaveze, prelita za vas in mnoge.

e) To storite v moj spomin!

Toda Jezus pri zadnji večerji ni govoril grško, ampak v palestinski aramejščini ali kaldejščini, da so ga mogli razumeti navzoči. Zato so se Jezusove ustanovne besede: »Vzemite, jejte: to je moje telo, dano za vas in za mnoge... Pijte iz njega vsi: to je moja kri, prelita za vas in za mnoge. To storite v moj spomin!« glasilе v kaldejščini:

סבו אכלון. דין הוא גופי מתיחב עליכון ועל שניאן. שתון מיינה כולכון. דין הוא דמי דדיתיקי משפיך עליכון ועל שניאן. הדא עבדון לדוכרני.

Izvajanje Jezusovih prvotnih besed iz grščine, naj se upira še na toliko eksegetičnih in slovniških preiskovanj, ne more nikdar dospeti do popolne gotovosti, ampak ostane le poskus. Mogoče je, da je Jezus rabil ravno te besede, celo verjetno je, a s popolno gotovostjo se ne more trditi¹.

Če pa znanost ne more z natančno gotovostjo določiti posameznih Jezusovih izrazov kaldejskih, vendar dejstva samega ne more tajiti, ker imamo štiri svetopisemska poročila v grškem jeziku. Vsečina Jezusovega govora nam je torej znana, posameznih njegovih besed pa ni mogoče dognati. Najverjetnejše je, da je rabil Jezus besede, kakor jih ima Petrova oblika, poročilo Mateja in Marka. Ta dva hočeta podati zgodovinsko poročilo dogodkov zadnje večerje. Da bi bila kaj dostavila, se ne da trditi. Saj nista imela pravega vzroka. Le besede εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν — v odpuščenje grehov je morda Matej dostavil, ker jih drugi pisatelji nimajo v tej obliki, pač pa po vsebini. Matej povdarja z ozirom na starozakonske daritve, da tudi ta daritev kakor starozakonske, podeli odpuščenje grehov. Ista misel je pri drugih poročevalcih v besedah: prelita za vas. Kakor se je pri starozakonskih daritvah prelila kri za grešnike, tako tudi tukaj v odpuščenje grehov.

Nasprotno pa sta Matej in Marko lahko v svojih poročilih prezrla in izpustila nekaj od Gospodovih besed, v kolikor se vsled tega zmisel celotnega dejanja ne spremeni. Saj sta pisala za vernike, katerim je bilo ponavljanje vzvišenih dogodkov zadnje večerje iz službe božje dovolj znano. Zato ne poročata besed: »To storite v moj spomin!«

¹ Že za samo besedo סָוּא — telo ima hebrejščina dvanajst izrazov in slično tudi aramejščina: 1. בָּשָׂר, 2. בָּנָה, 3. גִּוְפָה, 4. גִּשָּׁם, 5. חֵץ, 6. מָפָה, 7. נִבְלָה, 8. נִבְשָׁה, 9. עוֹר, 10. פֶּגַר, 11. שֶׁאֵר, 12. מִשְׁרָתִים.

Da bi bila pa kaj spreminjala, se ne da misliti. Radi tega sta Matej in Marko najvažnejša vira o dogodkih zadnje večerje, v kolikor je treba spoznati besede Jezusove. Vsaj sta živela od začetka v razvijajoči se krščanski cerkvi, sta opazovala ustno izročilo. Razen tega je bil Matej pri zadnji večerji navzoč, Marka pa je poučil sv. Peter, ki je bil tudi pri zadnji večerji Gospodovi.

Drugače nam je soditi o Pavlovi obliki, o poročilih sv. Pavla in Luka. Pavlu so dali prepiri v Korintu povod, da je pisal o važnosti in vzvišenosti tega zakramenta. Seveda takrat ni smel ničesar svojevoljno dostaviti, ker jih je že poprej poučil, kako se obhaja najsvetejša skrivnost. Če torej zapiše besede: To storite v moj spomin! niso smele biti Korinčanom nove. Pavel jih je mogel le zapisati, ker jih je Jezus govoril.

Nekaj pa je smel izpustiti, kar se mu je zdelo potrebno, da je povdarjal pred vsem to, s čemur je ravno takrat lažje dosegel svoj namen. V ta namen je rabil tudi pri kelihu malo drugačno obliko, ohranil pa je jednako vsebino, kakršno najdemo pri Mateju in Marku.

Lukeževo poročilo je odvisno od Pavlovega, skuša pa poravnati malenkostne razlike med Petrovo obliko in med besedilom, ki ga je poznal iz božje službe. Radi tega je velike važnosti, a za spoznanje Jezusovih besed pri zadnji večerji nima tolikega pomena, kakor Matej in Marko.

Izmed vseh besed so najvažnejše iste, s katerimi je Kristus posvetil in spremenil kruh in vino ter tako ustanovil najsvetejši zakrament.

Brezdvomno je posvetil kruh z besedami: To je moje telo. Vsa štiri svetopisemska poročila to potrjujejo, ker rabijo popolnoma enake besede¹. Sprememba kruha v telo Jezusovo se je torej izvršila pri besedah: To je moje telo.

Vino pa je Kristus spremenil v svojo kri z besedami: To je moja kri² ali s sličnimi: To je kelih moje krvi³. Sv. Luka in Pavel poročata, da je Kristus rekel: Ta kelih je nova zaveza v moji krvi⁴.

Katero teh oblik je Kristus izgovoril pri posvečevanju keliha, se ne da z gotovostjo trditi. Vsebina je vedno ista; vsaka teh oblik ima isti pomen. Da je Jezus rabil prvo (Petrovo) obliko: To je moja

¹ Mat. 26, 26; Mark. 14, 22; Luk. 22, 19; I. Kor. 11, 24: Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. — ² Mat. 26., 28; Mark. 14, 24: Τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου.

³ Ustno izročilo: Hic est enim calix sanguinus mei. (Mašni kanon).

⁴ I. Kor. 11, 25; Luk. 22, 20: τοῦτο τὸ ποτήριόν ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι.

kri, se nam dozdeva najverjetnejše. To tirja analogija s posvečenjem kruha, kjer se reče: To je moje telo. V tej obliki besede najjasneje izražajo bistvo darov, telo in kri Jezusovo. Pavlova oblika: Ta kelih je nova zaveza v moji krvi izraža sicer isto misel, pa do nje pridemo še le po zaključku. Matej in Marko naravnost naznanita, kaj je po posvečevanju v kelihu (kri) in še le posredno učinek krvi (nova zaveza), ker rečeta: To je moja kri (nove) zaveze. Pavel in Luka pa povesta naravnost učinek (nova zaveza) in posredno to, kar je v kelihu (ta kelih t. j. to, kar je v kelihu, je nova zaveza potrjena po moji krvi)¹. Po vsebini torej ni razločka, pač pa v tem, da Pavel in Luka govorita v prenešenem pomenu, ker imenujeta kri Kristusovo, ki je v kelihu, zavezo samo. Seveda bi brez te krvi ne bilo zaveze.

Pavlove besede: »Ta kelih je nova zaveza« tudi slabo sodijo v celi prizor zadnje večerje, »ker nove zaveze ni mogoče piti«². Jezus se ozira na II. Mojz. 24, 8, zato je tudi verjetno, da rabi isto ali vsaj slično obliko, kakor jo na tem mestu najdemo. Tu pa beremo: *αἷμα διαθήκης* — kri zaveze. Apostolom je bilo znano to mesto starega zakona. Zato so tudi lažje razumeli Petrovo obliko (Mat., Mark.): »To je moja kri«, kakor Pavlovo (I. Kor., Luk.)³. Nekateri so tudi trdili, da je Jezus rabil obe obliki, drugo za drugo. Taka trditev seveda preprosto razlaga razliko, pa nikakor ni utemeljena⁴.

Zakaj Pavel ni rabil Petrove oblike, ki je bolj jasna in priprosta, nam razodeva namen njegovega pisma do Korinčanov. On ne graja pri Korinčanih, da ne opravljajo prav po Jezusovem izreku najsvetejše skrivnosti, ampak hoče pri njih odpraviti nekrščanske prepire ter jih opomni nove zaveze, ki je zaveza ljubezni. To zavezo je potrdil Jezus z lastno krvjo iz ljubezni do nas, da bi se tudi mi ljubili. Take zaveze ni bilo poprej ne pri Judih, ne pri paganih. Zato jo sv. Pavel s povdarkom imenuje novo zavezo — *καινή διαθήκη*.

Kar se tiče oblike: To je kelih moje krvi, ki jo najdemo v ustnem izročilu, meni Suarez⁵, da je Kristus najbrž rabil besedo »kelih«. Kristus bi torej ne bil samo rekel: To je moja kri.

¹ R. Cornely in I. Cor. 11, 25. pg. 344: »Revera inter duas formulas illa sola intercedit differentia, quod iuxta Matth. et Marc. illud directe indicatur, quod in calice post consecrationem adest, et indirecte illius effectus exprimitur (hic est sanguis meus, quo novum testamentum confirmatur), iuxta Paulum et Lucam autem directe enuntiatur effectus et indirecte illud, quod in calice est (hic calix i. e. quod in hoc calice continetur, est novum testamentum meo sanguine confirmatum).«

² Spitta, Op. cit. S. 304.

³ Langen, Letzte Lebenstage Jesu, S. 182; Franzelin, Op. cit. pg. 48.

⁴ Cf. Graefe, Stud. u. Krit. 1898. S. 134.

⁵ Suarez, Disp. 58. s. 1. n. 50: De Christi autem facto non satis constat, an ipse usus fuerit uno vel altero dicendi modo, quia in s. Scriptura uterque habetur.

b) S tem, da smo označili besede, s katerimi je Kristus posvetil kruh in vino ter oboje spremenil v svoje telo in svojo kri, smo povedali tudi bistvene Jezusove besede pri ustanovitvi najsvetejšega zakramenta. Tiste besede so glavne in bistvene, pri katerih se izvrši sprememba kruha in vina. Pri besedah: To je moje telo, je postal kruh telo Jezusovo; pri besedah: To je moja kri, je postalo vino kri Jezusova. Te so torej bistvene.

Temu nauku pa nasprotuje trojno mnenje, ki ga najdemo pri učenjakih:

1. Predno je bil Inocencij III. papež, je spisal knjigo, v kateri piše¹: Gotovo se more reči, da je Kristus z božjo močjo spremenil kruh in vino in pozneje je izrazil obliko, po kateri naj bi nasledniki posvečevali. Sam je namreč posvetil po sebi z lastno močjo; mi pa po isti moči, katero je dal besedam.

Ambrozij Katarin² tudi zagovarja mnenje, da je Kristus skrivno in notranje, brez vsakih besed posvetil in spremenil kruh in vino po svoji odlični moči in še le pozneje je rekel besede, s katerimi bi naj potomci pripravljali najsvetejši zakrament. Slično meni tudi Salmeron³.

A to mnenje je gotovo krivo in izvira iz napačne razlage evangeljske besede εὐλογίας — blagoslovil. S tem blagoslovom sta bila kruh in vino že odločena za spremembo in blagoslovljena, pa še ne bistveno spremenjena. Kristus je naklonil podobama kruha in vina božjo moč in dobrotljivost in neko večjo veljavo⁴.

Kristus je blagoslovil kruh in kelih, t. j. poklical je božji blagoslov in božjo vsemogočnost nad kruh in vino, da bi bila navzoča pri vseh bodočih posvetitvah (konsekracijah), da se spremeni kruh in telo

Quamquam enim ipse alterutro tantum dicendi modo usus fuerit, tamen cum idem sit sensus, salva historiae veritate, potuit illius factum utroque modo referri; verisimile autem est ipsum usum fuisse voce calicis, quia praeter Lucam et Paulum traditio apostolica hoc magis indicat.

¹ Innoc. III., De myster. missae. Lib. IV, cap. 6 in fine: Sane dici potest, quod Christus virtute divina confecit, et postea formam expressit, sub qua posterii benedicerent. Ipse namque per se propria virtute benedixit; nos autem ex illa virtute, quam indidit verbis. Cf. Summa theol. Thom. A. P. III. q. 78, a. 1. ad 1.

² Liber Catharini positus est in Indice, sicut etiam liber Christophori a Capite fontium, qui eandem sententiam defendit.

³ Comment. in hist. evang. t. IX. tr. 12.

⁴ Cornely, Comment. in Matth. 26. 26. pg. 426: Christus acceptum panem benedixit, Dei beneficentiam et potestatem super panem invocavit, qua benedictione panem sacrauit et ad consecrationem quasi praeparavit... Christi benedictio operatur id, quod significat.

in vino v kelihu v kri Kristusovo, kadar se postavno izgovoré posvečevalne besede. Zato prosimo po vzgledu Kristusovem, naj Bog blagoslovi te dare, naj pride božja moč v kruh in kelih, da se izvrši posvetitev. Zato se imenuje kelih blagoslavljanja (I. Kor. 10, 16) t. j. kelih blagoslovljen od Kristusa... Konečno je Kristus po mnenju Kornelijevega kruh tako blagoslovil in z blagoslovom poklical božjo pomoč k bodoči posvetitvi (konsekraciji) in pretvorbi (transsubstantiatio), da je naredil nad kruhom križ. Po cerkveni navadi duhovniki z znamenjem sv. križa blagoslovijo kruh in vino in to delajo po vzgledu Kristusovem¹. Blagoslavljanje in posvetitev je torej dvojen različen čin Kristusov. Kristus ne spremeni kruha in vina z blagoslovom brez besed, ampak z besedami: To je moje telo, to je moja kri. Kajti te besede povzročijo, kar pomenijo. Njih pomen je popolnoma jasen in določen.

2. Drugo mnenje se tiče besed pri posvetitvi vina. Splošno učimo, da so bistvene besede: To je moja kri ali to je kelih moje krvi. Sv. Tomaž Akvinčan, ki pri posvetitvi kruha prizna kot bistvene besede: To je moje telo, pri vinu zahteva daljšo obliko. Kajti on pravi: Primerna oblika pri posvetitvi vina je tista, katero je rabil Kristus, namreč: To je kelih moje krvi, novega in večnega zakona, skrivnost vere, ki bo prelita za vas in za mnoge v odpuščanje grehov.

To mnenje tako utemeljuje: Glede na to obliko je dvojno mnenje: nekateri so namreč trdili, da je bistveno v tej obliki samo: To je kelih moje krvi, ne pa sledeče besede. Pa to se zdi neprimerno, ker to, kar sledi, nekako določuje dopovedek, ki je: kri Kristusova; zato spadajo k popolnosti istega govora. Zato drugi bolje pravijo, da so vse sledeče besede bistvene do tega, kar sledi: Kolikokratkoli to storite..., ki spadajo k porabi tega zakramenta in zato niso bistven del oblike.

¹ Corneliusa Lap., Comment in Matth. 26, 26: »Benedixit autem Christus panem et calicem, hoc est Dei benedictionem et omnipotentiam super panem et vinum invocavit, ut praesto esset etiam et in futuris omnibus consecrationibus, ad panem convertendum in corpus et vinum calicis in sanguinem Christi, quando legitime pronuntiantur verba consecrationis... Christi exemplo petimus, ut Deus benedicat haec dona, ut divina virtus in panem et calicem descendat, ad perficiendam consecrationem et hinc dicitur calix benedictionis, i. e. a Christo benedictus... Denique videtur Christus signum crucis formando super panem, eum benedixisse et benedicendo invocasse Dei opem, ad futuram consecrationem et transsubstantiationem. Nam ex usu ecclesiae, sacerdotes in consecratione panem et vinum signo crucis benedicunt, idque faciunt exemplo Christi.

Zato duhovnik govori po istem obredu in načinu, ko namreč drži kelih v rokah, vse tiste besede ... Zato se mora reči, da so vse tiste besede bistven del v obliki¹.

Vsled tega nauka so res nekateri učenjaki branili daljšo obliko pri posvetitvi vina kot bistveno po vseh njenih besedah. Benedikt XIV. piše o tem²: Celo učenci sv. Tomaža, ki so se precej strogo oklenili njegovega nauka, se delijo v dvojno naziranje v tej stvari.

Nekateri namreč pravijo: Nauk sv. Tomaža je popolnoma jasen, da oblika pri posvetitvi vina ni le v besedah: To je kelih moje krvi, ampak tudi v sledečih. Kdor hoče biti Tomažev učenec, mora to trditi. To potrjuje, da se je kardinal Kajetan, ki je v komentarju k spisom sv. Tomaža zagovarjal nasprotno mnenje, papežu Piju V. s tem slabo prikupil³.

Drugi pa razlagajo nauk sv. Tomaža tako-le: Ta učenik razločuje med tem, kar je bistveno potrebno in med tem, kar spada k dovršenosti. Oko ali noga pri človeku spada k dovršenosti in ne k bistvu človekovemu. Ravno tako je v obliki bistveno: To je kelih moje krvi. Druge besede pa so potrebne k dovršenosti ali popolnosti⁴.

Vedenje Pija V. je opravičeno, ker se mu je zdelo nedostojno, da Kajetan, ki hoče podati zmisel sv. Tomaža, ne govori o tolikem učenjaškem naziranju s primernim spoštovanjem. Pij V. pa s tem dejanjem ni hotel določiti kake verske resnice, in odpraviti različna mnenja o tem vprašanju. Kakor Benedikt XIV., se tudi mi lahko držimo mnenja, da je bistvena oblika: To je kelih moje krvi ali slična. Saj tudi sv. Tomaž sam prizna, da se vino spremeni v kri pri teh in ne pri naslednjih besedah⁵. Zato so za nas le te besede bistvena oblika⁶.

3. Tretje mnenje je posebno razširjeno v razkolni grški cerkvi. Po izgovorjenih besedah: To je moje telo, to je moja kri, še kruh

¹ Summa theol. III. q. 78, a. 3: Convēniens forma consecrationis vini ea est, qua usus est Christus, videlicet: Hic est calix sanguinis mei, novi et æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum ... Dicendum quod omnia prædicta verba sunt de substantia formæ.

² Benedicti PP. XIV., De sacrosancto sacrificio Missæ, Edid. P. I. Schneider S. I. 1879. Paris. pag. 190. Lib. II. c. 15. n. 14, 15.

³ Card. Capisucchi, Controv. 3. qu. unic.

⁴ Soto in IV. Sent. II dist. q. 1. a. 3; Gotti, theol. tom. 14, q. 2 dub. 3 § 1.

⁵ Ibid.: Per prima verba, cum dicitur: Hic est calix sanguinis mei, significatur ipsa conversio vini in sanguinem eo modo, quo dictum est in forma consecrationis panis.

⁶ St. Alphonsus, Theol. mor.: In praxi certum est, quod sacerdos graviter peccaret, si non proferret omnia illa, quæ in consecratione calicis habentur.

in vino ni izpremenjeno. Ta oblika je ali nezadostna, tako da je treba še dostaviti posebne besede, ki se imenujejo epikleza, ali pa so sploh nepotrebne, ne bistvene, tako, da se pretvorba vrši še le pri epiklezi in samo po njej.

Epikleza (ἐπίκλησις — klicanje, nazivanje) je mašna molitev, v kateri duhovnik kliče sv. Duha z nebes nad dare kruha in vina, da jih spremeni v meso in kri Jezusa Kristusa in da obhajanci po njih dobé nadnaravno življenje¹.

V rimskem misalu (mašni knjigi) je pred konsekracijo ta-le molitev:

Quam oblationem tu Deus in omnibus, quaesumus, bene † dic-tam, adscri † ptam, ra † tam, ratio-nabilem, acceptabilemque facere digneris: ut nobis Cor † pus et San † guis fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri Iesu Christi.

To darilo blagovoli, ti Bog, na-praviti v vsem, prosimo, blagoslov-ljeno, postavno², veljavno³, pa-metno⁴, prijetno: da nam postane Telo in Kri preljubega Sina tvo-jega Gospoda našega Jezusa Kri-stusa.

Ambrozij Katarin († 1553) in Cheffontain († 1595) sta molitev: Quam oblationem... To darilo... proglasila za epiklezo rimske cerkve in sicer tako, da se pretvorba kruha in vina izvrši izključno že pri tej molitvi. Naslednje besede Kristusove: To je moje telo itd. samo razložijo, kar se je že zgodilo⁵.

Toutté⁶, Le Brun⁷ i. dr. so menili: Ta molitev je, kakor pri vzhodnih cerkvah epikleza, potrebna, da se spremeni kruh in vino pri Kristusovih besedah: To je moje telo itd.

Pa tako te molitve ni mogoče razlagati. Kajti zmisel je ta: Du-hovnik prosi, naj Bog dare kruha in vina v vsakem oziru tako blago-slovi, da so pripravní postati telo in kri našega Gospoda Jezusa Kri-stusa. Drugače bi imeli istorečje: Spremeni zdaj te dare v Kri-

¹ Drugi del ima redno prošnjo za obhajance.

² Adscripta (Suarez): Potest referri hoc verbum ad ea, quae de hac consecratione scripta sunt, ita ut postuletur, ut haec oblatio talis fiat, qualis scripta est et promissa illis verbis Christi: Hoc facite; adscriptum enim dici potest, quod est scripto conforme.

³ Praeterea postulatur, ut per consecrationem fiat rata i. e. vera; non enim est haec vera sacrificialis oblatio, nisi consecratio valida sit et efficax; quomodo dicere solemus, sacramentum esse ratum, quando vere factum. Suarez.

⁴ Petitur, ut iam non simplex panis et vinum, nec sanguis hircorum aut vitulorum, sed Christus ipse, qui non solum rationalis est, sed aeterna sapientia et ratio, offeratur. Suarez.

⁵ Njuni spisi o tem vprašanju so prišli na indeks ali seznamek prepovedanih knjig. — ⁶ Proleg. ad edit. oper. Cyrill. Ierosolym.

⁷ Explicatio missae. Paris 1726, P. 4, a. 6, § 1.

stusovo meso in kri, da postanejo za nas Kristusovo meso in kri. Zato je izključeno, da bi se že pri tej molitvi izvršila pretvorba kruha in vina¹.

Še drugo molitev latinskega misala razlagajo kot epiklezo. Glasi se:

Supplices te rogamus, omnipotens Deus: iube haec perferri per manus sancti Angeli tui in sublimi altare tuum, in conspectu divinae maiestatis tuae: ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii tui Cor † pūs et San † guinem sumpserimus, omni benedictione coelesti et gratia repleamur. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Ponižno te prosimo, vsemo-
gočni Bog: ukaži te (dare) po ro-
kah tvojega svetega Angela pri-
nesti na tvoj vzvišeni oltar, pred
obličjem tvojega veličastva: da se
vsi, ki uživamo deležni tvojega ol-
tarja Telo in kri tvojega Sina, na-
polnimo vsega nebeškega blago-
slova in milosti. Po istem Kristusu
Gospodu našem. Amen.

Že na cerkvenem zboru v Florenci (1439—1445) so se Grki pri svojih razpravah o epiklezi sklicevali na molitev rimske cerkve: Supplices te rogamus... ter so jo razlagali kot epiklezo. V novejšem času je z veliko učenostjo tudi Hoppe² povdarjal, da je epikleza, katero najdemo pri vseh³ vzhodnih cerkvah in grških obrednikih, apostolskega izvora in torej v rimskem obredu ne more manjkati. Nahaja se v molitvi: Ponižno te prosimo... Tega mnenja so tudi: Scheeben⁴, Löffler⁵, Probst⁶, Langhorst⁷ in drugi, četudi z nekaterimi razlikami.

Svoje mnenje utemeljujejo tako-le: Angel te molitve je sv. Duh, ki na povelje (iube) nebeškega Očeta (omnipotens Deus) na oltarju ležeče dare kruha in vina prinese nevidno na nebeški oltar, t. j. prinese jih (perferri) pred Sina božjega v nebesih, da se tamkaj spremeni v telo in kri Kristusovo, in da jih potem obhajanci uživajo z nebeškim blagoslovom. Dasi ta molitev stoji po povzdigovanju, moramo jo tako razlagati, kakor bi bila neposredno pred konsekracijo in bi bila kruh in vino še neizpremenjena.

¹ Dr. Val. Thalhoffer, Handb. der kath. Liturg. II. Bd. § 31: Der nächstliegende Sinn der Bitte kann daher meines Erachtens nur der sein, Gott möge die auf dem Altar liegende Oblation zu einer benedicta, adscripta etc. machen, zu dem Zweck, damit sie dann sofort in der Consecration für uns (zu unserem Heile) Christi Fleisch und Blut werde.

² Hoppe, Die Epiklesis. Schaffhausen 1864.

³ Izvzet je le obrednik Addejev in Marisev.

⁴ Scheeben, Mysterien des Christenthums in Katholik, 1866. Bd. II.

⁵ Löffler, Die Weihe der heilig. Öle, 1886. S. 158 f.

⁶ Probst, Liturgie der ersten drei Jahrh. S. 401.

⁷ Stimmen aus Mar. Laach. XX. S. 202.

Pa tej razlagi ni mogoče pritrditi¹, kajti molitev izraža prošnjo, naj nebeški Oče (omnipotens Deus) s posredovanjem angela (Mihaela) milostno sprejme v nebesih telo in kri Jezusa Kristusa, ki jih daruje duhovnik z ljudstvom. Z ozirom na ta dar naj z nebeškim blagoslovom napolni obhajance, ki resnično prejmejo ta dar, to je telo in kri Jezusa Kristusa. S tem se tudi najlepše udeležijo oltarja (*ex hac altaris participatione*), da vredno prejmejo sv. obhajilo.

Angel, ki ga imenuje ta molitev, ne more biti sv. Duh. Ta bi naj imel nalogo², da bi nesel kruh in vino (*haec*) v nebo (*perferre in sublimem altare*), mesto, da bi na oltarju, v sredini vernikov deloval! Nekateri razlagalci menijo³, da pomeni angel Kristusa samega, »angela zaveze« (Malah. 3, 1), »angela velikega sveta« (Iz. 9, 6), ki posreduje med nebeškim Očetom in sv. cerkvijo ter prinaša njene daritve in molitve na nebeški oltar (Skr. raz. 8, 3). Drugi menijo, da je ta angel skupno ime za skupino angelov, ki obdajajo oltar in posredujejo med ljudstvom in Bogom; ali pa da je to angel varih duhovnikov, če ne duhovnik sam, ki je vidni srednik mesto Kristusa.

Toda čemu prisiljeno razlagati, ko je skoraj popolnoma jasno, da angel ni sv. Duh, ampak angel, ki ga stari zakon imenuje angela varuha izvoljenega ljudstva⁴ in katerega tudi v novem zakonu častimo kot svojega zaščitnika⁵. Ta je nadangel Mihael⁶.

Hoppe se sklicuje tudi na spise cerkvenih očetov, na galikanski in mozarabski obred in na pisatelje srednjeveških obrednikov. Pa ti dokazi so slabi. Sv. Avgustin in Hieronim ne priznata nikjer epikleze v rimski cerkvi. Optat Milev. in Fulgencij omenjata sicer, da so v njunem času klicali sv. Duha na oltar, pa ne zato, da posveti in spremeni kruh in vino, ampak, da posveti vernike, sveto cerkev⁷.

Galikanski in mozarabski obredniki imajo sicer v nekaterih, a ne v vseh izdajah molitev, s katero kličejo sv. Duha na oltar. Pa ta molitev le izraža prošnjo, da postane daritev sv. cerkve Bogu

¹ Thalhofer, Op. cit. 230: Für eine Epiklese im Sinne der Epiklesen in den griechischen und orientalischen Liturgien können wir das *Supplices te rogamus* nicht halten

² Po razlagi Hoppe-jevi. — ³ Beron, Tübinger theol. Quart.-Schr. 1867.

⁴ Dan. 10, 21; 12, 2; Iud. v. 9. — ⁵ Skr. raz. 12, 7.

⁶ *Per intercessionem beati Michaelis archangeli, stantis a dextris altaris incensi* (Luk. 1, 11. 19), *et omnium electorum suorum incensum istud dignetur Dominus benedicere et in odorem suavitatis accipere.*

⁷ *Cum sancti Spiritus ad sanctificandum totius ecclesiae sacrificium postulatur adventus, nihil aliud mihi postulari videtur, nisi ut per gratiam spiritualem in corpore Christi, quod est ecclesia, charitas iugiter indisrupta servetur* (Fulgencius apud Thalhofer, Lit. II. § 32. b).

prijetna in njeno zavživanje pri sv. obhajilu vernikom v dušno hrano¹. Srednjeveški liturgiki pravijo, da je Kristus, ki spremeni kruh in vino, sv. Duh pa sodeluje. Rimska cerkev torej v omenjeni molitvi nima prave epikleze. In če tudi epikleza v vzhodnih cerkvah izvira od apostolskih časov, iz tega ne sledi, da bi jo morala imeti tudi rimska cerkev. Kajti posamezni apostoli so lahko nebstvene obrede uvedli v posameznih cerkvah z ozirom na narodne in krajevne razmere. Vsi apostoli pa so se ravnali po bistvenih obredih in v teh so bili edini povsod.

Dasi v rimski cerkvi nimamo epikleze, jo najdemo v grški cerkvi in pri vseh vzhodnih cerkvah skoraj povsod. Že apostolske konstitucije (VIII. 12) nam pričajo o njej v teh-le besedah:

»Prosimo te, da se milostno ozreš na dare, ki ležé pred tvojim obličjem, in jih dopadljivo sprejmeš v čast tvojega Kristusa; da pošlješ nad to daritev svojega svetega Duha, pričevalca v trpljenju Gospoda Jezusa, da on (sv. Duh) spremeni ta kruh v telo tvojega Kristusa in ta kelih v kri tvojega Kristusa², da se tisti, ki to uživajo, okrepijo v pobožnosti, dosežejo odpuščenje grehov, se rešijo hudiča in njegove zmote, se napolnijo s svetim Duhom, postanejo vredni tvojega Kristusa ter dosežejo večno življenje, ker si ž njimi spravljen vsemogočni Gospod.«

Slično se glasi ta molitev po misalih, ki se še dandanes rabijo v ruski cerkvi, pri Rusinih v Galiciji in na Ogrskem, namreč³:

Господи, иже прескатаго твоего Духа къ третій часъ Апостоломъ твоимъ низпославый, того благий не отыми отъ насъ, но обнови насъ молящихся.

И сотвори хлѣбъ убо сей † честное Тѣло Христа твоего а еже къ чашѣ сей † честную Кровь Христа твоего. Преложи † Духомъ твоимъ сватымъ⁴.

¹ Innsbrucker Theol. Zeitschr. 1888. 226 f. Katholik. 1886. I. 378 f.

² Constit. apost. VIII, 12: Poscimus te, ut super haec dona in conspectu tuo proposita placate respicias... atque supra hoc sacrificium mittas sanctum tuum Spiritum... ut exhibeat panem hunc corpus Christi et calicem hunc sanguinem Christi tui.

Epikleza jeruzalemskega obrednika: ἐξάποστείλον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκειμένα δῶρα ταῦτα τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον... ἵνα ἐπιφοιτήσαν τῇ ἀγίᾳ καὶ ἀληθῇ καὶ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἀγιάσῃ καὶ ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον σῶμα ἅγιον τοῦ Χριστοῦ σου... καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο αἷμα τίμιον τοῦ Χριστοῦ σου.

³ Tak misale ima g. kaplan Potokar, ki mi je izpisal iz njega epiklezo. Dr. A. Dolár, profesor na slov. gimn. v Celju, jo je pa prestavil. Hvala obema!

⁴ Gospod, ki presvetega tvojega Duha v tretji čas Apostolom tvojim dol poslavši (deležnik pret. tvorni, določna oblika), tega blagi ne jemlji od nas, temveč obнови nas k Tebi moleče (tebe proseče):

Z ozirom na besedilo epikleze, se ni čuditi, da so nekateri učejaki srednjega veka zagovarjali mnenje, ki ga izhodnjaki imajo še dandanes: Sprememba kruha in vina se ne izvrši po Jezusovih besedah pri povzdigovanju, ampak šele po klicanju sv. Duha. Epikleza ima izključno moč, da spremeni kruh in vino ali pa je vsaj bistveno potrebna. Brez nje bi se pretvorba ne izvršila.

To mnenje pa je gotovo krivo. Florentinski cerkveni zbor je določil: »Slovalo tega zakramenta (sv. R. T.) so besede Zveličarjeve, s katerimi postavi ta zakrament: kajti mašnik dovrši ta zakrament, ko govori v osebi Kristusovi«¹. Grki so na tem zboru obravnavali z Latinci vprašanje o epiklezi ter so se zedinili, sklicujoč se na sv. Krizostoma². Grki so rekli: Tudi mi smo pripravljeni, očitno spoznati, da se konsekracija izvrši le z besedami Kristusovimi.« Grkom so se pridružili tudi Armenci. Razkolniki pa so še dandanes pri svojem krivem mnenju, da se konsekracija šele izvrši z epiklezo.

Zoper to naziranje govori sv. pismo. Poročila novega zakona nas popolnoma prepričajo, da hočejo popisati ne le ustanovitev najsvetejšega zakramenta, ampak tudi to, kar je potrebno, da postane zakrament, ker pravijo, da je Kristus ukazal apostolom in njih naslednikom, naj storijo to, kar je storil sam. Česar koli torej sveti pisatelji ne omenjajo, ni bistveno potrebno k zakramentu sv. Rešnjega Telesa. Epikleze pa ne omenjajo, torej ni bistveno potrebna. Tudi brez nje se zgodi sprememba kruha in vina že pri besedah Kristusovih: To je moje telo itd.

To sledi nadalje iz tega, da pri nezdruženih Grkih mašnik in dijakon molita včlovečenega Sinu božjega pod podobama kruha in vina, predno se moli epikleza. Ljudstvo se temu češčenju pridruži, ker po Kristusovih besedah glasno potrdi svojo vero v pričujočega Kri-

In pretvori torej kruh ta † (v) častito Telo tvojega Krista in kar (je) v čaši tej † (v) častito Kri tvojega Krista. Pretvorivši s tvojim svetim Duhom.

Op. Glagol **сотворити** se veže tu z dvojnim tožilnikom. **Пресожитъ** je del. pret. časa tvorni, nedol. oblika.

¹ Denzinger, Enchiridion, Ed. IX. n. 593: Forma huius sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficit sacramentum: sacerdos enim in persona Christi loquens hoc confecit sacramentum.

² Bessarion je izjavil v imenu svojih tovarišev: Quoniam ab omnibus sanctis doctoribus, maxime ab illo b. Ioanne Chrysostomo nos audivimus verba dominica esse, quae mutant et transsubstantiant panem illum in corpus Christi et vinum in sanguinem, et quod divina verba illa salvatoris omnem virtutem transsubstantiationis habent, de necessitate ipsum doctorem et eandem suam sententiam sequimur. (Mansi 31, 1046).

stusa z besedo: Amen. V nekaterih obrednikih vzhodnih cerkev najdemo že pred Kristusovimi ustanovnimi besedami molitev, ki je epiklezi slična. Ker pa tej molitvi ne pripisujejo pretvorbe, ampak še le oni po povzdigovanju, nezdruženi Grki ne ravnaajo dosledno.

Najtehtnejši razlog pa je, da nimajo vsi obredniki epikleze. Ko bi bila bistveno potrebna, bi je ne smeli nikjer pogrešati. To je gotovo o rimskem obredu, kjer ni epikleze.

Pij VII. je zato v apostolskem pismu dne 8. majnika 1822 pisal patriarhu grških melhitov, da se ne sme ne javno, ne zasebno zagovarjati mnenje, ki ga razširjajo razkolniki, da najsvetejši zakrament ne postane vsled samih besed Jezusovih¹.

Dasi je torej gotovo, da se sprememba kruha in vina izvrši že takrat, ko mašnik nad kruhom in vinom ponovi besede Zveličarjeve, vendar še cerkev pripusti, da se epikleza v nekaterih krajih moli vsled stare navade. Kak pomen ima torej molitev, naj sv. Duh spremeni kruh in vino po povzdigovanju, ko je že oboje pretvorjeno? O tem vprašanju se je mnogo pisalo posebno v novejšem času². Izvrstna je razprava hrvaškega frančiškana Dr. Ivana Marković³. Ta po obširnem razmotrivanju navaja tolmačenje Turekrematovo, Belarminovo, De Lugovo, prvo in drugo Goarovo, Baugeantovo, Hoppejevo, Franzovo, Cienfuegosovo, Bergierovo, Scheebenovo, Besarionovo, Orsijevo, Oswaldovo, Franzelinovo, Probstovo in končno svoje (pogl. XV.).

Bistveno pritrdi razlagi Besarionovi⁴, ki uči: Zakrament sv. Rešnjega Telesa nastane pri Kristusovih besedah: To je moje telo, to je moja kri. Verniki pa morajo verovati, da je vsako delo Sinu božjega tudi delo Boga Očeta in sv. Duha. Vsa dela na zunaj so vsem trem božjim osebam skupna; torej tudi pretvorba kruha in vina v telo in kri Jezusa Kristusa. To delovanje pa se vrši ob istem času, ko se namreč izgovarjajo besede Jezusove. Kakor je Sin božji po odredbi nebeškega Očeta in po volji sv. Duha privzel iz Marije svoje presveto telo, tako na oltarju delujejo zopet vse tri osebe božje, torej tudi sv. Duh, da postane telo Kristusovo.

Ko je Kristus spreminjal kruh in vino, ni klical sv. Duha, ker je bil z Očetom vred zedinjen s Sinom božjim. Kadar se pa za vernike

¹ Lämmer, *Decreta conc. Ruthenorum ramosciensis*, Friburgi 1865 p. 56.

² J. Kössing, *Liturg. Vorlesungen über die hl. Messe*, 2. Aufl. Regensb. 1856 pg. 508; L. A. Hoppe, *Die Epiklesis*, Schaffhausen 1864; Hefele, *Conc.-Gesch.* VII, 721; Lingens in *Zeitschrift f. kath. Theol.*, Innsbruck 1897 pg. 51, 372; 1896 pg. 347, 748; Dr. Thalhoffer, *Liturg.* II. 50, 230, 233—239.

³ Marković, *O evkaristiji s osobitim obzirom na epiklezu*. U Zagrebu 1893.

⁴ Marković, *op. cit.* pag. 224. nota 37.

obhaja ta skrivnost, je dobro, da posebej prosimo Očeta in sv. Duha, da sodelujeta pri spremembi. Ker so pa vse tri božje osebe eno, delujejo ob enem, v istem trenutku.

Ko bi človeška narava pripustila, bi moral duhovnik vse to v enem trenutku izraziti v cerkvenem obredu. Ker pa ni take besede, ki bi ob enem izrazila to skrivnostno delovanje vseh treh božjih oseb, zato se morajo navesti najprej besede Kristusove in še le potem molitve do drugih božjih oseb, do Očeta in sv. Duha. Duhovnik izraža torej za ljudstvo svoje prošnje zaporedoma, ker jih ne more na enkrat. Zato se zdi tistim, ki stvari dobro ne umevajo, da naj sv. Duh sam nekaj stori, kar je pri besedah Kristusovih že dovršeno. To pa ni tako. Treba si je torej vse te molitve tako misliti, kakor bi se zgodile v enem trenutku. Če se tudi izgovarjajo pozneje, veljajo za isti čas, na katerega se ozirajo, ne pa za trenutek v katerem se izrekajo. Tako moli sv. cerkev besede pred božičnim praznikom: »Oblaki dežite Pravičnega; odpri se zemlja in rodi Zveličarja«, dasi dobro ve, da je Zveličar že prišel¹. Na ta način torej epikleza razločneje pove to, kar se je že zgodilo.

Ob enem pa duhovnik v epiklezi prosi, da evharistija postane za nas telo in kri, kot zveličavna daritev. Sama na sebi je gotovo Bogu prijetna, a nas ovirajo grehi, da nam ne koristi. Zato je dobro, če

¹ Marković, op. cit. pg. 229: Posvečenje tiela i krvi Isukrstove u evkaristiji biva samim riečima gospodnjim. Pri ovom božanstvenom činu sudjeluju jednako sva tri božanstvena lica; jer spoljašnja djela božja zajednička su svim trima sobstvima presvetoga Trojstva. Ali jer se Duhu svetomu pripisuju djela božje dobrote prema nama, te naše spasenje i posvećenje, njemu sveti otcu pripisuju ovršivanje svetotajstva evkaristije, koje je osobitim načinom svetotajstvo božje neizmjerne dobrote i neizrečene ljubavi k ljudskome rodu. Zato crkva epiklezom prizivlje Duha svetoga, da pretvori oltarske darove. Duh je sveti obsjenio prečistu Djevicu, i od njezine je krvi stvorio tielo našega Odkupitelja. On obsjenjuje oltarske darove, i od njih stvara tielo i krv Odkupitelja istoga. Duh sveti vrši to božanstveno djelo, kada svećenik izgovara rieči Isukrstove: Ovo jest tielo moje, — Ovo jest krv moja. Pa jer se djelovnost njegova ne da ni pomisliti bez rieči gospodnjih, ni prije, nego so one izgovorene . . . ; teološki razum vidi, da se ona djelovnost ne da pomisliti ni poslije, nego su izgovorene bile rieči Isukrstove. Duh sveti djeluje kao συλλειτουργός. Dok svećenik ponavlja Isusove rieči, Duh sveti prati one rieči stvoriteljskom svojom krepošću, kojom tvori tielo i krv Spasiteljevu. A pošto se takova djelovnost Duha svetoga, po našem shvaćanju, pokazuje kao stvar, koja pridolazi k riečima Isukrstovim, te je logično poslije njih, iztočna je crkva prema tomu udesila svoju epiklezu, to jest metnula je nju poslije rieči Isukrstovih. Zato epiklezu valja razumjeti ne za vrijeme, kada nju svećenik u liturgiji moli, nego za vrijeme, komu je namienjena, to jest za onaj čas, kad se je imalo ovršiti otajstvo: isto onako, kako molitve crkvene, pri ovršivanju drugih svetotajstva, kojima se moli za došašće Duha svetoga, i za učinak njegova došašća, poslije nego je Duh sveti jur sišao i djelovao učinak.

prosi sv. cerkev, naj sv. Duh spremeni dare kruha in vina v telo in kri Kristusovo nam v korist in zveličanje¹. Na ta način pa prosi sv. cerkev, naj bi bilo to, kar se je pri povzdigovanju zgodilo, vernikom v zveličanje s pomočjo svetega Duha.

Cerkveni očetje rabijo ime epikleza v različnem pomenu. Včasih zaznamujejo ž njim slovo sv. krsta in drugih zakramentov², včasih vse molitve mašnega kanona³. Zato je treba paziti na stik in na zmisel njihovih besed, kadar jih kdo navaja za razlago mašne epikleze.

c) Ko vemo, kaj je bistvenega pri ustanovitvi Gospodove zadnje večerje, pogledajmo besede s katerimi dandanes duhovnik posveti in pretvori kruh in vino, da postane najsvetejši zakrament.

Obred, s katerim dandanes duhovnik po cerkveni zapovedi spremeni kruh in vino, ni drugega kakor ponavljanje dogodkov Gospodove zadnje večerje. Kar je storil Kristus, stori tudi duhovnik, njegov namestnik. Zakrament mašniškega posvečenja ga k temu usposobi in pooblasti. Ta zakrament mu da moč in pravico, ponoviti čudež, ki ga je storil Kristus s svojo vsemogočnostjo. Kar je Kristus sam storil, to dela zdaj duhovnik po ukazu Kristusovem in po njegovi vsemogočni volji, ki povzroči po duhovnikovih rokah, da se kruh in vino spremeni v Kristusovo telo in kri.

Mašnik pripoveduje prvotno ustanovitev pri zadnji večerji. Med tem pa dela to, kar je storil Kristus. Bistvene besede pa ne govori v svojem imenu, ampak v imenu Kristusovem. Imeti pa mora namen, kruh in vino, ki sta na oltarju, spremeniti po vzgledu Kristusovem v njegovo telo in kri. Preproste so besede mašnikov, a velika in nebeška je skrivnost, ki se tu vrši.

Posvečenja kruha in vina se vrši, ko mašnik moli:

Qui pridie quam pateretur accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, et elevatis oculis in coelum ad te Deum Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, bene † dixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens: Accipite, et manducate ex hoc omnes:

Hoc est enim Corpus meum.

Simili modo postquam coenatum est, accipiens et hunc praeclarum Calicem in sanctas ac venerabiles manus suas: item tibi gratias agens bene † dixit, deditque discipulis suis dicens: Accipite et bibite ex eo omnes:

¹ Franzelin, De euchar. p. 82; Katholik 1866, II. 528, 532, 537.

² Irenaeus Fragm. 35; Origenes in Ioa. t. 6, n. 17; Basilius, De Spir. s. c. 12; Gregor Nys., Orat. in bapt.; Cyrill. Hier., Catech. 3, n. 12.

³ Irenaeus, l. IV. c. 18, n. 4; Basilius, De Spir. s. c. 27; Theodoretus, Dial. 2.

Hic est enim Calix Sanguinis mei, novi et aeterni testamenti: mysterium fidei: qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Haec quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis.

Te besede se dajo rabiti v trojnem pomenu: 1. pripovedovalno (zgodovinsko, recitative, assertive, materialiter); 2. zaznamovalno (significative, formaliter); 3. povzročilno (practice, efficaciter). Ako duhovnik bere v nedeljskem evangeliju: »Jezus je rekel: Jaz sem dobri pastir, ki da življenje za svoje ovce«, tedaj rabi te besede pripovedovalno. Duhovnik v tem slučaju ne pove ali se s tem strinja ali ne. On samo poroča in pripoveduje. Drugače pa je stvar, če duhovnik očita tatu: »Ali ne veš, da je Bog rekel: Ne kradi!« Ali če Kristus reče farizejem: »Hinavci, dobro je Izaija o vas prerokoval rekoč: To ljudstvo me časti z jezikom, njih srce pa je daleč od mene.«

V zadnjih dveh slučajih govornik izrazi svoje mnenje. On pove, da se strinja s pomenom navedenih besed. Ne poroča samo, kaj je Bog rekel tatovom, kaj Izaija hinavcem, ampak izrazi tudi svoje mnenje o resničnosti in neresničnosti poročenih besed. Tu je več kakor samo pripovedovanje. Zato pravimo, da govori zaznamovalno ali označilno.

Lahko je mogoče, da navajamo iste besede koga drugega ob enem pripovedovalno in zaznamovalno ali označilno. Katehet lahko n. pr. pove, kako nas je Kristus učil moliti: Oče naš ..., on pa tudi lahko »Oče naš« ... vpričo otrok moli. V prvem slučaju je samo pripovedoval (pripovedovalno), v drugem pa je Jezusove besede tudi rabil v tistem pomenu, v katerem jih naj po Jezusovi želji rabimo, namreč kot molitev (označilno ali zaznamovalno).

Če rečeš: Bodi luč! tvoja beseda nima takega učinka, kakor ga je imela vsemogočna beseda pri ustvarjenju. Kajti Bog je rekel, in bila je luč. Božja beseda je bila povzročilna, tvoja pa ne, ker pri tvoji ni hipoma istega uspeha. Tvojim besedam manjka taka moč, in so le naziralne (spekulativne).

Kako naj torej duhovnik izreka besede, s katerimi posveti in spremeni kruh in vino pri povzdigovanju? Odgovoriti moramo: v trojnem pomenu, namreč pripovedovalno, označilno in povzročilno.

Duhovnik to tudi stori. Kajti on pripoveduje, kaj se je dan pred Kristusovo smrtjo godilo: »Kristus je vzel kruh, je pogledal proti nebu je zahvalil nebeškega Očeta, je kruh blagoslovil, zlomil, dal učencem rekoč: Vzemite in jejte od tega vsi. To je namreč moje telo.« Kakor tu, poroča duhovnik tudi pri posvečevanju vina zgodovinske dogodke. Pomen njegovih besed je torej zgodovinski, pripovedovalen.

Ko duhovnik izgovarja besede: To je moje telo, to je moja kri, pa ne pove le zgodovinskega dejstva, kaj je Kristus storil; on mora tudi s tem označiti, da isto misli, kakor Kristus, v čegar imenu govori. Duhovnik je tu kakor drugi Kristus, saj poroča besede, kakor bi jih Kristus sam osebno izgovarjal: To je moje telo... Posvečevalne besede se torej ne izgovarjajo samo pripovedovalno, ampak tudi zaznamovalno ali označilno. Tako jih je tudi Kristus pri zadnji večerji izgovarjal in sicer ne le recitativno, ampak tudi zaznamujoč o kruhu, da je njegovo telo, in o vinu, da je njegova kri.

Ko bi duhovnik dandanes te besede samo pripovedovalno rabil, bi ne govoril kot namestnik Kristusa (in persona Christi), besede njegove bi se potem tudi ne nanašale na pričujoče dare kruha in vina, ampak le na zgodovinsko dejstvo Kristusovo, in bi torej ne imel zakramenta na oltarju.

Ob enem pa duhovnik omenjenega slovila ne sme izgovoriti samo spekulativno. Tako bi ga n. pr. rabil, če bi nad posvečenimi hostijami rekel: to je moje telo. Njegove besede bi tu ne imele učinka. Kajti izgovoriti se imajo tako, da kruh in vino postaneta telo in kri Kristusova. Z besedami mora biti torej vsikdar združen namen, dare kruha in vina po vsemogočnosti Kristusovih besed pretvoriti v njegovo telo in njegovo kri. Mašnik, ki ima namen storiti to, kar je storil Kristus, ali kar je po namenu cerkve, združuje lepo vse tri pomene¹, ko posvečuje in pripravlja najsvetejši zakrament. Brez označilnega in povzročilnega izgovarjanja ne nastane zakrament.

Slovilo najsvetejšega zakramenta se mora izgovarjati razločno, pazljivo, spoštljivo, nepretrgano, tiho. Prostovoljna razmišljenost bi bila malokdaj brez smrtnega greha². Slovilo sme duhovnik le takrat ponoviti³, če po pravici meni, da ga še ni povedal. Besede naj izgovarja tako tiho, da sliši samega sebe, da ga pa drugi ne slišijo. Če je kaj nebistvenega izpustil, mu ni treba pozneje ponoviti.

¹ Svetovati je zato pred sv. daritvijo molitev: *Ego volo celebrare Missam, et conficere corpus et sanguinem Domini N. I. Ch., iuxta ritum sancte Romanae Ecclesiae, ad laudem omnipotentis Dei, totiusque curiae triumphantis...* (Indulg. 50 dierum).

² Gury, Theol. mor. II. n. 202. In cuius (sc. Eucharistiae) confectione omnem voluntariam distractionem peccatum mortale reputant ob maiorem sacramenti dignitatem. — Negant tamen non improbabiler Lacroix lib. 6. part. 2. n. 443; Quarti, Rubr. Miss. t. 16. 5.

³ Graviter peccat sacerdos si integram formam repetat, nisi prudenter dubitet an prius recte formam protulerit; leviter vero, si unum alterumve formae verbum repetat sine rationabili timore, ne antea recte fuerit pronuntiatum; a qua tamen levi culpa facile excusatur subitanea aliqua inadvertentia vel perplexitas (Lahouse, Op. cit. pg. 155).

2. Razlaga besed, s katerimi se uresničuje Kristusova obljuba.

Pri zadnji večerji se lepo izpolni obljuba Kristusova. Kajti takrat postavi Jezus najsvetejši zakrament, ko izgovori nad kruhom in vinom vsemogočne besede: To je moje telo, to je moja kri. Oboje dá apostolom zavžiti kot hrano za večno življenje.

Ta nauk pa je imel že v prvotni dobi krščanske cerkve hude nasprotnike v vseh krivovercih¹, ki so trdili, da Kristus ni privzel pravega človeškega telesa in mesa, ampak le navidezno. Vsled tega bi tudi pri zadnji večerji ne bil dal pravega svojega telesa in prave krvi v dušno hrano.

Do devetega stoletja ne najdemo nobenih nevarnih nasprotnikov najsvetejšega zakramenta. Janez Skot začne prvi napačno učiti o tem zakramentu. On pravi: Zakrament oltarja ni pravo telo in prava kri Gospodova, ampak le spomin na pravo telo in kri njegovo².

V ednajstem stoletju je posebno Berengar Turonski razširjal Skotove nauke³. Peter de Brui (12. stolet.) je pa tajil, da bi bili duhovniki prejeli oblast, z Jezusovimi besedami spreminjati kruh in vino. Da je Jezus pod podobo kruha in vina resnično pričujoč, so tajili Albingenci (13. st.), Flagelanti (14. st.), Wiklef⁴.

Luter je tudi o najsvetejšem zakramentu krivo učil. Pred vsem ne pripozna, da Jan. VI. govori o tem zakramentu. Meni, da Kristus ne postane pričujoč po sami konsekraciji, če ne pristopijo verniki k sv. obhajilu⁵. Bistvo kruha in vina ostane nespremenjeno tudi po konsekraciji. Samovoljno razlaganje sv. pisma je rodilo najrazličnejše krive nazore o najsvetejšem zakramentu.

Cvingli je do leta 1523 učil kakor Luter. Potem pa je spremenil svoje naziranje rekoč: V besedah: To je moje telo, stoji beseda »je« v zmislu »pomeni« (significat). Zato razlaga Jezusove besede tako-le: To, kar vam dam jesti, je p o d o b a (symbolum) mojega telesa, ki bo za vas dano. To, kar zdaj storim, storite pozneje v moj spomin⁶. Zato evharistija ni drugega kakor spomin⁷.

¹ Doketi, Fantaziasti, Simoniani. Cf. Hergenröther, Handbuch der Kirchengeschichte. IV. Aufl. S. 108, 152; Ignatius Mart., Ep. ad Smyrn. c. 7, n. 1,

² Hincmar Rhemensis, de pradest. c. 31.

³ Papež Gregor VII. jih je na rimskem cerkvenem zboru zavrgel 1075. in 1079. l. — ⁴ Denzinger, Ench. n. 477, 478, 479.

⁵ Luther, Von der Winkelmesse (Wittenberg 1533): Derhalbe niemand glauben kann noch soll, das da sei Christi Leib und Blut, weil seine Ordnung nicht da ist, gleich als wenn du jemand on Wasser oder mit Aschen tauffest.

⁶ Huldrici Zwingli opera (Turici 1832) vol. III. pg. 258.

⁷ Ibid. 264: Est ergo eucharistia nihil aliud quam commemoratio.

Slično uči tudi Kalvin. Tudi on pravi, da besede: »To je moje telo« pomenijo: to je podoba (symbolum) mojega telesa. Kruh se ne spremeni. Kristus je v kruhu, kakor na določenem mestu (localiter). Na drugi strani pa se Kalvin ne strinja s Cvinglijem, ker pravi, da obhajanec ne prejme telesa Gospodovega, ampak samo podobo, ki pa vpliva po svoji moči, kakor sv. Duh na našo dušo.

V njegovi dobi je bilo še mnogo krivih nazorov o Gospodovih besedah: To je moje telo itd. Po Belarminovem poročilu¹ je leta 1577 izšla knjiga, ki je imela dvesto različnih razlag o teh besedah. Luter sam se je že l. 1527 norčeval iz nasprotujočih si razlag raznih krivovercev².

Tudi v novejšem času protestantje v tem vprašanju niso edini. Mnogi uvidevajo, da je jasne besede Kristusove težko v prenesenem pomenu razlagati. Da bi se ognili besedni razlagi, spodkopavajo verjetnost poročil. Zato trdijo, da je iz dušeslovnih ozirov nemogoče, in da se ne strinja z značajem evangelijskega Kristusa, da bi se dale Jezusove besede doslovno umevati. Tudi kažejo razlike posameznih svetopisemskih poročevalcev, da je treba v njih iskati različen nauk, različne misli³.

V vseučiliščnem letnem poročilu (1894) govori Er. Haupt o zmislu Jezusovih besedah tako-le: Moja (sc. Jezusova) oseba je nositeljica moči višjega življenja. To si tako prisvojite in sprejmite v svoje osebe, kakor se to zgodi pri zemeljski hrani⁴. R. Hoffmann pa

¹ Bellarminus, De euch. l. I, c. 8.

² D. Carlstad in disem heiligen text (Das ist Mein Leib) martert das wörtlin (Das), Zwingel martert das wörtlin (Ist), Oecolampad martert das wörtlin (leib). Die andern martern den ganzen text und kehren das wörtlin (das) um und setzens hinten an und sprechen also (Nemet esset, Mein leib das für euch gegeben wird, Ist das). Etliche martern den text halb und setzen das wörtlin (das) yns mittel, und sprechen (Nemet esset, Was für euch gegeben wird, das ist mein leib) ... Nu ist der heilig Geist hie in je allen und keiner will yrren in solcher widerwärtigen beweisung und Ordnung des textes. Und muss ja doch nur ein Ordnung des textes recht sein. So gröblich nerret uns der Teufel«. (Das dise Wort Christi [Das ist mein Leib etc.] noch fest stehen wyder Schwermgeister. Nürnberg 1527).

³ Spitta, Op. cit.: »Ich vermag im Abendmahl keine Stiftung zur Feier des Gedächtnisses seines Todes in der Gemeinde zu erkennen ... Statt dessen ergibt sich mir der ursprüngliche Sinn der Einsetzungsworte aus dem Anschluss der Rede Jesu an die Vorstellungen vom messianischen Endmahle, wo man die geistigen Gaben des Messias, ja ihn selbst, in unbeschränkter Weise zu genießen hoffte (S. 133).

⁴ Er. Haupt, Über die ursprüngliche Form und Bedeutung der Abendmahls-worte. Halle, S. 24: Meine Person ist Träger der Kräfte eines höheren Lebens, welches so angeeignet und zu einem Bestandteil eurer Personen werden will, wie dies bei der irdischen Nahrung der Fall ist ... Gerade die Dahingabe meiner Persönlichkeit wird euch die in ihr beschlossenen Lebens- und Heilskräfte in vollstem Masse erschließen und zu Gute kommen lassen.

pravi: Kristus da kruh in vino nekako kot zastopnika svojih moči, ki dasta življenje, svojega telesa in svoje krvi¹. S takimi in sličnimi nazori se »kritični preiskovalci« Jezusovih besed vedno bolj in bolj oddaljujejo od besednega pomena in se zgublajo v nasprotno in meglene podmene.

Vsem tem razlagam nekatoliških učenjakov od Doketov prve krščanske dobe do dandanašnjih modernih protestantov stavimo nasprotno priprosto in jasno, dobesedno razlago Jezusovega izreka.

Ta čudovit zakrament je ustanovil naš Odrešenik pri zadnji večerji, ko je po blagoslovu kruha in vina z jasnimi in razločnimi besedami pričal, da jim daje svoje lastno telo in svojo kri. Ker imajo pa te besede, katere omenjajo sv. evangelisti in jih pozneje ponovi sv. Pavel njim lastni in prav jasni pomen, v katerem so jih umevali (cerkveni) očetje: je gotovo predrzna zlobnost, da jih nekateri prepirljivi in hudobni ljudje zasukavajo v domišljene in prazne podobe, ki tajijo resničnost mesa in krvi Kristusove, nasproti splošnemu umevanju sv. cerkve, ki kot steber in podlaga resnice zavrača to, kar so brezbožneži izmislili, kot satanske domišljije, ker vedno s hvaležnim in udanim srcem priznava to najodličnejšo dobroto Kristusovo².

Nikakor ni mogoče misliti, da bi bil Zveličar v tako važnem trenutku svoje ločitve od apostolov pravil priliko³: To je moje telo. Apostoli bi naj bili prepričani, da dobijo le podobo ali samo spomin zavživanja njegovega telesa in njegove krvi. Kruh in vino kot taka nista ne znamenje, ne podoba Jezusovega telesa in njegove krvi. Tega pomena nimata ne po sebi, ne iz vsakdanje govorice, ne iz Jezusove obljube. Kajti Kristus je obljubil pravo telo in pravo kri kot jed in pijačo.

Svoje prilike Jezus sam razlaga. Ko bi pa kruh in vino bile samo prilike, potem bi bila novozakonska Gospodova večerja bolj brezpomembna, kakor starozakonska predpoda. Matej, Marko in Luka ne povedó sicer, v kakem zmislu Jezus govori o hrani svojega telesa in svoje krvi. A iz evangelija sv. Janeza je popolnoma jasno, da je Kristusovo telo in njegova kri res jed in pijača⁴.

¹ R. A. Hoffmann: Die Abendmahlsgedanken Jesu. Königsberg 1896: Christus stellt Brot und Wein als die gewissermaßen lebendigen und daher Leben vermittelnden Repraesentanten seiner Lebenskräfte, seines Leibes und Blutes hin. S. 25.

² Conc. Trid. Sess. 13, c. 1; Denz. n. 755.

³ Tako meni Weizsäcker, Apost. Zeitalter. 2. A. S. 576; Holzmann, Lehrbuch der neutest. Theol. I. S. 297.

⁴ Spitta, Urchristenthum. I. S. 207 sicer taji pristnost Jan. 6, 51—59, pa brez zanesljivih razlogov. Kar poročajo vsi rokopisi, se ne da vtajiti, ne spreme-

Ko bi Jezusovi učenci besed: To je moje telo itd. tudi ne umevali po celem obsegu, so vendar ohranili v živem spominu, kar jim je obljubil. In ko so apostoli slišali besede: Vzemite, jejte: to je moje telo, kaj so mogli drugega misliti, kakor da se zdaj izpolni obljuba, nad katero so se nekdanji mnogi bili spodtikali? Kajti zdaj vidijo apostoli na kako lahek način se zavživa telo in kri Jezusa Kristusa. Oboje dobijo v zavžitni obliki kruha in vina.

Kristus jim nekako reče: Gotovo se spominjate, da sem vam nekdanj obljubil dati svoje meso in svojo kri v dušno hrano. To daje večno življenje. Ko sem to rekel, se vam je trdo zdelo. Glejte, zdaj pa vam izpolnim obljubo. Zdaj imate način, v katerem jeste moje telo in pijete mojo kri, ne da bi se vam studilo, ne da bi s tem poškodovali mene¹.

Ko so torej apostoli slišali, da Zveličar nad kruhom in vinom govori besede: To je moje telo itd., niso mogli drugega misliti, kakor da je zdaj zopet, kakor že mnogokrat naredil veliki čudež ter jim pripravil svoje lastno telo v jed in kri v pijačo². Z vernim srcem so sprejeli njegove besede ter so jih umeli v navadnem pomenu³. Ker so bili torej apostoli vsled Jezusove obljube dobro pripravljeni in so gotovo tudi željno čakali, da se izpolni obljuba, je iz dušeslovnih ozirov nemogoče, da bi apostoli Jezusove besede drugače umeli, kakor v strogo besednem pomenu.

Na drugi strani pa tudi Kristus ni mogel drugega pomena svojih besed pri apostolih pričakovati. On je določil apostole, naj oznanjujejo njegove nauke, naj razširjajo in vodijo Kristusovo cerkev. V tej skrbi za bodočnost bi bil Kristus moral apostolom raztolmačiti besede, ako bi jih apostoli ne smeli dobesedno umeti. Zato lepo piše Jülicher: »Karkoli prihaja iz ganjenega, skrbnega in ljubezni polnega srca, je vedno priprosto in navadno. Kar je treba še razmotrivati, to ne gre k srcu. Čim duhovitejše in globokoumnejše se Jezusove besede razlagajo, tembolj lahko sumimo, da niso prav razložene. Največja veličastnost in največja priprostost si ne nasprotujeta; menim le, da je moral Jezusove slovesne besede pri zadnji večerji vsakdo razumeti⁴.

niti. Zato pravi Hehn, Op. cit. S. 163: Freilich, wenn man die Einsetzung selbst falsch bestimmt, dann muß man hier zu solchen Gewaltmaßregeln wie Spitta seine Zuflucht nehmen, um die Worte des Evangelisten zu erklären.

¹ J. Knabenbauer, Op. cit. pg. 428.

² Franzelin, Tract. de ss. Euchar. sacr. p. 44.

³ Schaefer, Op. cit. S. 295: Verstanden es »in dem Wortsinn, wie er sich vor jeder Reflexion ergab.

⁴ Jülicher, Op. cit. S. 240: Was aus einem von Rührung, Besorgnis und Liebe erfüllten Herzen kommt, wird immer schlicht und einfach sein; was erst einer

Kje se torej združuje največja priprostost in največje veličastvo Jezusovih besed? Le tamkaj ju najdemo, kjer te besede razlagajo v navadnem besednem pomenu.

Beseda To (τοῦτο) znači in pomeni bistvo. Če rečem: to je kamen, pomeni kazalni zaimek: ta reč, to bitje je kamen. Poleg bistva kaže zaimek ta, to tudi prisotnost dotične stvari. To, kar je tu navz oče, je kamen. Ko Kristus reče: To je moje telo, hoče reči: To, ta stvar, ki vam jo dam; reč, ki jo tu vidite, je moje telo; ni kruh, ampak moje telo. Da je Jezusov izrek resničen, ne sme reč, na katero se ozira zaimek to, biti več kruh, ampak že Kristusovo telo, kakor hitro je celi stavek: To je moje telo izgovorjen.

Po splošno sprejeti razlagi se vzame to (hoc) samostalniško (substantive), tako da z isto besedico splošno označimo bistvo, ki je pod podobo kruha. Zmisel je torej ta: To, kar je pod podobo kruha, je moje telo. Dokler besedice to natančneje ne določim, ničesar o njej ne izpovem, ne znači ničesar določenega, ne kruha, ne telesa.

Maldonat pa trdi, da se mora to razlagati pridevno in ne samostalniško, kakor se reče: ta je moja kri (hic est sanguis meus). Sklicuje se na razne vzglede n. pr. da govorimo: ta je moj brat, kjer zaimek ta ne znači ničesar drugega kakor brata. To je moj brat, se pa ne glasi tako dobro, posebno ne v latinščini¹.

A Maldonatova razlaga je preslabo utemeljena. Kajti, če rečem: to je človek, je tisti, katerega pokažem s kazalnim zaimkom, že človek, predno stavek izrečem. Ko je pa Kristus rekel: To (hoc), še ni bilo njegovo telo pod podobo kruha. Še le po izrečenem cellem stavku je bilo tam njegovo telo. Zato Suarezij² svetuje, da

Auflösung bedarf, kann auch nicht zu Herzen gehen. Je geistreicher und tiefsinniger eine Deutung jener Abschiedsworte Jesu ist, umso gerechtfertigter ist ihr gegenüber der Verdacht, daß sie nicht die rechte ist. Die höchste Erhabenheit und die größte Simplicität sind keine Gegensätze; ich meine nur, was Jesus bei jenem Mahle zuletzt so feierlich sagte, muß für jeden Anwesenden unmittelbar verständlich gewesen sein.

¹ Maldonat apud Knabenbauer, Comment. in Matth. 26, 26: »Quam certum igitur et perspicuum est in hac oratione: hic est homo aut hic est panis, pronomem hic pro alia re, quam pro homine et pro pane qui loco attributi positus est accipi non posse, tam certum atque perspicuum est homini mediocriter docto evangelistarum contextum graece legenti pronomem τοῦτο hoc pro alia re quam pro Christi corpore non poni; omnes ergo alias in hoc pronomine interpretationes constantissime reicio, hanc unam firmissime teneo.

² Suarez, III. p. q. 78. a 1; disput. 58. s. 7 n. 9: Constat insuper in principio prolutionis pronomem hoc neque demonstrare definite ac determinate corpus Christi neque omnino carere significatione seu demonstratione aliqua, quia statim demonstrat aliquo modo accidentia seu aliquid habens connexionem seu habitudinem ad illa, quod optime explicatur sub ratione contenti sub illis; ergo distincte nun-

se jemlje besedica to samostalniško. To bolje znači pretvorbo, ki se zgodi pri Kristusovih besedah.

Druga važna besedica Jezusove posvete se glasi: je (est). Ona znači razmerje med osebkom in dopovedkom, veže osebek in dopovedek. Pove pa, da je osebek in dopovedek isto¹. Nikdar pa veznica je ne izraža: pomeni², ali predstavlja (significare). Tudi ne zaznamuje simboličnega razmerja³.

Kdor hoče kak stavek umeti v prenesenem, prispodobnem zmislu, ne najde tega znisla v veznici, ampak vedno le v pojmu osebk a ali dopovedka. Jezus reče: »Jaz sem vinska trta« (Jan. 15, 5). Veznica sem ne izraža: pomenim. Kajti Jezus je v duševnem, nadnaravnem življenju res vinska trta. Prispodoba je pa v besedi: vinska trta. Ta ima v naravnem življenju važen pomen, Kristus pa še imenitnejšega, dasi sličnega v nadnaravnem redu.

Zato lahko rečemo: Je ima vedno svoj naravni in prvotni pomen, ki združuje osebek in dopovedek in kaže, da dopovedek nekaj pove o osebk u. Pomen se ravna vedno po zmislu govornice. »Sedem debelih krav je sedem rodovitnih let (I. Mojz. 41, 26). »Njiva je svet, žetev je konec sveta, tisti, ki žanjejo so angeli« (Mat. 13, 38). V teh in enakih slučajih sv. pismo, kjer se naravnost pripoveduje neka prispodoba, ta prispodobnost ne tiči v veznicah, ampak v celi govorici in njenih glavnih stavkovih členih. Če pa Kristus reče: To je moje telo, ne more nihče na take prispodobe ali prilike misliti⁴.

V obojnem slovilu posvetitve rabi dandanes duhovnik besedico: nam reč (enim). Bistvena v slovilu ni, ampak le kaže notranjo zvezo s predstoječimi besedami. Po mnenju sv. Tomaža Akvinčana⁵ se rabi ta besedica po starodavni navadi rimske cerkve, ki jo je prejela od sv. Petra. Izpustiti jo pri konsekraciji ni dovoljeno⁶.

Moje telo, pravi Kristus, in s tem nekako pokaže na sebe. Grška beseda σῶμα pomenja lahko tudi mrtvo telo. A ker je Jezus

quam designat corpus Christi, materialiter autem demonstrat illud in eo instanti, in quo absolvitur significatio verborum.

¹ Bonav. IV. dist. 11, p. 1. q. 6: Hoc verbum est notat identitatem.

² Schmiedel in Holtzmanns Handkom. z. N. T. II. 1. S. 134; Keim, Geschichte Jesu von Nazara III. S. 271: Jetzt wissen wir, daß das Wörtchen »ist« wie in hundert ähnlichen Fällen nur heißen kann: dies bedeutet meinen Leib.

³ B. Weiß in Meyer's Komment. z. N. T. Matthäusev. 8. Aufl. S. 445.

⁴ Knabenbauer, op. cit. 429: Ubi cumque tropus vel symbolum reperitur, non in copula est constituitur, sed aut in subiecto grammaticali aut in praedicato.

⁵ Summa theol. III. p. qu. 78, a. 2 ad 5.

⁶ Iuxta nonnullos omissio huius vocis grave peccatum; plures valde probabiliter censent solum esse veniale, modo desit contemptus. Cf. S. Alph. I. VI. n. 220.

še živ med apostoli, ker govori o svojem telesu, ne more meniti drugačnega, kakor je, ampak živo, pravo telo. To hoče dati apostolom, pa ne v vsakdanji, surovi obliki, ampak pod podobo kruha. Ali hoče Kristus apostolom dati sedanje zemeljsko telo, s katerim je dosedaj hodil in deloval na zemlji, ali jim želi podati poveljano telo, se iz samih besed pri zadnji večerji ne da sklepati. Jezus še sicer ni poveljčan, a njegova vsemogočnost se je že na gori Tabor razodela v poveljčani podobi. Zato tudi pri zadnji večerji lahko dá poveljano telo pod podobo kruha.

Ravno tako se imajo razlagati besede Kristusove: To je moja kri. Tu nima nobena beseda prenesenega pomena. Kakor telo ni = podoba telesa¹, tako tudi moja kri ni podoba ali znamenje moje krvi. Kristus sam pove take lastnosti o telesu (dano za vas) in o krvi (prelita za vas), da ni mogoče misliti na kako priliko, ampak le na resnično telo Jezusovo, ki je bilo na križu dano in darovano za nas, kri pa prelita za nas.

Ako dandanes duhovnik posveti Rešnjo kri z besedami: Ta je kelih moje krvi, nove in večne zaveze; skrivnost vere; ki bo prelita za vas in za mnoge v odpuščanje grehov, vemo, da niso vse besede bistveno potrebne. V obredu pa se ne sme nobena izpustiti.

Bog sklene z ljudmi novo zavezo po moči Jezusove krvi. Nova je, ker starozakonska neha. Mojzes je poškopil ljudstvo v znamenje sklenjene zaveze (II. Mojz. 14). To pa je bila predpodoba prave, nove zaveze, ki se začne s Kristusovo krvjo. Ta je večna, ker je bila od Boga od vekomaj določena, ker naj vodi ljudi k večni dedščini in ker po krvi večne osebe nastane ta zaveza. Skrivnost vere se imenuje, ker je kri Jezusova na skrit način v tem zakramentu, in ker je trpljenje Jezusovo imelo skrivne predpodebe v starem zakonu. Dasi pa je kri Jezusova resnično v tem zakramentu, nam le sama vera to razodeva.

Kristusova kri pa razširja svojo moč ne le do izvoljenih Judov, ki so bili deležni starozakonske krvi, ampak tudi do vseh drugih narodov. Zato bo Jezusova kri prelita za vas, izvoljeno ljudstvo, in za mnoge, ki so še neverniki, za vas, ki to uživate, in za mnoge, za katere se daruje v odpuščanje grehov².

Kar je Jezus s svojimi vsemogočnimi besedami pretvoril, je dal apostolom zavžiti. Vzemite, jejte! reče, ko jim da svoje meso pod podobo kruha. Pijte iz njega vsi! jih opominja, ko jim po-

¹ Oecolampadius: corpus meum = figura corporis mei.

² Cf. Summa theol. P. III. q. 78. a. 3, ad 4-8.

nudi v kelihu svojo dragoceno kri. Kdo bi znal dostojno ceniti vse milosti in dare, ki jih zdaj prejmejo obhajanci! Prečudežni zakrament! Kristus ga je obečal, pa nekaterim se je zdel nemogoč. Veruj v Kristusa, ne hodi od njega! On je našel način, da naše duše dobé res nebeško jed in pijačo.

Ako je Kristus hotel reči to, kar in kakor je vsikdar umevala katoliška cerkev, ni mogel rabiti bolj kratkih in jasnih besed. Sv. Pavel posebno jasno pove, da se morajo Jezusove besede umeti doslovno, ne pa v kakem prenesenem, bajeslovnem zmislu. On pripoveduje, kako Jezus postavi najsvetejši zakrament. Potem pa pravi: »Kdorkoli tedaj jé ta kruh ali pije kelih Gospodov nevredno, bo kriv telesa in krvi Gospodove. Kdor namreč jé in pije nevredno, si sodbo jé in pije, ker ne razločuje telesa Gospodovega (I. Kor. 11, 27. 29).

Iz imenitnosti predmeta, ki se zavživa, izvaja sv. Pavel velikost greha in odgovornosti tistih, ki so nevredni. Ko bi tu ne bilo drugega kakor kake podobe, predpodobe, spomin, znamenje Jezusovega telesa, zakaj bi bil greh tako izvanredno velik, če jih kdo po nevrednem zavžije? Judje so jedli velikonočno jagnje, predpodobo Kristusovo. Če so preslabo pripravljeni uživali jagnje, nikjer ni pisano ali rečeno: da so bili krivi telesa ali krvi Gospodove.

Sv. Pavel na drugem mestu sv. pisma še lepše kaže svoje prepričanje, da se je Jezusova obljuba v navadnem, doslovnem pomenu izpolnila. Piše namreč Korinčanom: »Kelih blagoslavljanja, ki ga blagoslavljam, ali ni vdeležitev krvi Kristusove? in kruh, ki ga lomimo, ali ni vdeležitev telesa Gospodovega (I. Kor. 10, 16)? Kako lep, veličasten in jasen je torej pomen Jezusovih besed! Apostoli so jih tako umevali, sv. Pavel jih v tem zmislu razlaga Korinčanom, le v novejši dobi podtikajo z umetnimi in prisiljenimi razlagami Jezusovim besedam pomen, ki ga ne morejo nikdar imeti.

3. Kako so prvi kristjani umevali skrivnost Gospodove zadnje večerje?

Že v prvi krščanski dobi so dobro spoznali in visoko cenili skrivnost zadnje večerje. Prvi kristjani so bili stanovitni v nauku apostolov in združeni v lomljenju kruha in v molitvah¹. In so lomili po hišah kruh in so vživali jed z veselim in priprostim srcem².

Izraz »lomljenje kruha« pomeni obhajanje skrivnosti zadnje večerje. Duhovski predstojnik³ je po Gospodovem vzgledu razlomil po-

¹ Djan. ap. 2, 42. — ² Djan. 2, 46.

³ Ignatius Ant., Ep. ad Smyrn. VIII. (P. G., t. V. col. 713).

svečeni kruh ter ga dal navzočim. Ker še takrat niso imeli cerkev, so to skrivnost obhajali po hišah ter so ž njo združili agápe, pojedine ljubezni. Bogatini so prinesli jesti seboj tudi za uboge, da bi se pri pojedinah lepo pokazala krščanska ljubezen, katero nas je posebno učil nebeški Učenik s tem, da je postavil najsvetejši zakrament.

Paganski pisatelj Plinij sam poroča o prvih kristjanih, da se navadno ob določenih dneh shajajo na vse zgodaj, da Kristusu, kot Bogu na čast med seboj prepevajo, se zaprisegajo, pa ne v kako hudodelstvo, ampak da ne kradejo, ne ropajo, ne prešestujejo, ne prelomijo zvestobe, ne zatajijo vere. Ko to storijo, se razidejo, a se zopet snidejo da sprejmejo hrano, različno sicer, a neškodljivo¹.

Plinij kot pagan seveda ni poznal te hrane, ki jo kristjani ob nedeljah pri skupni službi božji uživajo. Vsled tajinstvenega nauka so se kristjani trudili, da niso nič razodeli paganom o najsvetejših verskih skrivnostih. Ravnali so se po besedah Kristusovih: »Ne dajate svetega psom in ne mečite svojih biserov svinjam« (Mat. 7, 6)! Kdor hoče prav umeti najsvetejši zakrament, mora poznati temeljne nauke krščanstva, posebno o Kristusu, njegovi osebi in odrešenju. Zato so prvi kristjani po pravici prikrivali ta zakrament katehumenom in paganom, da ga niso onečastili.

Iz istega razloga tudi najstarejši cerkveni pisatelji bolj skrivnostno govorijo o najsvetejšem zakramentu. Vendar pa se da iz njih spisov jasno spoznati, kako so umevali Jezusovo ustanovo.

Poleg sv. pisma je dandanes najstarejši spis, ki govori o najsvetejšem zakramentu, »Nauk dvanajsterih apostolov«². Posebne važnosti za nas je deveto, deseto in štirinajsto poglavje. Tu beremo imenitno določbo: Nikdo naj ne jé ali ne pije od vaše evharistije, razen če je na ime Gospodovo krščen³. Poučiljive so posebno tri molitve, o katerih je francoski učenjak Jacquier do-

¹ Plin. Ep. X. 97: Quod essent soliti stato die ante lucem convenire; carmenque Christo, quasi Deo dicere secum invicem . . . quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum promiscuum tamen, et innocuum.

² Horace Maruchi, *Éléments d'archéologie chrétienne*. Paris 1900, I. pag. 284: Après les Évangiles et les Épitres de S. Paul, le plus ancien document qui parl de l'Eucharistie est la *Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων* . . . Ce document contient deux parties bien distinctes: l'une, doctrinal et moral, suit les synoptiques; l'autre, liturgique et disciplinaire, est inspirée de l'Évangile de S. Jean. C'est le plus ancien manuel liturgique de l'Église. Cf. Bardenhewer, *Patrologie* 1901, S. 17; *Geschichte der altkirchl. Liter.* I. 1902, S. 76. Delo pripisujejo koncu prvega stoletja, Harnack pa med l. 120—160 po Kr.

³ Cap. 9, 5.

kazal¹, da se ne ozirajo na agape (pojedine ljubezni), ampak na evharistično hrano. Prva se glasi: »Zahvalimo te, naš Oče, za sveto vinsko trto tvojega hlapca Davida, s katero si nas seznanil po svojem Sinu Jezusu«².

Tudi Klement Aleksandrijski³ in Origen⁴ govorita o krvi prave Davidove vinske trte, ki je bila prelita za naše ranjene duše. Jezus sam se imenuje vinsko trto⁵ in sina Davidovega⁶. Zato iz prve molitve spoznamo zahvalo za najsvetejšo kri Jezusovo, katero so uživali pod podobo vina.

Druga molitev se nanaša na podobo kruha: »Glede na lomljen kruh pa: Zahvalimo te, Oče naš, za življenje in spoznanje, s katerim si nas seznanil po Jezusu, svojem Sinu«⁷. V tej molitvi častijo verniki Jezusa pod podobo kruha kot takega, ki daje življenje (Jaz sem kruh življenja; Jan. 6, 35) in dušno spoznanje (Jaz sem luč sveta; Jan. 8, 12).

V tretji molitvi hvalijo blagosodne učinke: »Zahvalimo te, sveti Oče, za tvoje sveto ime, kateremu si pripravil bivališča v naših srcih, in za spoznanje in vero in neumrljivost, katero si nam razodel po Jezusu, svojem Sinu... Vse si ustvaril, živež in pijačo si dal ljudem v hrano, nam pa si milostno podelil dušno hrano in pijačo in večno življenje po svojem Sinu«⁸.

V tej molitvi se lepo vidi, kako so prvi kristjani razločevali navadno hrano od dušne hrane, katero jim je zapustil Jezus v najsvetejšem zakramentu. Ta hrana potrди vero, daje zagotovilo neumrljivosti. Takega učinka pa nima navaden kruh, ne navadno vino, ne »podoba« ali »spomin« Jezusovega telesa. V najstarejših spisih krščanstva krivoverska mnenja o Jezusovi ustanovitvi nimajo zaslombe.

O tem se še bolj prepričamo, čim dalje preiskujemo te spise. Dasi drugi pisatelji zaradi tajinstvenega nauka bolj skrivnostno govo-

¹ Jacquier, La doctrine des douze apôtres, Paris 1891, pg. 204.

² Cap. 6, 2: Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ἀγίας ἀμπέλου Δαβὶδ τοῦ παιδός σου ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ παιδός σου.

³ Clem. Alex., Quis dives salv. 29. — ⁴ Origines, Hom. VI. in Iudic. 2.

⁵ Jan. 15, 1 s. — ⁶ Mat. 9, 27; 12, 23. Mark. 10, 47. Luk. 18, 38.

⁷ Didach. IX, 3: Περὶ δὲ τοῦ κλάσματος· εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ γνώσεως, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου.

⁸ Didach. X, 2. 3: Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ ἄγιε, ὑπὲρ τοῦ ἀγίου ὀνόματος σου, οὗ κατεσκηνώσας ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς γνώσεως καὶ πίστεως καὶ ἀθανασίας, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου... ἔκτισας τὰ πάντα, τροφήν καὶ ποτὸν ἔδοκας τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν, ἡμῖν δὲ ἐχαρίσω πνευματικὴν τροφήν καὶ ποτὸν καὶ ζωὴν αἰώνιον διὰ παιδός σου.

rijo o najsvetejšem zakramentu, vrli zagovornik krščanske vere, mučenik Justin odločno in jasno razodene ta nauk. To se mu zdi potrebno, da pagani kristjanom ne morejo očitati, kakor bi pri svojih skupnih pobožnostih počenjali kaj nedovoljenega. Pagani so namreč izvedeli, da kristjani uživajo meso in kri. Zato so jih obdolžili strašnega hudodelstva, da nedolžne otroke morijo, njih meso uživajo, kruh v kri pomakajo in jedó¹.

Justin († o. 165) piše okoli l. 150 rimskemu cesarju Antoninu P.: »To hrano imenujemo pri nas evharistijo...; pa te ne uživamo kot navaden kruh in tudi ne kot navadno pijačo; ampak kakor je po besedi božji Jezus Kristus, naš Zveličar meso postal in je imel meso in kri za naše zveličanje, tako tudi vemo, da je ona hrana, ki se spremeni ter poživlja našo kri in naše meso, meso in kri tega včlovečenega Jezusa, ko je ta hrana po molitvi, ki ima njegove besede, postala evharistija. Kajti apostoli so v knjigah, ki so jih sami spisali, in se imenujejo evangeliji, sporočili, da jim je Jezus tako zapovedal. On je namreč vzel kruh in, ko se je zahvalil, je rekel: To storite v moj spomin! To je moje telo. Slično je vzel kelih, in ko je zahvalil, je rekel: To je moja kri«².

Sv. Justin uči torej: 1. da moramo Jezusove besede pri zadnji večerji umeti v navadnem, besednem pomenu; 2. kakor je Beseda božja meso postala, ravno tako resnično je v najsvetejšem zakramentu Jezusovo meso in njegova kri; 3. kruh in vino se spremenita po molitvi, katere vsebina so besede Jezusove. To je res imenitno spričevalo verskega prepričanja, ki ga daje Justin cesarju³ v imenu vseh kristjanov v sredini drugega stoletja o najsvetejšem zakramentu!

Še pred sv. Justinom je pisal sv. Ignacij († 107), škof v Antiohiji. Bil je učenec apostolov. Njegovo pričevanje o najsvetejšem zakramentu ni sicer tako obširno, vendar pa za nas velike važnosti, ker je še iz prvega krščanskega stoletja. Efežanom piše: En kruh lomimo, ki je krepilo neumrljivosti, zdravilo zoper smrt, a vedno življenje v Jezusu Kristusu⁴. Dokete, ki so trdili, da Jezus ni resnično

¹ Grški knez Tiest je baje užival lastne otroke, katere mu je po zvijači predložil njegov brat Atrej. »Tiestove pojedine« so pagani predbacivali kristjanom, ker niso razumeli sv. obhajila.

² Iustinus M., Apol. I. c. 65. 66.

³ Nekateri menijo: Marku Avreliju (dans l'apologie des chrétiens, qu'il composa sous le règne de Marc-Aurèle.... Ch. Rohault de Fleury, La Messe II. pg. 58.)

⁴ S. Ignatius, Ad Eph. XX: "Ενα ἄρτον κλώντες, ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός.

človek postal, graja: Evharistije in molitve se vzdržijo, ker ne priznajo, da je evharistija meso našega Odrešenika Jezusa Kristusa, ki je trpelo za naše grehe¹. V evharistiji je torej resnično telo Jezusovo, ne samo podoba (symbolum, figura) in sicer isto telo, ki je za nas trpelo na križu.

Kako vtrjeni so bili kristjani v drugem stoletju v veri, da je v najsvetejšem zakramentu pravo telo in prava kri Jezusova, nam pričuje škof Irenej († 202). On pobija v svojih spisih (Proti krivoverstvom)² med drugimi krivoverci tudi gnostike. Ti so trdili: 1. da Kristus kot Sin božji ni enega bistva z Bogom Očetom; 2. da ne bo vstajenja mesa; 3. da Jezus ni privzel pravega mesa, ampak le navidezno.

In vse tri velike zmote gnostikov zavrača sv. Irenej, sklicujoč se na resničnost Jezusovega telesa v najsvetejšem zakramentu. Piše namreč: »Kako pa so zagotovljeni, da je posvečen kruh Telo njihovega Gospoda in kelih njegove krvi, ako ga ne priznajo za Sina stvarnikovega, za njegovo Besedo? ... Kako pa zopet trdijo, da (človeško) meso strohni in več ne oživi, ako ga poživilja telo Gospodovo in kri? ... Naše naziranje pa se strinja z evharistijo in evharistija zopet potrjuje naše naziranje ... Naša telesa, ki prejemajo evharistijo, niso več trohljiva, ampak imajo upanje vstajenja«³. In ko bi Kristus ne bil pravi človek, dokazuje Irenej naprej, »tedaj tudi kelih evharistije ni vdeležitev njegove krvi, in kruh, ki ga lomimo, ni vdeležitev njegovega telesa. Kajti kri je le iz žil in iz mesa in drugega človeškega bistva, katero je resnično postala Beseda božja«⁴. In kakor trs ob svojem času rodi sad, in pšenica vsejana v zemljo zopet obrodi, tako da pride oboje kot pijača in jed ljudem v prid: ravno tako poživilja naše telo tudi evharistija, ki po božji besedi nastane iz kruha in vina, da bo enkrat vstalo neumrljivo⁵.

Iz vsega dokazovanja se vidi, kako globoko je bilo ob času sv. Ireneja znanje o najsvetejšem zakramentu, da je iz gotovosti tega znanja prepričeval krivoverce o drugih važnih krščanskih resnicah.

Iz tretjega stoletja imamo še več dokazov, da so Jezusove besede pri zadnji večerji umevali in razlagali v dobrednem pomenu. Klement Aleksandrijski († 217) piše: Jejte moje meso, pravi

¹ Idem, Ad Smyrn. VII: Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν, τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθούσαν, ἣν τῇ χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἤγειρεν.

² S. Irenaeus, Adversus haereses ali Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδονόμου γνώσεως; 5 lib.

³ Ibid. I. IV. c. 18. n. 5. — ⁴ Ibid. I. V. c. 2. n. 2. — ⁵ Ibid. I. V. c. 2. n. 3.

Beseda, in pijte mojo kri! To lastno hrano nam daje Gospod, meso nam ponuja in kri izliva, in otrokom ničesar ne manjka k rasti. O kako čudežna skrivnost!¹ Meso Gospodovo, ki je kruh nebeški, ima v sebi kri ter poživlja tiste izmed ljudi, ki so nebeški, k nestrohljivosti in pusti samo meseno poželenje trohnobi². Evharistijo hvalimo, in je dobra milost; kateri je deležni postanejo, se posvetijo na telesu in na duši³.

Sv. Hipolit († 235) lepo razlaga Preg. 10, 1: »Modrost si je postavila hišo ... ter si je pripravila svojo mizo«, obljubljeno spoznanje svete Trojice, in tudi častitljivo in sveto njegovo telo in kri, ki se na skrivni in nebeški mizi vsak dan pripravljata in darujeta v spomin vedno častitljive one prve in skrivnostne božje večerje... Pridite, jejte moj kruh, in pijte vino, ki sem vam ga namešala; svoje nebeško meso in svojo častitljivo kri, je rekel, nam je dal jesti in piti v odpuščanje grehov⁴.

Znamenito pričuje tudi sv. Ciprian († 258): »Kristus je tistim, ki smo deležni njegovega telesa, kruh. Ta kruh pa želimo prejeti vsak dan, da tisti, ki smo v Kristusu in evharistijo vsak dan v zveličavni živež prejmemo, vsled kakega težjega pregreška ne odstopimo od obhajila nebeškega kruha ter se ne ločimo od Kristusovega telesa, ker sam oznanjuje in reče: Jaz sem kruh življenja, ki sem prišel iz nebes; če kdo je od mojega kruha, bo živel na veke. Kruh pa, ki ga bom jaz dal, je moje meso za življenje sveta. Kakor tedaj pravi, da na veke živi, če kdo od njegovega kruha je; saj je jasno, da isti živijo, ki se udeležijo njegovega telesa ter prejmejo evharistijo vsled pravne zveze; tako se je nasproti bati in je treba moliti, da ne zgubi zveličanja, ko se brez obhajila loči od Kristusovega telesa, ker sam preti in pravi: Če ne boste jedli mesa Sinu človekovega in pili njegove krvi, ne boste imeli življenja v sebi. In zato vsak dan prosimo našega kruha t. j. da se nam Kristus vsak dan daje, da tisti, ki v Kristusu ostanemo in živimo, ne odstopimo od njegovega posvečevanja in telesa«⁵.

Razen cerkvenih pisateljev iz prvih treh stoletij krščanske dobe imamo še druge priče, ki dovolj jasno govorijo, kako so prvi kristjani umevali Gospodovo zadnjo večerjo. Omeniti nam je še raznih spomenikov, ki kot napisi, slike ali kipi ali v drugačni obliki predstavljajo skrivnosti zadnje večerje.

¹ Paedagog. I. I. c. 6. n. 18. Edit. D. Schramm, Analysis oper. ss. Patr. Augustar Vind. 1780. — ² Ibid. n. 20. — ³ Ibid. I. II. c. 2. n. 12.

⁴ S. Hippolytus in Prov. 10, 1. — ⁵ S. Cyprianus, De orat. dom. n. 18.

Pred vsem je važen takozvan Aberkijev napis¹, ki se glasi: »Videl sem ravnino Sirije in vsa mesta, Nisibis, onkraj Evfrata. Povsod sem našel verske sobrate; povsod me je vodila vera in mi je dala povsod v živež ribo od vira, veliko, čisto, katero je spočela brezmadežna devica in jo vedno daje prijateljem jesti; ima izvrstno vino, mešano, ki je daje s kruhom«².

Riba (Ιχθύς) pomenja v starokrščanski simboliki vedno Kristusa³. Vera mu je torej povsod ponudila Kristusa, istega, ki ga je spočela Devica. »Od vira« kaže na krst v Jordanu. Kruh in vino sta hrana, a ž njima se daje Kristus. Ne da se torej tajiti, da se ta del napisa nanaša na evharistijo.

V katakombah, so prvi kristjani imeli svoja pokopališča, pa tudi kapelice. Tu najdemo naslikane ribe (Ιχθύς) s pletenimi jerbáščki, v katerih je kruh in vino⁴. Riba znači Kristusa, ki je pod podobo kruha in vina. Tudi cele skupine oseb se vidijo naslikane, ki imajo pred seboj ribe, kruh in kelih ter so pri »lomljenju kruha«⁵. Zopet v drugi sliki vidimo, da je pri mizi mož, ki vzame ribo in zavita žena moli pri tem⁶.

Vse te slike so iz drugega stoletja po Kr. ter kažejo, v kaki časti so imeli prvi kristjani obhajanje skrivnosti zadnje večerje. Slike nam izražajo isto vero, katero pisatelji prvih treh stoletij tako lepo opisujejo z ozirom na najsvetejši zakrament.

Zelo se torej motijo protestantski pisatelji, ki priznavajo, da od tretjega stoletja naprej stari pisatelji omenjajo isti nauk o sv. Rešnjem Telesu, katerega uči dandanes katoliška cerkev, da pa tega v prvih

¹ Cf. Wilpert: *Fractio panis*. Herder 1895. III. Anhang S. 103—127; *Historisches Jahrbuch*, 1896. XVII. 4. S. 904. Katol. Obzornik 1899, str. 143—152. Napis je iz II. stoletja po Kr.; nekateri pravijo, najpozneje 217. l.

² Zadnji del se glasi: Πίστις πάντη δὲ προήγε τροφήν Ἰχθύς ἀπὸ πηγῆς ... καθαρόν, ὃν ἐδράξατο Πάρθενος ἀγνή, καὶ τοῦτον ἐπέδωκε φίλοις ἐσθίειν διὰ παντός οἶνον χρηστὸν ἔχοντα, κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου. Cf. H. Marucchi, *Élém. d'arch.* I. pg. 296.

³ Kraus, *Realenc. Art.* Ἰχθύς, Fisch I. S. 156.

⁴ Na pr. v kripti Lucine; »Elle présente en deux groupes symétriques un poisson posé sur un terrain peint en vert, portant sur son dos le pain et le vin; on ne peut indiquer mieux la compénétration des éléments eucharistiques avec le corps de Notre-Seigneur.« Marucchi, *Op. cit.* pg. 287.

⁵ V katakombi Priscile »Fractio panis«. Cf. Wilpert, Herder 1895. »D'après Mgr. Wilpert, ce serait un représentation réelle du rite eucharistique célébré dans cette chapelle au IIe siècle.« Marucchi, pg. 289.

⁶ To Wilpert, Marucchi, M. de Rossi razlagajo o evharistiji.

treh stoletjih ni najti¹. Kajti spoznali smo, da razen svetopisemskih poročil tudi prvi kristjani razodevajo isto versko prepričanje v evharistiji, kakršno imajo dandanašnji katoličani.

Sploh moramo po vsem dosedanjem razmotrivanju izraziti znanstveno prepričanje, da je malokatera zgodovinska resnica tako dokazana in sporočena, kakor veličastni nauki o Gospodovi zadnji večerji.

¹ Ebrard, Abendmahl I. 233: Die arglose Unbestimmtheit, womit diese Lehre ausgesprochen und das Staunenswerthe derselben dem frommen Gemüth oft bis zu hyperbolischem Redeschwung nahegelegt wird, führt dann selbst leise Irrthümer herbei.

Tretje poglavje.

Evharistična tvarina.

Začetkom III. stoletja po Kr. r. najdemo pri nekaterih kristjanih, da so pri daritvi sv. maše darovali kruh in vodo. Tudi pri obhajilu so prejeli kruh in vodo. Ta obred je dal nekaterim povod, da so preiskovali prve čase krščanstva, da zvedo, ako nima ta navada začetka v starejšem izročilu. Posebno se je trudil Adolf Harnack¹ dokazati, da v najstarejših časih nista bila kruh in vino evharistična tvarina, ampak kruh in voda. Vsled Harnackovih učenih razprav se je vnela med protestanti velika polemika o tem vprašanju. Harnack je namreč izvajal iz svoje podmene nauke, ki so največjega pomena za naziranje o zadnji večerji. Če je namreč vse eno, ali prvi kristjani jemljejo včasih vino, včasih pa vodo kot evharistično tvarino, potem sledi iz tega, da ni glavna reč tvarina, ampak jed. Do tega zaključka je Harnack tudi prišel. Kajti on piše: »Es handelt sich ... um die menschliche Nahrung in ihrer einfachsten Form, um Essen und Trinken, also um eine Handlung. Die Handlung ist das Entscheidende. Die wichtigste Funktion des Lebens hat der Herr geheiligt, indem er die Nahrung als seinen Leib und sein Blut bezeichnet hat.«

Iz tega vidimo, kolike važnosti je pravi nauk o evharistični tvarini. Kdor njega ne pozna, pride v največje zmote o bistvu Gospodove zadnje večerje. Zato hočemo dokazati, da sta kruh in vino, kateremu se primeša nekoliko vode, edino prava evharistična tvarina.

A. Kruh je prva evharistična tvarina.

Edino prava tvarina evharističnega zakramenta more biti le tista, katero je določil ustanovitelj tega zakramenta. Že starozakonski kralj in duhovnik Melhizedek je daroval kruh. Njegova predpodoba

¹ I. Adolf Harnack, Brot und Wasser, die eucharistischen Elemente bei Justin in »Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur von Gebhard und Harnack«. VII. Bd. 2. Heft. Leipzig 1891. S. 115—144.

se je spolnila v Jezusu Kristusu. Vsa novozakonska poročila se v tem strinjajo, da je Jezus pri zadnji večerji posvetil in daroval kruh. Sv. Matej piše: »Ko so pa večerjali, je vzel Jezus kruh in ga je posvetil in razlomil ter dal učencem in je rekel: Vzemite in jejte! to je moje telo« (Mat. 26, 26). Slično poročajo tudi drugi.

Kruh je pa lahko različen. Nekateri je pšeničen, drugi ječmenov, nekateri ržen, drugi ovsen. Je-li vsak kruh pripraven in veljaven, da se iz njega pripravlja najsvetejši zakrament? Biel in Kajetan sta menila, da velja vsak kruh, kateri je iz žita, torej tudi ječmenov. Tega mnenja dandanes nihče več nima. Zato uči rimski katekizem: »Noben kruh razen pšeničnega ni primerna tvarina k zakramentu; kajti tega nas uči apostolsko ustno izročilo in potrjuje veljava (oblast) katoliške cerkve«¹.

Kot pšenica pa se ne smatra v najožjem pomenu samo tista vrsta žita, katero Nemci imenujejo Weizen. Pšenica ima namreč nekaj zelo sorodnih vrst, ki kažejo isto naravo in so tako podobne pravi pšenici, da jih komaj veččak razločuje. Vse te vrste so veljavne, da se iz njih pripravlja dovoljena evharistična tvarina. Vsako drugo žito pa je izključeno, kakor hitro se razločuje od pšeničnih vrst. Nikdar se ne sme rabiti koruza ali turšica, oves, ječmen, ali moka iz kostanjev, riža ali kakih drevesnih sadežev.

Če je kruh narejen iz raznega žita, je tako dolgo veljavna tvarina, dokler prevladuje pšenica. Ako bi bilo pa polovico drugega žita primešanega pšenici ali celo več, bi to gotovo ne bila zadostna tvarina, in duhovnik bi se smrtno pregrešil, ako bi tako tvarino rabil².

Pšenični kruh pa mora biti napravljen iz pšenične moke in iz naravne vode. Ko bi bila moka zmešana mesto vode z mlekom, strdjo, vinom ali s kako destilirano vodo, bi kruh ne bil veljaven. Mala primes kake druge reči k vodi bi tvarine ne razveljavila, pa brez velike sile bi se nikdar ne smela rabiti. Rudeče hostije, kakor jih rabimo pri pečatenju pisem, so vedno prepovedane.

Kruh, ki je pripravljen iz pšenične moke in naravne vode, mora biti pečen. Peče se lahko v peči, v ognju ali železnih kleščah v ognjeni vročini. Kuhano testo ni veljavna tvarina; tudi na olju ali na surovem maslu sprazeno testo ne velja, ker ni navaden kruh.

Bistveno pokvarjen kruh tudi ne velja. Da je pokvarjen, se pozna iz okusa, iz duha, iz barve, iz plesnivosti ali iz tega, če se preveč

¹ Catechismus Romanus P. II. qu. 12, 4: Nullus panis, nisi triticeus, apta ad sacramentum materia putandus est (Hoc enim Apostolica traditio nos docuit, et Ecclesiae Catholicae auctoritas firmavit).

² Patr. Sporer, Theologia moralis, tom. III. n. 141.

drobi. Ako kdo dvomi, ali je pokvarjen ali ne, ga ne sme posvetiti iz spoštovanja do presvetega zakramenta. Kruh, ki se hoče skvariti, je še sicer veljavna, a nedovoljena tvarina. Prepečen ali dvakrat pečen kruh velja, ker to ne spremeni njegovega bistva.

Kruh je lahko kvašen ali pa nekvašen. Nekvašen se imenuje tudi opresen. Pravi pšenični kruh, kvašen in opresen, je veljavna evharistična tvarina. Florentinski cerkveni zbor je določil: »Določujemo, da se telo Kristusovo v presnem ali v kvašenem kruhu pšeničnem resnično posveti . . ., vsak namreč po navadi svoje cerkve vzhodne ali zapadne«¹. Kajti obojen je pravi kruh, kvašenje ni kaj bistvenega. O kvašenem ni nikakega dvoma, ker le ta je navaden kruh. Pa tudi opresen kruh se v sv. pismu imenuje prosto: kruh. O Kristusu bremo pri sv. Luki (24, 30), da je vzel in posvetil kruh. Ta je bil brezdvomno opresen, ker velikonočne dni so imeli Judje samo tak kruh. Apostola bi v Emavzu gotovo ne jedla drugega kruha, kakor je zahtevala judovska postava. Saj tudi drugega ni imel takrat noben Izraelec v svoji hiši.

Opresen, kakor tudi kvašen kruh se strinja s svetostjo sv. evharistije. Kvašen je primeren zato, ker je v splošni rabi in ker lepo zaznamuje združitev božje in človeške narave. Zato pravi sv. Tomaž Akv.²: »Grška cerkev daruje kvašen kruh zato, ker je Beseda Očetova oblečena v meso, kakor se kvas primeša moki.« Grki ga torej smejo rabiti. Tudi niso zato razkolniki, ker posvečujejo kvašen kruh, ampak zato, ker obsojajo latinsko cerkev, da daruje opresen kruh, in ker učijo, da opresen kruh ni primerna tvarina za konsekracijo. Tudi ne dovolijo, da duhovniki latinskega obreda na njihovih oltarjih mašujejo.

Navada rimske cerkve, ki posvečuje in daruje opresen kruh, je bolj utemeljena, kakor v vzhodni cerkvi. Sv. Tomaž Akv. navaja štiri razloge³:

1. Kristus je pri zadnji večerji rabil opresnike. Pri jedi velikonočnega jagnjeta so imeli Judje samo opresen kruh. Bilo jim je namreč zapovedano: »Sedem dni jejte opresnike; prvi dan ne bodi več kvasu v vaših hišah; kdorkoli bo jedel okvašen kruh od prvega do sedmega dneva, bodi potrebljena njegova duša iz Izraela« (II. Mojz.

¹ Cnc. Flor. in decreto unionis: Definimus, in azymo sive in fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet iuxta suae ecclesiae sive occidentalis sive orientalis consuetudinem. (Denz. n. 587.)

² Summ. theol. P. 3. qu. 74. a. 4: Graecae ecclesiae offerunt fermentatum, pro eo quod Verbum Patris indutum est carne, sicut fermentum miscetur farinae.

³ Summ. theol. loc. cit.

12, 15). Ker je pa Jezus po judovski šegi na prvi dan opresnikov jedel velikonočno jagnje ter obhajal zadnjo večerjo, zato je posvetil opresni, ne pa kvašen kruh¹.

2. Opresni kruh bolje označuje brezmadežno nepokvarjenost Jezusovega telesa, kakor kvašeni. 3. Ker bolje kaže na dušno čistost vernikov, ki bi naj s čistim srcem prejemali presveti zakrament, kakor opominja sv. Pavel: »Postrgajte stari kvas, da boste novo testo, kakor ste opresni. Zakaj naše jagnje Kristus je darovano. Obhajajmo torej veliko noč, ne v starem kvasu, tudi ne v kvasu hudo-bije in malopridnosti, ampak v opresnikih čistosti in resnice« (I. Kor. 5, 7. 8). 4. Rimska cerkev daruje opresnike, ker je Kristus sine ulla commixtione privzel človeško meso (Sv. Gregor)².

Vendar je grški kakor tudi latinski duhovnik pod smrtnim grehom zavezan držati se navade in obreda svoje cerkve, kadar posvečuje ali pripravlja najsvetejši zakrament. Kajti vsakega vežejo postavne do-ločbe lastne cerkve. Latinski duhovnik bi torej niti takrat ne smel posvetiti kvašenega kruha, ako bi ne imel druge hostije za sprevide-nje kakega bolnika. Opresnikom se tudi ne sme primešati sol. Če bi se pa pomotoma vendarle zgodilo, bi se taka hostija smela rabiti, če ni druge, ker ni tako stroge prepovedi.

Na potovanju po deželah grške cerkve sme latinski duhovnik v grški cerkvi rabiti kvašen kruh. Ravno narobe pri nas grški duhovnik lahko rabi opresnike. Kajti po splošnih pravilih se ptujec sme ravnati po navadah in postavah, ki so v kakem kraju. Kakor hitro pa se la-tinski duhovnik stalno naseli v kraju, kjer ni latinskih cerkev, se je dolžan ravnati po postavah, ki veljajo za dotični kraj. Tedaj sme ko-sekrirati le kvašen kruh. Isto velja za grškega duhovnika, ki se stalno naseli v naših krajih. Tu mora rabiti le opresnike. Če imajo pa La-tinci v grških krajih svojo cerkev, smejo tam le po svojem obredu opresnike rabiti. V takem slučaju lahko Grki rabijo kvašen kruh³.

Kruh za najsvetejši zakrament so nekdam verniki spekli doma in ga potem darovali na oltarju. Ker pa nekateri niso prinašali dovolj čistega kruha, se je v mnogih cerkvah vpeljala navada, da so prinašali moko. Nek pisatelj 12. stoletja poroča namreč: »Nekdaj so duhovniki dobivali iz posameznih hiš in družin moko in so delali iz nje kruh, katerega so darovali za ljudstvo«⁴. Ta navada se še zdaj nahaja v

¹ Prim. »Voditelj« l. 1903, str. 391.

² Conf. Innocent. III., De myster. missae, lib. IV. cap. 4.

³ Sporer, Loc. cit. n. 149.

⁴ Honoris Augustodunensis, Gemma animae, cap. 58: Olim sacerdotes a sin-gulis domibus et familiis farinam accipiebant, et inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant.

armenski cerkvi. V iztočni cerkvi pečejo hostije vsled stare navade pobožne device in žene, pri zapadni cerkvi so jih nekdam pripravljali duhovniki ali tisti, ki so se pripravljali na duhovski poklic. Dandanes skrbijo za hostije cerkovniki, po nekaterih krajih pa še duhovniki.

Benediktinci so imeli v srednjem veku posebne obrede, ko so pekli hostije. Govoriti jim je bilo prepovedano. Bratje pa so med tem molili psalme¹. Sv. Venčeslav je sam pripravljaval hostije, da bi tako odpravil vsako nedostojnost. V novejšem času imajo pobožne redovnice ta posel, da zadoščajo cerkvenim predpisom.

Ime hostija je od 8. stoletja v navadi za obliko opresnega kruha, ki je določen za najsvetejši zakrament. Od latinske besede se imenuje tudi »oblat«, ker je določen za daritev. V prvih stoletjih je imel ta kruh obliko venca. Odtod je imel ime »corona«. Navadno pa je imel obliko ploščnatega hleba, kakor ga najdemo že pri starih Rimljanih in pri Judih (mazzot). Ti ploščnati hlebi so bili do 11. stoletja tako veliki, kakor naši krožniki. Pri obhajilu jih je duhovnik razlomil (*particulae*). Ti kosci so bili še tako veliki, da so jih morali jesti v pravem pomenu besede. Kajti niso se dali takoj zavžiti, kakor današnje male hostije. Da so se lažje lomili, so imeli hlebi zgoraj v podobi križa vtisnjene brazdice.

Ker je število obhajancev med sv. daritvijo tekom 11. stoletja postajalo vedno manjše, je dobila hostija obliko denarja². Honorij Avgustodunski poroča, da so v 12. stoletju začeli delati hostije s podobo križanega Jezusa. V iztočni cerkvi so ravno takrat začeli na hostije vtiskati razne napise, n. pr.: IC XP N K, ali AQ, XPC pod križem, Hagios ischyros okoli roba. Od desetega stoletja namreč hostij niso več pekli na vročih kamenih, ampak v železnih kleščah. Na njih so bila vtišnjena znamenja Križanega ali kaki napisi. Ta navada se je ohranila do dandanes. Kongregacija sv. obredov je 26. aprila 1834 potrdila navado, da se vtisne na hostije podoba križanega Jezusa.

Podoba hostije je v rimski cerkvi od nekdam vedno okrogla. Take vidimo na starih slikarijah in spomenikih. Papež sv. Cefrin (iz 3. stoletja) jih zato imenuje *corona sive oblata sphaericae figurae*. Durand

¹ Ant. Bellotte, *Tractatus ad ritum eccl. Laudunensis* pg. 461, ed. Paris 1662: Interim dum ipsae hostiae fiunt, et coquuntur, dicant iidem Fratres psalmos familiares Horarum, et Horas canonicas et de psalterio ex ordine, quod tantumdem valeat, si ita potius voluerint... Silentium loquendi omnino teneant: ille tamen, qui ferra tenet, si necesse sit breviter, quod vult indicare potest famulo, qui focum facit et ligna portat, quae debent esse valde sicca et ante multos dies de industria praeparata.

² Augustodunensis Honorius, *Gemma animae*, lib. I. cap. 66.

okroglo obliko lepo tolmači¹: Hostija je okrogla, ker je zemlja Gospodova in njena polnost, zemeljski krog in vsi, ki v njem stanujejo. Kruh se dela v obliki denarja, ker je bil kruh življenja izdan za denar, in ker bo isti denar plačilo za tiste, ki se trudijo v vinogradu. Zato pravi sv. Pavel: »Vsak bo prejel lastno plačilo po svojem delu.« Iztočna cerkev pa ima štirivoglate hostije. Le Armenci imajo okrogle, dasi rabijo kvašene². Hostija za duhovnika je večja (okoli 7—8 cm v premerju) od tistih, ki so določene za vernike (okoli 3 cm). Ako bi mašnik ne imel velike hostije, bi smel v sili tudi za se konsekrirati malo³.

Kakor hitro mašnik zapazi, da je hostija bistveno pokvarjena, mora takoj drugo vzeti za konsekracijo. Ako to zapazi, predno vzame rešnjo kri, mora drugo hostijo vzeti, vsaj v duhu darovati in posvetiti začeniši z besedami: *Qui pridie quam pateretur...* Če še prve hostije ni zavžil, jo mora zavžiti po prejeti konsekrirani drugi veljavni hostiji in rešnji krvi. Če je pa neveljavno hostijo tudi poprej zavžil, mora vendar zavžiti še drugo, veljavno konsekrirano. Kajti postna postava ni tako stroga, kakor zapoved, da se ima daritev dovršiti.

Mogoče pa je tudi slučaj, da duhovnik zapazi pokvarjenost kruha po zavžiti rešnji krvi. Takrat naj takoj vzame nov kruh in novo vino, tiho oboje konsekrira, ko ju je že poprej daroval in oboje zavžije ter nadaljuje sv. daritev. Gousset meni, da zadošča, če se znova samo kruh brez vina posveti. Colletu ugaja to mnenje posebno, če se je bati pohujšanja, ali če bi morali verniki predolgo čakati⁴.

Kruh, ki je določen za najsvet. zakrament, mora biti duhovniku prisoten in določen za posvetitev. Prisoten je, če ga duhovnik ima pred očmi, če se ga lahko dotakne ali drugače čuti kot prisotnega v kaki celoti ali skupnosti (n. pr. v kupu hostij). Dvomljiva ali neve-

¹ Durandus, *Ration. lib. IV, cap. 30, n. 8*: *Hostia formatur rotunda, qua Domini est terra et plenitudo eius, orbis terrarum et omnes, qui habitant in eo. Ibid. cap. 41, n. 8*: *Panis formatur in modum denarii; tum quia panis vitae pro denariis traditus est, tum quia idem denarius in vinea laborantibus in praemium dandus est. Ideo Paulus dixit: Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.*

² Allatius apud Benedict. XIV, *De s. missae scif. lib. I., cap. 6*: *Graeci cum panem ad sacrificandum efficiunt, ut plurimum non rotundant, sed in 4 ramos ad modum crucis extendunt; postea sigillum iam dictum (Crucifixi) imprimunt in medio crucis et in ramorum extremitatibus. — Armeni relictas quadratas, formam nunc rotundam adhibent; sed usum fermentati retinuerunt, quod testatur Abrahamus Echellensis, Maronita e monte Libano in epistola ad Ioannem Morinum. Conf. Collect. Lac. II, 190: Reliqui orientales, nostris Maronitis Armenisque exceptis, panem fermentatum usurpare maluerunt in eoque nunc consecrant.*

³ S. Alphonsus, *theol. moral. lib. VI. n. 204.*

⁴ P. Lahousse, *De s. Euchar. myster. p. 139. Conf. Benedict. XIV, Loc. cit. lib. III. cap. 15.*

ljavna je konsekracija hostij, ki so v zaprtem tabernaklu, pod stojalom keliha, pod korporalom. Veljavna pa je, če so kruhi v največi množini ali če so najmanjši kosci¹.

Strogo je zapovedano, da morajo biti hostije, ki so določene za obhajilo vernikov, v ciboriju ali pa na pateni, če jih je malo, ali pa na korporalu mašnikovem. Po nekaterih krajih jih pripravijo na drugem zloženem korporalu. To je pa kongregacija za sv. obrede prepovedala 12. avg. 1852.

Hostije morajo biti pripravljene na oltarju pred darovanjem. Benedikt XIV. meni, da se hostije, ki so prinesene po začetem kanonu, ne dajo več konsekriрати². Mnogi pa uče, da bi se le v največi sili smele posvetiti³. Po povzdigovanju prinesene hostije bi se pa niti za kakega bolnika ne smele več posvetiti. Hitro po povzdigovanju bi se male hostije ne smele vzeti z oltarja, ker spadajo z veliko hostijo k isti daritvi. Smrtno bi pa ne grešil, kdor bi v sili ž njimi vernike obhajal pred mašnikovim obhajilom.

Kdor hostije konsekrira, mora imeti namen, da bo vse tiste posvetil, ki so pred njim na korporalu. Pri darovanju in pri povzdigovanju se mora ciborij odkriti. Če bi duhovnik to pozabil storiti, so hostije posvečene, ako je le poprej imel namen, jih posvetiti, pred sv. daritvijo ali med njo⁴. Raznega mnenja pa so pravoslavci glede na one hostije, katere je duhovnik pred sv. mašo mislil posvetiti, pa jih je potem pustil zunaj korporala in se jih potem ne spomni več. Mnogi so s sv. Alfonzom po pravici trdili, da niso posvečene. Take se vernikom ne smejo podeliti, ampak se morajo pri drugi sv. daritvi pogojno posvetiti ali pa še bolje po zavživanju sv. krvi zavžiti od duhovnika, ki je maševal.

Ako se posvečene hostije zmešajo z neposvečenimi, je najbolje, pravi Herdt⁵, da se vse tiste hostije zavžijejo po zavžiti sv. krvi pri isti ali pri naslednjih sv. mašah. Če to ni mogoče, se ponovijo posvečevalne besede z namenom, posvetiti samo neposvečene. Ali pa je treba vse in posamezne posvetiti s pogojem: če še niso posvečene. Tako ravnanje priporoča sv. Alfonz Lig.⁶.

¹ Summa theol. Thomae Aqu. P. III. qu. 74, a. 2: Cum huius sacramenti materia determinetur per comparisonem ad usum fidelium, quorum numerus plane indeterminatus est, dici non potest materia huius sacramenti quantitatem esse determinatam. — ² Benedictus XIV., Loc. cit. l. III. c. 18.

³ Conf. S. Alphons. Loc. cit. lib. VI. n. 217; Lehmkuhl, Theol. mor. Vol. II. n. 126. — ⁴ Conf. S. Alphonsus, Loc. cit. n. 215.

⁵ Herdt, Prax. s. Lit. p. III. t. 7, n. 13.

⁶ S. Alphonsus Lig. Loc. cit. n. 216, kjer navaja več pisateljev za to mnenje.

B. Druga evharistična tvarina je vino vinske trte.

Najrazličnejši krivoverci so priznali, da ima katoliška cerkev prav, ker posvečuje kruh ter ga deli vernikom v dušno hrano. O drugi tvarini pa ne najdemo le nasprotnih nauk pri nekaterih novodobnih protestantih, ampak v najstarejših spisih. Te tolmačijo krivoverski pisatelji krivo, da napadajo nauk katoliške cerkve. Klement aleksandrijski¹ sporoča o Teodotu, da je učil: »Kruh in olje se posvetita z močjo imena. In nista več tisto, kar se zdita in za kar se sprejmeta, ampak z močjo sta se spremenila v moč.« Ne vino, ampak olje je Teodotu evharistična tvarina poleg kruha. O ebionitih piše sv. Irenej: »Ebioniti ne marajo mešanja z vinom ter hočejo imeti samo navadno vodo«². Epifanij pravi o gnostikih: »Svetotajstva obhajajo v posnemanju cerkvenih svetnikov slično z opresniki, in drugi del svetotajstva z vodo samo«³. Ravno isti piše o Tacianu: »Svetotajstva obhaja tako, da posnema sv. cerkev, rabi pa samo vodo v svojih tajnostih«⁴. Epifanij omenja tudi enkratite, da darujejo kruh in vodo, ker je po njihovem mnenju vino nekaj hudičevega⁵. Tudi Klement Aleksandrijski pozna take, ki darujejo pri sv. daritvi kruh in vodo⁶. Tudi Marcion je v tak namen rabil vodo⁷. Filastrij in sv. Avguštin tudi poznata take, ki mesto vina k najsvetejšemu zakramentu rabijo vodo⁸. Artotiriti so celo posvečevali kruh in sir⁹.

¹ Clem. Alex. Excerpta ex Theodoto, c. 82: Καὶ ὁ ἄρτος, καὶ τὸ ἔλαιον ἀγιάζεται τῇ δυνάμει τοῦ ὀνόματος, οὗ τὰ αὐτὰ ὄντα κατὰ τὸ φαινόμενον οἶα ἐλήφθη, ἀλλὰ δυνάμει εἰς δύναμιν μεταβέβληται.

² Irenaeus, Av. haer. V., l. 3: Reprobant itaque Ebionaei commixtionem vini caelestis et sola aqua saecularis volunt esse, non recipientes Deum ad commixtionem suam.

³ Epiphanius, H. 30, 16: Μυστήρια δὲ δίδωσιν τελοῦσι κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπὸ ἐνιαυτοῦ εἰς ἐνιαυτὸν διὰ ἁγύμων καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ μυστηρίου δι' ὕδατος μόνου.

⁴ Epiph. Ibid. 46, 2: Μυστηρίοις δὲ ὡσαύτως κέχρηται κατὰ μίμησιν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, ὕδατι δὲ μόνῳ χρώμενος ἐν τοῖς μυστηρίοις.

⁵ Epiph. Ibid. 47, 1: φάσκοντες (οἶνον) εἶναι διαβολικόν.

⁶ Clem. Alex. Strom. I, 19, 137: Ἄρτον καὶ ὕδωρ οὐκ ἐπ' ἄλλων τινῶν ἀλλ' ἢ ἐπὶ τῶν ἁγίων καὶ ὕδατι κατὰ τὴν προσφορὰν, μὴ κατὰ τὸν κἀνονα τῆς ἐκκλησίας, χρωμένων αἱρέσεων ἐμφανῶς ταυτοῦσης τῆς γραφῆς. Εἰσι γὰρ οἱ καὶ ὕδωρ ψιλὸν εὐχαριστοῦσιν.

⁷ Epiph. Ibid. 42, 3: Ὑδατι ὁ Μαρκίων ἐν τοῖς μυστηρίοις χρῆται.

⁸ Phil. H. 77: Aug. h. 64: Aquarii sic dicti, qui in sacramentis caelestibus offerunt tantum aquam non illud quod ecclesia catholica et apostolica facere consuevit.

⁹ Epiph. Loc. cit. H. 49. Augustin. lib. de haer. h. 28.

Tudi v raznih apokrifih, t. j. v takih pobožnih spisih, katere so pripisovali kakemu apostolu ali evangelistu, ki pa v resnici niso od od teh, imenuje se mnogokrat voda mesto vina kot evharistična tvarina¹. Drugi taki spisi omenjajo samo kruh².

Iz takih starokrščanskih virov se pa nikakor ne da sklepati, da so takrat v katoliški cerkvi pripoznali razen kruha in vina še kako drugo tvarino najsvetejšega zakramenta. Da pa vendar najdemo tu pa tam drugačno prakso, temu tiči vzrok v napačnem svetovnem naziranju raznih krivovercev. Vse krivoverske vrste od ebionitov do manihejcev smatrajo materijo in duha za dve nasprotji, ki se sovražita. Zato tudi nista istega izvira. Materija izvira od hudobe, duh pa od dobrega boga. Človek je nesrečna zmes iz obojnih nasprotujočih si prvin. Zato je njegova glavna naloga, da oprosti svojega duha vplivu materije z zatajevanjem. Da osvobodijo duha, se ti krivoverci vzdržijo mesa, zavržejo zakon in nočejo piti vina. Ker imajo vino za nekaj hudičevega, zato rajši rabijo vodo ali sir ali celo mleko ali pa sam kruh pri ponavljanju skrivnosti zadnje večerje. Kakor je iz 63. lista sv. Ciprijana do cela razvidno, se je celo v nekaterih zakotnih krajih v katoliških škofijah vtihotapila navada, da so darovali vodo mesto vina. Škof Ciprijan pa to ravnanje odločno graja in druge cerkve ga niso nikjer odobrile³.

Nasprotno so cerkvene postave vsikdar z vso odločnostjo povdarjale, da je poleg kruha le vino veljavna in dovoljena evharistična tvarina. Res se v starejših spisih večkrat nahaja izraz kelih mesto vino. Pa vsakdo je vedel, kaj je pri daritvi v kelihu. Če se tu pa tam omenja samo kruh kot hrana vernikov, je to le dokaz, da že zgodaj verniki prejemajo najsvetejši zakrament samo pod podobo kruha. Mnogokrat se sicer ne omenja vino, pač pa kri, ki je nastala iz vina. To je bilo vernikom dobro znano. Harnackova »vodena teorija« je slabo utemeljena in je po pravici tudi med protestanti našla odločen

¹ Actus Petri cum Simone, c. 2: Obtulerunt autem sacrificium Paulo pane et aqua, ut oratione facta unicuique daret. In quibus contigit quandam nomine Rufinam volens et ipsa eucharistiam de manibus Pauli percipere. Cui Paulus dixit non tamquam digna accedis ad altarium Dei et Dei eucharistiam temtas accipere. Lipsius, Acta Petri, p. 46.

² Acta Iohannis. C. 18 et 19: Καὶ αἰτήσας ἄρτον ἡ χάριστησεν οὕτως λέγων· τίνα αἶνον, ἢ ποίαν προσφοράν ἢ τίνα εὐχαριστίαν κλώντες τὸν ἄρτον ἐπονομάσομεν . . . καὶ κλάσας τὸν ἄρτον ἐδίδου ἡμῖν, ἐκάστῳ τῶν ἀδελφῶν ἐπευχόμενος ἄξιον ἔσσεσθαι αὐτὸν τῆς τοῦ Κυρίου εὐχαριστίας.

³ Cyprian. 63. ep. ad Caelium, c. 1: Quidam vel ignoranter vel simpliciter non faciunt, quod Iesus Christus fecit et docuit . . . ut si quis in isto errore adhuc teneatur. C. 11: Miror, unde hoc usurpatum sit, ut in quibusdam locis aqua offeratur.

odpor. Zahn¹, Jülicher², Funk³ in Grafe⁴ so zavrnilo njegovo novotarijo. Med katoličani pa je na podlagi virov iz prvih treh stoletij krščanske dobe A. Scheiwiler dokazal, da sta kruh in vino in ne kaj drugega evharistična tvarina.

Ostane nam torej naloga spoznati one določbe, iz katerih razvidimo, kdaj je vino veljavna, kdaj dovoljena tvarina najsvetejšega zakramenta. Kristus je pri zadnji večerji rabil vino. Zato ga morajo rabiti tudi vsi, ki hočejo po Kristusovem vzgledu (Mat. 26; Mark. 14) ponavljati skrivnost Gospodove večerje. Pri zadnji večerji je Kristus govoril besede: »Povem vam pa, da posihmal ne bom pil od tega sadu vinske trte do tistega dne, ko ga bom novega z vami pil v kraljestvu svojega Očeta« (Mat. 26, 29).

Kristus torej v kelihu ni imel vode, ampak sad vinske trte, t. j. vino. Pravo vino je le iz grozdja vinske trte. Zato je vsaka druga tvarina za konsekracijo neveljavna, ki ni pravo vino. Izključeno je torej: 1. Pivo, medica in vsak sok, ki se dobiva iz kakega sadja, n. pr. iz malin, borovnic, ribizla, breskev, jabolk, hrušek, jagod itd., če se tudi imenuje vino ali drugače. 2. Sok iz nezrelih vinskih jagod. Kajti tak sok še ni vino, ampak je še le na potu do vina, kakor testo tudi še ni kruh. 3. Tekočina, ki se dobi s tem, da se na vinske tropine naliže voda. Ker še tropine ohranijo precej vinskega duha in soka, ima ta tekočina tudi vinski okus, in je včasih precej okusna. 4. Vsak kis (jesih), če je tudi nastal iz vina.

Neveljavna tvarina je tudi to, kar je sicer bistveno vino, pa ni več pijača. Kondenzirano vino ali sok, ki je iz posušenih vinskih jagod, je že bolj jed, kakor pijača. Tudi vinske jagode se ne morejo posvetiti, ker so jed in ne pijača⁵. Kdor jih zoblje postni dan, lahko prelomi post. Kdor pa pije vino, ga ne prelomi. Kruh napolnjen z vinom se da posvetiti kot kruh. Vino, ki je v njem, pa se ne da posvetiti, ker se ne vidi in se ne more reči: To je vino.

Veljavno se da posvetiti vsako vino, naj je barve kake koli. Zato velja belo, rdeče, črnina, tudi če je zmešano iz raznobarvenih vin. Ali je vino iz tega ali onega kraja, močno ali slabo, dokler je pristno, se da posvetiti. So pa slučajji, v katerih je vino za konsekracijo sicer

¹ Zahn, Brot und Wein im Abendmahl der alten Kirche. Erlangen 1892.

² Jülicher, Zur Geschichte der Abendmahlfeier in der ältesten Kirche, in theol. Abhandlungen Karl v. Weizsäcker gewidmet. Freiburg im B. S. 215–250.

³ Funk, Theol. Quartalschrift, Tübingen 1892. S. 643–659.

⁴ Grafe, Zeitschr. f. Theol. u. Kirche 1895, Die neuest. Forsch. über die urchristliche Abendmahlsfeier. S. 101–139.

⁵ S. Congr. Off. 22. Juli 1706 je določila, da se le takrat sme rabiti vino iz posušenih vinskih jagod, ako se po barvi, po duhu in okusu spozna za pravo vino.

veljavno, pa se brez greha vendar ne more posvetiti. Konsekracija bi bila veljavna, pa je nedovoljena.

Kdor bi posvetil vinski mošt kmalu, ko priteče iz stiskalnice, bi imel sicer veljavno, pa nedovoljeno tvarino¹. Tak mošt se mora poprej sčistiti, ker ima primešane še razne snovi. Smrtno bi se torej pregrešil, kdor bi ga brez sile rabil pri sv. daritvi. Ako bi kakemu duhovniku po noči vsled kake nesreče vino steklo in bi moral drugi dan v nedeljo na vsak način maševati, da ljudstvo ne ostane brez maše, ali da se posveti sv. popotnica za kakega bolnika, tedaj bi smel duhovnik vzeti grozd iz brajde in ga iztisniti za sv. daritev, posebno, ako bi pristnega vina ne bilo mogoče pravočasno dobiti. Po nekaterih krajih imajo pobožno navado, da se na praznik Gospodovega spremenjenja ali na god sv. Lovrenca za konsekracijo iztisnejo prvi grozdi. Mnogi pravoslavci te navade ne odobrujejo, drugi pa jo zaradi dolgotrajnosti in ljudske pobožnosti opravičujejo². Če vino malo cika, je veljavna, pa nedovoljena tvarina za posvetitev. Brez sile se ne sme rabiti. Ako pa je vino že tako pokvarjeno, da se po pravici dvomi, ali je še vino ali že bolj kis, tedaj se tudi v največji sili, ko bi n. pr. ljudstvo ostalo brez sv. daritve ali brez velikonočnega obhajila, ne sme rabiti. Kajti tedaj bolj veže spoštovanje do najsvetejšega zakramenta, kakor druge cerkvene zapovedi.

Ako se vinu pridenejo kake dišave, pa ne v toliki meri, da bi se bilo spremenilo bistvo dotičnega vina, tedaj je konsekracija veljavna, pa vsikdar nedovoljena. Zmrzlo vino je po mnenju večine pravoslavcev veljavna tvarina. Razlog je, ker rešnja kri ostane pod podobo vina, ako vino zmrzne po konsekraciji; zato se tudi zmrzlo vino more posvetiti. Vendar pa ni dovoljeno vinskega ledu posvetiti. Zelo bi grešil, kdor bi to storil. Ako se vino pred povzdigovanjem spremeni v led, naj se raztopi, ali vzame drugo, če je mogoče. Ako pa zmrzne po konsekraciji, se mora pred zavživanjem s toplo rutico, nad žrjavico ali na drugi način raztopiti. Z dihanjem led raztopiti mnogi odsvečujejo kot nedostojno³. Da slabo vino ne zmrzne, se mu sme primešati alkohola, ki je narejen iz vina. Tako vino pa ne sme imeti s primešanim vred več kakor 18% alkohola⁴.

¹ Thom. Aqu., Summa theol. P. III., qu. 74, a. 5: Mustum iam habet speciem vini, nam eius dulcedo attestatur digestionem, quae est completio a naturali calore, ut dicitur, et ideo de musto potest confici hoc sacramentum.

² Reprobant Suar., Vasq.-Excusant Laym., Tannerus, Gob., quia usus longaevis non est levis auctoritas.

³ Gob. post Suar. rusticissimum esse dicens: Sane mallet glaciatum, digito tamen reverenter comminutum summere, quam halitū solum.

⁴ S. Cong. Off. 30. Juli 1890. — Dne 5. avgusta 1896 je pa kongregacija do-

Mogoče je, da duhovnik zapazi pri sv. daritvi bistven nedostatek na vinu. Kaj mu je takrat storiti? Ako pred zavživanjem telesa opazi, da ima v kelihu n. pr. vodo, tedaj mora vodo v drugo posodo izliti in vino v kelih ter malo vode. Vino mora potem darovati in vsaj v duhu posvetiti začenski od besed: *Simili modo* ... Ako pa po zavživanju hostije in take vode zapazi nedostatek, mora vzeti drugo hostijo in vino z vodo v kelihu. Oboje daruje, posveti in oboje zavžije, dasi bi ne bil tešči vsled zavžite neveljavne tekočine. Da se zabrani javno pohujšanje, sme se vzeti samo vino z vodo brez hostije¹. Če je duhovnik imel del vode že v ustih, jo sme povžiti, drugo pa naj vlije v drugo posodico in jo izpije z ablucijo. Ako je še kak kosček hostije v kelihu, tedaj ni treba posvečevati nove hostije, ampak samo vino. Ta kosček sv. hostije se lahko izlije z vodo vred v drugo posodo, ali pa lahko tudi ostane v kelihu, in izlije se sama voda². Kadar pa bi duhovnik pred povzdigovanjem zapazil, da ima v kelihu neveljavno tvarino (kis) in bi ne mogel dobiti veljavne (vina), bi moral sv. daritev opustiti³.

Vinske kapljice, ki so znabiti zunaj na kelihu, niso konsekrirane, ako jih duhovnik ni nalašč nameraval posvetiti. O tistih kapljicah, ki visijo znotraj na kelihu, pravijo nekateri pravoslavci, da niso posvečene⁴. Drugi pa menijo, da so posvečene. Ker je torej stvar dvomljiva, se dotične kapljice ne smejo odstraniti po konsekraciji, ampak se morajo zavžiti z presveto krvjo ali pozneje z ablucijo⁵.

Vino se mora posvetiti takoj po kruhu. Kajti Kristus sam je tako storil in ukazal: To storite v moj spomin! V nekaterih sirske roko-

volila primešati alkohola do 17 ali 18%, ako se primeša takrat, ko začne poje-mati najmočnejše vrenje.

¹ Sylvius apud Benedict. xiv, De s. Missae sacr., Lib. III. c. 15, 8: Si sacerdos post sumptionem aquae advertat, calici non infusum fuisse vinum, sed aquam; tunc etiamsi hoc advertat post sumptionem huiusmodi aquae, si missa celebretur in loco publico, ubi plures adsint, ad vitandum scandalum, poterit apponere vinum cum aqua; et facta oblatione consecrare, et statim sumere, ac prosequi cetera. Si autem sacerdos secreto celebraret, ubi nullum foret scandalum periculum, apponenda esset alia hostia et vinum cum aqua, quae primum offerri, tum consecrari, ac deinde sumi deberet et in priore casu incipiendum esset ab illis verbis: *Simili modo et prosequendum usque ad ea: Unde et memores; in posteriore autem ab illis: Qui pridie quam pateretur.*

² P. Lahousse, Op. cit. p. 140. Cof. De Herdt, Praxis s. lit. t. 2. De defectibus.

³ Benedictus XIV., Op. cit. I. III., c. 15, n. 9: Si sacerdos id (defectus occurrere in pane et vino) advertit ante consecrationem, afferri sibi iubeat materias idoneas; quae si non reperiantur, missam omittat; si vero id advertit post prolata consecrationis verba, quia invalida est consecratio, omittat pariter missam.

⁴ Suarez. D. 43. s. 6; De Coninc, qu. 74, a. 2; Layman L. 5. t. 4, c. 2.

⁵ Alph. Lig. Op. cit. lib. VI. n. 215.

pisih najdemo ta red spremenjen. Prestavljavci so namreč menili, da se že v Luk. 22, 17. omenja konsekrirani kelih in so to vrsto postavili po 19. vrsti, ki govori o konsekraciji kruha¹. Sv. cerkev je tudi v vseh časih posvečevala kruh in vino drugo za drugim in skupaj. Kajti drugače bi zakrament ne bil popolen² in bi ne bil ob enem daritev, kar pa je vsled Kristusove ustanove.

Vendar se veljavno posveti samo ena tvarina, če bi se druga tudi nalašč ne posvetila. De Lugo izvzame le ta slučaj, ako bi duhovnik na vsak način in z odločno voljo pri konsekraciji ene tvarine izključil začetek daritve³. Božjeropno pa bi bilo, ako bi kdo nalašč hotel posvetiti eno tvarino brez druge. Cerkev tudi ni nikdar kaj takega dovolila. Zato ni res, da bi bil papež Inocent VIII. dovolil Saksoncem, da smejo posvečevati samo kruh, ali da bi bil že poprej Inocent IV. dovolil Norvežanom isto, ker se pri njih vino ne more ohraniti ter hitro zmrzne. Te trditve so izmišljene⁴.

Vino raste večinoma po vseh krajih zemlje ali se da vsaj povsod priskrbeti. Tudi kruh povsod poznajo. Zato je obojno zelo primerna tvarina. Sv. Tomaž Akvinčan lepo opisuje razloge, zakaj je vino s kruhom primerna tvarina tega zakramenta. Da se vdeležimo tega zakramenta, ga moramo zavžiti. In kakor se pri sv. krstu vzame voda v znak dušnega očiščenja, ker se navadno z vodo očiščujemo, tako se jemlje pri evharistiji kruh in vino v dušno hrano, ker se ljudje ravno s kruhom in vinom navadno telesno pokrepčajo. Dvojna tvarina znači tudi lepo trpljenje Kristusovo, v katerem je bila kri ločena od telesa. In ker je najsvetejši zakrament spomin Jezusovega trpljenja, zavživamo ločeno kruh kot zakrament Telesa in vino kot zakrament krvi.

Ako se oziramo na učinek tega zakramenta, vemo, da krepí dušo in telo. Zato se daruje telo Kristusovo v podobi kruha za telesno, pod podobo vina za naše dušno zveličanje. Z ozirom na sad, katerega povzroči v vesoljni cerkvi, da združuje vse vernike, je najsvetejši zakrament podoben kruhu, ki združuje mnogo zrn, in vinu, ki priteče iz različnih jagod vinske trte⁵. Zato se po pravici iz višjih razlogov

¹ Spitta, Urchristentum, I. S. 295. ff.

² Thom. Aqu., Summa P. III. qu. 74. a. 1: Nec propter defectum alterius est unum tantum sine altero consecrandum, quia non esset perfectum sacramentum.

³ De Lugo Disp. 19, n. 103 sq.

⁴ Lahousse, Op. cit. pg. 138. Conf. Suárez, disp. 3, sect. 4, n. 12.

⁵ Thomas Aqu. Loc. cit. a. 1: Panis et vinum sunt materia conveniens huius sacramenti. Et hoc rationabiliter, primo quidem quantum ad usum huius sacramenti, qui est manducatio: sicut enim aqua assumitur in sacramento baptismi ad usum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua, ita panis et vinum, quibus communius homines reficiuntur, assumuntur in hoc sacramento ad usum spiritualis manducationis. — Secundo quantum ad passionem Christi, in

rabi tvarina kruha in vina. Obojna se mora skupaj posvetiti, ako ni silnega zadržka, kakor n. pr. smrtna nevarnost ali nagla smrt, ki nastopi hipoma po konsekrirani prvi tvarini.

C. Je-li potrebno, da se vinu primeša voda?

V poročilih o Gospodovi zadnji večerji ni zapisano, da bi v kelihu bila še kaka druga tekočina razen vina. Vendar pa je znano, da je bila pri Judih splošna navada, vinu primešati vode pri jedi veliko-nočnega jagnjeta¹. Tudi pri drugih staroveških narodih najdemo, da so navadno pili le z vodo mešano vino; n. pr. pri Grkih, Rimljanih. Stari cerkveni pisatelji poročajo po ustnem izročilu, da je tudi Kristus pri zadnji večerji posvetil kozarec, v katerem je bilo vino s primešano vodo. Sv. Ciprijan pravi: Gospodovo izročilo se naj ohrani, da se daruje kelih zmešan z vinom². Tako piše tudi sv. Hieronim³. Že l. 379. je tudi cerkveni zbor v Kartagi določil: »V zakramentih telesa in krvi Gospodove naj se nič družega ne daruje, kakor to, kar je izročil sam Gospod, to je kruh in vino pomešano z vodo«⁴.

Po vsej pravici torej Florentinski⁵ in Tridentinski⁶ cerkveni zbor zahteva od duhovnikov, da po vzgledu Kristusovem tudi tako storijo. Ko je papež Janez XXII. zvedel, da Armenci ne prime-

qua sanguis est a corpore separatus, et ideo et in hoc sacramento, quod est memoriale Dominicae passionis, seorsum sumitur panis ut sacramentum corporis, et vinum ut sacramentum sanguinis. — Tertio quantum ad effectum consideratum in unoquoque sumentium, quia ut Ambrosius dicit super I. Cor. »Hoc sacramentum valet ad tuitionem animae et corporis; et ideo corpus Christi sub specie panis pro salute corporis, sanguinis sub specie vini pro salute animae offertur, sicut dicitur Levit. XVII. quod anima carnis in sanguine est.« — Quarto quantum ad effectum respectu totius ecclesiae, quae constituitur ex diversis fidelibus, sicut panis conficitur ex diversis granis, et vinum fluit ex diversis uvis.

¹ »Voditelj«, 1903, str. 392, 6.

² S. Cyprianus, Ep. 63. Ad Caelium: Dominica traditio servatur, ut calix mixtus vino offeratur.

³ S. Hier. in Marc. XIV.: Formans sanguinem suum in calicem vino et aqua mixtum.

⁴ Conc. Carth. III.: In sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil aliud offeratur quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aqua mixtum.

⁵ Conc. Flor. in decr. Unionis.

⁶ Trident. Sess. 22, can. 9. et cap. 1: Monet sancta Synodus praeceptum esse ab ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent, tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac mixtione recolitur; et cum aquae in Apocalypsi Ioannis, populi dicantur, ipsius populi fidelis cum Christo unio representatur.

šajo vinu vode, jim je pisal¹: »Kdor se pri tem zakramentu ravna po tem obredu, ki ga je Kristus sam uvedel, njega samega posnema. Kajti ni verjetno, da bi Kristus, ki je vsem dal vzgled največje zmernosti, pri zadnji večerji, ko je postavil ta zakrament, bil rabil čisto in ne z vodo pomešano vino, ker prerokuje Salomon učencem za ta dan v osebi Kristusovi: Pridite, jejte moj kruh in pijte vino, katero sem vam zmešal.

Tudi Jezusov izraz: To je kelih, pomeni kozarec, v katerem je vino z vodo. Kajti pri iztočnih narodih se pod tem imenom ne umeva vsaka vinska posoda, ampak le taka, v kateri je vino pripravljeno za pijačo s primešano vodo². Zato imajo po pravici vsi obredniki iztočne in zapadne cerkve, zapoved, da se ima primešati vinu malo vode. Florentinski zbor ukaže, da se primeša aqua modicissima in paululum aquae, rubrika pa parum aquae. Zadošča torej najmanjša kapljica, dokler se vidi.

Pri prilivanju vode mora duhovnik na to paziti, kako močno je vino. Močnejšemu sme priliti več vode, kakor slabemu. Več kakor tretjino vode pa ne sme nikdar priliti, ker potem bi postalo vino dvomljiva tvarina. Kajti vino se skvari, če se mu pridene preveč vode. Razne protestantske sekte ne prilivajo vode, ker so v severnih krajih bolj slaba vina, najbolj pa zato, ker menijo, da je to brez pomena.

To pa ni res. Sv. Tomaž Akv. navaja štiri razloge, zakaj se mora priliti voda: 1. Zaradi Kristusa, ki je to storil pri zadnji večerji po šegi svojega naroda. 2. Ker se v tem lepo izraža Jezusovo trpljenje. Zato pravi papež Aleksander I.: V kelihu se ne sme darovati samo vino, ne sama voda, ampak oboje mešano, ker beremo, da je oboje teklo iz njegove strani pri trpljenju. 3. Združitev vina in vode kaže združenje kristjanov z Jezusom. Zato pravi papež Julij I.: Očividno se kaže z vodo ljudstvo, z vinom Kristusova kri. Ko se v kelihu vinu primeša voda, se ljudstvo združi s Kristusom. 4. To povzroči ta zakrament, da je popotnica v večno življenje. Zato pravi sv. Ambrož: Voda se zлива v kelih in hiti v večno življenje³.

¹ Ioannes XXII. in Ep. ad Raynaldum (ann. 1318) n. 1: Hunc namque servando ritum, hoc sacramentum celebrans Christo ipsum statuenti veraciter se conformat. Non enim credendus est Christus ipse, qui temperantiae summae cunctis se prae-buit exemplum, in die coenae, qua hoc sacramentum instituit, vino puro sed lymphato potius usus esse, Salomone praedicente in Christi persona discipulis pro hac die: Venite, comedite panem meum et bibite vinum, quod miscui vobis.

² Benedict. XIV.: Vox calix apud Orientales significat non quaecumque vini vas, sed in quo soleat vinum ad potum temperari et misceri. (P. Lupus ad can. 23. Concilii Trullani.)

³ Thomas, Summa, P. III. qu. 74. a. 6: In hoc sacramento debet aqua misceri, primo quidem propter institutionem: probabiliter enim creditur quod Dominus hoc

Ko mašnik vliva vodo v kelih, moli pomenljivo molitev: Bog, ki si človeka v blagem stanu čudežno ustvaril, in ga, ko je bil grešil, še bolj čudežno prenovil; daj nam po skrivnosti te vode in tega vina združenim biti z božjo naravo tistega, ki se je ponižal naše človeške narave biti deležen, Jezus Kristus, tvoj Sin, naš Gospod, ki s teboj živi in kraljuje v edinosti sv. Duha, Bog od vekomaj do vekomaj, Amen. Iz te molitve je razvidno, da primešanje vode k vinu po namenu sv. cerkve znači tudi včlovečenje Sinu božjega, t. j. združenje božje in človeške narave v eni sami osebi.

Voda se mora vinu primešati, ne zato, ker je to k bistvu najsvetejšega zakramenta potrebno, ampak, ker je sv. cerkev tako zapovedala. Ako je Kristus rabil mešano vino, iz tega ne sledi, da je zdaj to božja zapoved. Kristus tega namreč ni zapovedal. Zato nismo k temu zavezani vsled božje, ampak vsled cerkvene zapovedi. Ta zapoved pa veže zelo strogo, tako da bi duhovnik smrtno grešil, ako bi vedoma ne primešal vode. Strogost izvira iz važnega namena, ki ga ima sv. cerkev pri tem obredu. Kajti najvišje skrivnosti naše sv. vere hoče s tem označiti in vernikom predočiti. Primešanje vode je tako potrebno, da pravoslovci ne pripuščajo nobenega slučaja, v katerem bi smel duhovnik začeti presveto daritev brez vode. Če bi je iz pozabljivosti ne bil pravočasno prilil, jo mora priliti pozneje, še celo po konsekraciji hostije, vendar pa pred posvečevanjem keliha. Po konsekraciji vina se ne sme dodati ničesar po navadi rimske cerkve.

Najbolj so se trudili Armenci, da jim cerkev dovoli, posvečevati čisto vino. Zanimivo je, kar je določila kongregacija za razširjanje sv. vere, ko se je obravnavalo združenje z rimsko cerkvijo. Dne 30. prosinca 1635. leta ni pripustila Armencem, da bi rabili samo vino iz več razlogov: 1. Dasi primešanje vode k vinu ni bistveno potrebno k zakramentu, ampak le vsled cerkvene postave, katero sme papež olajšati, se vendar Armencem tak obred na noben način ne more pripustiti, ker se voda primeša vinu vsled apostolskega izročila, in ker je verjetno po sporočilih sv. očetov, da je Kristus to storil. 2. Ker

sacramentum instituerit vino aqua permixto secundum morem illius terrae; unde et Proverb. IX, 5. dicitur: Bibite vinum quod miscui vobis. — Secundo quia hoc convenit representationi Dominicae passionis; unde Dicit Alexander I. papa: Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. — Tertio quia hoc convenit ad significandum effectum huius sacramenti, qui est unio populi christiani ad Christum, quia, ut Iulius I. papa dicit, »videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. — Quarto quia hoc competit ad ultimum effectum huius sacramenti, qui est introitus ad vitam aeternam; unde Ambrosius dicit: »redundat aqua in calicem, et salit in vitam aeternam«.

tak obred kaže krivoverstvo monofizitov ali vsaj vzbuja o njem sumnjo. Kajti Nicefor jasno pravi, da Armenci zato samo vino posvečujejo, da s tem kažejo samo eno naravo v Kristusu. 3. Ker je Florentinski cerkveni zbor ukazal, da pri daritvi vinu primešajo tople vode. 4. Ker so Armenci apostolsko stolico vedno prosili, da se jim ta obred dovoli; in se jim je vendar vsikdar odreklo. Kajti Gregor VII., Aleksander III., Kalikst III., Evgen III. in Evgen IV., Janez XXII., Benedikt XI. in konečno Pavel V. izrečno niso dovolili tega obreda. 5. Ker je Luter ta obred odobril, in se ga kalvinci držijo pri svoji večerji; in ako bi se Armencem v poljskem kraljestvu ta obred dovolil, bi tamošnji kalvinci, ki jih ni malo, obrekovali rimsko cerkev, da je svoje naziranje spremenila in da se strinja z njimi.

Voda pa se more priliti pri obredih sv. daritve. To stori pri navadnih sv. mašah pri darovanju duhovnik sam, pri slovesnih pa subdiakon. Ne zadostovalo bi torej, ako bi duhovnik ali kdo drugi pred mašo ali pozneje prilil vode. Kajti to se mora zgoditi pri oltarju in po darovanju kruha, kakor ukazujejo obredne postave.

Pri Grkih je ta navada drugačna. Po obrednikih sv. Bazilija in Janeza Zlatoustu se mora dvakrat primešati voda. Enkrat vlijejo vode v kelih pred mašo, ko vse pripravljajo za sv. daritev. Duhovnik namreč prebode z malo sulico pripravljen kruh rekoč: »Eden izmed vojakov je odprl njegovo stran, in takoj je tekla kri in voda.« Med tem vlije diakon mrzlo vodo v kelih. Drugič se to zgodi po konsekraciji pred sv. obhajilom. Takrat diakon prosi duhovnika, da mrzlo vodo blagoslovi. Mašnik moli: »Blagoslovljena bodi gorečnost neprenehoma zdaj in vselej in na vekov veke. Amen.« Med tem mu vlije diakon v kelih tople vode rekoč: »Gorečnost vere polna svetega Duha. Amen.«

Kardinal Bona¹ pripoveduje, da imajo tudi v rimski cerkvi vsled stare navade nekateri redovniki (kartuzijani, dominikanci, cistercijenci) pravico, da kmalu, ko pristopijo k oltarju, pred začetkom sv. maše vlijejo v kelih vino, kateremu primešajo nekoliko vode. Med tem molijo kratko molitvico. To se jim zdi pred mašo primernejše, kakor še le pri darovanju.

Voda, ki se primeša vinu, mora biti naravna. Destilirana ali kaka umetna voda se ne sme nikoli rabiti v ta namen². Dasi je

¹ Bona, *Rer. Liturg.* I. II. cap. I. n. 7.

² Summa, loc. cit. a. 7 ad 3: Non refert quantum ad sacramenti necessitatem, quaecumque aqua misceatur vino, sive naturalis sive artificialis, ut rosacea; quamvis quantum ad convenientiam sacramenti peccet, qui aliam aquam miscet nisi naturalem et veram, quia de latere Christi pendentis in cruce aqua vera profluxit.

strogo zapovedano priliti vode, vendar je vino veljavno posvečeno, če se mu ni nobena kaplja vode dodjala. Zavživanje najsvetejšega zakramenta ne spada k bistvu tega zakramenta. Zato tudi primešanje vode ni bistveno potrebno, ker znači združenje s Kristusom¹. Zavživanje spada še le kot posledek k temu zakramentu in ravno tako tudi primešanje vode, brez katere se vino veljavno posveti. Le vsled cerkvene postave se to ne sme storiti.

Zanimivo je še vprašanje: Kaj se zgodi z vodo, ki je primešana vinu? Sv. Tomaž Akv. navaja trojno mnenje: 1. Nekateri menijo, da voda ostane tudi še po konsekraciji, ker se ne spremeni. 2. Drugi menijo, da se voda spremeni v vodo Kristusove strani, kakor se vino spremeni v njegovo kri. 3. V tretjo skupino pa spadajo tisti, ki pravijo: Voda se po mešanju spremeni v vino in tako posredno postane pri konsekraciji Kristusova kri².

Za katero mnenje se naj odločimo? Sv. Tomaž meni, da se prva trditev ne more vzdržati, ker po konsekraciji ni drugega na oltarju, kakor Kristusovo telo in njegova kri. Sklicuje se tudi na izrek sv. Ambrozija. Drugo mnenje se mu ne zdi pametno, ker bi se v tem slučaju voda posebej posvetila, kakor se vino posveti ločeno od kruha. Zato se odloči za tretje mnenje, da se voda najprej spremeni v vino in vino v kri.

Dasi sv. cerkev še ni določila, kaj moramo v tej zadevi verovati, je zelo verjetno tretje mnenje, da se namreč voda, ki je primešana vinu spremeni v kri. Kajti res je, da po konsekraciji v zakramentu rešnjega telesa ni drugega, kakor telo Kristusovo in njegova kri. Ostanjejo le podobe kruha in vina. Razen tega uče Justin, Irenej in Ciprijan, da je Kristus to, kar je bilo v kelihu, spremenil v svojo kri.

Le v tem se ne strinjajo učenjaki, ali se voda spremeni neposredno v rešnjo kri ali posredno, t. j. tako da postane najprej vino in potem še le kri. Sv. Tomaž Akv., sv. Bonaventura, mnogi tomisti, Suarez, Vaskez in mnogi drugi, ki se opirajo tudi na rimski katekizem zagovarjajo posredno spremembo. Mnogo pa jih trdi, da se voda neposredno spremeni v kri³. Svojo trditev dokazujejo s tem, da cerkveni očetje na enak način govore o spremembi vode, kakor vina: Vino in voda se spremenita v Kristusovo kri⁴. Nadalje pravijo: Tvarina ke-

¹ Summa theol. ibid. a. 7: Hoc sacramentum perficitur in consecratione materiae; usus autem fidelium non est de necessitate sacramenti, sed est aliquid consequens ad sacramentum. — ² Ibid. a. 8.

³ Toletus, De Coninck, Layman, Baronius, De Lugo e. a. Cf. Nouv. Rev. theol. a. 1873.

⁴ Ioan. Damasc. De fid. I. IV, c. 14: Vinum et aqua transmutantur in sanguinem Christi.

lihova je vino, kakor je v vsakdanji rabi. To pa se ni rabilo nemešano, ampak mešano z nekoliko vode. Kakor kvas sam za se ni tvarina konsekracije, ampak kvašen kruh, ravno tako voda sama za se ni primerna tvarina, pač pa, ako je primešana vinu.

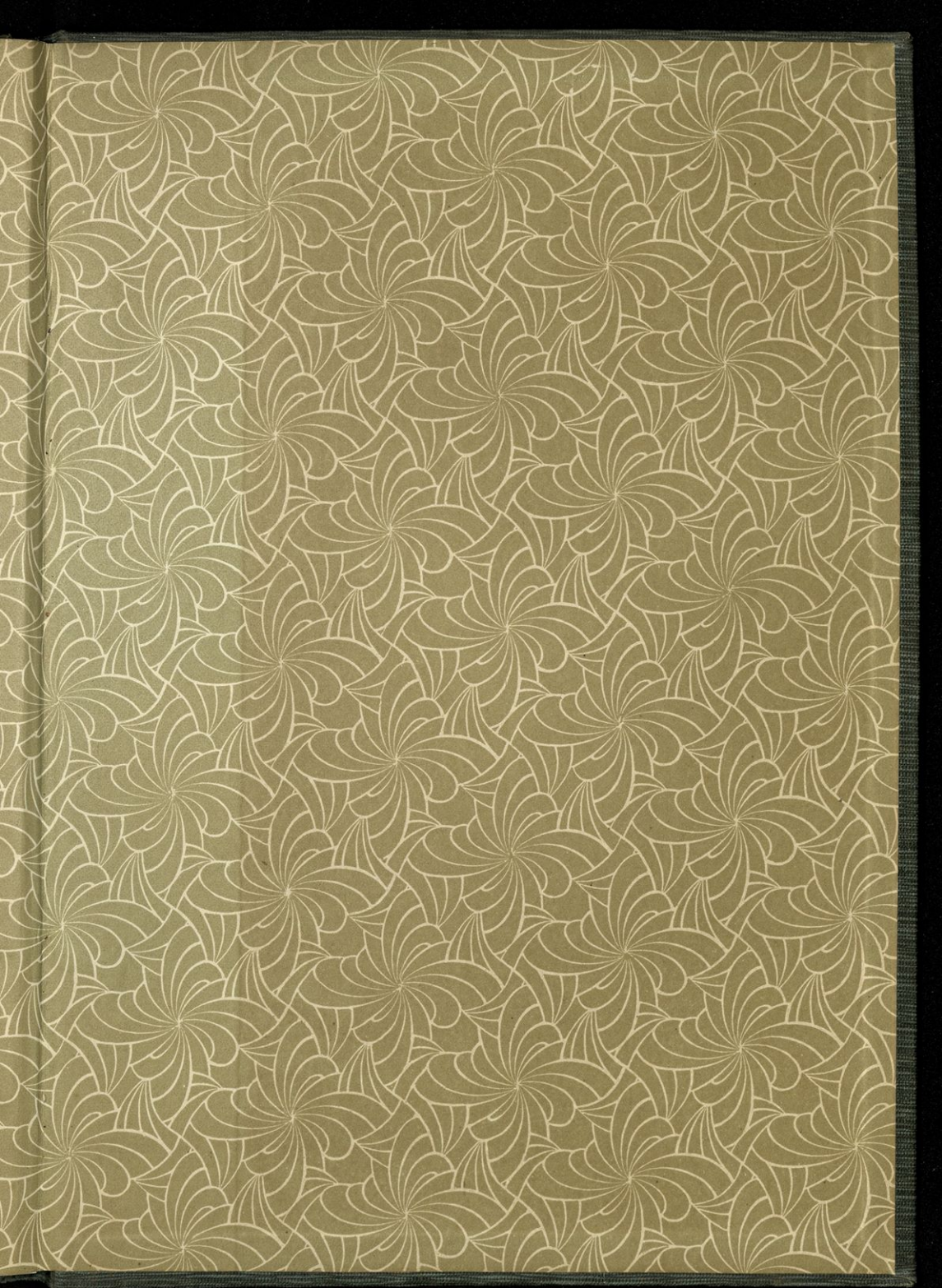

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00100

00000384577

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

570 401

COBISS